

A szülői bánásmód és a családi rituálék összefüggései, valamint hatásuk
a serdülők és posztadoleszcensek szorongásra való hajlamára és
megküzdési stratégiáira

Doktori (Ph.D.) értekezés

Lantos Katalin

Pécsi Tudományegyetem Egészségtudományi Kar
Egészségtudományi Doktori Iskola
Pécs, 2015

Lantos Katalin

A szülői bánásmód és a családi rituálék összefüggései, valamint hatásuk a serdülők és posztadoleszcensek szorongásra való hajlamára és megküzdési stratégiáira

PÉCSI TUDOMÁNYEGYETEM
EGÉSZSÉGTUDOMÁNYI KAR
EGÉSZSÉGTUDOMÁNYI DOKTORI ISKOLA

Doktori Iskola vezető: Prof. Dr. Bódis József

Programvezető: Prof. Dr. Kovács L. Gábor PhD, DSc

Témavezető: dr. Lampek Kinga PhD

A szülői bánásmód és a családi rituálék összefüggései, valamint hatásuk a serdülők és posztadoleszcensek szorongásra való hajlamára és megküzdési stratégiáira

Doktori (Ph.D.) értekezés

Lantos Katalin

Pécs, 2015

A szülői bánásmód és a családi rituálék összefüggései, valamint hatásuk a serdülők és posztadoleszcensek szorongásra való hajlamára és megküzdési stratégiáira

TARTALOMJEGYZÉK

RÖVIDÍTÉSEK, BETŰSZAVAK JEGYZÉKE	6
BEVEZETÉS	7
1. ELMÉLETI ÁTTEKINTÉS	10
1.1. A szülői bánásmód és a családi rituálék mint családi tényezők hatása a gyermek személyiségének alakulására.....	10
1.1.1. Családterápiás megközelítés: szülői bánásmód és rituálék a különböző iskolák szemszögéből	10
1.1.2. A család érzelmi klímáját alakító szülői bánásmód hatása a gyermek személyiségére	14
1.1.2.2. A szülői bánásmód összefüggései a gyermek emocionális fejlődésével	19
1.1.3. A családi rituálék szerepe a gyermek pszichés fejlődésében	21
1.1.3.1. A családi rituálé meghatározása és néhány fontos jellemzője	22
1.1.3.2. A családi rituálék típusai.....	23
1.1.3.3. A családok jellemzői a rituálék és rutin tekintetében	24
1.1.3.4. A szülői bánásmód és a családi rituálék összefüggései	26
1.1.3.5. A családi rituálék és a gyermekek érzelmi jellemzőinek összefüggései.....	27
1.1.4. A szorongás.....	29
1.1.4.1. A szorongás fogalma.....	30
1.1.4.2. A szorongás etiológiája, a szorongás elméletei - pszichológiai elméletek	30
1.1.4.3. A vonásszorongás, mint személyiségvonás	32
1.1.5. Megküzdési stratégiák.....	32
1.1.5.1. Megküzdés fogalma	32
1.2. A szülői bánásmód mint családi tényező összefüggései a vonásszorongás-szint alakulásával, valamint a megküzdési stratégiák preferált típusainak előfordulási gyakoriságával	36
1.2.1. A szülői bánásmód összefüggései a szorongásra való hajlammal	36
1.2.2. A szülői bánásmód és szorongás közötti összefüggések kritikai megközelítései.....	37
1.2.3. A szülői bánásmód és a gyermekek megküzdési stratégiáinak összefüggései	38
1.3. A családi rituálék mint családi tényező összefüggései a vonásszorongás-szint alakulásával, valamint a megküzdési stratégiák preferált típusainak előfordulási gyakoriságával	39
1.3.1. A családi rituálék összefüggései a vonásszorongás-szint alakulásával.....	40

A szülői bánásmód és a családi rituálék összefüggései, valamint hatásuk a serdülők és posztadoleszcensek szorongásra való hajlamára és megküzdési stratégiáira

1.3.2. A családi rituálék összefüggései a megküzdési stratégiák típusainak előfordulási gyakoriságával.....	40
1.4. A serdülőkor, a posztadoleszcens és a vonásszorongás-szint, valamint a megküzdési stratégiák preferált típusainak összefüggései.....	41
1.4.1. A serdülőkor és a posztadoleszcens pszichológiai jellegzetességei.....	41
1.4.2. A serdülőkor és a posztadoleszcens összefüggései a szorongással és a copinggal	43
2. ÖNÁLLÓ KUTATÁS ISMERTETÉSE.....	45
2.1. Vizsgálat célja.....	45
2.2. Hipotézisek	45
2.3. Kutatási módszerek	46
2.3.1. A kutatás lefolytatása.....	46
2.3.2. A mintaválasztás módja, a minta bemutatása.....	46
2.3.2. A kutatásban használt mérőeszközök bemutatása.....	50
2.3.2.1. Vonásszorongás Kérdőív	50
2.3.2.2. Stresszesemény Leküzdése Kérdőív.....	50
2.3.2.3. Szülői Bánásmód Kérdőív.....	51
2.3.2.4. Családi Szokások Kérdőíve.....	52
2.3.3. A matematikai-statisztikai adatfeldolgozás.....	53
3. VIZSGÁLATI EREDMÉNYEK.....	55
3.1. A vizsgált változók leíró statisztikai elemzése és összehasonlítása nemi és életkori különbségek alapján.....	55
3.1.1. A szülői bánásmód jellemzése	55
3.1.2. A családi rituálék jellemzése	57
3.1.3. A szorongás jellemzése	61
3.1.4. A megküzdési stratégiák jellemzése	62
3.2. A hipotézisvizsgálatok eredményei	64
3.2.1. Első hipotézis	64
3.2.2. Második hipotézis	66
3.2.3. Harmadik hipotézis	68
3.2.4. Negyedik hipotézis.....	70
3.2.5. Ötödik hipotézis	72
3.2.6. Hatodik hipotézis	78
4. MEGBESZÉLÉS.....	83
IRODALOMJEGYZÉK	97

A szülői bánásmód és a családi rituálék összefüggései, valamint hatásuk a serdülők és posztadoleszcensek szorongásra való hajlamára és megküzdési stratégiáira

DOKTORI ÉRTEKEZÉS BENYÚJTÁSA ÉS NYILATKOZAT A DOLGOZAT EREDETISÉGÉRŐL	107
KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS.....	108
MELLÉKLETEK JEGYZÉKE	109
1.számú melléklet: Szülői beleegyező nyilatkozat.....	110
2.számú melléklet: Résztvevői beleegyező nyilatkozat.....	111
3. számú melléklet: Kérdőívek.....	112
4. számú melléklet: A statisztikai próbák eredménye	126
5.számú melléklet: Saját közlemények jegyzéke	176

RÖVIDÍTÉSEK, BETŰSZAVAK JEGYZÉKE

CISS-48: Coping Inventory for Stressful Situation

CSSZK: Családi Szokások Kérdőíve

FRQ: Family Ritual Questionnaire

H-PBI: Szülői Bánásmód Kérdőív

PBI: Parental Bonding Instrument

STAI-T: State-trait Anxiety Inventory-Trait

BEVEZETÉS

A gyermekek számára az őket elsődlegesen és szorosan körülvevő közeg, a család, fontos erőforrás. A családban támogatást, szeretetet, biztonságot megélt gyermekek olyan alapokkal indulnak, melyek stabilak, és segítenek ellenállni a környezetből származó negatív hatásoknak. Bár nincs két egyforma család, mégis láthatjuk, hogy egy jól működő rendszerben megvalósulnak a Caplan-féle támogató funkciók (1976, idézi Komlói, 1997), vagyis az informálás, iránymutatás, referencia-szerep, az identitás és értékrendszer formálása, a feltöltődés lehetősége és az érzelmi biztonság, szerethetőség megélése. Ezek a funkciók biztosítják a gyermek egészséges érzelmi fejlődését, mintegy keretbe foglalva a szocializációs folyamatot. Dolgozatunk fő témájának a család működésési jellegzetességei közül két szegmenst választottunk: a szülői bánásmódot és a családi rituálékat.

A dolgozat elméleti részében fontosnak tartottuk felvázolni a család egyes működési jellemzőit. Minuchin (2003) a család szerkezetét meghatározónak tekintve megkülönböztetett alrendszereket, melyeknek különböző funkciói vannak a család életében. A szülői alrendszer feladatai közé tartozik a gondozás és szocializáció, ill. a Caplan (1976, idézi Komlói 1997) által megfogalmazott támogató funkciók biztosítása. A nevelés, a szocializáció egyik legfontosabb eleme a szülői bánásmód. Bár a szülői bánásmód definícióját számos különböző formában megtalálhatjuk a nemzetközi irodalomban, összefoglalóan elmondható, hogy ez a szülői működésmód direkt és indirekt módon komplex attitűdöt közvetít a gyermek felé, melyen keresztül a gyermek megtapasztalja a verbális és nonverbális jelzéseket, a szülői válaszkészséget és érzelmi elérhetőséget, valamint ennek tükrében formálódik személyisége is (áttekinti Jabeen, Haque, Riaz, 2013). Az észlelt szülői bánásmód hatását vizsgálva számos gyermeki intrapszichés jellemző kapcsán találtak összefüggést, ilyen tényezők voltak többek közt a gyermek önértékelése (Herz, Gullone, 1999, Cheng, Furnham, 2004, DeHart, és mstai 2006), internalizáló és externalizáló tünetek (Yahav, 2007), szorongás (Vignoli és mstai, 2005) és depresszió (Betts, Gullone, Allen, 2009). A szülői bánásmód vizsgálata a gyermekekkel és családokkal való gyakorlati munka

során is elengedhetetlen. Bár rendelkezésünkre állnak mérési eszközök (ezek összefoglalója például Oroszné [2002] írásában található meg), azonban ezek alkalmazása a mindennapi segítő munka során nehézkes. Nehézséget jelent az is, hogy – a hosszantartó megfigyelés lehetőségének hiányában – alapvetően szülői, gyermeki elbeszélésekből következtethetünk rá, melyek természetükből eredendően szubjektívek, és ebből fakadóan akár torzítottak is lehetnek. A segítő munka gyakorlati szempontjából fontos lenne feltárni olyan indikátorokat, közvetítő tényezőket, amelyek nem túl direkt módon, hanem közvetve adnak számot a szülő viselkedéséről, attitűdjéről (kiküszöbölve ezzel a szociális megfelelési igényt).

Második vizsgált tényezőnk, a családi rituálék fontos színterei a családi életnek. A családok együttléte, a közösen eltöltött idő számos családban kellemes élményt jelentenek. Ezeken az eseményeken a családtagok kötetlenül lehetnek együtt, így a köztük lévő viszonyról az adott esemény lebonyolítása, a részvétel, az adott helyzetben való viselkedésük is számot adhat. Az úgynevezett családi rituálék (Wolin, Bennett, 1984) megvalósítása, jellege számos pszichés tényezővel függ össze, úgy rendszerszinten, mint a gyermekek fejlődési jellemzőiben. Ezek a családi rítusok, ha fontosak a családtagoknak, akkor fontos védőfaktort jelentenek a gyermekek számára, mert keretet biztosítanak az együttlétekre, és valódi figyelem jelenhet meg a szülők részéről.

Dolgozatunk fókuszában a serdülőkorú és posztadoleszcens gyermekek élményei állnak. A serdülőt nevelő családokat egy igen sérülékeny, úgynevezett centripetális (repítő) időszakot átélő rendszernek tekintjük (Combrick-Graham, 1985, idézi Szabóné, 2004). Ennek oka többek között a normatív krízisek halmozódása: a serdülők identitáskrízisének megoldása egyéni szinten is fontos feladat, miközben a szülők az életközépi krízissel néznek szembe (Hajduska, 2008). Feltételezzük, hogy a gyermekeknek azonban ilyenkor is fontos támaszt jelent a szülő odafigyelése, szereteteli gondoskodása, azaz serdülőkorban különösen fontos a szülői bánásmód minősége. Pikó (2002) kutatása igazolta, hogy serdülőkorban a szülői támogatással való elégedettség összefüggésbe hozható a gyermekek jobb pszichikai közérzetével, alacsonyabb szintű

A szülői bánásmód és a családi rituálék összefüggései, valamint hatásuk a serdülők és posztadoleszcensek szorongásra való hajlamára és megküzdési stratégiáira

pszichoszomatikus tünetképzésével, és az egészségi állapot pozitív értékelésével. Emellett a serdülő, miközben kialakítja értékeit, nézeteit, sokszor szüleit tekinti egyfajta mintának ebben az időszakban is, így a szülő felelőssége a gyermek érzelmi fejlődésének alakulásában nem elhanyagolható (Caplan, 1976, idézi Komlósi, 1997). A szorongásra való hajlam, a stresszkeltő helyzetekre való reagálás egész életünkben szerves része lesz pszichológiai működésünknek, emiatt fontos, hogy az ezekre ható protektív tényezőket felderítsük.

A bevezetésben megfogalmazottak szerint az alábbi kutatói kérdést fogalmaztuk meg:

Hogyan alakulnak a vizsgált mintában a családi rituálék a szülői bánásmód hatására, és mindez hogyan befolyásolja a serdülők és posztadoleszcensek szorongásra való hajlamát és megküzdési stratégiáinak fejlődését?

Dolgozatunkban elsőként megvizsgáljuk a szülői bánásmód és a családi rituálék jellegzetességeit, és összefoglaljuk azokat a kutatásokat, melyek ezek hatását vizsgálják a gyermekek pszichés fejlődésére. Majd a szorongás és megküzdés elméleti háttérét ismertetjük, különös tekintettel a serdülő- és fiatal felnőttkorra. A disszertáció második részében bemutatjuk saját kutatásunkat, melyet 704 serdülő és posztadoleszcens bevonásával, kérdőíves módszerrel végeztünk. Célunk volt felmérni, hogy a szülői bánásmód hogyan hat közvetlen és közvetett módon a gyermekek szorongásra való hajlamára. Feltételeztük, hogy a szülői bánásmód befolyásolja azt, ahogyan a családi rítusok megvalósulnak, befolyásolják azok gyakoriságát, és érzelmi jellemzőit. Emellett vizsgáltuk a gyermekek megküzdési stratégiáit is, mivel feltételeztük, hogy a szülői hatások ezek kialakulását is befolyásolják, így közvetve módosítják a szorongásra való hajlamot. Eredményeink szerint a vizsgált változók közötti kapcsolat igazolható, illetve fevázolható egy elméleti modell, mely megmutatja, milyen utak mentén alakítja a szülői bánásmód a vonás-szorongás szintjét.

1. ELMÉLETI ÁTTEKINTÉS

1.1. A szülői bánásmód és a családi rituálék mint családi tényezők hatása a gyermek személyiségének alakulására

A család nem egyszerűen egymással rokonsági vagy választott kapcsolatban álló személyek összessége, hanem egy dinamikusan változó, fejlődő rendszer, mely a tagok közötti, őket összekötő kommunikációs-érzelmi hálózaton alapul (Goldenberg, 2008a). A családban megtapasztalt kölcsönhatások minden ember életében lenyomatot hagynak, hiszen születésunktől fogva körülvesz minket az a közeg, mely befolyásolja fejlődésünk irányát. Jelen fejezetben először a családterápiás kereteket vázoljuk fel, majd bemutatjuk a szülői bánásmód fogalmát, a különböző szülői bánásmódok jellegzetességeit, a családi rituálék jellemzőit, valamint ezek hatását a gyermekek különböző érzelmi dimenzióira. Ezt követően a szorongás és megküzdési stratégiák fogalmát és jellegzetességeit tisztázzuk.

1.1.1. Családterápiás megközelítés: szülői bánásmód és rituálék a különböző iskolák szemszögéből

A dolgozatban vizsgált fő témakörök (szülői bánásmód és családi rituálék) számos családterápiás iskola megközelítésében értelmezhetőek és jellemezhetőek. A következőkben ezeket vázoljuk fel röviden¹, illetve indokoljuk, miért a struktúrális iskola nézeteit választottuk a dolgozat fő elméleti keretének a szülői bánásmód tekintetében – elismerve, és nem kizárva a többi iskola nézetének létjogosultságát is.

A család felépítését, működését, jellegzetességeit, a fő fókuszpontokat számos irányzat vizsgálta, így kézenfekvő a családterápiás megközelítést alkalmazni a jelenségek bemutatására. Kifejezetten a szülői szerepre szűkítve a fókuszot, a szülői feladatokat, tevékenységeket, a családban megmutatkozó szülő-gyermek

¹ A terjedelmi megkötések miatt az irányzatok részletes, teljes körű bemutatására nincs lehetőség, célunk csupán azoknak az irányzatoknak a felvillantása, melyek témánk szempontjából leginkább relevánsak (így azok az irányzatok, melyek nem foglalkoznak külön és hangsúlyosan a szülők feladatainak jellemzésével, nem kerülnek bemutatásra).

viszonyrendszert szintén több családterápiás nézőpontból is megközelíthetjük. Murray Bowen transzgenerációs elméletében kifejti, hogy a családban két erő hat párhuzamosan: az összetartozás és az elkülönülés (Goldenberg, 2008b). Ezek egyensúlya tudja biztosítani azt, hogy a gyermek érzelmi és viselkedéses autonómiája kialakulhasson. Egy kevésbé hatékony, konfliktusos házasság esetén, ha a szülők kevésbé differenciált szelffel rendelkeznek, előfordulhat, hogy az érzelmi szempontból leggyengébb gyermeket vonják be a kapcsolatukba, ezzel teremtve egy stabilabb triádot. Bowen szerint a származási családban megtanult minták a párválasztásban és egyéb releváns kapcsolatuk működtetésében is befolyásolják a személyeket, és ezeket a mintákat viszik tovább saját nukleáris családjukba (Goldenberg, 2008b). A szülői bánásmód tekintetében tehát az látható, hogy a szülők azt a viselkedésmódot, konfliktuskezelést, kommunikációs módot gyakorolják gyermekeikkel, melyet saját származási családjukban tapasztaltak. A szülők alacsony differenciáltsága pedig a gyermek túlélésével, erős kontrolljával járhat együtt.

A stratégias családterápiás modellek a családi kommunikációt helyezik a fókuszba. A kommunikáció-elmélet alapvetéseit felhasználva feltételezték, hogy a kettős kötés (double bind) alkalmazása a szülők részéről önmagában gyermeki pszichopatológiához (skizofréniához) vezet (Goldenberg, 2008b). Bár ez a gondolat végül nem igazolódott, a családi paradox közlések megváltoztatása továbbra is a megközelítés lényegi eleme maradt. A stratégias irányzatból kifejlődött milánói iskola elméletalkotói szintén a kommunikációra, ezen belül is a családi játszmákra helyezték a hangsúlyt (Goldenberg, 2008b). Blága (2003) tanulmányában bemutatja, milyen szekvenciák zajlanak a pszichotikus gyermekek családjában, hogyan erősítik fel a szülői játszmák a tüneteket². Láthatjuk tehát, hogy ezen irányzatok a szülők feladatát a nyílt, világos kommunikációs színtér megteremtésében látták.

² A milánói módszer kiter a családi rituálék témakörére is. A terapeuták gyakran alkalmazták intervencióként a rítusok előírását a családtagok számára (lásd Boscolo és mstai, 2000). Dolgozatunkban azonban nem mint beavatkozás, hanem mint életesemény, családi együttlét hivatkozunk a családi rituálékra (lásd részletesebben 1.1.3. fejezet), ezért nem térünk ki részletesebben a milánói elméletalkotók rituálé-leírására.

Az élményközpontú modellek alapja a családtagok által megélt aktuális érzések megértése, kommunikálása, valamint a családtagok serkentése a kiteljesedésre, mind családi, mind egyéni szinten. Az elmélet egyik képviselője, Virginia Satir (Satir és mtsai, 2007) szerint az emberi fejlődést több tényező befolyásolja, melyek közül témánk szempontjából a longitudinális tényező a legfontosabb. Ez azokat a tapasztalatokat jelenti, amelyeket a gyermekek a szülőkkel kialakított „elsődleges triászról” szereznek. Ezek a szülő-gyermek interakciók komoly hatással bírnak az éntelődésre, az önértékre és önbecsülésre. Tehát a szülői bánásmód Satir (2006) szerint alakítja a gyermek jól-létét, kiteljesedését is.

Végül Salvador Minuchin (2003) elméletét mutatjuk be, aki nagy hangsúlyt fektetett a szülői szerep jellemzésére. Dolgozatunkban az ő elméletét választottuk alapul, mivel a családi struktúra domináns kidolgozottsága, a szerepek, alrendszerek pontos és jól definiált leírása egy világos értelmezési keretet nyújt a szülő-gyermek kapcsolat megértéséhez és jellemzéséhez.

A strukturális családterápiás irányzat alapítója számára a család struktúrája a legfontosabb kritériuma a család funkcionalitásának. Megfigyelései szerint az „egészséges család” jellemzői: egyértelmű a hierarchia, az alrendszeri és külső határok világosan megfogalmazottak, mindenki által ismertek és átjárhatóak. A család a funkcióit egymással összhangban működő, hierarchikus rendbe szerveződő alrendszerekben (házastársi, szülői és gyermeki-testvéri) gyakorolja. A családi alrendszerekben nemcsak a belső folyamatok befolyásolják az egyének pszichés folyamatait, hanem az alrendszerek közötti kölcsönhatások is. Ezért „a család több mint tagjainak egyéni biopszichikus dinamikája. A családtagok bizonyos megállapodások szerint viszonyulnak egymáshoz, ezek irányítják kapcsolataikat. A megállapodások, bár gyakran nincsenek nyíltan megfogalmazva, sőt, felismerve sem, egészet alkotnak – a család struktúráját” (Minuchin, 2003, 86.o.). A családban az alrendszerek közötti dinamikus viszony biztosítja a család belső egyensúlyát (homeosztázisát).

A szülői bánásmód és a családi rituálék összefüggései, valamint hatásuk a serdülők és posztadoleszcensek szorongásra való hajlamára és megküzdési stratégiáira

Témánk szempontjából a szülői alrendszer Minuchin (2003) elméletének legfontosabb része. Ugyanis a szülői alrendszer funkciója a gondoskodás, a támogatás és a kontrollálás, a Caplan (1967, idézi Komlósi, 1997) által is megfogalmazott támogató funkciók gyakorlása. Ez nem könnyű feladat a szülők számára, hiszen folyamatosan alkalmazkodni kell a gyermek életkorához, egyensúlyozva a függés-függetlenség tengelyén. Minuchin hangsúlyozza a szülői bánásmód minőségének szerepét (2003, 60. oldal): „a család hatékony működésének az a feltétele, hogy mind a szülők, mind a gyermekek elfogadják: a szülői alrendszer szükséges összetevője a tekintély differenciált használata”...”csak a gyenge szülői alrendszer tör restriktív, megszorító kontrollra, és a túlzó mértékű ellenőrzés legtöbbször annak hatástalanságakor fordul elő.”

A családi alrendszereket pszichológiai határok (Minuchin, 2003) választják el egymástól, melyek célja, hogy megvédjék mind a család, mind az alrendszerek elkülönülését és összetartozását. Minuchin szerint „a családon belüli határok világossága hasznos paraméter a család működésének értékelésében.” (Minuchin, 2003, 56.o.) Az alrendszerek működését döntően meghatározza a köztük lévő határok minősége, rugalmasságuk és átjárhatóságuk. Jól működő családban a határ világos, jól definiált, rugalmas, adaptív, lehetővé teszi a támogatást, kapcsolódást és az autonómiát, elkülönülést is. A világos, rugalmas határok egyszerre választanak el és kötnek össze, mely hozzájárul a család optimális működéséhez. A rendszerhatár egy skálaként képzelhető el, egyik pólusán a nagyon merev, másikon a teljesen diffúz határvonallal. A határok jellege életciklusonként vagy akcidentális krízisek esetén is változhat. A szülő-gyermek alrendszer közötti merev határ veszélye, hogy a gyermek igényei nem jutnak el a szülői alrendszerhez, a szükséges gondoskodást, biztonságot nem kapja meg. A diffúz határ veszélye, hogy hátrányt szenved a pontos hovatartozás érzésének megélése, így a gyermek önállósodásának, autonómiájának igénye nehezen fejezhető ki. Azaz a szülői bánásmód és a rendszerek közötti határok minősége szoros kölcsönhatásban áll egymással.

Dolgozatunk szempontjából kiemelt szerepe van a szülői alrendszer működésének, mely biztosítja a gyermekek fejlődésének kereteit, a család hatékony működését³. A szülői alrendszer fontos feladata tehát a gyermek gondozása és szocializációja, egyszerre biztosítva az érzelmi odafordulást és a kontroll gyakorlását. Optimális működés esetén a határok rugalmasak az alrendszerek között, így a gyermek érzelmi fejlődése biztosított, szükségleteit a szülők figyelembe veszik, veszély esetén közbelépnek. Ha a szülői alrendszer nem tölti be funkcióját, annak látható következményei lesznek a gyermek érzelmi fejlődésében, viselkedésében. Természetesen ez nem egyirányú folyamat, mivel a gyermek temperamentuma, jellemzői, reakciói is visszahatnak a szülői alrendszer működésére.

Összefoglalva tehát elmondható, hogy a család struktúráját, a családtagok egymáshoz való viszonyát, az alrendszerek jellemző működését befolyásolja a szülők viselkedése, egymáshoz való viszonya, amely hatással van a gyermekek pszichológiai fejlődésére és állapotára is.

1.1.2. A család érzelmi klímáját alakító szülői bánásmód hatása a gyermek személyiségére

A szülői alrendszer működése leginkább a szülői bánásmódban figyelhető meg. Az a mód, ahogyan a szülők szervezik a család életét, tudatos és tudattalan módon nevelik gyermeküket, kialakít egy olyan érzelmi klímát, mely hatással lesz a gyermek érzelmi fejlődésére.

³ Számos elmélet (Balogh, 2003), kutatás (pl. Bonds, Gondoli, [2007], Kachadourian, Eiden, Leonard [2009]) és a gyakorlatban dolgozó családterápiás szakemberek tapasztalatai alapján is elmondható, hogy a szülői alrendszer működése nagymértékben függ a házastársi alrendszer jellemzőitől. A szülők mint pár közötti viszony az alapja a családi rendszer kialakításának, kettejük kapcsolatának zavarai lenyomatot hagynak a teljes családi működésben. Jelen dolgozatban azonban ezt a faktort nem vizsgáltuk, mivel a kutatás a gyermekek beszámolóinak alapján készült, akik más szemszögből, saját szűrőjükön keresztül ítélik meg a szüleik közötti kapcsolati minőségét. Emiatt nem térünk ki részletesen a fenti összefüggés elemzésére.

1.1.2.1. A szülői bánásmód definíciója, jellemzői

„A szülői bánásmód olyan, a gyermekkel kapcsolatos attitűdök összességéként definiálható, amelyek egy jellegzetes érzelmi klímát alakítanak ki és teret adnak a szülői viselkedés megnyilvánulásainak” (Darling, Steinberg, 1993, 488.o.). Angol nyelvterületen a „parenting style” (nevelési stílus) mellett a „parental bonding” kifejezés is használatos. A „parental bonding” alapvetően a szülő-gyermek kapcsolatban megjelenő kötődésre utal, egyes kutatások ezt veszik alapul (Behzadi, Parker, 2015, Sideridis, Kafetsios, 2008). Más megközelítések a nevelési stílus felől közelítenek (pl. Clausen, 1996). Dolgozatunkban a szülői bánásmódot fogalmának értelmezésében Tóth és Gervai (1999) tanulmányát vesszük alapul, azaz a fogalmat a szülői nevelési stílussal összefüggésben használjuk, a kötődésre nem térünk ki.

A szülői nevelési stílusok több mint ötven éve foglalkoztatják a családokkal, gyermekekkel foglalkozó kutatókat. Schaefer (1959) elméletében két, egymástól független dimenziót vázolt fel a szülői viselkedés megnyilvánulásait tekintve. Az első (érzelmi) dimenzió a szeretet kinyilvánításának meglétét vagy annak hiányát mutatja meg. Így azt mondhatjuk, hogy a skála egyik végén a gyermek elfogadása, a pozitív érzelmek (akár verbális, akár nonverbális) kimutatása áll, másik végén pedig a gyermek elutasítása található. A második dimenzió alapja a gyermek függetlenségének támogatása. Ebben az esetben a skála egyik végén az engedékenység, a gyermek önállóságának, autonómiájának bátorítása, míg másik végén a túlvédés, a túlzott kontrollálás jelenik meg. Ranschburg (1975) a schaefer-i elméletet alapul véve négy kategóriában mutatja be a szülői nevelési stílusokat, a skálákat a meleg-hideg, illetve korlátozó-engedékeny fogalmakkal írja le (1. sz. táblázat).

1. sz. táblázat: Ranschburg (1975) — nevelési stílusok jellemzése

	meleg	hideg
engedékeny	meleg-engedékeny	hideg-engedékeny
korlátozó	meleg-korlátozó	hideg-korlátozó

A *meleg-engedékeny* szülők bátorítóak, gyermekük iránti szeretetüket felvállalják, éreztetik. A családban nincsenek merev szabályok, ami Ranschburg (1975)

szerint gyermeki agresszióval társulhat: „egyszerűen azért, mert megengedheti magának” (Ranschburg, 1975, 138. o.). Az engedékenység azonban mégsem teljes „ráhagyást” jelent, a hangsúly inkább az egyenrangú párbeszeden van. A *hideg-engedékeny* nevelési stílus esetében a gyermek elhanyagolást, érdektelenséget él meg a szülők részéről. Mivel nincs komoly szabályozás, korlátok, a gyermekkori agresszió gyakran jelenik meg, Ranschburg (1975) szerint a deviáns csoportokhoz való sodródás szintén veszélye a hideg-engedékeny légkörnek. A *meleg-korlátozó* szülők Ranschburg (1975) szerint túlóvóak, nagy szeretettel veszik körül a gyermeket, de nem engedik önállósodni, nem ismerik el autonómiáját, amely frusztráció és gátlás szorongáshoz vezet. A *hideg-korlátozó* nevelési stílus esetében megfigyelhető, hogy a sok, merev szabály társul a közönyös, szeretethiányos attitűddel, a súlyos büntetések akár apró kihágásokért is mindennaposak lehetnek. A gyermekkori erőszakosság szintén megjelenik ebben a struktúrában, mivel a gyermek a – sokszor értelmetlen – korlátozás miatti frusztrációját agresszióba fordítja.

Diana Baumrind (1967) óvodáskorban vizsgálta a gyermekek viselkedését. Három csoportot különböztetett meg a gyermekek viselkedése, viszonyulása alapján. Az első csoportba tartozó gyermekek kreatívak, érdeklődőek voltak, őket *kompetensnek* nevezte a kutató. A második csoportot a *visszahúzó* gyermekek alkották, ők szégyenlősen, csendesén viselkedtek, míg az *éretlen* csoportba sorolt gyermekek impulzívok, és kapcsolataikban túlságosan ragaszkodóak voltak. A gyermekek jellemző viselkedése a szülő-gyermek kapcsolat jellegzettségeivel mutatott összefüggést, mely alapján Baumrind (1967) a szülőket is három csoportra osztotta viselkedésük, gyermekükkel kapcsolatos kommunikációjuk, hiedelmeik, attitűdjeik alapján. Az *engedékeny* szülő érzelmileg meleg, de következtelen, kevés szabályt fogalmaz meg, ezeket kevésbé tartatja be, a büntetést lehetőleg elkerüli. A gyermekeknek inkább jogait, mintsem kötelezettségeit helyezi előtérbe. A *tekintélyelvű* szülő merev szabályokat fogalmaz meg, ezeket nagyon szigorúan be is tartatja, a családban hideg érzelmi légkör uralkodik, nagyon erős szülői kontroll van jelen a családban, a szülők kötelesség-centrikusak. Az *autoritatív (mérvadó)* szülő figyelembe veszi a gyermek igényeit, szeretettel, odaforduló, miközben ésszerű szabályokat

A szülői bánásmód és a családi rituálék összefüggései, valamint hatásuk a serdülők és posztadoleszcensek szorongásra való hajlamára és megküzdési stratégiáira

fogalmaz meg, melyeket következetesen be is tartat. A jogok és kötelezettségek tekintetében a szülők és gyermekek is rendelkeznek mindkettővel, fontos szempont a gyermek életkorának megfelelő szabályozás megvalósítása. Baumrind (1967) szerint a szülői bánásmódra számos tényezőtől következtethetünk. Ilyen a szülő-gyermek kommunikáció, a családban uralkodó érzelmi légkör, a szabályok mennyisége és minősége, a jutalmazás-büntetés formái.

Maccoby és Matrin (1983) egy harmadik megközelítésben egyesítette mind a schaefer-i, mind a baumrind-i elméletet. Elképzelésük alapja egy kétdimenziós modell, melynek egyik dimenziója a *kontrollálás/elhanyagolás*, másik dimenziója pedig a *szülő-/gyermekközpontúság* (lásd 2. sz. táblázat). Schaefer (1959) modelljéből beépítették a kontrollálás dimenzióját, Baumrind (1967) megközelítéséből pedig a szülő-gyermek központúság fontosságát hangsúlyozták.

2. sz. táblázat: Maccoby és Martin (1983) kétdimenziós elmélete

	korlátozó, megkövetelő	megengedő, kevésbé kontrolláló
gyermekközpontú, válaszkész	autoritativ, mérvadó	elkényeztető
szülőközpontú, elutasító	autoriter, tekintélyelvű	elnéző, elhanyagoló

Látható, hogy az *autoritativ* szülői bánásmód esetén, ha a gyermekközpontúság mellett a kontrollálás jellemzi a szülőket, akkor a szabályok a gyermek életkori jellemzőinek, egyéni szükségleteinek megfelelően alakulnak. Fontosnak tartjuk megjegyezni, hogy ha a modell dimenzióit skálaként értelmezzük, akkor a túl sok és rigid szabály esetén a túlélés veszélye megnő. A szülőközpontú és kontrolláló szülőket Baumrindhez (1967) hasonlóan *tekintélyelvűnek* nevezzük. Hideg, elutasító környezetben a gyermekeknek számos merev szabályt kell betartani, melynek célja sok esetben a szülő magas elvárásainak, illetve aktuális érdekeinek teljesítése. A gyermekközpontú, de kevésbé kontrolláló szülőket *elkényeztetőnek* tekinthetjük. Ebben az esetben a gyermeket szeretettel veszik körül, de mivel nincsenek szabályok, nem tanul meg keretekhez, elvárásokhoz alkalmazkodni és kezelni az ebből fakadó frusztrációt. A szülőközpontú és alig kontrolláló szülők az *elhanyagoló* csoportba tartoznak, itt a szülő célja gyakran az, hogy saját nyugalma, életét a gyermek ne zavarja. Így a gyermek egy közömbös, érdektelen

A szülői bánásmód és a családi rituálék összefüggései, valamint hatásuk a serdülők és posztadoleszcensek szorongásra való hajlamára és megküzdési stratégiáira

közegben növekszik fel, a szülő minimális energia-befektetéssel gondozza gyermekét.

Amennyiben Minuchin (2003) strukturális elméletével összefüggésben szemléljük a szülői bánásmódot, akkor feltételezhető, hogy a kontrolláló, tekintélyelvű szülői bánásmód esetén a család belső határai merevek, hiszen a gyermek igényei, szükségletei nem jutnak el, vagy nem számítanak a szülőknek. A túlvédés esetében pedig egy diffúz belső határt láthatunk az alrendszerek között, amelyből a szülő nem engedi a gyermeket differenciálódni.

Elmondható tehát, hogy a szülők attitűdje, hozzáállása befolyásolja a kommunikációt, a családban megjelenő szabályozás formáit, erősségét, a gyermek szükségleteihez való hozzáállást, azaz a szülői bánásmódot. Nem szabad azonban figyelmen kívül hagyni a nevelésben megjelenő interaktivitást, azaz a gyermek személyisége, temperamentuma visszahatva befolyásolhatja a szülő nevelési stílusát, így ez a folyamat kétirányúnak tekinthető (Caspi, 1998, idézi Cole, Cole, 2003). Ez azonban nem zárja ki azt, hogy feltételezzük a szülői alrendszer gyermeki fejlődésre ható markáns szerepét, hiszen ezt számos kutatás bizonyította, inkább azt fontos kiemelni, hogy a szülői bánásmód egyirányú hatásrendszere helyett egyfajta ko-reguláló folyamatot feltételezhetünk (Vajda, Kósa, 2005).

Fontos megjegyezni, hogy a fogalmak használatának egyik korlátát jelentik a kutatók rendelkezésére álló mérőeszközök. Jelen kutatásban a Szülői Bánásmód Kérdőívet (Tóth, Gervai, 1999, részletesen lásd 2.3.2.3. fejezet) használtuk, mely három típust különböztet meg a szülői viselkedésben. Ezek a szeretet-törődés, a túlvédés (a gyermek infantilizálása), illetve a korlátozás (az autonómia és a döntés szabadságának korlátozása). Ezek a kategóriák önmagukban nem, azonban különböző kombinációkban megmutathatják, mely dimenzióba sorolható a szülői viselkedés a Maccoby és Martin (1983), vagy a Ranschburg-féle (19875) tipológiákban. A hipotézisek megfogalmazásában szintén a Szülői Bánásmód Kérdőív (Tóth, Gervai, 1999) kategóriáit alkalmaztuk.

1.1.2.2. A szülői bánásmód összefüggései a gyermek emocionális fejlődésével

Baumrind (1967) kutatásaiban bebizonyította, hogy a szülői nevelési stílus kihat a gyermek érzelmi fejlődésére, kompetenciájára. Az érzelmileg érett, a pozitív érzéseket felvállaló és kimutató közegben, biztonságos környezetben, válaszkész szülők jelenlétében szocializálódó gyermekek maguk is érzelmileg kompetensek lesznek (lásd Denham, Kochanoff vizsgálata, melyet 134 család bevonásával végeztek, 2002). Kovács és Pikó (2010) kutatásának tanulságaként –melybe 863 személyt vontak be – elmondható, hogy a gyermekek étellel való elégedettségét pozitívan befolyásolja az észlelt szülői támogatás mértéke, ezzel szemben a szülői kontroll és a szoros monitoring fordított hatást eredményez.

Megállapítható tehát, hogy a kontroll gyakorlása és az érzelmi odafordulás minősége a legfontosabb tényezők a nevelési stílus tekintetében. Érdekes jelenség, hogy mind az elhanyagolás, mind a szülői túlóvás okozhat hasonló nehézségeket a felnövekvő gyermekeknél. Hall, Peden és Rayens (2004) kutatásukban 246 fő, 18-24 év közötti felnőttet vizsgáltak. Eredményeik azt mutatták, hogy az alacsony szintű anyai odafordulás és az emellett megjelenő túlóvás felnőttkorban alacsony szintű önértékeléssel, és negatív gondolkodásmóddal járt együtt. Az apai oldalt vizsgálva azt találták, hogy az apai túlvédés hasonlóképpen negatívan hat mindhárom változóra. A szülői bánásmód tehát az önértékeléssel is mutat összefüggést. A szülői elhanyagolás és elutasítás alacsonyabb önértékeléshez, magasabb stressz-szinthez vezet, ezáltal szerepet játszhat a serdülők alkoholfogyasztásában is, mint ahogyan azt Backer-Fulghum és munkatársai (2012) 405 fős vizsgálatukban igazolták. Ezzel szemben a gyermek által szubjektíven pozitívan megélt nevelési stílus az externalizáló problémák alacsonyabb megjelenési gyakoriságával áll összefüggésben (Eisenberg és mtsai, 2005), valamint pozitív hatással van a gyermekek önértékelésére is (lásd Milevsky és mtsai, 2007, 272 fő bevonásával végzett kutatása). Az észlelt anyai gondoskodás magasabb szintje kevesebb negatív automatikus gondolattal jár együtt, tehát ebből a szempontból is egyfajta védőfaktornak tekinthető (Ingram és mtsai, 2001).

A szülői bánásmód és a családi rituálék összefüggései, valamint hatásuk a serdülők és posztadoleszcensek szorongásra való hajlamára és megküzdési stratégiáira

A pszichés jól-lét számos kutató központi témája a szülői bánásmóddal összefüggésben. Lavasani és munkatársai (2011) 398 középiskolás lányt vizsgálva azt találták, hogy a tekintélyelvű és az elhanyagoló szülői bánásmód fordított, negatív irányú összefüggést mutat a gyermekek pszichés jól-létével, míg a szülői támogatás a gyermekekre pozitív hatást gyakorol. A mérvadó szülői bánásmód — feltételezésüket megcáfolva— nem gyakorolt kimutatható hatást a pszichológiai jól-létre. Mind az anyai, mind az apai szeretetteljes bánásmód előrejelzője lehet a fiatalok általános életminőséggel való elégedettségének is, ahogyan az Rikhye és munkatársainak (2008) vizsgálatából kiderült (melybe 72 főt vontak be).

Shah, Waller, (2000) összehasonlító vizsgálatukban 60 depressziós és 67 egészséges vizsgálati személyt összehasonlítva arra az eredményre jutottak, hogy a depressziós csoportban szignifikánsan magasabb a szülői túlvédés és alacsonyabb szintű a szülői odafordulás, amely mellett magasabb szintű önvádolás és kevésbé hatékony önkontroll volt észlelhető. Sharma, Sharma, és Yadava (2011) 100 fő, 14-16 év közötti serdülőt vizsgálva azt tapasztalták, hogy tekintélyelvű és az elhanyagoló szülői bánásmód összefüggött a gyermekek depressziójával. A szülői odafordulás hiánya, az elhanyagolás szintén nagymértékben tapasztalható depressziós személyek között (pl. Handa, Tsuda, Ohsawa vizsgálata, melybe 115 fő depressziós személyt vontak be, 2009). Narita és munkatársai 418 japán felnőttet vizsgálva azt találták, hogy a szülői túlvédés és az alacsony szintű szülői törődés összefügg az élethosszon át tartó depresszióval. Más kutatásban Enns, Cox, és Larsen (2000) 138 fő depressziós személynél az apai túlvédést vizsgálva jutottak arra az eredményre, hogy ez a nevelési stílus összefüggésbe hozható a fiúgyermekek depresszív tüneteivel, perfekcionizmusával, a hibázás miatt aggodalmaskodással.

Az elhanyagolás és túlvédés közvetve az evészavarok kialakulásában is szerepet játszhatnak. A szülői bánásmód ugyanis hatással van az énképre, mely alacsony önegyüttértézési képességben, alacsony önértékelésben és külső kontroll-igényben nyilvánul meg, melyek közvetítő tényezők lehetnek az evészavarok kialakulásában (lásd Perry és munkatársainak [2008] nemzetközi vizsgálata,

melybe 166 amerikai és 233 norvég személyt vontak be). Az érzelmi evés esetében szintén fontos közvetítő faktorként tűnik fel a túlzott szülői (főként apai) kontroll (Zhu és mstai, 2014, 594 fő bevonásával végzett vizsgálata), illetve az anyai túlvédés (Rommel és mstai, 2012, 96 obez és 56 normál súlyú vizsgálati személy bevonásával végzett vizsgálata).

A szerhasználattal összefüggésben is vizsgálható a szülői bánásmód. Nem meglepő módon a szülői kontrollálás ilyen változók tekintetében védőfaktorként tűnt fel, azaz a szülői kontroll, valamint a szülői támogatással való elégedettség kevesebb alkohol- és marihuána-fogyasztással, valamint alacsonyabb mértékű dohányzással járt együtt (Kovács, Pikó, 2010). Hasonló eredményre jutottak az alkohol, cigaretta és illegális szerhasználat vizsgálatában Calafat és munkatársai (2014), akik nemzetközi összehasonlító vizsgálatukba 7718 személyt vontak be Svédország, az Egyesült Királyság, Spanyolország, Portugália, Szlovénia és Csehország területéről. Kutatásukban a mérvadó nevelési stílus (szeretetteli, de kontrolláló) protektív szerepét állították szembe a tekintélyelvű nevelési stílussal, mely bár kontrolláló, hiányzik belőle az érzelmi melegség.

1.1.3. A családi rituálék szerepe a gyermek pszichés fejlődésében

Egy család sokféleképpen tölthet együtt időt. Akár egy mindennapi eseményt, például közös étkezést, akár egy nagy karácsonyi ünnepet veszünk alapul, a családi együttlétek során kirajzolódik az a mód, ahogyan a családtagok kapcsolatban vannak egymással. A rituálék keretet adnak az attitűdöknek, a szabályoknak, kapcsolati viszonyulásoknak (Kissné, 2006). A verbális és nonverbális kommunikáció, az egymással való bánásmód minősége tehát képet ad arról, hogy a családban milyen érzelmi klíma a jellemző, milyen közegben történik a szocializáció. A következő részben ismertetjük a családi rituálék fogalmát, jellegzetességeit, illetve azon kutatási eredményeket, melyek bemutatják, hogyan függnek össze a családi rítusok a gyermekek érzelmi fejlődésével.

1.1.3.1. A családi rituálé meghatározása és néhány fontos jellemzője

A rituálék témakörével gyakran találkozhatunk szociológiai, vallástudományi, vagy kultúranropológiai, néprajzi területen. A pszichológia különböző területei is hangsúlyt fektetnek a rítusok kutatására, hiszen mind közösségi, mind egyéni szinten fontos érzelemszabályozó szerepük van, segítik az összetartozást, a közösségi identitás alakulását (Csányi, 2006). A családban megjelenő rítusok, hagyományok megismerése, leírása érdekében elsősorban a családterápiás irányzat elméletalkotói tettek lépéseket. Bossard és Boll (idézi Fiese, 2006a) interjúkat, visszaemlékezéseket elemezve arra jutottak, hogy a rítusok a családi élet magját képezik. Elképzelésük szerint a családi rituálék különböző módon, különböző események kapcsán kapnak helyet a családokban, három közös jellemző mégis megfigyelhető: a rituálék ismétlődnek a családok életében, társas és kapcsolati hangsúlyúak, érzelmi töltésük pedig erőteljes. Fontos azonban megjegyezni Fiese (2006a) gondolatát arról, hogy a családi rituálék meghatározásában nehézséget jelent, hogy nem teljesen objektív, egyértelmű dologról beszélünk, hanem minden egyes családnak és családtagnak meg lehet a saját fogalma a rituálék vonatkozásában.

A családi rituálék definíciói közül dolgozatunkban Wolin és Benett (1984, 2008, 285.o.) fogalmát használjuk, miszerint

„a családi rituálét úgy definiálhatjuk, mint a kommunikáció szimbolikus formáját, amely, minthogy a család tagjai ismétlődésének élménye során elégülnek ki, szisztematikus módon időről időre azonos módon játszódik le.”

Tehát a definíció központi eleme a kommunikáció és az ismétlődés folyamatában való összekapcsolódás.

A rituálék kommunikációs sajátosságának tekintetében fontos elkülöníteni az affektív és a szimbolikus kommunikációt. A rituálé során megélhetőek és kifejezhetőek olyan erős érzelmek, amelyek a hétköznapiak során rejtve maradnak. A szimbolikus kommunikáció azt jelenti, hogy egy-egy ilyen eseményen különböző tárgyaknak, viselkedésmódoknak is van kommunikációs értéke (kit

hová ültetnek a lakodalom során, ki kapja meg a nagymama kedvenc medálját az ő halála után, a családi receptgyűjtemény megosztjuk-e kívülállókkal, etc..). A rituálé során megosztott információ lehet érzelmi típusú, azaz a családi viszonyrendszerrel ad képet, másrészt lehetőséget biztosít a család gyökereinek feltárására, például régi legendák átadására is. Így a rítusoknak nagy szerepük van a családi identitás és a közös értékek, normarendszer kialakításában (Wolin, Bennett, 1984).

A családi rituálék funkciói kapcsán érdemes kiemelni Shuck és Bucy (1997, idézi Elblinger 2013) felosztását. Az első a *stabilizáló funkció*, amely egyrészt a családi működés folyamatosságának biztosítását jelenti, másrészt segíti az elkerülhetetlen változásokban, pl. életciklus-váltásokban a családi egység megőrzését. Ehhez azonban elengedhetetlen, hogy a családi rituálék is rugalmasan változzanak a családtagok életkorának, a család életciklusának megfelelően. A második funkció a *szocializációs funkció*, mely témánk szempontjából is jelentős. Az elméletalkotók szerint a családi rituálék keretet adnak a gyermek kognitív és érzelmi fejlődéséhez, és serkentik a társadalom (és az adott kiscsoport, azaz a család) által elfogadott viselkedésformák kialakulását. Elblinger (2013) idézi Mactavish és Schleien kutatását, mely szerint a családi szabadidős programok fontos szerepet játszanak a gyermekek társas készségeinek, problémamegoldó-készségének és tárgyalóképességének fejlődésében. A rituálék harmadik funkciója az *identitás megeremtése*. Ez vonatkozik a családi identitás körvonalazására, megerősítésére (Elblinger, 2013), illetve az egyéni identitás fejlődésére a család kontextusán belül (Shuck, Bucy, 1997, idézi Elblinger, 2013).

1.1.3.2. A családi rituálék típusai

A családi rituálék felosztása történhet az egyesülés-elkülönülés/átmenet dimenzió mentén (Compan, 2002, idézi Elblinger, 2013). Az egyesülés az állandóságot segíti (pl. közös ünnepek, közös étkezések), míg az átmenet-rítusok a családi életciklus-váltások meglépését segítik. Wolin és Bennett (1984) hármas felosztása a rituálék gyakoriságát, és a tágabb értelemben vett kultúrához való kapcsolódását veszik alapul.

A legnagyobb egységet a *családi ünnepek* csoportja adja, amelybe olyan ünnepek tartoznak, melyek mélyen a kultúrába ágyazottak. Ebbe a csoportba tartoznak az életciklus-váltáshoz kötődő ünnepek (temetés, keresztelő, esküvő), illetve a naptári és vallási ünnepek is (karácsony, húsvét, hanuka) (Kissné, 2006). A családok ezek ünneplésében kevésbé különböznek egymástól, a hely, az idő, a szimbólumok meghatározottak és egységesek (pl. karácsonyfa, fehér menyasszonyi ruha, stb.). A családi ünnepek szerepe többek között a szélesebb csoportidentitás megerősítése, egy nagyobb társadalmi csoporttal, kultúrával való közös értékek elismerése (Wolin, Benett, 1984).

A következő csoportot a *családi hagyományok* alkotják (Wolin, Benett, 1984). Ezek olyan ünnepek, hagyományok, melyekben megjelennek kulturális sajátosságok, azonban a család saját jellegzetességei, működése, értékei nagyobb mértékben befolyásolnak. Tehát az adott kultúra ad egyfajta sablont, melyet a család a saját módján színez ki és tölt meg tartalommal. Ide tartozik a családtagok születésnapja, egyes évfordulók, de ide sorolhatjuk a családi nyaralást is. A családok ezek megszervezésében már sokkal inkább különböznek, van, aki csak a nukleáris család tagjai számára, alig szervezeten emlékezik meg a jeles napról, míg mások a tágabb családi kört is bevonják, és hosszú szervezés előzi meg az ünnepet (Wolin, Benett, 1984).

A családi rituálék csoportjában a legkisebb egységet a *rögzült családi interakciók* alkotják (Wolin, Benett, 1984). Ezek azok a rituálék, amelyek a családok mindennapjait szabályozzák. Ide tartoznak a közös étkezések, és a hétvégék közös eltöltése. Ezek a rítusok a legkevésbé tudatosak, gyakran automatikusan zajlanak a családban. A családok között a rögzült interakciókban nagy különbségek lehetnek, a kulturális szokások erre hatnak ki legkevésbé.

1.1.3.3. A családok jellemzői a rituálék és rutin tekintetében

Wolin és Benett (1984) leírja, hogy a rituálék kapcsolatot teremt a családi identitás számára, azaz „összekapcsolja a múltat, a jelent, és a jövőt” (291.o.), növeli az összetartozás érzését a tágabb családtagokkal is. A családokat két jellemző mentén csoportosíthatjuk. Az egyik, hogy mennyire fontos számukra,

hogy a rituálék segítségével fenntartsák a folyamatosságot (elkötelezettség), a másik pedig, hogy a szükséges változások, életciklus-váltások során hogyan tudják a rituálékot a változó igényekhez formálni (rugalmasság). Ez a két tényező egymástól független, azaz lehet egy család maximálisan elkötelezett, miközben a rugalmasság egyáltalán nem jellemző rájuk. A két dimenzió mentén Roberts (idézi Kissné, 2006) a családokat hat csoportba sorolta. Az aluritualizált családokban (1) alacsony az elköteleződés mértéke, a tagoknak nem fontosak az együttlétek, nagymértékű autonómia figyelhető meg. A mereven ritualizált családokban (2) az elköteleződés mértéke magas, viszont a rugalmasság alacsony szintű, így a szükséges változásokat, szerepváltásokat nem tudja meglépni a család. A torzan/asszimmetrikusan ritualizált családok (3) esetében azt látjuk, hogy csak az egyik származási család hagyományai szerint alakulnak a nukleáris család rituáléi. Az üres ritualizáció (4) azt jelenti, hogy a családtagok számára – bár jelen vannak- nem fontosak a rítusok, az eseményeknek „kötelező-jellege” van, amely a családban megnövekedő feszültséggel járhat együtt. Rugalmasan ritualizáltak (5) nevezhetjük azokat a családokat, ahol a tagok képesek a változtatásra az értékek megtartása mellett, az életciklus-váltások idején a rituálék is változtathatók, és ezzel együtt is megőrzik a rituálé megtartó erejét. A rituális folyamat megszakítottságát (6) jelenti az, amikor egy központi szerepet betöltő családtag megbetegedése/halála esetén a korábban gyakorolt hagyományok már nem folytathatóak. Hasonló hatása lehet egy nagyobb társadalmi eseménynek (pl. háború, természeti katasztrófa).

A hétköznapi szóhasználatban a családi események (főként a rögzült interakciók esetében) gyakran felbukkan a „rutin” kifejezés, mely azt hivatott jelölni, hogy az adott esemény automatikusan, szinte kötelességszerűen zajlik le, kevés érzelmmel társítva. Hasonlóképpen a családi rituálék irodalmában a rutin kifejezés fontos jellemzőket foglal magába. Ugyanis azt, hogy a családi rítus mennyire fontos, érzelmetlített az adott személyeknek, a rítus/rutin páros összehasonlításával is szemléltethetjük. Fiese (2006a) három dimenziót ismertet, amelyek mentén szétválaszthatjuk, hogy egy adott esetben rituáléről, vagy rutinról beszélünk. Az első a *kommunikáció*, amely a rutin esetében általában direkt, a családi szerepek erősen elhatárolódnak benne, és valamilyen aktusról

vagy operatív teendőkről szól (pl. ki megy a gyerekért az óvodába, kinek mit kell megcsinálnia még este, etc.). A rituálé inkább szimbolikus kommunikációval jellemezhető, érzelmekkel telített, és erősíti a családi kohéziót. A szimbolikus kommunikáció a kívülállók számára olykor nem könnyen értelmezhető (pl. saját viccek a családban), szemben a rutin instrumentális kommunikációjával, amely a megfigyelő számára is könnyedén követhető. Fiese (2006a) szerint a következő két dimenzió az *elkötelezettség* és a *folytonosság*. A rituálé esetében ez a családi identitásról szól, mottója lehetne az „összetartozunk, itt a helyünk”, illetve ez az érzés továbbadódik az újabb generációkra. Ezzel szemben a rutin esetében sokkal inkább az „itt és most”-ről szól az együttlét, a jelenre korlátozódik. Az események megszakítása is más jelentőséggel bír, annak függvényében, hogy rutinról vagy rituáléről beszélünk. Ha például valaki elfelejtette befizetni a számlákat, az a családtagok között esetleg egy nagyobb veszekedést generál (rutin). Ha azonban egy rituálé közben keletkezik nehézség, pl. arról folyik a vita, hogy ki fontos a családban, az már a családi kohéziót veszélyezteti (Fiese, 2006a).

Ez nem jelenti azt, hogy a rutin-jellegű eseményeknek nincs szerepe. Fiese (2006a) leírja, hogy a rutin tevékenységek struktúrát biztosítanak, szervezik az időt és a teendőket. Kissné (2006) kutatásában is látható, hogy iskoláskorú gyermeket nevelő családokban magasabb a ritualizáltság foka, a szerepek rögzítettek, azaz a családi életciklus is befolyásoló tényező. Probléma akkor lép fel, ha egy család együttléteiben nem jelenik meg, vagy csak nagyon alacsony szinten van jelen az érzelmi bevonódás és elkötelezettség, hiszen Shuck és Bucy (idézi Elblinger, 2013) szerint is a rutin tevékenységekből hiányzik a szimbolikus tartalom.

1.1.3.4. A szülői bánásmód és a családi rituálék összefüggései

Ahogy láthattuk, a családi rituálé képet ad a család működéséről, és megvalósulásának minősége megjeleníti a családtagok attitűdjét, érzelmeit, és kapcsolati viszonyukat. A szülői bánásmód, mely a család érzelmi klímájának fontos tényezője, feltehetően szintén alakítja a családi rítusok jellegzetességeit. Kevés kutatás foglalkozott eddig a témával. Spagnola és Fiese (2007)

tanulmányukban leírják, hogy a szülői hatékonyság (amelyet értelmezhetünk a szülői bánásmód szubjektíven hatékonynak megélt érzéseként) a kiszámítható és rendszeres családi rituálékon és rutinokon keresztül pozitívan hatnak a gyermek fejlődésére. Írásukban idéznek néhány kutatást, melyek nem kifejezetten a szülői bánásmód esetében, hanem a szülőség két más dimenziójában vizsgálták a rítusok megvalósulását. Brody és Flor (1997, idézi Spagonal és Fiese, 2007) vizsgálatában kirajzolódott, hogy a szülői önértékelés a családi rituálékon keresztül kapcsolódik össze a gyermekneveléssel. Friedman és Weissbord (2004) vizsgálatukban 95 fiatal felnőttet kérdeztek meg a családjukban tapasztalt szülői bánásmódról, valamint a családban tapasztalt rituálék jelentésseliségéről. Arra az eredményre jutottak, hogy míg a szülői túlvédésnek nincs kimutatható hatása, addig a szereteteli szülői bánásmód prediktora volt a rituálék jelentésseliségének mind a nők, mind a férfiak esetében.

1.1.3.5. A családi rituálék és a gyermekek érzelmi jellemzőinek összefüggései

A rítusok szerepét főként a család működésével kapcsolatosan vizsgálták eddig. Azokban a kutatásokban, amelyekben a családtagok intrapszichés jellemzőit vizsgálták, leggyakrabban a családi közös étkezéseket vették górcső alá. A következő fejezetben ezeket a kutatásokat ismertetjük.

Számos kutatás vizsgálta a közös étkezések szerepét a gyermekek egészségmagatartásában. A Columbia Egyetem addiktológiai kutatóinak (The National Center on Addiction and Substance Abuse, 2009) 1000 fő vizsgálatán alapuló eredményei szerint azok a serdülők, akik három, vagy annál kevesebb étkezést töltenek el a szüleikkel, kétszer nagyobb valószínűséggel dohányoznak és használnak marihuánát, és másképpen gyakrabban fogyasztanak alkoholt. Eisenberg és munkatársai (2004) egy projekt keretében 4746 serdülőt vizsgáltak. Eredményeik szerint a családi étkezések hiánya együtt járt a cigaretta, marihuána és alkohol gyakoribb használatával. Fulkerson és munkatársainak (2006) eredménye illeszkedik a fenti vizsgálatok sorába: a közös étkezések kevesebb alkoholfogyasztással és alacsonyabb gyakoriságú dohányzással fügtek össze.

Fiese és munkatársai (2006b) cikkükben kiemelik a családi étkezések mint rituálék jelentőségét a gyermekek mentális egészségében, az internalizált és externalizált tünetekkel összefüggésben. A rutint és rituálét megkülönböztető három, már említett dimenzió mentén vizsgálták a családokat, és eredményeik szerint a kommunikáció az egyik legfontosabb közvetítő faktor. A rutin-jellegű étkezések során sok csend volt megfigyelhető, a csekély beszélgetés pedig gyakran oda nem illő volt. Ez más vizsgálatok szerint is vezethet a gyermekek mentális egészségének megnövekedett kockázatához (Seifer és mtsai 1996, idézi Fiese és mtsai, 2006b). Saját eredményeik szerint a kommunikáció direkt formája (pl. egyértelmű válaszok a kérdésekre, a verbális és nonverbális kommunikáció kongruenciája, információ megosztása) kevesebb internalizált tünettől járt együtt a gyermekek esetében. A következő dimenzió az elkötelezettség. A közös étkezés esetében a rutinnal kapcsolatos elkötelezettség a táplálkozásról szól, pl. mindenki lakjon jól, ki mit eszik, stb. A beszélgetések ilyenkor konkrétan az étkezéssel kapcsolatos témák körül forognak, például a gyermek megeszi-e az adott ételt, felugrál-e az asztaltól. Emiatt a rutinjellegű étkezések hossza megnyúlhat, mert a gyermeket folyton fegyelmezik a szülők, azonban az étkezés közbeni káosz együtt járt a gyermekek internalizált tüneteinek növekedésével is. Eisenberg és munkatársai (2004) korábban említett kutatása szerint egyes pszichés tünetek előfordulási gyakorisága is alacsonyabb, ha a család gyakran étkezik együtt. Ezek közé sorolták a depresszív tüneteket, az öngyilkossági gondolatokat, illetve lányok körében az öngyilkossági kísérleteket és az alacsony önértékelést is. A kutatók feltételezik, hogy a közös étkezések során elmesélt családi történetek segítségével a serdülők közelebb érezhetik magukat a családtagjaikhoz. Fulkerson és munkatársai (2006) már említett munkájuk során kérdőíves lekérdezés segítségével közel tízezer gyermeket vizsgáltak az Egyesült Államok 25 tagállamában. Kutatásuk fő célja volt megtudni, hogy a családi étkezések gyakorisága serdülők körében milyen pszichés tényezőkkel függ össze. A kutatási eredmények megerősítették, hogy a családjukkal közösen étkező gyermekeknek erősebb az iskolai elkötelezettségük, és belső motivációjuk a tanulásra magasabb szintű. Énképük kapcsán elmondható, hogy céltudatosak, magasabb az önértékelésük, és jövőképük pozitív. Emellett szociális helyzetekben is

kompetensnek érzik magukat. Kevesebb depresszív tünetet mutatnak, és körükben kevesebb a megkísérelt öngyilkosságok száma. Mindez elmondható az iskolai problémák, a bűnözés és egyéb antiszociális magatartásformák előfordulásával kapcsolatban is. Az étkezés terén kisebb számban fordul elő a túlevés, a purgálás (önhánytatás, hashajtózás) és a drasztikus fogyás. A közös családi étkezés együttjárást mutat a tiszta családi határokkal, a pozitív felnőtt minta előfordulásával és a szülői bátorítással. Elgar és munkatársai (2013) szintén jelentős nagyságú (26069 fős) mintáján végzett kutatása szerint a családi étkezések gyakorisága kevesebb internalizált és externalizált tünettől járt együtt, emellett pozitívan korrelált az élettel való elégedettséggel, az emocionális jóléttel és a proszociális viselkedéssel. A szerzők a korrelációt befolyásoló legfontosabb oki tényezőként itt is a szülő-gyermek kommunikációt jelölték meg.

Összefoglalva tehát elmondható, hogy a közös családi étkezéseknek fontos szerepe van a gyermekek a mentális egészségében, jól-létében és egészségmagatartásában. Ehhez azonban az kell, hogy a közös étkezés rítusként működjön, a kommunikáció tiszta legyen a tagok között, és a családtagok az étkezések közben valódi figyelemmel legyenek a másik iránt. Valószínűleg ezekben a családokban a szülők nagyobb rálátással rendelkeznek gyermekeik életére, és a közös étkezések során lehetőséget biztosítanak számukra a problémáik megbeszélésére.

1.1.4. A szorongás

Dolgozatunk korábbi fejezeteiben bemutattuk a család működésének néhány fontos jellegetességét. A következő fejezetek fókuszba két olyan változó (szorongás, megküzdési stratégiák), melyekre a család működési jellegzetességei hatást gyakorolnak. Célunk bemutatni a szorongás és megküzdés fogalmát, rövid jellemzését, valamint a családi hatásokkal kapcsolatos összefüggéseket vizsgáló kutatásokat.

1.1.4.1. A szorongás fogalma

A szorongás, mint kifejezés gyakran jelenik meg a hétköznapi társalgásban, sokszor a félelem szinonimájaként használják, bár alapvető jellemzőit (pl. testi tüneteket) sokan fel tudják sorolni. A szorongás témája a pszichológia régi kutatási területe, számos elméleti megközelítésből tárgyalható mind az egészséges személyek, mind a kóros, pszichopatológiai állapotok irányából. A szorongás fogalmát tekintve a legtöbb szerző egyetért abban, hogy az érzés minden emberre jellemző érzelmi válasz, amely szubjektíven veszélyesnek ítélt helyzetekben jelentkezik, szerepe pedig az adaptáció, a fenyegető helyzetek elkerülése (Kerekes, 2012), mivel a helyzet megoldására nem érezzük képesnek magunkat (Kopp, Skrabski, 1995a). A szorongás magába foglal testi, érzelmi, kognitív és viselkedéses jellegzetességeket. Testi szinten a vegetatív idegrendszer felelős az úgynevezett szimpatikus hatásért, melynek során az érzelmileg negatívan értékelt helyzetben egy általános izgalmi állapot jön létre (Kopp, Prékopa, 2011). Érzelmi jellegzetességek a feszültség, éberség, nyugtalanság, ingerlékenység (Kerekes, 2012). Szorongáskeltő helyzetben gyakori a gondolkodás és a viselkedés gátoltsága. A szorongást több tényező különbözteti meg a félelemtől (Ranschburg, 1975). A szorongásnak – a félelemmel ellentétben – általában nincs tárgya, okát pedig inkább a személyen belüli tényezőkben keressük. Emellett a félelem általában egy adott, konkrét helyzetben, aktuálisan jellemző, a szorongást pedig inkább tekintjük a személyiségre tartósan jellemző tulajdonságnak.

1.1.4.2. A szorongás etiológiája, a szorongás elméletei - pszichológiai elméletek

Freud személyiségelméletében a szorongást veszélyjelző érzésnek tekintette, mely arra hívja fel a személy figyelmét, hogy kellemetlen, veszélyes dolog fog történni vele, melynek megoldásához nincsenek meg az eszközei (Freud, 1986). Freud elmélete tehát a szorongás funkciójára („a szorongásos készenlétre”, Freud, 1986, 161. oldal) annak adaptív aspektusára mutat rá. Szorongás-elméletében három típust különböztetett meg. A neurotikus szorongás az ösztönéhez

kapcsolódó félelem. A neurotikus szorongást átélő személy fél attól, hogy az én ellenőrzése ellenére ösztönkésztetései felszínre törnek, és ezért ő büntetést, szégyent fog megélni. A felettes én szorongását morális szorongásnak nevezte, melynek eredete a lelkiismeret, és jellemzője az introjektált erkölcsi szabályok áthágásától való félelem. Reális szorongásnak nevezte azt az érzést, mely egy adott, fenyegető helyzetre adott adekvát reakció (Freud, 1986).

A szorongás behaviorista megközelítése nem tesz különbséget a félelem és a szorongás között, mindkettőt speciális ingerekre adott érzelmi válaszként definiálja (Oláh, 1993). Watson (idézi Oláh, 1993) három, alapvetően félelemkeltő ingert különített el (fájdalom, erős hang, hirtelen instabillá váló testhelyzet), melyekhez térben és időben másodlagos ingereket társítva a másodlagos ingerek is szorongáskeltőek lesznek. Később ezt a megközelítést árnyalták azzal, hogy a személy egyes jellemzői és tapasztalatai is befolyásolják, mennyire kondicionálható egy inger mint szorongékeltő tényező.

A szorongás drive-elméletét Spence fogalmazta meg (1953, idézi Oláh 1993). Ő a szorongást az általános drive egyik elemeként értelmezte, mely fontos alkotóeleme az általános készenléti szintnek. A szorongást ő is emocionális válaszként értelmezte, mely összefüggésben van a motivációs bázissal is (Oláh, 1993).

A szorongás kognitív elméletei szerint a központi elem az adott helyzet kiértékelése, azaz mennyire veszélyesnek, fenyegetőnek éli meg a személy az adott ingereket (Mórotz, 2010). A kiértékelés egyik tényezője a szimbolikus jelleg, amely a személy hiedelmein, esetleg addigi tapasztalatain alapuló elképzelésekre vonatkozik. Második az elvárás, azaz anticipátoros jelleg, harmadik tényezője a többértelműség (azaz mennyire ötvöződik bizonytalansággal az adott szituáció). A kiértékelés során a személy megbecsüli, milyen mértékű veszélyt jelent számára az adott helyzet, felméri, megvannak-e a megoldáshoz szükséges eszközök, és ha ezek elégtelenek, akkor jelenik meg a szorongás (Mórotz, 2010).

1.1.4.3. A vonásszorongás, mint személyiségvonás

A szorongásnak Spielberger (1966) szerint két fő típusát különböztethetjük meg, az egyik személyiségvonásként értelmezhető, a másik egy aktuális állapotot jelöl. A vonásszorongás a személyiség tartós aspektusa, a szorongásra való hajlamot jelöli, mintegy személyiségjegyként van jelen. A vonásszorongást befolyásolják a korábbi tapasztalatok, és ezek hatására a személy a kevésbé fenyegető helyzeteket is veszélyesnek ítéli meg. Spielberger (1966) szerint a vonásszorongás szintjének kialakulásában valószínűleg nagy szerepet játszik a szülő-gyermek kapcsolat, különösen a büntető környezet szerepét hangsúlyozza. Az állapotszorongás az adott helyzetben, aktuálisan jelentkező szorongásérzet. Endler és Kocovski (2001) kiemelik, hogy az állapotszorongás mértéke függ az adott helyzettől, valamint a személy vonás-szorongás szintjétől is.

1.1.5. Megküzdési stratégiák

Életünk során folyamatosan kerülünk olyan helyzetekbe, amelyek azonnali reakciót, alkalmazkodást várnak tőlünk. Ez a változás általában megemelkedett stressz-szinttel jár együtt, amelyre számos módon reagálhatunk. A stresszel való megküzdés adaptív lehetőségeinek vizsgálata az egészségpszichológia egyik fontos kutatási területe, mert megmutatja, mi mindentől függ, hogy a személyek hogyan reagálnak nehéz élethelyzetekben, ezáltal az egészség megőrzése, a prevenciós munka célzottabbá válhat (Tiringer, 2007).

1.1.5.1. Megküzdés fogalma

A megküzdésnek nincsen egyetlen általánosan elfogadott definíciója, a szerzők általában egyet értenek abban, hogy a stresszre adott reakció egy olyan folyamat, melyben kognitív, érzelmi, viselkedéses komponensek azonosíthatók. A leggyakrabban használt fogalom Lazarus nevéhez (1966, idézi Oláh 2005, 57. oldal):

„Megküzdésnek tekinthető minden olyan kognitív vagy viselkedéses erőfeszítés, amellyel az egyén azokat a külső vagy belső hatásokat próbálja

A szülői bánásmód és a családi rituálék összefüggései, valamint hatásuk a serdülők és posztadoleszcensek szorongásra való hajlamára és megküzdési stratégiáira

kezeln, amelyeket úgy értékel, hogy azok felülmúlják vagy felemésztik aktuális személyes forrásait.”

Pikó (1997) hasonlóképpen hangsúlyozza a személy aktivitását a folyamatban. A Kopp és Skrabski (1995a) által vázolt integratív magatartás-szabályozás modell szerint az adaptív/nem adaptív coping stratégia kiválasztásában szerepet játszanak az aktuális és észlelt képességek, az észlelt környezeti elvárások, melyek kiértékelése után a személy kontrollálhatónak/nem kontrollálhatónak minősíti az adott eseményt. A szorongáshoz hasonlóan, a megküzdésben is megtalálható az úgynevezett „trait-modell”, amely azt feltételezi, hogy a személyek viszonylag állandó stratégiákat alkalmaznak következetesen az életük során, mindenféle stresszkeltő szituációban (Oláh, 2005).

1.1.5.2. Lazarus kognitív tranzakcionista modellje

A megküzdés területének legismertebb kutatója Lazarus (idézi Oláh, 2005) elméletében a személyek és környezetük folyamatos kölcsönhatásban vannak, melynek eredménye a személyek viselkedése. Stresszkeltő helyzetekben a megküzdés lesz az a tényező, amely ezt a kölcsönhatást befolyásolja, így az közvetve kihat a viselkedésre is. Lazarus (idézi Oláh, 2005) központi fogalma a kognitív kiértékelés (cognitive appraisal), mely a helyzetben kialakuló érzelem erősségéért és minőségéért is felelős, illetve a kiértékelés következményeként jelenik meg egy bizonyos coping stratégia. Tehát szerinte a megküzdés nem maga az érzelmi válasz, hanem mindkettő a kiértékelés eredménye. A kiértékelésnek két fázisa van. Az elsődleges kiértékelés során az egyén személyes jól-léte, kényelme szempontjából értelmezi a szituációt, figyelembe véve a következő komponenseket:

- motivációs relevancia: a változás személyes célokat érinti-e és ha igen, milyen mértékben?
- motivációs kongruencia/inkongruencia: a hatás mennyiben tér el/egyezik meg a személy akaratával?
- ego-involváltsági fok: a változás mennyire központi jelentőségű az egyén számára?

A szülői bánásmód és a családi rituálék összefüggései, valamint hatásuk a serdülők és posztadoleszcensek szorongásra való hajlamára és megküzdési stratégiáira

A másodlagos kiértékelés során a személy számba veszi a megküzdés során felhasználható erőforrásokat. Ez is különböző komponensekből tevődik össze:

- az adott változás és interakció kontrollálhatóságából
- problémacentrikus beavatkozáshoz bevethető coping stratégiák és szükséges erőforrások számbavételéből
- az érzelemszabályozáshoz szükséges erőforrások számbavételéből
- jövőre vonatkozó elvárások elemzéséből.

A megküzdési stratégiák kialakítása tehát függ a kognitív kiértékeléstől. Tiringer (2007) leírja, hogy már az elsődleges kiértékelésnek is meghatározó szerepe van. Ugyanis, ha a személy a helyzetet súlyosnak, extrémén megterhelőnek éli meg, akkor a szituáció mielőbbi elhagyása lesz a cél. Snyder (2001, idézi Tiringer 2007) hangsúlyozza, hogy az elkerülő megküzdési stratégia a tagadás mint elhárító mechanizmus kiterjesztése, mely rövid távon lehet hasznos, hosszú távon azonban korántsem adaptív. Ha a személy nem lép ki a helyzetből, akkor a másodlagos kiértékelés során két fő coping stratégia közül választ (Lazarus, Launier, 1978): a problémafókuszú és érzelemfókuszú stratégiából. Ezek alkalmazását a helyzettől, a személy karakterisztikumától és a másodlagos kiértékelésétől függően nevezhetjük adaptívnak/kevésbé adaptívnek. A problémafókuszú stratégia az adott helyzet megváltoztatását célozza meg, ha a személy a környezetet kontrollálhatónak értékeli. Az érzelemfókuszú stratégia előfordulása gyakori veszteség, kár esetén, illetve kontrollálhatatlannak ítélt helyzetekben (Oláh, 2005). Érzelemközpontú megküzdés során a negatív érzelmekkel többféle módon is megküzdhet a személy. Moos (1988) ezeket viselkedéses és kognitív stratégiáknak nevezte el. A stratégiák alkalmazása akár egy összetettebb helyzet megoldása során is változhat. Lazarus (idézi Oláh 2005) szerint jellemző a legtöbb esetben az alapvető megküzdési stratégiák kialakítása, de vannak specifikus stresszorhoz köthető megoldások is. Lazarus (1990) szerint ezek a stratégiák az egészséges, érett személyiség jellemzői. Patológiás konfliktusmegoldás esetén az érzelmek szabályozása zajlik, elsősorban az énvédelem, a szorongás csökkentése a cél, ez énvédő vagy elhárító mechanizmusokon keresztül zajlik. Láthatjuk tehát, hogy mind a problémafókuszú, mind az érzelemfókuszú stratégiáknak megvan a létjogosultságuk.

Lantos Katalin

A szülői bánásmód és a családi rituálék összefüggései, valamint hatásuk a serdülők és posztadoleszcensek szorongásra való hajlamára és megküzdési stratégiáira

Azonban, ha egy személy jellemzően és döntő többségében az elkerülést és problémafókuszú megküzdési stratégiát preferálja (kontrollálható helyzetekben is), az személyes hatékonyságát csökkentheti.

A szorongás és a megküzdés szoros kapcsolatban áll egymással. Ahogyan láthattuk, a magasabb vonásszorongás-szint magasabb állapot-szorongással járhat együtt, amely kihat az adott helyzet értékelésére, így a megküzdési stratégiák preferenciájára is. Carver (2005) szintén amellett érvel, hogy a magasabb állapot-szorongás-szint együtt jár a semleges helyzetek veszélyesként való értékelésével, a negatív elvárásokkal és alacsonyabb szintű én-hatékonysággal, ami az elkerülés vagy az érzelemközpontú megküzdési stratégiák preferenciájának kedvez. Oláh Attila (1995) nemzetközi kutatásai szerint minden általa vizsgált kultúrában (magyar, indiai, olasz, svéd, jemeni) felnövő serdülőkre érvényes, hogy az alacsony és közepes szorongásszint esetén a megküzdés konstruktív útjait, magas szorongásszint esetén az elkerülést alkalmazták, mint a feszültséggel való maladaptív megküzdést.

1.2. A szülői bánásmód mint családi tényező összefüggései a vonásszorongás-szint alakulásával, valamint a megküzdési stratégiák preferált típusainak előfordulási gyakoriságával

Az előző fejezetekben kifejtettük a családi hatások közül a szülői bánásmód és a családi rituálék definícióját, jellemzőit, ismertettünk kutatásokat, melyek alátámasztották, hogy a szülői alrendszer működésének jellemzői szoros összefüggésben állnak a gyermekek érzelmi fejlődésével, valamint bemutattuk a szorongás és megküzdés elméleti megközelítéseit. Jelen fejezetben kifejezetten azokra az eredményekre helyezük a hangsúlyt, melyek a szülői bánásmód szorongással és a megküzdési stratégiák preferenciájával való összefüggéseit mutatják be.

1.2.1. A szülői bánásmód összefüggései a szorongásra való hajlammal

A szülői bánásmód két fontos dimenziója az érzelmi melegség, törődés, valamint a kontroll gyakorlásának módja, erőssége (Schaefer, 1959, Baumrind, 1967, Maccoby, 1983). Azok a szülői bánásmódok, melyek a gyermek erős kontrollálásával járnak együtt (a túlóvás és a tekintélyelvű szülői bánásmód), megakadályozzák a gyermeket abban, hogy önálló tapasztalatokat gyűjtsön. A túlóvás így azt eredményezi, hogy a gyermek a környezetet veszélyesnek és kontrollálhatatlannak érzékeli, mely új helyzetekkel kapcsolatos bizonytalanságot, inkompetencia-érzést kelthet a benne (Bögels, Brechman-Toussaint, 2006). Emellett, ha egy elhanyagoló szülő túl korán enged gyermekének nagy szabadságot, az szintén növelheti a szorongás-szintet (Bögels, Brechman-Toussaint, 2006). Gerlisma, Emmelkamp és Arrindell (1990) metaanalízist végeztek, melynek során kapcsolatot találtak a szociális fóbiák és az erősen kontrolláló és alacsony szülői odafordulást mutató bánásmód között. Bögels és Brechman-Toussaint (2006) tanulmányukban számos szerzőt idéznek, akik a szülői szeretet- és figyelemhiányt hozták összefüggésbe a gyermeki szorongással. Erozkan (2012) 545 fő, serdülőkorú gyermekeket vizsgálva azt találta, hogy a tekintélyelvű és a túlóvás szülői bánásmód a szorongásra való hajlam magasabb

szintjével hozható összefüggésbe. Az anyai elutasítás szorongással való összefüggését mutatta ki Aka és Gencoz (2014) 522 fő, 18-36 éves felnőtt bevonásával. Carter és munkatársai (2001) érdekes kultúrközi vizsgálatot végeztek. 59 fő Amerikában élő afrikai és 55 fő európai diákot hasonlítottak össze. Mindkét csoportban fordított irányú kapcsolatot találtak a szülői törődés és az állapot- és vonásszorogás megjelenése között. Azonban a szülői túlvédés és a szorongás közötti kapcsolat csak az európai-amerikai csoportban volt kimutatható. A szerzők ezt azzal a lehetséges kulturális különbséggel magyarázzák, hogy feltehetően az afrikai gyermekek számára a szülői kontrollálás más üzenetet hordoz, kevesebb negatív felhanggal társul, mint az európai csoportban. Bee Hui Yap és munkatársai (2014) 181 tanulmány metaanalízisét elvégezve azt találták, hogy a szülői érzelmi melegség protektív tényezőnek tekinthető a szorongás esetében.

A család a gyermek és szüleinek kapcsolata révén is hozzájárul a szorongás kialakulásához. A szülői bánásmód három jelentős dimenzió mentén bír befolyásoló erővel (Last és mtasi, 1991):

- modellnyújtás
- szülői kontroll (túlvédés)
- elutasító, hideg nevelői attitűd (Rapee, 1997)

A szülői kontroll esetében fontos kiemelni, hogy a kutatók megkülönböztetnek pozitív és negatív kontrollt, és úgy találták, hogy bár a szorongó gyermekek szülei több negatív kontrollt gyakoroltak, mint pozitívat, a kontroll pozitív oldala csökkentheti is a szorongást (Dumas és mtsai, 1995)

1.2.2. A szülői bánásmód és szorongás közötti összefüggések kritikai megközelítései

A szülői bánásmód és szorongás közötti összefüggések eredményeit nem mindenki fogadja el egyértelmű hatásmechanizmusként. Rapee (1997) többek közt a különböző kutatások elméleti és módszertani sokfélesége miatt látja nehézkesnek az eredmények összehasonlítását és általánosítását. Wood és

munkatársai (2003) kifejtik, hogy a kutatások számos módszertani kérdést vetnek fel (úgy mint az önkitöltős kérdőívek torzító hatása, a keresztmetszeti kutatások „itt és most” jellege). Emellett nehezményezik, hogy a kutatók figyelmen kívül hagynak egyéb befolyásoló tényezőket, többek között a szülő saját szorongásra való hajlamát, mely befolyásolhatja a gyermek nevelését, vagy egyéb környezeti tényezőket. Emellett azzal érvelnek, hogy egyes szülői bánásmódok általában lehetnek rizikófaktorok szélesebb pszichopatológiai problémákban.

Bögels, Brechman-Toussaint (2006) tanulmányukban amellett érvelnek, hogy a szülői bánásmód mellett a kötődés, a család működésének jellemzői (pl. párkapcsolati problémák, szülői alrendszer problémái), és a gyermekkel kapcsolatos hiedelmek külön-külön is azonosítható rizikófaktorok, melyek főként keresztmetszeti hatást mutatnak, specifikusan a szorongással összefüggésben.

1.2.3. A szülői bánásmód és a gyermekek megküzdési stratégiáinak összefüggései

A serdülőkor központi feladata az identitás kialakítása. A megküzdési stratégiák ebben az életkorban kiemelten fontosak, hiszen a serdülőknek ki kell alakítani saját értékeiket, miközben leválnak szüleikről, és beilleszkednek a kortáscsoportba. Ez nagyfokú stresszel járhat, melyet adaptív, vagy kevésbé hatékony módon, de kezelni kell. A megküzdési stratégiák kialakulásában nagy szerepe van a társas támasznak (Kovács, Pikó, 2007), ezen belül a családi környezetnek, modellálásnak, mivel a társas támasz pszichológiai erőforrásként növeli a serdülő ön-hatékonyságát, így segít megküzdni a stresszkeltő eseményekkel (Cohen és Willis, 1985, idézi Wolfradt és munkatársai, 2003).

Margitics és Pauwlik (2006) 1104 fő bevonásával végezték kutatásukat, melyben a családi tényezők, többek közt a szülői bánásmód hatását vizsgálták a gyermekek preferált megküzdési stratégiáira. Eredményeik azt mutatják, hogy bizonyítható a túlvédő szülői bánásmód hatása az érzelemközpontú megküzdési stratégiával összefüggésben. Azonban míg a fiúknál az anyai túlvédésnek volt szerepe, a lányoknál ez a faktor az apai túlvédés volt. Fiúknál a problémamegoldó

A szülői bánásmód és a családi rituálék összefüggései, valamint hatásuk a serdülők és posztadoleszcensek szorongásra való hajlamára és megküzdési stratégiáira

megküzdési stratégia kialakulásában szerepe volt az apai túlvédésnek és az anyai támogatásnak. A szülői bánásmód mellett megfigyelhető volt még az inkonzisztens nevelés, mint veszélyeztető faktor. Dusek és Danko (1994) 107 serdülőkorú gyermeket vizsgáltak. Az elnéző és a mérvadó szülői nevelési stílus inkább a probléma-fókuszú copinggal volt összefüggésben, emellett minél támogatóbbnak érezték a gyermekek a szüleiket, annál erősebb volt ez a hatás. A probléma-fókuszú megküzdést vizsgálva más kutatók is a szülők válaszkészségét, érzékenységét nevezték meg központi tényezőként (McIntyre, Dusek, 1995; McCernon és mtsai, 2001). Ezzel szemben Meesters és Muris (2004) 122 fiatal felnőttet vizsgálva nem találtak semminemű összefüggést a szülői melegség és a coping stratégiák között. Azonban a szülői elutasítás összefüggött a passzív (érzelemfókuszú) megküzdési stratégiákkal, valamint az aktív megküzdési formák együtt jártak a szülői kontrollal.

Bár a kutatások között vannak egymásnak ellentmondó eredmények, az mégis tisztán kirajzolódik, hogy a szülői törődés, odafordulás, válaszkészség, megfelelő kontrollálás mellett a gyermekek aktív, probléma-fókuszú megküzdési stratégiái erősödnek meg.

1.3. A családi rituálé mint családi tényező összefüggései a vonásszorongás-szint alakulásával, valamint a megküzdési stratégiák preferált típusainak előfordulási gyakoriságával

A családi rituálék protektív szerepét hazai kutatások főként a családi működéssel - pl. életciklus-váltással kapcsolatos megküzdés (Kissné, 2006), családi identitás (Elblinger, 2012) - hozzák összefüggésbe a kutatók. Az egyéni, intrapszichés jellemzőkkel kapcsolatos vizsgálatok a nemzetközi irodalomban is főként egy speciális rítus, a közös étkezések kapcsán jellemzőek (Eisenberg és mtsai., 2004, Fulkerson és mtsai, 2006). A családi rituálék összefüggéseit a szorongással, valamint a coping alakulásával a következőkben ismertetem.

1.3.1. A családi rituálék összefüggései a vonásszorongás-szint alakulásával

Fiese (1993) 241 olyan családot vizsgált, ahol jelen volt az alkoholbetegség. Eredményei szerint a rituálék jelentésseliségének magasabb szintje ezekben a családokban is védőfaktorként jelent meg a serdülők szorongáshoz kapcsolódó tüneteivel (hasfájás, hátfájás, fejfájás, stb.) összefüggésben. Későbbi kutatásában (Markson, Fiese, 2000) 43 asztmás gyermek családját vizsgálta. Az eredmények azt mutatták, hogy a rituálé-jelleg magasabb szintje az anya esetében, a rutin-jelleg magasabb szintje az apa esetében erősen összefüggött a gyermeki szorongás alacsonyabb szintjével.

1.3.2. A családi rituálék összefüggései a megküzdési stratégiák típusainak előfordulási gyakoriságával

A családi rituálék során számos szociális készség fejlődik, mint azt már korábban láthattuk. Kliwer és munkatársai (1994) leírták, hogy ezek a családi együttlétek egy olyan „gyakorlóterepet” biztosítanak a gyermekek számára, ahol viselkedésükre azonnali reakciót kapnak. A megküzdési stratégiák kialakulásával kapcsolatban Boyce (1983, idézi Kliwer és mtsai, 1994) feltételezi, hogy a jól működő családi rituálék lehetőséget biztosítanak a gyermek számára, hogy fejlessze a környezet feletti kontroll érzését, megtapasztalja és gyakorolja a viselkedésére adott visszajelzések elfogadását. Ez a megküzdés kapcsán is fontos, hiszen a visszajelzésekből a gyermek megtapasztalhatja a probléma-orientált megküzdési stratégia előnyeit. Frare és munkatársai (2002) egy speciális területen vizsgálták a fenti összefüggést, 48 család bevonásával. Krónikus fejfájással küzdő gyermekeket (8-11 év közöttiek) vizsgáltak. Eredményeik szerint a jelentéssel családi rituálék szoros összefüggésben voltak a fejfájás okozta negatív élményekkel való megküzdéssel.

1.4. A serdülőkor, a posztadoleszcens és a vonásszorongás-szint, valamint a megküzdési stratégiák preferált típusainak összefüggései

Jelen fejezetben ismertetjük a serdülőkor pszichológiai jellegzetességeit valamint a posztadoleszcens időszak megjelenésének okait és jellemzőit. Kitérünk azoknak a kutatásoknak az ismertetésére, melyek a szorongás megjelenését vizsgálták ezekben az időszakokban, különös tekintettel a család szerepére, emellett a megküzdési stratégiák fejlődését is bemutatjuk.

1.4.1. A serdülőkor és a posztadoleszcens pszichológiai jellegzetességei

Erik Erikson (2002) pszichoszociális fejlődésmélete az életkorok pszichológiai jellemzésének fontos alapműve. Minden életszakaszt, így a serdülőkort, valamint a fiatal felnőttkort is jellegzetes, normatív krízishelyzetnek tekinthetünk, melynek megoldásával a személy kibontakoztathatja a benne rejlő pszichoszociális erőket. A krízis megoldásához szükség van a környezet támogatására, visszajelzésére, ennek hiányában a pszichológiai fordulópont patológus kimenetben végződhet.

A serdülőkor fő feladata az identitás megtalálása, azaz annak a belső meggyőződésnek a kialakítása, melyben a személy értékei, meggyőződései, céljai stabillá (de nem merevvé) válnak (Hajduska, 2008). A serdülőkor a külső hatásokra érzékeny szakasz, hiszen a külső visszajelzések formálják az ekkor még instabil énképet, jellemző a különböző szubkultúrákhoz, csoportokhoz való csatlakozás. Frydenberg (1997) megfogalmazza, hogy a nemi identitás fejlődése szintén hatással van az énképre, a változások sokszor vezetnek szégyenlősséghez, gátlásossághoz, szorongáshoz.

A pszichológiai változások közé tartozik a családdal való kapcsolat alakulása, változása is. A serdülők eltávolodnak szüleiktől, akiknek fontos feladata, hogy ezt a leválást támogassák, folyamatos egyensúlyt biztosítsanak a függés-

A szülői bánásmód és a családi rituálék összefüggései, valamint hatásuk a serdülők és posztadoleszcensek szorongásra való hajlamára és megküzdési stratégiáira

függetlenedés dimenziójában, és megfelelő érzelmi biztonságú hátteret biztosítsanak gyermekük számára. A serdülő „teszteli” a szülők tűrőképességét, nyitottságát, ami sokszor vitába torkollik. Ha a szülő túl merev, túlkontrolláló, vagy éppen túlságosan megengedő, és teljesen szabadjára engedi gyermekét, az súlyos következményekkel járhat (Hajduska, 2008). Egyrészt a gyermek egyedül marad problémáival, másrészt megnő az esélye a deviáns kortárs csoportokhoz való kapcsolódásnak (Hajduska, 2008).

Ebben az időszakban Josselson (1980, idézi Kulcsár, 2004) szerint a serdülőkori időszakban megismétlődik a kisgyermekkori újraközeledési krízis (Mahler, idézi Hamilton, 1996). Ez azt jelenti, hogy mint a kétéves kori dackorszak idején, a serdülő egyszerre vágyik az önállósodásra, és a szüleinek megnyugtató közelségére (amit akár magának sem szeretne bevallani).

A serdülőkor végének számos szerző a 18-20 éves kort tekintette. Más szerzők azonban hangsúlyozzák, hogy a felnőttkorba való belépés szakasza elhúzódik, nagyjából 22-28 éves kor közé tehető (Hajduska, 2008). A posztadoleszcencia az elhúzódó serdülőkor elnevezésére szolgál (Tóth, 2007), mely számos társadalmi változás eredményeképpen jött létre (Somlai, 2007). Lisznyai (2010) „készülődő felnőtté” nevezi a serdülőkor és felnőttkor közti átmeneti időszakot. Általában a harminc év alatti fiatalokat sorolhatjuk ebbe a korcsoportba. Somlai (2007) szerint a következő jelenségek játszottak szerepet a posztadoleszcensek csoportjának létrejöttében:

- az életpálya megváltozása (átlagéletkor kitolódása)
- az intézményes tanulási időszak növekedése (diploma megszerzésének kitolódása)
- párkapcsolatok, nemi szerepek változása (házasságkötés, gyermekvállalás kitolódása)
- a származási családról való leválás kitolódása.

A leválással kapcsolatban különböző dimenziókat fogalmazott meg Vaskovics (2000) (3. sz. táblázat).

3.sz. táblázat: A leválás dimenziói (Vaskovics, 2000)

Leválási dimenziók	Függőség (gyermek, fiatal)	Önállóság
Jogi értelemben vett leválás	Kiskorúság, korlátozott üzletkötési képesség	Nagykorúság törvényileg büntethető cselekedetek
Közös fedél alól történő leválás	Szülőkkel közös háztartás	Önálló háztartás vezetése, saját lakás fenntartása
Anyagi-pénzügyi leválás	Pénzügyi rászorultság	Saját bevétel, anyagi önállóság
Önálló döntést eredményező leválás	Döntéshozatal szülői ellenőrzés, kontroll mellett	Önálló döntések, felelősségvállalás
Öntudatosulás	Fiatalok	Felnőttek

A különböző dimenziókban történő leválási formák nem feltétlenül egy időben következnek be, bár egymásnak gyakran feltételei. Amíg a leválás nem történik meg mind az öt dimenzióban, addig nem beszélhetünk valódi felnőttiségről.

1.4.2. A serdülőkor és a posztadoleszcens összefüggései a szorongással és a copinggal

Ahogy láthattuk, a serdülőkor egy különösen érzékeny időszak, mivel mind a biológiai, mind a pszichológiai-szociális változások sérülékennyé teszik a gyermeket. A nemi identitás keresése, a leválás és beilleszkedés a társadalomba komoly stresszhelyzetet teremt a gyermek számára, melynek csökkentésében a környezet szerepe, reagálása kiemelkedő. A gyermeki állapotszorongás kialakulásában fontos szerepe van a családnak. A korábban már részletezett kutatások mellett érdemes kitérni a szülő-gyermek kapcsolat, a kötődés jellegére. Mikulincer (2003, idézi Kerekes, 2012) elméletében vázolja, hogy a bizonytalan kötődés esetén a szülő nem ad biztonsági alapot a világ felfedezésére, nem szűri meg a fenyegető ingereket, akkor a gyermek szorongóvá válik. Ezzel szemben a biztonságos kötődés esetén a gyermek saját szorongásait is kezelhetőként éli meg, mert a kötődési személy elérhető. Serdülőkorban is fontos a szülők elérhetősége és az iránymutatás mellett a biztonságos keretek kijelölése. Aki szülőjére

A szülői bánásmód és a családi rituálék összefüggései, valamint hatásuk a serdülők és posztadoleszcensek szorongásra való hajlamára és megküzdési stratégiáira

számíthat, annak sokkal inkább vannak személyes céljai, kevésbé panaszkodik lehangoltságról szorongásról, kevésbé követ el öngyilkossági kísérletet, kevésbé érzi ellenségesnek környezetét (Kopp, Skrabski, 1995b). Ranschburg (1975) azt is hangsúlyozza, hogy serdülőkorban a szorongás egyik alapja a reális és ideális énkép közötti túl nagy távolság. A szülők szerepe ebben a távolság-kialakításban is megmutatkozik. Ugyanis egy biztonságosan kötődő, érzelmileg támogató környezetben nevelkedő serdülő a szülői normákat bár megkérdőjelezi, mégis egy stabil alapnak használja az identitáskrízis során (Ranschburg, 1975).

A pszichoszociális stressz serdülőkorban rizikófaktornak tekinthető a pszichopatológiai folyamatok kialakulásában, így az adaptív coping mechanizmusok fejlesztése elengedhetetlen az egészséges pszichés működés kialakításához (Frydenberg, 1997). Serdülőkorban a gondolkodás fejlődése is jelentős változásokon megy át, az addigi konkrét gondolkodás átalakul, a serdülő képes lesz elvont fogalmakkal operálni (Inhelder, Piaget, 1984). Ez hatással lesz a helyzetek kognitív kiértékelésének változására, így a megküzdési stratégiák fejlődésére is (Frydenberg, 1997).

Vida (2011) tanulmányában beszámol arról, hogy a posztadoleszcensek általános szorongás-szintjét vizsgáló kutatások eredményei nem konzisztensek, egyesek a szorongás emelkedő szintjét, mások a serdülőkori szinthez képest csökkenést mutattak ki. Saját kutatásukban 774 fő, hazai felsőoktatásban tanuló hallgatót vizsgálva a szorongás szignifikánsan magasabb szintjét mutatták ki a végzős (harmad- és ötödéves) hallgatók esetében, más évfolyamokon tanuló hallgatókhoz viszonyítva (Lisznyai, Vida, Németh, 2011).

2. ÖNÁLLÓ KUTATÁS ISMERTETÉSE

2.1. Vizsgálat célja

A kutatás célja volt felmérni a vizsgált mintában jellemző szülői bánásmódokat, a családi rítusok jellegzetességeit. Emellett célunk volt megvizsgálni, hogy a szülői bánásmód hatással van-e a családi rituálék jellemzőire, és így közvetve kihat-e a gyermekek vonásszorongás-szintjére és preferált megküzdési stratégiáira.

2.2. Hipotézisek

1. Feltételezzük, hogy a korlátozó és túlóvó szülői bánásmódok növelik, míg a szeretetteli szülői bánásmód csökkenti a gyermekek vonásszorongás-szintjét.
2. Feltételezzük, hogy a korlátozó és túlóvó szülői bánásmód hatására az érzelmetli és az elkerülő megküzdési stratégia preferenciája jellemző, míg a szeretetteli szülői bánásmód elősegíti a feladatfókuszú megküzdési stratégia előnyben részesítését.
3. Feltételezzük, hogy a családi rituálék gyakoribb típusai (közös étkezés és hétvégék együtt töltése) illetve általában a rituálék jelentéstelisége csökkenti a gyermekek vonásszorongás-szintjét.
4. Feltételezzük, hogy a családi rituálék gyakoribb típusai (közös étkezés és hétvégék együtt töltése), illetve általában a rituálék jelentéstelisége elősegíti a feladatközpontú megküzdési stratégia megjelenését, míg a kevesebb számú, vagy rutin-jellegű rituálé az elkerülés és az érzelemfókuszú megküzdési stratégia preferenciájához vezet.
5. Feltételezzük, hogy a szeretetteli szülői bánásmód hatására a családi rituálék nagyobb száma és érzelmi jelentősége jellemzi a családokat, míg a korlátozó és túlóvó szülői bánásmód hatására a családi rituálék rutin-jellegűvé válnak.
6. Feltételezzük, hogy a családi rituálék preventív közvetítőként vannak jelen a szülői bánásmód és a gyermekek vonásszorongás-szintje és megküzdési stratégiáinak preferenciája között, azaz a szeretetteli szülői bánásmód a

közös étkezéseket és együtt töltött hétvégéket formálva, azokon keresztül közvetve és közvetlenül is elősegíti a feladatfókuszú megküzdési stratégia preferenciáját, ezáltal csökkenti a vonásszorongás-szintet.

2.3. Kutatási módszerek

A vizsgálatban a családi hatások és a gyermek pszichés jellemzői közötti kapcsolatot empirikus úton vizsgáltuk kvantitatív eszközökkel.

2.3.1. A kutatás lefolytatása

A kérdőívek felvételét 2012. március- 2013. május között végeztük. A kutatás helyszínéül három középiskola és egy egyetemi kar szolgált. A kiskunmajsai Dózsa György Gimnázium, Szakközépiskola és Kollégiumban személyesen történt meg a felvétel. Igazgatói engedéllyel a gimnáziumi és szakközépiskolás diákok tanórákon töltötték ki a kérdőívet. Személyesen ismertetem az instrukciót minden osztályban, majd pedagógusok jelenléte mellett történt meg a kitöltés. A szegedi Hansági Ferenc Vendéglátóipari és Idegenforgalmi Szakiskola és Szakközépiskolában hasonló módon igazgató engedéllyel, személyes jelenlétem mellett töltötték ki a diákok a kérdőívet. A szolnoki Varga Katalin Gimnáziumban az iskolapszichológus vette fel a kérdőívet az Arany János Tehetséggondozó Program diákjaival. A minta negyedik egységét a Szegedi Tudományegyetem Egészségtudományi és Szociális Képzési Kar hallgatói képezték. A hallgatók különböző kurzusokon, oktatóik jelenléte mellett töltötték ki a kérdőívet.

2.3.2. A mintaválasztás módja, a minta bemutatása

A minta kiválasztása nem valószínűségi mintavételi eljárás volt, azon belül hozzáférés alapú (önkéntes) mintavételi eljárást alkalmaztunk. Ennek előnye, hogy a vizsgálati személyek könnyen elérhetőek, rövid idő alatt viszonylag nagy számú résztvevőt lehet bevonni a vizsgálatba. Hátránya azonban, hogy a kutatás

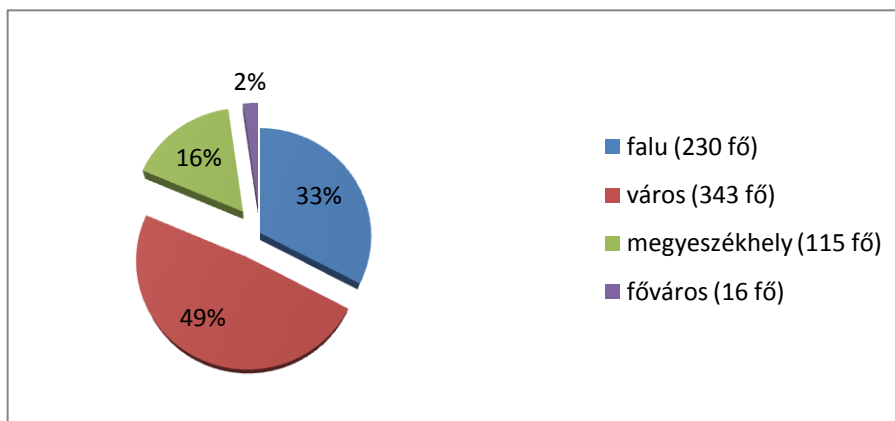
eredményei nem reprezentatívak. Szokolszky (2004) leírja, hogy a reprezentativitás bár elvárás a pszichológiai kutatásokban is, mégis „*az alapvető útmutató az, hogy a vizsgált kérdésre vonatkozóan mi a kutatási területen kialakult kutatói gyakorlat. Mind a mintanagysággal, mind pedig a mintavétellel kapcsolatos döntéseknél az elfogadott gyakorlat a mérvadó*” (Szokolszky, 2004, 167. oldal). Mint azt az elméleti összefoglalóban is láthattuk, a témában számos kutatás vizsgált viszonylag alacsony számú, nem reprezentatív mintát, szem előtt tartva annak korlátait és torzítási lehetőségeit. Mindemellett igyekeztünk a vizsgálati személyek minél szélesebb körét bevonni a vizsgálatba. A kiválasztott iskolák különböző típusa (tehetséggondozó gimnáziumi osztály, általános gimnázium, szakközépiskola, szakiskola, főiskolai kar) lehetőséget adott arra, hogy a serdülők és posztadoleszcensek minél sokrétűbb csoportjait vizsgáljuk. A mintába való bekerülésnek nem volt feltétele, így egy személyt sem zártunk ki a részvételből. A kiosztott 850 kérdőívből 776 érkezett vissza, melyből 704 kérdőív volt értékelhető. A válaszadási hajlandóság tehát 83 százalékos volt. Ennek oka többek között a kérdőív hossza lehet, illetve egyes helyzetekben az én személyes jelenlétem hiánya is okozhatta a diákok, hallgatók nagyobb mértékű passzivitását, motivátlanságát. Felmerülhet még, hogy bár a családról mint témáról általában nem okoz nehézséget nyilatkozni, ám ez bizonyos helyzetek (pl. éppen átalakuló családszerkezet, válás) esetén járhatott a kérdőív kitöltésének elutasításával.

A vizsgálati személyeket a kitöltés előtt szóban és írásban is informáltam a vizsgálat céljáról, a vizsgálatban való részvétel önkéntességéről és az anonimitás védelméről. A 18 év feletti kitöltők csak az informált beleegyező nyilatkozatot írták alá, a 14-18 év közötti személyek esetében ezt kiegészítettem a szülőknek szóló passzív beleegyező nyilatkozattal (azaz azt kellett jelezni, ha nem engedélyezi gyermeke részvételét a vizsgálatban). A beleegyező nyilatkozatot a kérdőív felvétele után eltávolítottam és külön gyűjtöttem, így nem sérült az anonimitás. Egy szülő kérte gyermeke kihagyását a vizsgálatból, így az ő kérdőívét nem dolgoztuk fel (mivel a szülői nyilatkozatot és a nyilatkozat nélküli kérdőíveket egy számmal azonosítottuk, visszakereshető volt a kérdőív). A vizsgálati személyek sem pénzbeli, sem egyéb jutalomban nem részesültek.

A szülői bánásmód és a családi rituálék összefüggései, valamint hatásuk a serdülők és posztadoleszcensek szorongásra való hajlamára és megküzdési stratégiáira

Vizsgálatunkban 704 személy vett részt, közülük 150 fő volt fiú és 554 lány. A minta lakóhely szerinti eloszlását az 1. ábra mutatja be.

1. sz. ábra: A minta lakóhely szerinti megoszlása (n=704)

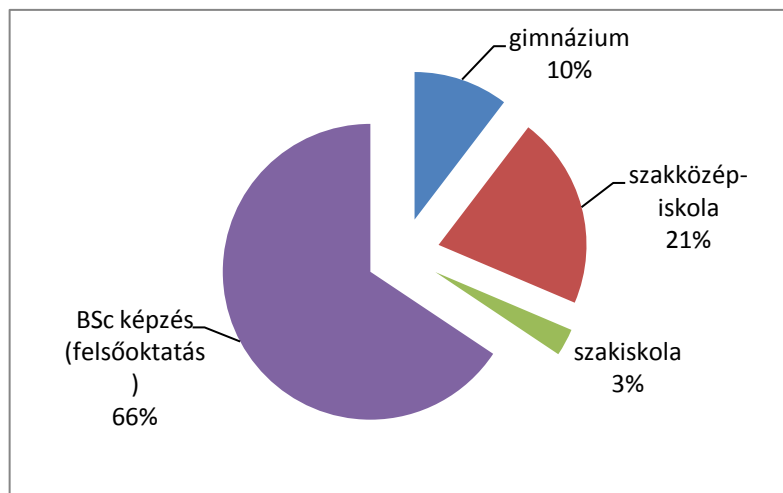
Életkort tekintve a vizsgálati személyek átlagéletkora 19,1 év volt (a legidősebb vizsgálati személy 25, a legfiatalabb 14 éves volt). A statisztikai elemzéshez három életkori csoportot különítettünk el (4. sz. táblázat). Az első kategória a sedülőkor közepén lévők csoportja, átlagosan 15,5 év jellemzte őket. A második csoport a serdülőkor végén lévők csoportja, az átlagéletkor itt 18,7 volt. A posztadoleszcensek csoportja átlagosan 22,2 éves személyekből állt. Látható, hogy ebben a csoportban már 24-25 éves vizsgálati személyek is megjelentek, azonban az ő számuk elenyésző (33 fő), a csoportban túnyomó többségében 21-23 éves fiatalok voltak.

4. sz. táblázat: A minta életkori csoportosítása (n=704)

	1. kategória	2. kategória	3. kategória	összesen
életkori sáv	14-16 év	17-20 év	21-25 év	14-25 év
elemszám	167 fő	304 fő	233 fő	704 fő
arány	23,7 %	43,2%	33,1%	100%
átlagéletkor	15,5	18,7	22,16	19,09
szórás	0,55	1	1,12	2,68

Az életkor mellett a vizsgálati személyeknek az iskolatípust, osztályt is jelölni kellett. Középiskolai oktatásban 242 fő vett részt a vizsgálat idején, felsőoktatási tanulmányokat 462 fő végezett. Célunk volt különböző típusú iskolákban tanuló személyek vizsgálata, az ezzel kapcsolatos részletes eredményeket a 2. számú ábra mutatja be.

2. számú ábra: A minta iskolatípus szerinti megoszlása (n=704)

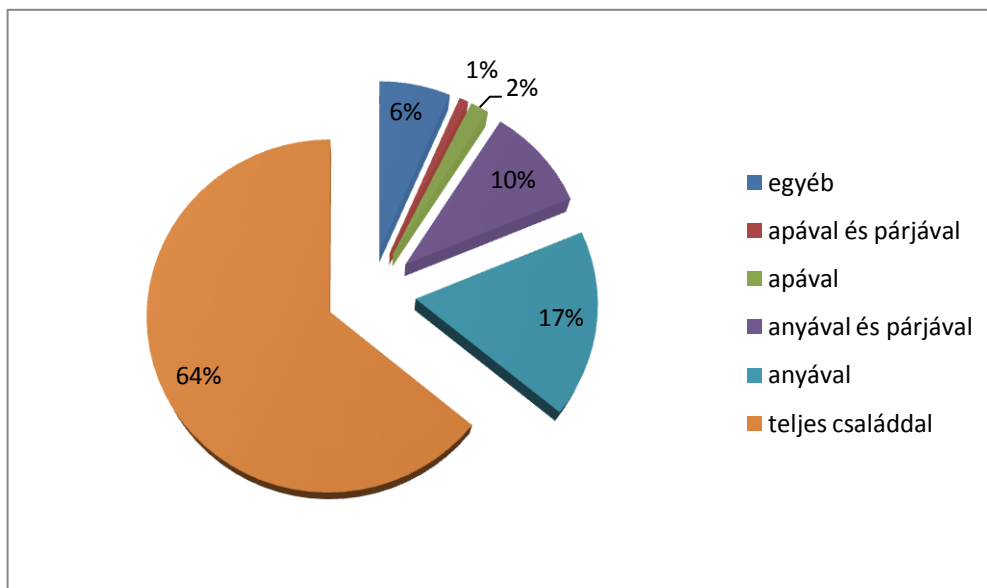

A vizsgálati személyek családtípus tekintetében 6 kategóriából választhattak. A teljes család mellett megjelentek az egyszülős családtípusok (anyával/apával), illetve a mozaikcsaládok (részcsaládok összeolvadásából keletkező új családtípus, Fischer, 2005;), valamint az „egyéb” lehetőség. Az utolsó kategóriába a következő válaszok kerültek:

- önállóan, egyedül él
- önállóan, saját párjával él
- nagyszülőkkel él
- barátokkal él

A családtípus szerinti részletes adatokat a 3. ábra mutatja be.

3. sz. ábra: A minta családtípus szerinti eloszlása (n=704)

2.3.2. A kutatásban használt mérőeszközök bemutatása

A kérdőív első részében a vizsgálati személyek szociodemográfiai jellemzőire kérdeztünk rá. Ezután következtek a speciális, tematikus kérdőívek.

2.3.2.1. Vonásszorongás Kérdőív

Az első kérdőív a STAI-T, azaz az állapotszorongást vizsgáló kérdőív volt (Sipos, Sipos, Spielberger, 1994). A kérdőív célja és erénye, hogy az aktuális szorongásszint mellett lehetőséget ad a szorongásra való hajlam, mint személyiségvonás erősségének feltérképezése. A kérdőív első része az állapotszorongást vizsgálja, azaz azt mutatja meg, hogy egy személy stresszkeltő, bizonytalan, fenyegetőnek megélt helyzetekben általában milyen mértékben mutat szorongást. A kérdőív második része a vizsgálati személyek aktuális, „itt és most” helyzetben érzett szorongásszintjére kérdez rá. A kérdőív népszerűségét jelzi, hogy számos helyen alkalmazzák, mind elméleti, mind a gyakorlati pszichológiai/pszichiátriai területeken diagnosztikai és utánkövetési célokkal is.

Vizsgálatunkban csak a kérdőív első részét vettük fel, mivel a szorongásra való hajlam, mint általános személyiségvonás állt érdeklődésünk középpontjában. A kérdőív könnyen felvehető és kiértékelő, mely szintén hozzájárul népszerűségéhez. A kérdőív 20 itemet tartalmaz (pl., melyeket négyfokozatú Likert skálán kell értékelni (1 – egyáltalán nem jellemző, 2 – valamennyire jellemző, 3 – eléggé jellemző, 4 – nagyon/teljesen jellemző). A kérdőíven minimum 20, maximum 80 pont érhető el.

2.3.2.2. Stresszesemény Leküzdése Kérdőív

A megküzdési módok vizsgálatára számos eszköz létezik. A CISS-48 kérdőív eredeti verzióját Enderl és Parker (1994) készítették Kanadában, magyar változata Perczel, Kiss és Ajtay (2005) nevéhez köthető. A kérdőív megbízhatóságát, érvényességét azóta számos specifikus vizsgálatban igazolták (pl., McWilliams és mtsai, [2003] depressziós betegek körében, Andó és mtsai [2011] krónikus alkoholbeteg populációban), és országban ellenőrizték, jó eredménnyel (Izlandon

Rafnsson és mtsai, 2006, Skóciában Cosway és mtsai, 2007), mely nemzetközi összehasonlításokra is alapot ad. A kérdőív a három alapvető megküzdési stratégiát, az érzelmeközpontú, problémaközpontú stratégiát, és az elkerülést vizsgálja. Kutatási kérdésünk vizsgálatára két okból választottuk a CISS-48-at. Egyrészt itemeivel a serdülők könnyen azonosulnak (pl. „Felhívom egy barátomat”, „Elmegyek bulizni”), másrészt a megküzdés három alapvető típusának megjelenésére voltunk kíváncsiak a családi hatások függvényében. A kérdőív 48 itemet tartalmaz különböző problémahelyzetekben mutatott viselkedésmódok leírásával, és mindhárom megküzdési stílushoz 16 mondat tartozik. A vizsgálati személyeknek ötfokú Likert skálán kell jelölni válaszaikat (1 - egyáltalán nem jellemző rám, 2 - általában nem jellemző rám, 3 - néha jellemző rám, 4 - általában jellemző rám, 5 - nagyon jellemző rám). A feladatfókuszú megküzdés vizsgálata során feltérképezi, hogy a vizsgálati személy milyen mértékben próbálja megérteni, elemezni, megoldani a kialakult helyzetet, ha ez lehetséges (jellemző itemek: „Jobban osztom be az időmet”; Elhatározom, hogy mit tegyek, és aszerint cselekszem”, „Átértékelem, mi a fontos nekem és mi nem”, „Kézbe veszem a helyzetet”). A kérdőív emóciófókusz-skálájában olyan viselkedésmódok kaptak helyet, amelyek a kialakult helyzethez kötődnek, de nem irányulnak az aktív megoldásra. A skálán kapott pontszám azt mutatja be, hogy a személy milyen mértékben vádolja és hibáztatja magát anélkül, hogy megpróbálná megoldani a helyzetet (jellemző itemek: „Hibáztatom magam, hogy ebbe a helyzetbe kerültem”, „Nagyon feszültnék érzem magam”, „Másokon vezetem le az idegességemet”). Az elkerülés dimenziójában felmérésre kerül, hogy a személy milyen mértékben próbálja meg ignorálni a kialakult helyzetet (jellemző itemek: „Megpróbálok aludni”, „Kimegyek enni valamit”, „Veszek magamnak valamit”, „Megnézek egy filmet”). Látható tehát, hogy a CISS-48 dimenzióiban – ha általánosságban úgy tekintünk a stresszkeltő eseményre, mint egy bizonyos szintig kontrollálható helyzetre - létezik egyfajta adaptív sorrend a coping-stratégiák között.

2.3.2.3. Szülői Bánásmód Kérdőív

A szülői bánásmód vizsgálatára a Parental Bonding Instrument (Parker, Tulping, Brown, 1979, idézi Tóth, Gervai, 1999) magyar változatát használtuk (Tóth,

Gervai, 1999), melyet 311 fő bevonásával alkottak meg. A vizsgálóeszköz eredeti célja az volt, hogy az elméleti keretben már vázolt schaefer-i modellre épülve a törődés és túlívás bipoláris faktorai mentén adjon képet a szülőkről. A kérdőív adaptálása számos nyelven megszületett. A kérdőívek adaptálása során azonban nem mutat egységes képet a faktorok száma (példákat a teljesség igénye nélkül lásd 5. sz. táblázat), Japánban például mindhárom faktorstruktúra megjelent (Kitamura, Suzuki, 1993; Suzuki, Kitamura, 2011; Narita és mtsai, 2000). Azonban ettől függetlenül az adatok összehasonlíthatóak, és a kérdőív pszichometriai mutatói minden esetben megfelelőek voltak.

5. sz. táblázat: A PBI faktorszám szerinti változatai

Kétfaktoros modell	Háromfaktoros modell	Négyfaktoros modell
<ul style="list-style-type: none"> • Ausztrália (Parker, 1979) • Hollandia (Arrindell, Hanewald, Kolk, 1989) • Törökország (Kapci, Kucuker, 2006) 	<ul style="list-style-type: none"> • Spanyolország (Gomez-Beneyto és mtsai, 1993) • Magyarország (Tóth, Gervai, 1999), • Franciaország (Mohr és mtsai 1999) • Brazília (Terra és mtsai, 2009) 	<ul style="list-style-type: none"> • Kína (Liu és mtsai, 2011) • Japán (Uji és mtsai, 2006; Suzuki, Kitamura, 2011) • Irán (Behzadi, Parker, 2015)

A kérdőív magyar változatát Tóth és Gervai (1999) készítették el. Magyarországon a kérdőív háromfaktoros változatát támogatják a kutatók (szeretet, túlívás, korlátozás), mivel az eredeti túlívás faktor két, egymástól jól elkülönülő faktorra bomlott (infantilizáló túlvédés és gyermeki önállóság, autonómia korlátozása). A vizsgálati személyeknek vissza kell emlékezni életük első 16 évére, és 25 kérdés kapcsán kell mind az apai, mind az anyai bánásmódot értékelni egy négyfokozatú Likert skálán (nagyon jellemző – 3, általában igaz – 2, alig jellemző – 1, egyáltalán nem jellemző – 0).

2.3.2.4. Családi Szokások Kérdőíve

A családi rítusok vizsgálata pszichológiai nézőpontból Barbara Fiese és munkatársai (2003) nevéhez fűződik, akik Wolin és Bennett (1984) elméletéből kiindulva alkották meg a mérőeszközt. A kérdőív magyar változatát Kissné (2006) készítette el, megtartva az eredeti skálaszerkezetet. A kérdőív a különböző családi szokásokkal és hagyományokkal kapcsolatos állításokkal vizsgálja. A kitöltőknek hét különböző rituálét kell jellemezni nyolc dimenzió mentén, egy négyfokozatú

skálán. A hét rituálé a következő: (1) közös étkezések, (2) hétvégék eltöltése, (3) családi hagyományok, pl. közös nyaralás, (4) családi, évente ismétlődő ünnepek, pl. születésnap, évforduló, (4) különleges ünnepek, pl. esküvő, ballagás, (5) vallási ünnepek, pl. karácsony, húsvét, és (7) nemzeti tradíciók, pl. temetés, névadó. A nyolc dimenzió azoknak az érzelmi jellegzetességeknek a mérésére szolgál, melyek az adott esemény ritualizálódását jelentik (Kissné, 2006). A dimenziók a következők:

- gyakoriság (milyen időközönként jellemző az adott rítus)
- szerepek (kinek mi a feladata, ez mennyire rögzített)
- rutin (a rituálé szervezettsége, az esemény mennyire megszabott módon zajlik)
- részvétel (kiknek a jelenléte elvárt egyes alkalmakkor)
- érzelem (a családtagok érzelmi befektetésének mértéke)
- szimbolikus jelentőség (mit jelent a családtagok számára az együttlét)
- folyamatosság (átadódik-e generációk között a rituálé menete)
- tudatosság (előzetes tervezés-szervezés mértéke)

A rituálék jellege két fő dimenzió mentén is vizsgálható: ritualizáltság (kidolgozottság, rögzítettség) és jelentésteliség (az esemény fontossága). Ezek a fenti nyolc dimenzióból képződnek a következő módon:

- ritualizáltság (rutin-faktor): rutin, szerepek és folyamatosság
- jelentésteliség (jelentésteliség-faktor): gyakoriság, részvétel, érzelem, szimbolikus jelentőség, tudatosság

Dolgozatomban a Kissné Viszket Mónika (2006) által meghatározott faktorokkal és skálákkal dolgoztam.

2.3.3. A matematikai-statisztikai adatfeldolgozás

A statisztikai elemzés SPSS 20.0 statisztikai szoftver segítségével történt. A minta, illetve a skála itemek bemutatását leíró statisztikával végeztük, abszolút és relatív gyakoriságok, átlag, szórás, medián, módusz alkalmazásával. Az

Lantos Katalin

A szülői bánásmód és a családi rituálék összefüggései, valamint hatásuk a serdülők és posztadoleszcensek szorongásra való hajlamára és megküzdési stratégiáira

összefüggések vizsgálatának feltárására Levene-tesztet, kétmintás t- próbát, Shapiro-Wilk próbát, Kruskal-Wallis próbát, Mann-Whitney próbát, regresszióelemzést, variancia-analízist, korrelációs számítást, klaszteranalízist és útelemzést használtunk. Az eredményeket $p < 0,05$ mellett tekintettük szignifikánsnak.

A kérdőívek skáláinak megbízhatóságát Cronbach-alfa segítségével jellemeztük. A Cronbach-alfa értéke 0,6-0,7 között elfogadható, ha legalább 0,7, akkor megfelelő, míg 0,8 kiváló megbízhatóságot jelent. Minden skálánk megfelelt az elvárható szintnek, a skálákon mért értékeket a 4.1. sz. mellékletben közöljük.

3. VIZSGÁLATI EREDMÉNYEK

Az eredmények bemutatása során először az egyes változók leíró statisztikai jellemzése következik, ezután a hipotézisvizsgálatok eredményeit ismertetjük.

3.1. A vizsgált változók leíró statisztikai elemzése és összehasonlítása nemi és életkori különbségek alapján

A következőkben ismertetjük a vizsgált változók (családi hatások, szorongásra való hajlam, megküzdési stratégiák) jellemzőit a teljes mintára vonatkozóan, illetve bemutatjuk a nemi és életkori különbségeket ezek tekintetében.

3.1.1. A szülői bánásmód jellemzése

Első lépésként a mintában megjelenő szülői bánásmódok előfordulását vetettük össze az előzőekben már ismertetett Tóth és Gervai (1999) által bemutatott normatív adatokkal (lásd 6. sz. táblázat).

6. sz. táblázat: A szülői bánásmód dimenzióin elért átlagértékek bemutatása és összehasonlítása normatív adatokkal (Tóth-Gervai, 1999)

Szülő	Dimenziók	Kitöltők száma	Saját minta			Tóth-Gervai (1999)	
			átlag	min-max.	szórás	átlag	szórás
Anya	szeretet	701 fő	30,71	2-36	6,62	28,1	6,3
	korlátozás	703 fő	6,66	0-18	3,88	8,7	4,5
	túlvédés	701 fő	7,8	5-32	0-24	6,0	3,5
Apa	szeretet	661 fő	25,63	0-36	8,19	22,5	8,5
	korlátozás	662 fő	6,59	0-18	3,97	6,5	4,7
	túlvédés	659 fő	6,41	0-24	4,64	5,6	4,1

A táblázatban is látható, hogy az anyai szeretet és anyai túlvédés, valamint az apai dimenziók esetében az átlag pontszámok növekedése figyelhető meg. Egyedül az anyai korlátozás az, amelynek átlagpontszáma alacsonyabb, mint a normatív pontszámok.

A szülői bánásmód és a családi rituálék összefüggései, valamint hatásuk a serdülők és posztadoleszcensek szorongásra való hajlamára és megküzdési stratégiáira

A nemi különbségek vizsgálatához Mann-Whitney próbát alkalmaztunk, mivel a Shapiro-Wilk teszt alapján (lásd 4.2 sz. melléklet) a szülői bánásmód egyik dimenziója sem mutatott normál eloszlást (az átlagpontszámokat és a szórást a 7. sz. táblázat mutatja be).

7. sz. táblázat: A szülői bánásmód dimenzióinak nemi eltérései

Szülő	Dimenziók	Fiúk				Lányok			
		n	átlag	min-max.	szórás	n	átlag	min-max.	szórás
Anya	szeretet	149	29,81	5-36	5,89	552	30,26	2-36	6,80
	korlátozás	150	6,83	0-17	3,77	553	6,61	0-18	3,90
	túlvédés	150	8,83	0-24	5,40	551	7,52	0-24	5,26
Apa	szeretet	137	25,31	2-36	7,66	525	25,71	0-36	8,32
	korlátozás	136	6,73	0-14	3,49	525	6,57	0-18	4,09
	túlvédés	137	6,90	0-21	4,65	523	6,23	0-24	4,63

Az anyai szeretet ($Z=-2,22$; $p=0,026$) és az anyai túlvédés ($Z=-2,92$; $p=0,003$) esetében találtunk szignifikáns eltérést. Elmondható tehát, hogy a lányok magasabb arányban értékelik édesanyjukat szeretettelinek a fiúkhoz képest, míg a fiúk a túlvédés esetében jellemezték édesanyjukat szignifikánsan magasabb pontszámmal.

Az életkor és szülői bánásmód összefüggéseit vizsgálva a fentebb bemutatott három életkori csoport esetében Kruskal-Wallis próbát alkalmaztunk, mivel a vizsgált változók nem normál eloszlásúak. A próba az apai korlátozás és túlvédés, valamint az anyai túlvédés esetében jelzett különbséget (apai korlátozás: $\chi^2=7,24$, $p=0,03$; apai túlvédés: $\chi^2=19,43$, $p=0,00$ anyai túlvédés: $\chi^2=23,22$, $p=0,00$). A korcsoportok átlagértékeit a 8. sz. táblázat mutatja be.

A szülői bánásmód és a családi rituálék összefüggései, valamint hatásuk a serdülők és posztadoleszcensek szorongásra való hajlamára és megküzdési stratégiáira

8.sz. táblázat: A szülői bánásmód dimenzióinak eltérései az életkor függvényében (N=704)

	1. életkori csoport (14-16 éves)		2. életkori csoport (17-20 éves)		3. életkori csoport (21-25 éves)	
	átlag	szórás	átlag	szórás	átlag	szórás
apai korlátozás	7,22 (min. 1 max. 16)	3,61	6,43 (min. 0 max. 18)	3,96	6,36 (min. 0 max. 18)	4,18
anyai túlvédés	9,06 (min. 0 max 24)	4,56	7,52 (min.0 max. 24)	5,234	7,25 (min.0 max. 24)	5,66
apai túlvédés	7,41 (min. 0 max. 17)	4,09	6,38 (min. 0 max. 21)	4,60	5,75 (min. 0 max. 24)	4,95

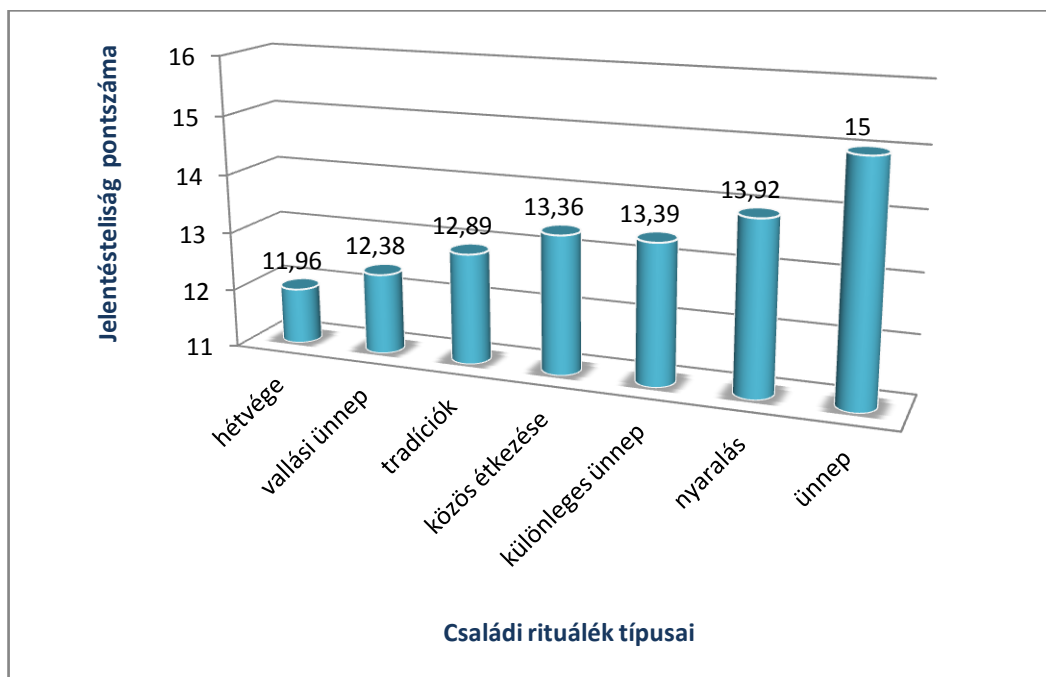
Ahol a teszt szignifikáns különbséget jelzett, ott a páronkénti összehasonlítás módszerével (Mann-Whitney próbával), és Bonferroni korrekcióval vizsgáltuk az eltérő csoportokat. Először az első és második korcsoportot hasonlítottuk össze. Itt az apai korlátozás változónál nem mutatható ki a különbség ($Z=-2,31$, $p=0,02$) (mivel a Bonferroni korrekció miatt a szignifikancia érték háromszorosát kell figyelembe venni). Az anyai és apai túlvédés esetében azonban szignifikáns a különbség, azaz a 14-16 év közöttiek erősebbnek ítélték a túlzott oltalmat mindkét szülőjük esetében (anyai túlvédés: $Z=-4,21$ $p=0,00$; apai túlvédés: $Z=-2,94$, $p=0,003$). A második és harmadik korcsoport között nem volt kimutatható különbség. Az első és harmadik csoport esetében három szülői bánásmód esetében volt szignifikáns a különbség. Itt is tapasztalható volt a különbség mindkét szülői túlvédés esetében (anyai túlvédés: $Z=-4,36$, $p=0,00$; apai túlvédés: $Z=-4,36$, $p=0,00$), és ezek mellett az apai korlátozás esetében is ($Z=-2,45$, $p=0,01$). Tehát a 14-16 évesek ebben az esetben is erősen túlvédőnek élték meg mindkét szülőjüket, valamint az édesapjukat korlátozóbban jellemezték, mint a 21-25 évesek.

3.1.2. A családi rituálék jellemzése

A különböző rítusok jelentésteliségét a teljes mintára nézve páros (ismételt mérések) varianciaanalízissel vizsgáltuk. Ehhez kiszámoltuk az egyes események

jelentésseliség-pontszámát (lásd 4. ábra), majd összevetettük őket (lásd 4.3 sz. melléklet).

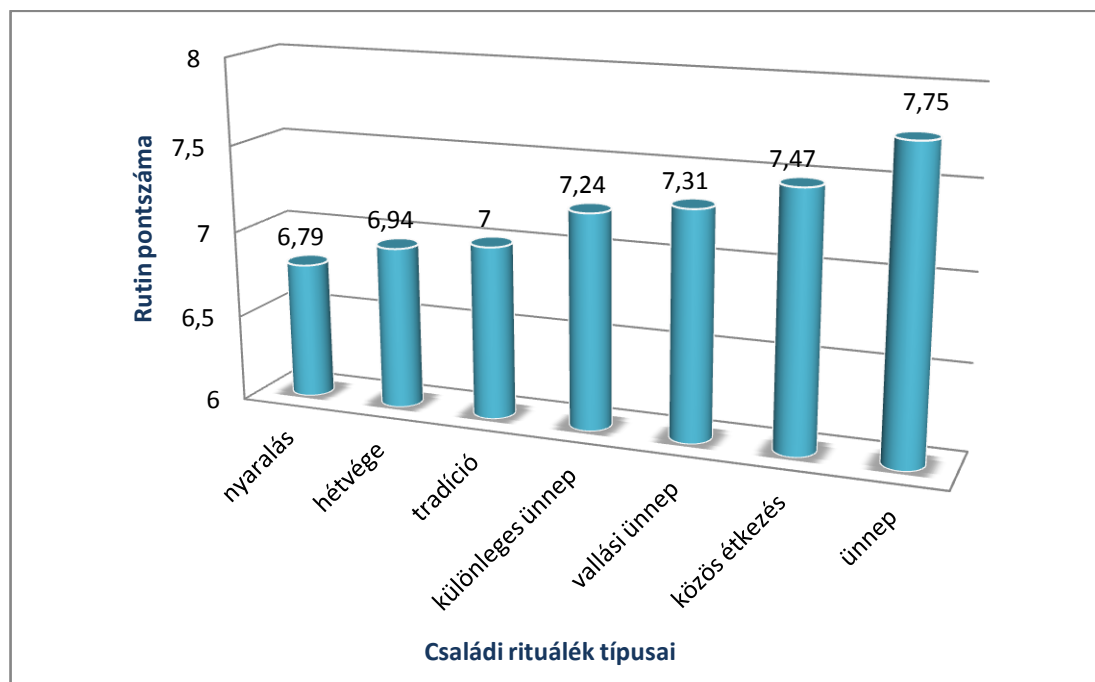
4. ábra: A családi rituálék típusainak pontszáma a jelentésseliség dimenziójában

Az eredmények szerint vannak olyan csoportok, amelyek szignifikánsan különböznek egymástól ($F(6)=90,541$, $p=0,00$), ezek kimutatásához Bonferroni módszert alkalmaztunk (lásd 4.3 melléklet), ezáltal a rítusok egyfajta rétegződése mutatható ki. A legmagasabb pontszámot a családi ünnepek, azaz az adott családra jellemző évfordulók, születésnapok kapták, ez kimagaslik az események közül. Ezt követi a nyaralás értéke, mely szintén minden egyéb eseménytől különbözött. A harmadik szinten a közös étkezéseket, a különleges ünnepeket és a családi tradíciókat találtuk, melyek közül az étkezések egyik típustól sem különböztek jelentősen. A legalsó szinten a közösen eltöltött hétvégék és vallási ünnepek állnak, ezek minden egyéb típustól szignifikánsan különböztek, egymástól azonban nem. Elmondható tehát, hogy a családokban az évente ismétlődő rítusok (nyaralás, ünnepek) kifejezetten nagyobb értéket képviselnek, mint a gyakran, akár hetente ismétlődő rituálék (hétvége, vallási ünnepek, melyekből szintén évente többet is felsorolhatunk).

A családi eseményeket a rutin dimenziójában is összehasonlítottuk. Hasonlóan az előző vizsgálathoz, itt is ismételt méréses varianciaanalízist végeztünk (lásd 4.4. sz. melléklet). A 5. ábra bemutatja a különböző eseményekhez tartozó rutin-pontszámokat.

5.ábra: A családi rituálék típusainak pontszáma a rutin dimenziójában

Az eredmény szerint szignifikáns különbség van a csoportok között ($F=25,727$, $p=0,00$). A különbségek feltárásához Bonferroni módszert alkalmaztunk (lásd 4.4. sz. melléklet). A rutin tekintetében elmondható, hogy három esemény nem különbözik egymástól, ezek a nyaralás, hétvége és a tradíciók. Ezek érték el a legalacsonyabb pontszámot a rutin tekintetében, és így egy egységet alkotnak. A következő rítusokról elmondható, hogy az 5. ábrán látható módon a szomszédos eseményektől nem különböznek, a többitől azonban igen, azaz egyfajta lépcsőzetes emelkedés látható a rutin dimenziójában. Tehát a leginkább rutinként megélt esemény, a családi ünnep kerete a lesgigorúbban meghatározott, míg a nyaralás, hétvégék eltöltése, és a tradíciók inkább spontán szerveződnek a családok életében.

A nemek közötti eltéréseket először a rítusok jellemzőit értékelő dimenziók mentén vizsgáltuk (az átlagértékeket lásd 4.5. és 4.6. sz. melléklet). Mivel a változók nem normál eloszlásúak, Mann-Whitney próbát alkalmaztunk (lásd 4.7

sz. melléklet). A próba eredménye alapján kijelenthető, hogy az előfordulás, az érzelmek, a szimbolikus tartalom és a tudatosság dimenziójában szignifikáns különbséget találtunk, minden esetben a lányok pontértéke volt magasabb. A két fő dimenzió mentén szintén kimutatható volt a szignifikáns különbség (rutin-faktor: $Z=-2,22$, $p=0,03$; jelentésteliség-faktor: $Z=-2,32$, $p=0,02$), hasonlóképpen az előzőekhez, a lányok magasabb értékeket jelöltek.

Az életkori különbségeket a három korcsoport között Kruskal-Wallis próbával vizsgáltuk. A próba szignifikáns különbséget jelzett az előfordulás, a rutin, az érzelmek, a szimbolikus tartalom és a tudatosság esetében (lásd 4.8 sz. melléklet). A három csoport közül legalább az egyik mediánja lényegesen eltért valamelyik (a csoportok átlagértékeit lásd 4.9. sz. melléklet), vagy akár mindkettő másik csoporttól, ennek feltárására páronkénti összehasonlítást végeztünk Mann-Whitney próbával és Bonferroni korrekcióval. A próbák eredménye alapján az első életkori csoport a rutin kivételével minden egyéb változó esetében szignifikáns különbséget mutatott mind a 2., mind a 3. életkori csoporttal szemben (lásd 4.10. sz. melléklet). A 2. és 3. életkori csoport összehasonlítása nem hozott szignifikáns különbséget egyik vizsgált változó esetében sem. A 14-16 évesek tehát kevesebbszer vesznek részt a családi eseményeken, és ezek számukra kevesebb érzellemmel, szimbolikus tartalommal bírnak, valamint kevésbé tudatosan állnak a családi rítusokhoz, mint az idősebb vizsgálati személyek.

A két fő dimenzió mentén az 1. és 2. csoportot összehasonlítva a jelentésteliség-faktor esetén találtunk kimutatható különbséget ($Z=-3,51$, $p=0,00$). Az 1. és 3. csoportot összehasonlítva már mindkét dimenzió szignifikánsan különbözik (rutin-faktor: $Z=-2,96$, $p=0,003$; jelentésteliség-faktor: $Z=-3,40$, $p=0,001$). A 2. és 3. csoport egyik dimenzió mentén sem különbözött egymástól. Tehát a legfiatalabb korosztály vonódik be a legkevésbé a családi rituálékba, ezek számukra nem jelentenek annyit, mint az idősebb korosztálynak.

3.1.3. A szorongás jellemzése

Először a szorongás értékeit ismertetjük és hasonlítjuk össze a Sipos és munkatársai (1994) által bemutatott standard adatokkal. Eredményeink közül a középiskolásokra és egyetemi hallgatókra vonatkozó összesített eredményeket mutatjuk be. Látható, hogy saját kutatásunkban megjelenő eredmények mind a teljes minta, mind a nemi különbségeket figyelembe véve magasabb értékeket értek el, mint Sipos és munkatársainak (1994) vizsgálatában (lásd 9. sz. táblázat). Fontos megemlíteni, hogy a kutatók adatai egy 1983-as vizsgálatra vonatkoznak, így a megjelenő magasabb értékek feltételezhetően összefüggnek az elmúlt 35 év alatt bekövetkező társadalmi és szociológiai változásokkal.

9. sz. táblázat: A szorongás átlagértékei Sipos és mtsai (1994) valamint a saját kutatásomban (n=704)

	teljes minta		lányok		fiúk	
	átlag	szórás	átlag	szórás	átlag	szórás
saját minta	47,84 (min. 23 max. 74)	9,02	48,24 (min. 24 max. 75)	9,29	46,33 (min. 23 max. 65)	7,83
Sipos és mtsai (1994)	43,18	7,08	44,7	6,87	42	8,34

A táblázatból az is leolvasható, hogy a fiúk és a lányok átlagértékei különböznek egymástól, a lányok átlagosan magasabb pontszámot értek el a szorongásra való hajlam skáláján. A különbség jellemzéséhez kétmintás t próbát alkalmaztunk. A próba eredménye szerint a különbség szignifikáns ($t = -2,543$, $p = 0,012$), tehát a lányok magasabb átlagértéke jelentős különbséget mutat a fiúk szorongásra való hajlamához képest.

Az életkori különbségek megállapításához a három életkori csoportot hasonlítjuk össze. Az 14-16 évesek csoportjában a szorongásra való hajlam átlagértéke 46,33 volt (szórás 8,02). A 17-20 évesek csoportjában ez az érték 48,29-re nőtt (szórás 8,57). A legmagasabb érték a 3. csoportban figyelhető meg: 48,32 (szórás 10,12). Látható egy folyamatos emelkedés az értékekben. Az eltérés mértékének vizsgálatához Kruskal-Wallis tesztet alkalmaztunk. A próba eredményei szerint van eltérés a csoportok között ($\chi^2 = 6,54$, $p = 0,038$). A csoportokat a többszörös

összehasonlítás módszerével vetettük össze, páronkénti Mann-Whitney próbát alkalmaztunk Bonferroni korrekcióval. Eredményeink szerint az 1. csoport és a 3. csoport különbözik egymástól szignifikánsan ($U= 28114,50$, $p=0,012$), azaz a legidősebb korcsoportban jelentősen magasabb a szorongásra való hajlam szintje.

3.1.4. A megküzdési stratégiák jellemzése

A megküzdési stratégiák közül a vizsgált mintában a feladatközpontú megküzdési stratégia átlaga volt a legmagasabb, azaz a vizsgálati személyek főként ehhez a coping stratégiához folyamodnak egy pszichésen megterhelő helyzetben. A következő stratégia az elkerülés, legritkább stratégiaként az érzelemközpontú stratégia rajzolódott ki. Ez a preferencia-sorrend mindkét nem esetében szignifikáns volt (lásd 4.11. és 4.12. sz. mellékletek). A három megküzdési stratégia átlagértékeit és nemek közti különbségeit a 10. sz. táblázat mutatja be.

10. sz. táblázat: A megküzdési stratégiák átlagértékei nemek szerint (N=704)

	teljes minta			fiúk					lányok		
	átlag	min-max.	szórás	n	átlag	min-max	szórás	n	átlag	min-max.	szórás
feladatközpontú	60,41	29-80	9,15	150	58,19	29-79	9,86	553	61	29-80	8,87
érzelemközpontú	43,07	29-80	12,00	149	40,37	16-71	10,88	552	43,8	17-76	12,15
elkerülés	46,44	20-80	10,32	150	43,76	22-70	9,84	552	47,17	20-80	10,34

A nemek közötti eltéréseket vizsgálva látható, hogy a lányok átlagértékei mindhárom dimenzióban magasabbak. A különbségeket páros t-próbával vizsgálva azt az eredményt kaptuk, hogy ez a különbség mindhárom megküzdési stratégia esetében szignifikáns (feladatközpontú: $t=-3,372$, $p=0,001$; érzelemközpontú: $t=-3,621$, $p=0,002$; elkerülés: $t=-3,128$, $p=0,002$). Összefoglalóan elmondható tehát, hogy a fiúk és a lányok coping-preferenciája azonos mintázatot követ, de a lányok esetében szignifikánsan magasabb értékek mutathatók ki minden esetben.

Következő lépésként az életkori kategóriák közötti eltéréseket vizsgáltuk. A három stratégiát külön ANOVA vizsgálatnak vetettük alá (mindhárom változó normál eloszlást mutatott az egymintás Kolmogorov-Smirnov próba szerint: elkerülés: $Z=1,158$, $p=0,137$; feladatközpontúság: $Z=1,154$, $p=0,139$; érzelempontúság: $Z=1,308$; $p=0,065$). Az ANOVA vizsgálat során az elkerülés dimenziójában nem volt kimutatható különbség ($F=0,016$, $p=0,984$) az életkor mentén. A feladatközpontúság és érzelempontúság esetében azonban bizonyítottan fennáll az életkori különbség megléte (feladatközpontúság: $F=23,076$, $p=0,000$; érzelempontúság: $F=3,472$, $p=0,032$).

A feladatközpontú dimenzióban, a szórások egyezése miatt (Levene teszt: $L=0,196$, $p=0,822$) alkalmazható post hoc vizsgálatként a Tukey B teszt, mely vizsgálja az egyes csoportok páronkénti eltérését. A Tukey-B vizsgálat eredményeként elmondható, hogy a kor kategóriák egymáshoz való viszonyának megfelelően a feladatközpontú dimenzió is növekvő értékekkel rendelkezik (lásd 11. sz. táblázat), és ezek az átlagok szignifikánsan eltérnek egymástól (lásd 4.13. sz. melléklet). Azaz minél idősebbek voltak a vizsgálati személyek, annál jellemzőbb volt rájuk a feladatközpontú megküzdési stratégia.

Az érzelempontú dimenzióval hasonló vizsgálatot végeztünk, azonban ebben az esetben post hoc tesztként a Dunnett T3 próbát alkalmaztuk, mert a Levene teszt szerint a három korcsoport érzelempontúság értékeinek szórása nem egyezett meg (Levene teszt: $L=3,551$, $p=0,029$). Az átlagértékeket a 11. sz. táblázat mutatja be. A próba eredményeként azt láttuk, hogy szignifikáns különbség csak az első és második korcsoport között mutatható ki, a 17-20 évesek nagyobb arányban alkalmazzák az érzelempontú stratégiát, mint a fiatalabbak (lásd 4.14. sz. melléklet). Az első és harmadik, illetve a második és harmadik csoportok között nem mutatható ki jelentős különbség.

11. sz. táblázat: A feladatközpontúság és érzelemközpontúság pontszámai életkori csoportonként

	1. életkori csoport (14-16 éves)			2. életkori csoport (17-20 éves)			3. életkori csoport (21-25 éves)		
	n	átlag	szórás	n	átlag	szórás	n	átlag	szórás
feladatköz-pontú	167	56,7	9,02	304	60,61	8,81	232	62,8	8,86
érzelemköz-pontú	166	41	11,84	304	43,99	11,23	231	43,36	12,85

3.2. A hipotézisvizsgálatok eredményei

A következőkben bemutatjuk a hipotézisek vizsgálatának módszereit és eredményeit.

3.2.1. Első hipotézis

Feltételezzük, hogy a korlátozó és túlvívó szülői bánásmódok növelik, míg a szeretetteli szülői bánásmód csökkenti a gyermekek vonásszorongás-szintjét.

Első hipotézisünkben arra kerestük a választ, hogy a szülői bánásmód különböző típusai kihatnak-e, és ha igen, akkor hogyan a gyermekek vonásszorongás-szintjére.

Első, tájékozódó lépésként Pearson korrelációt számítottunk. Az eredmények szerint mindegyik szülői bánásmód dimenzió korrelál a vonásszorongás-szinttel (lásd 12. sz. táblázat). Az anyai és apai szeretet dimenziók esetében negatív korrelációt kaptunk, a többi esetben pozitív a korrelációs együttható. Ez azt jelenti, hogy minél erősebbnek ítélte egy vizsgálati személy a szeretetteli anyai és apai bánásmódot, annál alacsonyabb volt a vonásszorongás-szintje, míg a korlátozás és a túlvívás erőssége magasabb szorongás-szinttel járt együtt.

A szülői bánásmód és a családi rituálék összefüggései, valamint hatásuk a serdülők és posztadoleszcensek szorongásra való hajlamára és megküzdési stratégiáira

12. sz. táblázat: A szülői bánásmód dimenzióinak és a vonásszorongás-szint korrelációs vizsgálata

	anyai szeretet	apai szeretet	anyai korlátozás	apai korlátozás	anyai túlvédés	apai túlvédés
Pearson korrelációs együttható	-0,232**	-0,242**	0,115**	0,127**	0,206**	0,189**
Szignifikancia-szint	0,00	0,00	0,002	0,001	0,00	0,00
N	700	660	702	661	700	658

Ezt az összefüggést tovább vizsgáltuk, hogy árnyaltabb képet kapjunk a fenti összefüggésről. A vizsgálathoz lineáris regressziót alkalmaztunk (lásd 4.15. sz. melléklet). A regressziós modellt „stepwise módszerrel” építettük fel, azaz mind a hat független változót egyesével léptettük a modellbe. A vizsgálat során az anyai és apai szeretet, valamint az anyai túlvédés változók maradtak a modellben. Mindhárom változó szignifikáns hatással volt a szorongásra (apai szeretet: $t=-4,106$, $p=0$, anyai túlvédés: $t=3,676$, $p=0,00$, anyai szeretet: $t=-2,82$, $p=0,01$). Az ANOVA vizsgálat azt támasztotta alá, hogy mindhárom modell (az első, amikor csak egy változó van benn, a másodiknál kettő, míg a harmadiknál már mind a három) szignifikáns magyarázó erővel bír ($F(3)=23,37$, $p=0,00$). A végleges modell magyarázó ereje 9,7% ($R^2=0,097$), ami alacsony, de szignifikáns. A hatás mértékének megállapításához a BETA együtthatókat vettük figyelembe. Bár nem volt nagy eltérés, legnagyobb mértékben az apai szeretet hatott a szorongásra ($\beta=-0,169$), míg a három változó közül az anyai szeretet hatott legkisebb mértékben ($\beta=-0,119$). Az előjelek alapján látható, hogy az anyai szeretet és az apai szeretet csökkenti a vonás-szorongás értékét, míg az anyai túlvédés növeli, erősíti a vonás-szorongás értékét.

Első hipotézisünk tehát részben igazolódott:

Az anyai és apai szeretet csökkenti, míg az anyai túlvédés növeli a vonás-szorongás szintjét. Feltételezésünkkel ellentétben – a korrelációtól függetlenül – a többi szülői bánásmód nem gyakorol jelentős hatást a vonásszorongás-szintre.

3.2.2. Második hipotézis

Feltételezzük, hogy a korlátozó és túlvívó szülői bánásmód hatására az érzelmetli és az elkerülő megküzdési stratégia preferenciája jellemző, míg a szeretetteli szülői bánásmód elősegíti a feladatfókuszú megküzdési stratégia előnyben részesítését.

A hipotézis vizsgálatához a vizsgálati személyeket különböző csoportokba kellett sorolnunk a jellemző megküzdési stratégiáik alapján. A szülői bánásmód változóinak standardizálása után (melynek során minden változó 0 átlagúvá és 1 szórásúvá vált) a klaszteranalízis 3 különböző csoportot rajzolt ki, melyeknek átlagpontszámait a 13. sz. táblázat mutatja be. Az első csoportba tartozó személyek pontszámai a feladatközpontú stratégia és az elkerülés terén alacsony szintet értek el, érzelmközpontúság terén azonban átlagos eredményt mutattak. Őket „érdektelenek”-nek neveztük el, mivel a stresszhelyzetben mutatott reakciók kevésbé erőteljesek és inkább érzelmi jellegűek. A második klaszterben található azok a személyek, akik átlagos feladatközpontúság mellett magas elkerülési és érzelmközpontú stratégiát tanúsítanak. Őket „érzelemfókuszúak” neveztük el. A harmadik csoportba tartozókat magas feladatközpontúság, átlagos elkerülési tendencia és gyenge érzelmközpontúság jellemezte. Ők a „feladatfókuszú” nevet kapták. Látható, hogy kutatási eredményeink alapján jelen adatbázisban kontrasztosan nem képeződött le az elkerülés stratégia (azaz egyik klaszterben sem meghatározó a jelenléte, nem mutat kiugró értéket).

13.sz. táblázat: A megküzdési stratégia 3 klaszterének standardizált átlagpontszámai

	1. klaszter- „érdektelenek”	2. klaszter „érzelemfókuszúak”	3. klaszter „feladatmegoldók”
elkerülés	-0,81	0,68	-0,16
feladatközpontúság	-0,95	-0,16	0,84
érzelmközpontúság	-0,12	0,78	-0,74

Ezután a klasztereket Kruskal-Wallis próbával hasonlítottuk össze a szülői bánásmód dimenziói mentén. A próba eredménye (lásd 4.16. sz. melléklet) szerint minden szülői bánásmód esetében van különbség a csoportok között. A rangszám-átlagértékeket figyelembe véve (lásd 4.17. sz. melléklet) először is elmondható, hogy az „érdektelenek” csoportjában a mindkét szülő általi korlátozás értékei

A szülői bánásmód és a családi rituálék összefüggései, valamint hatásuk a serdülők és posztadoleszcensek szorongásra való hajlamára és megküzdési stratégiáira

lettek a legmagasabbak. Az „érzelemfókuszú” csoportban legmagasabb értéket a mindkét szülő általi túlvédés mutatta. A „feladatfókuszú” csoport tagjai mind anyai, mind apai oldalon a szeretet dimenzióját értékelték a legmagasabb pontszámmal. A csoportok közötti finomabb különbséget ebben az esetben is Mann-Whitney próbával ellenőriztük (lásd 4.18. sz melléklet). A csoportok között megjelenő szignifikáns különbségeket a 14. sz. táblázat mutatja be.

14. sz. táblázat: A megküzdési stratégia klasztereinek különbségei a szülői bánásmód mentén

	„érzelemfókuszúak”	„feladatfókuszúak”
„érdetelenek”	anyai szeretet (Z=-3,91, p=0,00) apai szeretet (Z=-2,20, p=0,03) anyai túlvédés (Z=-2,02, p=0,04)	anyai szeretet (Z=-6,33, p=0,00) apai szeretet (Z=-4,23, p=0,00) anyai korlátozás (Z=-2,98, p=0,00) apai korlátozás (Z=-3,48, p=0,00) anyai túlvédés (Z=-2,87, p=0,00) apai túlvédés (Z=-3,6, p=0,00)
„érzelemfókuszúak”	—	anyai szeretet (Z=-2,76, p=0,01) apai szeretet (Z=-2,45, p=0,01) apai korlátozás (Z=-3,41, p=0,00) anyai túlvédés (Z=-5,23, p=0,00) apai túlvédés (Z=-5,88, p=0,00)
„feladatfókuszúak”	anyai szeretet (Z=-2,76, p=0,01) apai szeretet (Z=-2,45, p=0,01) apai korlátozás (Z=-3,41, p=0,00) anyai túlvédés (Z=-5,23, p=0,00) apai túlvédés (Z=-5,88, p=0,00)	-

A táblázatból látható, hogy az „érdetelenek” csoportja mindkét szeretetdimenzióban szignifikánsan különbözik a másik két klasztertől, azaz alacsonyabbra értékelték ennek a szülői bánásmódnak a megjelenését. Az „érzelemfókuszúak” csoportjához képest csak az anyai túlvédésben találtunk szignifikáns különbséget, itt az „érzelemfókuszúak” klaszterében látható magasabb pontszám az anyai túlvédésre vonatkozóan. A „feladatfókuszúak” csoportja mindkét másik klasztertől nagymértékben különbözik (egy dimenzióban

nincs különbség az érzelemfókuszúak klaszteréhez képest, ez pedig az anyai korlátozás).

Második hipotézisünk igazolódott:

A szülői bánásmód befolyásolja a megküzdési stratégiák preferenciáját. A szülői szeretet mind az anya, mind az apa részéről elősegíti a problémafókuszú megküzdési stratégiák előnyben részesítését, míg ennek alacsony szintje az elkerüléshez vezethet. Az anyai túlvédés pedig összefügg az érzelem-vezérelt coping stratégiával.

3.2.3. Harmadik hipotézis

Feltételezzük, hogy a családi rituálék gyakoribb típusai (közös étkezés és hétvégék együtt töltése) illetve általában a rituálék jelentéstelisége csökkenti a gyermekek vonásszorongás-szintjét.

Azt, hogy a családi rituálék milyen összefüggésben állnak a vonásszorongás-szinttel, két fő szál mentén vizsgáltuk. Megnéztük egyrészt a családi rítusok típusainak hatását, emellett második lépésként a rituálék nyolc érzelmi jellemzőjét és a belőlük képzett fő faktorokat is bevontuk a vizsgálatba.

Először a családi események és a vonásszorongás összefüggéseinek eredményeit ismertetjük. Módszerünk a lineáris regresszió volt (lásd 4.19. sz. melléklet). A regressziós modell szignifikáns ($F(2)=16,602$, $p=0,00$), de magyarázó ereje alacsony, mivel a szorongásértékek változékonyságának 4,8%-át képes megmagyarázni ($R^2=0,048$). A családi események közül a közös étkezések, valamint az együtt töltött hétvégék hatnak a vonásszorongás-szintre. Mindkettő változó negatív együtthatóval bír (hétféle: $\beta=-0,146$, $t=-3,23$, $p=0,00$, közös étkezés: $\beta=-0,101$, $t=-2,232$, $p=0,03$), ami azt jelenti, hogy a közösen töltött hétfélek, illetve étkezések csökkentik a szorongásra való hajlamot.

A következő lépésben a családi rítusok érzelmi jellemzőinek nyolc dimenzióját, illetve az ezekből képzett két fő faktort (rutin-faktor, jelentésteliség-faktor) vizsgáltuk (lásd 4.20. sz. melléklet). A regresszióanalízis három modelljéből a

A szülői bánásmód és a családi rituálék összefüggései, valamint hatásuk a serdülők és posztadoleszcensek szorongásra való hajlamára és megküzdési stratégiáira

harmadik modell három változó szignifikáns hatását mutatta ki ($F(3)=15,22$, $p=0,00$), a modell magyarázóereje 6,5 százalék ($R^2=0,065$). Első változónk az előfordulás gyakorisága volt ($\beta=-0,17$, $t=-3,15$, $p=0,02$), melynek negatív együtthatója azt jelenti, hogy a családi együttlétek gyakorisága csökkenti a szorongásra való hajlamot. Szintén negatív előjelű a rituálék szimbolikus tartalmának együtthatója ($\beta=-0,13$, $t=-2,36$, $p=0,02$). Tehát minél erősebb a rítus szimbolikus tartalma, annál alacsonyabb lesz a vonásszorongás szintje. Harmadik változónk, a rutin együtthatója pozitív értékű lett, ($\beta =0,09$, $t=2,07$, $p=0,04$), ami arra a jelenségre világít rá, hogy a családi együttlétek rutinszerűsége növeli a szorongásra való hajlamot.

A két vizsgálatot összevetve újabb lineáris regresszióanalízist végeztünk, hogy megnézzük, az érzelmi dimenziók felülírják-e a családi együttlétek egyes típusainak hatását (lásd 4.21. sz. melléklet). Az összesített regressziós modell szignifikáns ($F(3)=17,02$, $p=0,00$), magyarázó ereje 7,2 százalék ($R^2=0,072$), amely magasabb, mint az eddig külön-külön bemutatott modellek ereje. Ebből a modellből kihullott a közös étkezések és a szimbolikus tartalom változója. Meghatározó erejű változó lett azonban a családi ünnepek előfordulási gyakorisága, a hétvégék együtt töltése, valamint az események rutin-szerűsége. Ezek közül a közösen töltött hétvégék ($\beta=-0,15$, $t=-3,27$, $p=0,01$) és a rituálék előfordulási gyakorisága ($\beta=-0,19$, $t=-4,3$, $p=0,00$) csökkentik, míg a rutin-szerűség ($\beta=0,12$, $t=2,77$, $p=0,00$) növeli a szorongásra való hajlamot.

A harmadik hipotézisünk igazolódott:

A gyakori családi rituálék, úgymint közös étkezések és együtt töltött hétvégék csökkentik a gyermekek szorongásra való hajlamát. Emellett általában a rítusok gyakorisága, a rituálék szimbolikus tartalma is hasonló hatással bír, szemben a kiürült, rutin-jellegű rituálékkal, amelyek viszont növelik a vonásszorongás szintjét.

3.2.4. Negyedik hipotézis

Feltételezzük, hogy a családi rituálék gyakoribb típusai (közös étkezés és hétvégék együtt töltése), illetve általában a rituálék jelentésterhelése elősegíti a feladatközpontú megküzdési stratégia megjelenését, míg a kevesebb számú, vagy rutin-jellegű rituálé az elkerülés és az érzelemfókuszú megküzdési stratégia preferenciájához vezet.

A vizsgálatot ebben az esetben is lineáris regresszióval végeztük (lásd 4.22. sz. melléklet). Először a *feladatközpontú stratégiát* vizsgáltuk a családi rituálék típusaival összefüggésben. A magyarázó modell szignifikáns ($F(2)=15,794$, $p=0,00$), magyarázó ereje 4,6 % ($R^2=0,046$). A családi események közül a közösen töltött hétvégék és a kulturális ünnepek hatnak szignifikáns mértékben a feladatközpontú megküzdési stratégiára. A hatás pozitív irányú, azaz mind a közös hétvégék, mind a kulturális ünnepek megtartása növeli a problémafókuszú stratégia preferenciáját (hétvége: $\beta=0,15$, $t=3,7$, $p=0,00$; kulturális ünnepek: $\beta=0,12$, $t=2,96$ $p=0,00$).

A vizsgálat következő lépésében bevontuk a rituálék érzelmi dimenzióit és fő faktorait is (lásd 4.23. sz. melléklet). A regresszióanalízis eredménye szignifikáns ($F(1)=35,5$, $p=0,00$), azonban csak egy modell rajzolódott ki, melynek erőssége 5,1 százalék ($R^2=0,051$). A változók közül csak a rituálék szimbolikus jelentőségének volt kimutatható hatása ($\beta= 0,23$, $t=5,96$, $p=0,00$). Az együttható pozitív előjelű, tehát a szimbolikus tartalom erőssége növeli a feladatközpontú coping stratégia preferenciáját.

Ez a hatás annyira erős, hogy a családi rituálék típusainak és érzelmi dimenzióinak együttes vizsgálatakor is csak a szimbolikus tartalom jelent meg mint befolyással bíró változó ($F(1)=35$, $p=0,00$, $\beta=0,23$, $t=5,96$, $p=0,00$). A modell erőssége ebben az esetben is 5,1 százalék ($R^2=0,051$) (lásd 4.24. sz. melléklet). Ez azt jelenti, hogy a közösen eltöltött hétvégék és a kulturális ünnepek esetében is ezek szimbolikus tartalma volt leginkább meghatározó.

Az *érzelempontú stratégiát* hasonlóképpen elemeztük (lásd 4.25. sz. melléklet). A lineáris regresszió a közös étkezéseket és a közösen eltöltött hétvégéket hozta kimutatható összefüggésbe az érzelempontú megküzdési stratégiával ($F(2)=12,9$, $p=0,00$). A modell magyarázóereje 3,8 százalék ($R^2=0,038$). Mindkét változó hatása negatív irányú (közös étkezések: $\beta=-0,12$, $t=-2,6$, $p=0,01$; hétvégék: $\beta=-0,1$, $t=-2,23$, $p=0,03$). Ez azt jelenti, hogy a családokban közösen elköltött étkezések és az együtt töltött hétvégék csökkentik az érzelempontú stratégia preferenciáját.

A második lépésben az érzelempontú coping stratégiát vizsgáltuk a családi rituálék érzelmi jellemzői és fő faktorai mentén (lásd 4.26. sz. melléklet). A lineáris regresszió során egy modell jött létre ($F(1)=24,39$, $p=0,00$). A modell magyarázó ereje 3,6 százalék ($R^2=0,036$), mely alacsony, de szignifikáns. A vizsgált változók közül a szimbolikus tartalom volt meghatározó ($\beta=-0,189$, $t=-4,94$, $p=0,00$). A negatív előjel szerint tehát az erős szimbolikus tartalommal bíró családi események csökkentik az érzelempontú megküzdési stratégia előnyben részesítését.

A családi rituálék összesített hatását regresszióanalízissel vizsgálva érdekes eredményt kaptunk (lásd 4.27. sz. melléklet). Három modell rajzolódott ki, ebből a harmadik, legerősebb modellt ismertetem ($F(3)=12,33$, $p=0,00$). A modell magyarázó ereje 5,3 százalék ($R^2=0,053$). Három változó jelent meg erőteljes hatásúként, a szimbolikus tartalom ($\beta=-0,19$, $t=-3,77$, $p=0,00$), a vallási ünnepek megtartása ($\beta=0,12$, $t=2,73$, $p=0,01$) és a közös étkezések megléte ($\beta=-0,101$, $t=-2,21$, $p=0,03$). A szimbolikus tartalom erőssége és a közös étkezések csökkentik az érzelempontú coping megjelenését, míg a vallási ünnepek megtartása növeli azt.

Az *elkerülő stratégia* megjelenésére egy vizsgált változó sem volt hatással a lineáris regressziós vizsgálat alapján. Azaz sem a családi rituálék típusai, sem a rítusokat jellemző érzelmi dimenziók és faktorok nincsenek hatással erre a coping-stratégiára.

Negyedik hipotézisünk részben igazolódott:

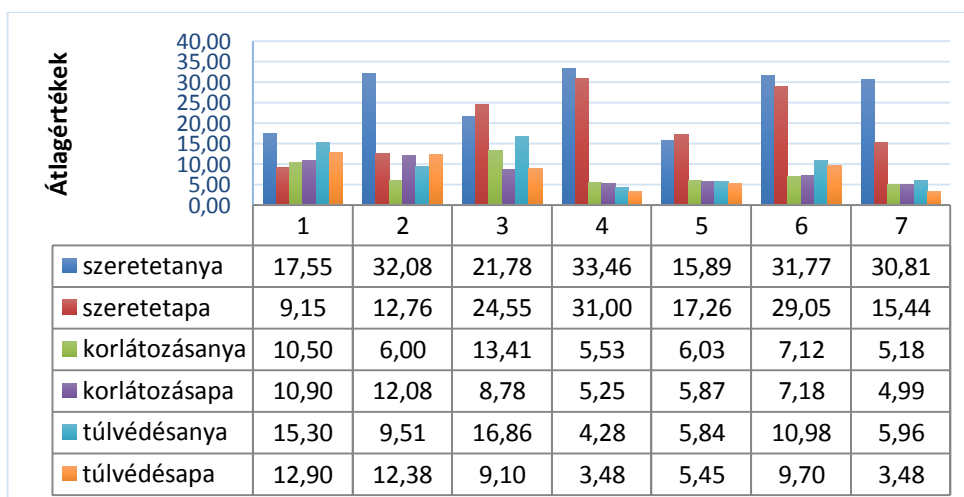
Igazolódott, hogy a családi rituálék közül a közös étkezések és az együtt eltöltött hétvégék növelik a feladatközpontú megküzdési stratégia preferenciáját, miközben az érzelemfókuszú coping-mechanizmust csökkentik. Hasonlóképpen a rítusok szimbolikus tartalma erősíti a feladatközpontú megküzdést, míg ezzel párhuzamosan az érzelempözpontú stratégia preferenciája csökken. Emellett eredményül kaptuk, hogy a vallási ünnepek megtartása az érzelemfókuszú stratégiát erősítő hatással bír. Az elkerülésre mint coping stratégiára a családi rituálék nincsenek kimutató hatással, így feltételezésünk ezen része nem igazolódott.

3.2.5. Ötödik hipotézis

Feltételezzük, hogy a szeretetteli szülői bánásmód hatására a családi rituálék nagyobb száma és érzelmi jelentősége jellemzi a családokat, míg a korlátozó és túlvívó szülői bánásmód hatására a családi rituálék rutin-jellegűvé válnak.

A hipotézis vizsgálatához a szülői bánásmód hat változójának kombinációját térképeztük fel klaszteranalízis segítségével (anyai szeretet, apai szeretet, anyai korlátozás, apai korlátozás, anyai túlvívás, apai túlvívás). Az elemzés során azt kerestük, hogy a vizsgálati személyek hány csoportba sorolhatóak a szülői bánásmód alapján. A klaszterelemzési modul hét csoportot hozott létre (a csoportok átlagait a 6. sz. ábra mutatja be).

6.számú ábra: a csoportok H-PBI kategóriákban elért átlagértékei

A szülői bánásmód és a családi rituálék összefüggései, valamint hatásuk a serdülők és posztadoleszcensek szorongásra való hajlamára és megküzdési stratégiáira

A hét klaszter jellegzetességeit úgy tudjuk megadni, hogy az átlagpontszámokat a teljes mintában látható átlagpontszámokkal (lásd 15. sz. táblázat) vetjük össze.

15. sz. táblázat: A H-PBI dimenzióiban elért átlagértékek a teljes mintában

	anyai szeretet	apai szeretet	anyai korlátozás	apai korlátozás	anyai túlvédés	apai túlvédés
Átlag	30,16	25,63	6,66	6,59	7,8	6,41
Szórás	6,62	8,19	3,88	3,97	5,32	4,64

Az összehasonlítás segítségével megadható a klaszterek jellegzetessége, és ez alapján a klaszterek neve is.

1. klaszter (3,05 %): átlaghoz képest nagyon alacsony apai és anyai szeretet, emellett nagyon magas túlvédés és átlag feletti korlátozás jellemző. Ezt a szeretethiányú, erősen korlátozó és védelmező szülői bánásmódot (mely azonos mindkét szülő esetében) „*kontrolláló-szeretetszegény*”-nek neveztük el.

2. klaszter (5,65 %): nagyon magas anyai szeretet, jóval átlag alatti apai szeretet, átlag alatti anyai korlátozás, átlag feletti apai korlátozás, átlagos anyai túlvédés, átlag feletti apai túlvédés. Ezt az apa által erősen korlátozó és védelmező, apai szeretethiányú, de anya által szeretetet kapó csoportot a „*szerető, engedékeny anya, rideg, kontrolláló apa*” klaszternevet kapta.

3. klaszter (7,48 %): átlagnál alacsonyabb anyai szeretet, átlagos apai szeretet, erős anyai korlátozás, átlagos apai korlátozás, átlagnál magasabb anyai túlvédés, átlagos apai túlvédés. Ezt az anyai szeretethiányú, anya által erősen korlátozó és védelmező csoportot a „*rideg, kontrolláló anya, háttérbe szoruló apa*” kategóriaként neveztük el.

4. klaszter (40,76 %): minden kategóriában elért érték az adott kategória átlagának szórásán belül marad, viszont mind az anyai, mind az apai szeretet kategóriája a felső határhoz közelít. Emellett mindkét szülő részéről a korlátozás és a túlvédés az adott kategória alsó határához esik. Ez a szeretetteljes, kevésbé korlátozó és védelmező szülői bánásmód (mindkét szülő részéről azonos módon) a „*felelős szeretettel nevelő*” nevet kapta.

5. klaszter (5,80 %): mind az anyai, mind az apai szeretet dimenziója jóval átlag alatti értéket mutat, míg a többi négy kategóriában átlagos, az alsó értékekhez

A szülői bánásmód és a családi rituálék összefüggései, valamint hatásuk a serdülők és posztadoleszcensek szorongásra való hajlamára és megküzdési stratégiáira

közelítő eredményt kaptunk. A klaszter a szeretethiányú, alig korlátozó és védelmező szülői bánásmód miatt a „*elhanyagoló, szeretetszegény*” nevet viseli.

6. klaszter (25,50 %): a negyedik klaszterhez hasonlóan ebben a csoportban is megfigyelhető, hogy az értékek a szóráson belül maradnak. A két csoportot viszont alapvetően megkülönbözteti az, hogy ebben a csoportban a szülői szeretet mindkét szülő esetében alacsonyabb, a kontrollálás és túlóvás azonban mind anyai, mind apai oldalon magasabb értékek mutat. A csoport neve a szeretetteljes, de inkább korlátozó és védelmező szülői bánásmód alapján „*kontrolláló-szerető*”.

7. klaszter (11,76 %): az anyai szeretet, a korlátozás és a túlóvás mindkét szülői oldalon átlagos értéket mutat, azonban az apai szeretet nagyon alacsony. A második klaszterhez képest itt az apai oldalról túl erős szabályozás sem mutatkozik. Az apai szeretethiány, átlagos korlátozó és védelmező szülői bánásmód alapján a klaszter az „*apai szeretethiány*” nevet viseli.

A klaszterek közül a negyedik és hatodik klaszter az, amelyben átlagos szülői szeretet jelenik meg, változó erősségű kontrollálással. Ezt a két csoportot nevezhetjük optimálisnak, hiszen a gyermek szükségleteit ezek a szülői bánásmód kombinációk tudják hatékonyan kielégíteni.

A csoportok megalkotása után először a család rituálék típusait hasonlítottuk össze egyszempontú variancia-analízissel (lásd 4.28. sz. melléklet). Eredményünk szerint a vallási ünnepek kivételével minden típus esetén vannak olyan csoportok, amelyek szignifikánsan különböznek (a próba részletes eredményeit a 16. sz. táblázat tartalmazza).

16. táblázat: A családi rituálék típusainak összehasonlítása a szülői bánásmód klaszterei mentén- a varianciaanalízis eredménye

	F	p
ebéd	16,289	0,00
hétvége	15,755	0,00
nyaralás	6,479	0,00
ünnepek, évfordulók	7,407	0,00
különleges ünnepek	9,192	0,00
vallási ünnepek	1,003	0,422
kulturális ünnepek	6,202	0,00

Lantos Katalin

A szülői bánásmód és a családi rituálék összefüggései, valamint hatásuk a serdülők és posztadoleszcensek szorongásra való hajlamára és megküzdési stratégiáira

A szórások jellemzőit a Levene teszttel ellenőriztük, majd a post hoc tesztek közül Dunett T3 próbával (szórások eltérése esetén) és TukeyB próbával (egyező szórások esetén) vizsgáltuk, hogy mely klaszterek különböztek egymástól. Az első három csoport egy vizsgált típus megtartásában sem különbözött egymástól, azonban a többi klaszter esetében találtunk eltéréseket (lásd 17. sz. táblázat).

17. sz. táblázat: A klaszterek eltérései a rítusok típusainak értékelésében

	4.klaszter „felelős szeretettel nevelő”	5.klaszter elhanyagoló, szeretetszegény”	6. klaszter „kontrolláló- szerető”	7. klaszter „apai szeretethiány”
1.klaszter kontrolláló- szeretetszegény	hétvégék	hétvége nyaralás különleges ünnepek		
2. klaszter „szerető, engedékeny anya- rideg, kontrolláló apa”		-hétvégék -évfordulók, hagyományok - különleges ünnepek		
3. klaszter „rideg, kontrolláló anya- háttérbeszoruló apa”	-közös étkezések -hétvégék	-hétvégék -különleges ünnep	-közös étkezések	
4. klaszter „felelős szeretettel nevelő”	-	-közös étkezések -hétvégék -nyaralások -évfordulók, hagyományok -különleges ünnepek -kulturális ünnepek		-közös étkezések -hétvégék -nyaralások -évfordulók -különleges ünnepek
5. klaszter „elhanyagoló, szeretetszegény”		-	-közös étkezések -hétvégék -nyaralások -évfordulók -különleges ünnepek -kulturális ünnepek	
6. klaszter „kontrolláló- szerető”		-közös étkezések -hétvégék -nyaralások -évfordulók -különleges ünnepek -kulturális ünnepek	-	-közös étkezések -hétvégék -nyaralások

A szülői bánásmód és a családi rituálék összefüggései, valamint hatásuk a serdülők és posztadoleszcensek szorongásra való hajlamára és megküzdési stratégiáira

A két optimálisnak tartható klaszterhez (4., 6.) viszonyítva látható, hogy az elhanyagoló szülői bánásmód (5. klaszter) esetén szinte minden családi rituálé típus szignifikánsan alacsonyabb jelentőséggel jelenik meg a gyermekek életében. Az eredmények szerint meghatározó jellegzetesség a szülői szeretet hiánya, hiszen az „elhanyagoló-szeretetszegény” klaszter nem mutatott különbséget az „apai szeretethiány” klaszterhez képest. Elmondható, hogy a legtöbb esetben főként a rögzült családi interakciók esetében jelentek meg különbségek (közös étkezés, hétvégék eltöltése), és ezek kapcsán kaptunk képet a kontrollálás szerepéről. Ugyanis az optimális klaszterekhez képest a kontrolláló családok kevesebb alkalommal étkeznek együtt, vagy töltik együtt a hétvégét (3. klaszter a 4. és 6. klaszterhez viszonyítva).

A következő lépés a családi rituálék érzelmi dimenzióinak vizsgálata volt, melyet szintén egyszempontú variancia-elemzéssel végeztünk (eredményeit lásd 18. sz. táblázat).

18. sz. táblázat: A családi rituálék érzelmi dimenzióinak összehasonlítása a szülői bánásmód klaszterei mentén- a varianciaanalízis eredménye

	F	p
előfordulás	17,976	0,00
szerepek	5,645	0,00
rutin	5,539	0,00
részvétel	6,154	0,212
érzelmek	17,383	0,00
szimbolikus tartalom	18,394	0,00
folyamatosság	1,401	0,00
tudatosság	10,114	0,00
rutin-faktor	11,973	0,00
jelentésteliség-faktor	13,421	0,00

Látható, hogy a részvétel kivételével minden dimenzióban találunk eltérést a csoportok között (lásd 4.29. sz. melléklet). Ezeket a csoportokat hasonlóképpen az előző vizsgálathoz, a szórások egyezése vagy különbözősége alapján Dunett T3/TukeyB utótesztet vizsgáltuk. A klaszterek közti különbségeket a 19. sz. táblázat mutatja be.

Lantos Katalin

A szülői bánásmód és a családi rituálék összefüggései, valamint hatásuk a serdülők és posztadoleszcensek szorongásra való hajlamára és megküzdési stratégiáira

19. sz. táblázat: A klaszterek eltérései a rítusok érzelmi dimenzióinak értékelésében

	4.klaszter „felelős szeretettel nevelő”	5.klaszter elhanyagoló, szeretetszegény”	6. klaszter „kontrolláló- szerető”	7. klaszter „apai szeretethiány”
1.klaszter kontrolláló- szeretetszegény	-előfordulás -szimbolikus tartalom	-rutin -tudatosság		-rutin
2. klaszter „szerető, engedékeny anya- rideg, kontrolláló apa”	-előfordulás -rutin	-érzelmek -szimbolikus tartalom -rutin-faktor -jelentésseliség-faktor	-előfordulás	-rutin -tudatosság
3. klaszter „rideg, kontrolláló anya- háttérbeszoruló apa”	-előfordulás -érzelmek -szimbolikus tartalom -rutin-faktor - jelentésseliség- faktor		-előfordulás -érzelmek -szimbolikus tartalom -rutin-faktor	
4. klaszter „felelős szeretettel nevelő”		-előfordulás -szerepek -érzelmek -szimbolikus tartalom -rutin-faktor -jelentésseliség-faktor	-szimbolikus tartalom	- előfordulás -érzelmek -szimbolikus tartalom -tudatosság -rutin-faktor -jelentésseliség-faktor
5. klaszter „elhanyagoló, szeretetszegény”	-előfordulás -szerepek -érzelmek -szimbolikus tartalom		- előfordulás -szerepek -érzelmek -szimbolikus tartalom -rutin-faktor -jelentésseliség- faktor	
6. klaszter „kontrolláló- szerető”	-szimbolikus tartalom	-előfordulás -szerepek -érzelmek -szimbolikus tartalom	-előfordulás	- előfordulás -érzelmek -tudatosság -rutin-faktor -jelentésseliség-faktor

Az eredmények szerint a rítusok érzelmi megítélésében is fontos szerepet kap a szülői szeretet. Az optimális (4., 6.) klaszterek számos dimenzióban különböztek a többi csoporttól, azaz a serdülők és posztadoleszcensek szeretetteljes szülőkkel szeretik együtt tölteni a családi eseményeket. Az elhanyagolás tekintetében elmondható, hogy az érzelmi dimenziók mentén is negatívabb kép rajzolódik ki a

„felelős szeretettel nevelő” csoporthoz képest, illetve az események szervezése, rutin-jellegében a „kontrolláló-szerető” csoporttól is eltért ez a klaszter. Az anyai szeretet fontos tényező (2. klaszter), hiszen az optimális klaszterektől csak a részvétel dimenziójában tér el, míg az „elhanyagoló-szeretetszegény” klaszterhez képest az érzelmi dimenziók markánsan megjelentek. Az apai szeretet megléte azonban nem járt ilyen hatással, a 3. klaszter („rideg-kontrolláló anya-háttérbe szoruló apa”) érzelmi dimenziókban szignifikánsan különbözött az optimális csoportoktól. A kontrollálás szerepe nem mutatható ki olyan markánsan, mint a szeretethiány hatása.

Ötödik hipotézisünk tehát részben igazolódott:

A szülői szeretet a rituálék gyakoribb megjelenését és érzelmi telítettségét okozza. Az anyai oldalról megtapasztalt szeretet erősebben befolyásolja ezt, mint az apai oldalról érzett szeretet. Az elhanyagolás mindkét szülő esetében a rituálék számának és jelentőségének alacsony szintjét okozza. A kontrolláló (túlóvó vagy korlátozó) magatartásnak nem volt önállóan kimutatható hatása.

3.2.6. Hatodik hipotézis

Feltételezzük, hogy a családi rituálék preventív közvetítőként vannak jelen a szülői bánásmód és a gyermekek vonásszorongás-szintje és megküzdési stratégiáinak preferenciája között, azaz a szeretettel szülői bánásmód a közös étkezéseket és együtt töltött hétvégeket formálva, azokon keresztül közvetve és közvetlenül is elősegíti a feladatfókuszú megküzdési stratégia preferenciáját, ezáltal csökkenti a vonásszorongás-szintet.

Utolsó hipotézisünk célja az volt, hogy egy, a változók közötti jelenséget bemutató modellt hozzunk létre. Vizsgálatához mind az elméleti háttér, mind az előző öt hipotézis eredményeit felhasználtuk. Erre azért volt szükség, mert a kutatásban számos változót és azok kapcsolatát vizsgáltuk, melyek teljes körű felhasználása egy indokolatlanul bonyolult modellt hozott volna létre. Így eddigi eredményeink és más elméletalkotók eredményeire támaszkodva a kiválasztott változók a következők voltak:

A szülői bánásmód és a családi rituálék összefüggései, valamint hatásuk a serdülők és posztadoleszcensek szorongásra való hajlamára és megküzdési stratégiáira

- **szülői szeretet:** ezt a változót az anyai és az apai szeretet változójából hoztuk létre, mivel ezek a korábbi eredmények szerint fontos, erős hatással rendelkeznek.
- **rögzült családi interakciók:** mivel a modellbe nem vonhattuk be a rituálék minden típusát és jellemzőjét, így két változót emeltünk ki és összesítettünk. Ezek a közös étkezések és az együtt töltött hétvégék voltak, mely magába foglalja ezek előfordulását és érzelmi jellemzőit is (a vizsgálatban ez az új változó a „rögzült családi interakciók” nevet viseli).
- **feladatfókuszú megküzdési stratégia:** a megküzdési stratégiák közül a feladatfókuszú megküzdési stratégiát választottuk, mivel ennek preferenciája általában (bizonyos, megoldhatatlan helyzeteket leszámítva) adaptívabb, mint a másik két stratégiáé.
- **vonásszorongás:** utolsó változónk a szorongásra való hajlam volt

A hipotézis teszteléséhez útelemzést végeztünk (lásd 4.30. sz. melléklet), mely „*a regressziószámítás egyfajta kiterjesztésének tekinthető, amelyben a függő változók mindegyikére (párhuzamosan) regressziós modellt illesztünk, hogy az okoként feltételezett változó(k) függő változókra kifejtett hatását vizsgáljuk* (Münnich, Hidegkuti, 2012, 80. oldal). Tehát az útelemzés során egy előzetesen kialakított elméleti modell létezését, szerkezetét teszteltük. Független változónk a szülői szeretet volt, függő változónk a szorongásra való hajlam, és feltételeztük, hogy köztük közvetlen és közvetett úton is kimutatható az összefüggés. Köztes változóként pedig a rögzült családi interakciókat és a feladatfókuszú megküzdési stratégiát neveztük meg. Először teszteltük, hogy az eredeti, valamint az új változók és a szorongás korrelálnak-e egymással (20. sz. táblázat).

A szülői bánásmód és a családi rituálék összefüggései, valamint hatásuk a serdülők és posztadoleszcensek szorongásra való hajlamára és megküzdési stratégiáira

20. sz. táblázat: az útelemzéshez használt régi és új változók és a szorongás korrelációs vizsgálata

	anyai szeretet	apai szeretet	közös étkezés	hétvége	szülői szeretet	rögz.csal.i interakciók	feladatkp. megküzdés
szorongás (r érték)	-0,232**	-0,242**	-0,183*	-0,200**	-0,278**	-0,216**	-0,301**
p	,000	,000	,000	,000	0,00	,000	,000
N	700	660	679	683	658	678	702

Látható, hogy mindegyik kiválasztott változó negatívan korrelál a szorongásra való hajlammal (mindegyik szignifikáns), azaz csökkentik annak erősségét.

A feltételezett utak erőssége a megfelelő lineáris regressziós vizsgálatokból nyerhető ki, a regresszió során kiszámításra kerülő β^4 együtthatók formájában. A lefutott regressziós modelleket a 20. sz. táblázat mutatja be.

20. sz. táblázat: az útelemzés során lefutott regressziós modellek

	Függő változó	Független változók	Kinyert együtthatók
1.	Vonás-szorongás	Szülői szeretet, Rögzült családi interakciók, Feladatközpontú coping	β -ák
2.	Rögzült családi interakciók	Szülői szeretet	γ
3.	Feladatközpontú coping	Szülői szeretet, Rögzült családi interakciók	δ -ák

A vizsgálat lefuttatása után a következő eredményeket kaptuk (lásd 21. sz. táblázat). A „szülői szeretet” közvetlen hatása -0,191. A „szülői szeretet” a többi hatást (mely a -0,278 értékű korrelációs együtthatóból fennmaradt) közvetve, a közbülső változókon keresztül fejt ki oly módon, hogy hatással van a „rögzült családi interakciók” és a „feladatközpontú coping” változókra (ezek pedig további hatást gyakorolnak a vonás-szorongásra). A „szülői szeretet” „rögzült családi interakciók” változón keresztüli hatása -0,044, azaz csökkenti a

⁴ A β az eljárás során keletkezett adattípus neve, minden vizsgálatban ezen a néven adja meg az SPSS. Itt azonban csak az első vizsgálatnál hívjuk annak, a másik két vizsgálatban már γ és δ lesz a neve, hogy elkülönüljön egymástól a 3 regressziós modell szolgáltatja együttható.

A szülői bánásmód és a családi rituálék összefüggései, valamint hatásuk a serdülők és posztadoleszcensek szorongásra való hajlamára és megküzdési stratégiáira

szorongásszintet, de kisebb ez a hatás, mint a közvetlen hatás. A „szülői szeretet” „feladatközpontú coping” változón keresztüli hatása ennél is kisebb mértékű (de ez is szignifikáns), értéke -0,025. A „rögzült családi interakciók” és a „feladatközpontú coping” között is szignifikáns korreláció van, melyen keresztül a „szülői szeretet” -0,015 mértékben befolyásolja a „vonás-szorongás” szintjét. A „szülői szeretet” változó tehát legjelentősebb mértékben közvetlenül csökkenti a „vonás-szorongás” szintjét, közvetve három módon; a (1) „rögzült családi interakciók” és (2) „feladatközpontú coping” változók közvetlen erősítésével, illetve a (3) „feladatközpontú copingot” nemcsak közvetlenül erősíti, hanem a „rögzült családi interakciókon” keresztül közvetve is.

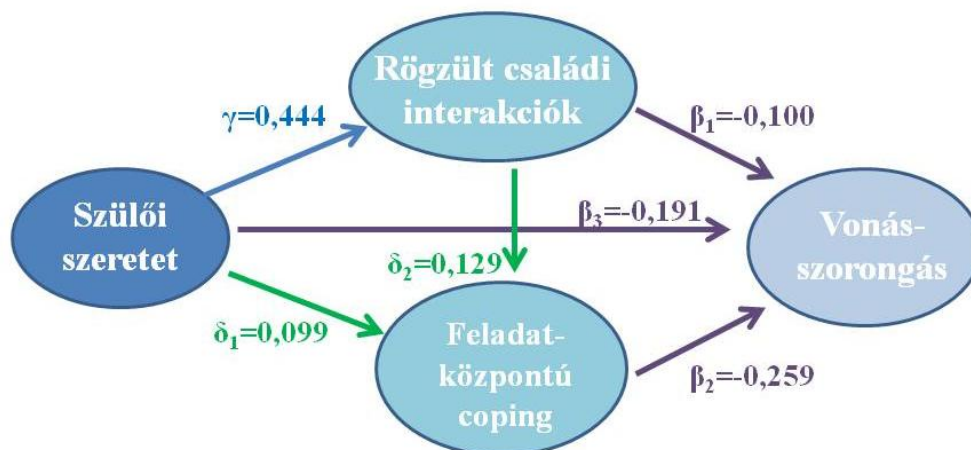
21. sz. táblázat: A lehetséges utak és erősségeik

Szülői szeretet-Vonás-szorongás (közvetlen hatás)	-0,191	-0,191
Szülői szeretet- Rögzült családi interakciók-Vonás-szorongás	0,444*(-0,100)	-0,044
Szülői szeretet- Feladatközpontú coping- Vonás-szorongás	0,099*(-0,259)	-0,026
Szülői szeretet- Rögzült családi interakciók- Feladatközpontú coping- Vonás-szorongás	0,444*0,129* (-0,259)	-0,015
összesen		-0,276

Az 1. regressziós modell szolgáltatja az útmodell magyarázó erejét is ($F=38,68$, $p=0,00$). Ez a magyarázó erő 15,6% (1. regressziós modell, $R^2=0,156$), ami azt jelenti, hogy a szorongásszint változatosságának 15,6%-ért a vizsgálatban szereplő tényezők felelősek. A 2. és 3. regressziós modell szintén szignifikáns ($F(2)=155,12$, $p=0,00$; $F(3)=12,350$, $p=0,00$), az eredményeket részletesen a 4.30. melléklet mutatja be.

Az útelemzés alapján létrejött modellt a 8. ábrán szemléltetjük.

8. ábra: a szülői szeretet és a szorongás között lehetséges utak modellje

Ötödik hipotézisünk igazolódott:

Az általunk felvázolt modell igazolja azt a felvetést, miszerint a szülői szeretettel bíró bánásmód közvetlenül és közvetve is csökkenti a szorongásra való hajlamot. Az egyik út a közös étkezések és hétvégék együtt töltése, másik pedig a feladatfókuszú megküzdési stratégia fejlesztése, melyek szintén csökkentik a vonás-szorongás szintjét. Elmondható tehát, hogy a szeretettel bíró szülői bánásmód és az együtt étkezés, hétvégék együtt töltése preventív tényező a gyermekek szorongásra való hajlamában.

4. MEGBESZÉLÉS

Kutatásunk célja volt felmérni, hogy a szülői bánásmód és a családi rituálék milyen viszonyban állnak egymással, illetve külön-külön és együttesen hogyan gyakorolnak hatást a családban élő gyermekek szorongásra való hajlamára és megküzdési stratégiáinak preferenciájára. Vizsgálatunk kérdőíves felmérés volt, melyben 704 serdülőkorú és posztadoleszcens vizsgálati személy vett részt.

Az eredmények elemzése során először a vizsgált változók jellemzése került előtérbe. Általánosságban elmondható, hogy az eredeti, 1999-es sztenderdhez képest (Tóth, Gervai, 1999) vizsgálati személyeink az anyai korlátozást kivéve minden dimenzió megítélése során erőteljesebbnek ítélték szüleiket. Tehát a szülői szeretetet és túlvédést is intenzívebbnek élték meg életük első 16 évében az 1999-es vizsgálathoz képest.

Vizsgáltuk a **szülői bánásmódok** megjelenését mind nemi, mind életkori lebontásban. Eredményünk szerint a lányok nagyobb arányban ítélték édesanyjukat szeretettelibbnek a fiúkhöz képest. Kis és Józsa (2014) prepubertás korú gyermekek és szüleik vizsgálata során azt tapasztalták, hogy 4. évfolyamon mind a lányok, mind a szülők nagyobb szülői szeretetről számolnak be, 7. évfolyamon pedig már csak a szülők érzik úgy, hogy a lányok esetében nagyobb a szeretet dimenziójának erőssége. Bár vizsgálatunkban serdülőkorúakat és posztadoleszcenseket vizsgáltunk, mégis látható egy olyan tendencia, miszerint –a vizsgálati személyek szubjektív beszámolója szerint- a lányok felé a szülők nagyobb fokú szeretetet mutatnak. Ennek hátterében feltételezésünk szerint az állhat, hogy a lányok felé a szülők több csatornán kommunikálhatják törődésüket (pl. szavak szintje mellett az ölelgetés, simítás, babusgatás, akár serdülőkorban is), míg a fiúk esetében ezek a csatornák nincsenek olyan mértékben jelen, illetve használatuk korlátozottabb. Emellett a társadalmi elvárások, miszerint a fiúkat „keménynek” kell nevelni, szintén nehezítheti a pozitív érzelmek kifejezését. Saját kutatásunkban emellett a fiúk esetében az anyai túlvédés dimenziója volt szignifikánsan magasabb. Ez ellentmond Rikhye és munkatársai vizsgálatának (2008), akik nem találtak nemi különbséget a túlvédés dimenziójában, valamint

Cheng és Furnham kutatásának (2004), akik pedig a lányok csoportjában észleltek magasabb korlátozást és szülői túlvédést. Ez a különbség számos háttértényező következménye lehet. Feltételezésünk szerint előfordulhat, hogy jelen vizsgálatban ugyanazt a gondoskodást, amit a lányok szeretettelinek neveznek (és szignifikánsan magasabbnak értékelnek), a fiúk már terhesnek, túl intimnek, túl szorosnak érzékelik (hiszen általában a lányok több mindent beszélnek meg édesanyjukkal, míg ez a fiúknak zavaró is lehet). Másrészt az is okozhatja a különbséget, ha az édesanyák a fiúkkal szemben valóban inkább mutatnak túlvédő bánásmódot, és a serdülőkori leválás során hajlamosabbak fiaikat kissé jobban magukhoz kötni, mint a lányokat. Ennek további vizsgálata fontos eredményt hozhatna, érdekes képet rajzolhatna a serdülőkori leválás nemi különbségeiről.

Vizsgáltuk az életkori különbségeket is a szülői bánásmód tekintetében. Mivel a kérdőív az első 16 évet vizsgálja, fontos kiemelni, hogy a különbségek adódhatnak abból, hogy az idősebbek számára a múltat „megszépíti az idő”, míg azok, akik a vizsgálat idején éppen serdülőkorúak voltak, más szemmel tekintenek az őket éppen terelgető szüleikre. A szülői szeretet szempontjából nem volt szembetűnő különbség a vizsgálati személyek között. Azonban a kontrollálás különböző formáiban már megjelent az eltérés: mind az anyai, mind az apai túlvédést szignifikánsan erősebbnek érezték a 14-16 év közöttiek, illetve az apai korlátozást is keményebbnek élték meg. Ez következménye lehet annak, hogy a vizsgált családokban jelen vannak, voltak a serdülőket óvó szabályok, és mivel a 14-16 évesek éppen átélik a korlátozást, ezt sokkal intenzívebben élik meg, mint azok, akiknek csak emlékezni kell erre, esetleg 3-4 év távlatából. Bár a kérdőív kitöltésénél az első 16 évet kell figyelembe venni, mégis feltételezhetjük, hogy az idősebb vizsgálati személyek nem tudják leválasztani az emlékekről az azóta átélt tapasztalataikat, így őket befolyásolhatta a kitöltésben az is, hogy ők már autonómabbak és az elmúlt években már nem álltak szüleik erőteljes korlátozása alatt.

A **családi rituálékat** jelen vizsgálatban jellemezve elmondható, hogy mind jelentéstartalom, mind rutin szempontjából vannak egymástól szignifikánsan eltérő

események. Az események jelentésteliségét vizsgálva az évente ismétlődő családi évfordulók, ünnepek emelkedtek ki, azaz a vizsgálati személyek számára ezek az alkalmak bírnak a legnagyobb szimbolikus értékkel. Ezt követi a nyaralás. Ez egybencseng Elblinger (2013) eredményeivel, ahol szintén ez a két esemény emelkedett ki a jelentésteliség kategóriájában. A következő események a különleges ünnepek, úgymint esküvő, ballagás. Látható tehát, hogy azok az ünnepek, melyeken a tágabb család is jelen van, illetve célja a feltöltődés, jelen vizsgálati személyek életében fontos értéket képviselnek. A skála másik végén a hétvégék találhatók, melyek ezek szerint érzelmi szempontból kevésbé jelentősek, hasonlóan a vallási ünnepekhez. Közepes jelentőségűek a közös étkezések és a tradíciók (pl. temetés, névadó, nemzeti ünnepek).

Rutin tekintetében kevésbé ritualizált események a nemzeti tradíciók, a nyaralás és a hétvége, ezek eltöltését valószínűleg nagyfokú szabadság és spontaneitás jellemzi, ez szintén egybevág Elblinger (2013) eredményeivel. A legszigorúbban meghatározott eseményeknek az évente ismétlődő családi ünnepet, a közös étkezéseket, vallási ünnepeket tekinthetjük, ezek keretei szigorúan meghatározottak, kötöttek a vizsgálati személyek szemében. Közepes értéket képviselnek a különleges ünnepek, melynek keretét, lefolyását alaptevéően a kulturális hagyomány adja (pl. esküvő), de ezek szerint a családokban emellett számos saját elem is jelen van ezek ünneplésében.

A családi rituálék megítélésében nemi különbségek is felfedezhetőek. A lányok esetében az előfordulás gyakorisága, a tudatosság, az érzelmek jelentősége, és a szimbolikus tartalom szignifikánsan magasabb volt. Ez azt jelenti, hogy a lányok tudatosan, gyakrabban és szívesen vesznek részt a családi eseményeken, ezek számukra fontos jelentőséggel bírnak. Összhangban van ez a hagyományos nemi szerep-elvárásokkal, mely szerint a lányok, asszonyok egyik feladata a családi élet szervezése, a tágabb család összetartása. Pongrácz Tiborné (2006) egy nemzetközi összehasonlító vizsgálat eredményei mentén mutatja be, hogy a magyarországi nemi szerep-felfogás többségében ehhez a hagyományhoz kötődik. Kutatásában kirajzolódott, hogy hazánkban inkább a nő feladatának tekintik a háztartás vezetését, az otthoni teendők koordinálását, míg ellenzik azt, ha egy apa

marad otthon a gyermekekkel, miközben felesége pénzt keres. Feltehetően ez az attitűd látszódik saját eredményeinkben is, ami miatt a lányokat inkább bevonják a rítusokkal kapcsolatos teendőkbe, így azok a lányok életében nagyobb jelentőséggel vannak jelen.

Életkori különbségeket tekintve látható volt, hogy a 14-16 évesek mind az események jellemzésekor, mind a jelentésteliség vizsgálatakor alacsonyabb pontszámokat jelöltek. Tehát számukra ezek az események nem annyira fontosak, nem képviselnek akkora értéket, mint az idősebbek számára, nem szeretnek bevonódni, jelen lenni ezeken az alkalmakon. A 14-16 évesek, épp a serdülés kezdetén járnak, ez az az időszak, amikor elkezdődik a szülőktől, családtól való távolodás, a saját autonómia kialakítása, valamint a család életciklusát tekintve kezdetét veszi egy centrifugális (repítő) szakasz (Combrick-Graham, 1985, idézi Szabóné, 2004). Így érthető, hogy a közös család események terhesek lehetnek számukra, mikor ezt az időt akár a kortársakkal is tölthetnék. Ha hozzávesszük, hogy ebben az időszakban volt erősebb a szülői túlvás, korlátozás szubjektív értéke is, feltételezhetjük, hogy a szülői oldalról nézve „kellemes együttlét” a gyermek szemszögéből „kötelező családi programmá” változik és erőltetése a serdülők számára terhes lehet.

A **szorongást** tekintve jelen kutatás eredményei magasabbak, mint az 1994-ben, Sipos és munkatársai által vizsgált csoportban. Közhely, de mégis igaz, hogy a fiatalokat a 21. században folyamatosan számos inger éri, pillanatról-pillanatra számos döntést kell meghozniuk egy folyton változó környezetben. Ez a bizonytalan közeg okozhatja ezt a magasabb fokú szorongásra való hajlamot, melyben sokszor maradnak segítség nélkül, tekintve, hogy a szüleiktől kapott minták gyorsan elavulhatnak, érvénytelenné válhatnak. A társadalmi változások, tényezők közül Csoboth és munkatársai (1998) kiemelték, hogy a munkanélküliség, az unalom érzése összefügg a fiatalok lelki veszélyeztetettségével. Ezek a tényezők feltehetően napjainkban is befolyásolják a serdülőket és posztadoleszcenseket, ennek feltárása azonban további kutatást igényel.

Nemi különbségeket tekintve elmondható, hogy a lányok értéke szignifikánsan magasabb volt, azaz ők hajlamosabbak a szorongásra a fiúkhoz képest. Ez az eredmény alátámasztja azt az általános jelenséget, mely szerint a lányok már kiskoruktól kezdve hajlamosabbak a szorongásra (Breslau, 1997, idézi Kecskés, 2001). Ennek hátterében jelen lehetnek a biológiai faktorok, pl. az ösztrogén stresszes helyzetben és félelemi reakciókban való szerepét hangsúlyozza Maeng és Milad, (2015), a tesztoszteron védő hatását pedig McHenry és munkatársai (2014) emelik ki. Emellett a nők könnyebben megélhetik és felvállalhatják szorongással kapcsolatos érzéseiket, gyakoribb az érzéseken való rágódás, mely a klasszikus férfi szereppel nehezen egyeztethető össze (Warren, idézi Kecskés, 2001, Nolen-Hoeksema, 2012). Intrapszichés faktorok is szerepet játszanak abban, hogy a nők körében gyakoribban a pszichopatológiai jelenségek, pl. a nők érzékenyebbek a környezeti hatásokra, és gyakrabban jelenik meg náluk az önbizalomhiány és önhibáztatás (Kecskés, 2001).

A szorongás életkori különbségeit tekintve a 21-25 év közöttiek csoportjában szignifikánsan magasabb értéket találtunk, míg a 14-16 és 17-20 évesek csoportja között nem volt különbség. Ez hasonló eredményt mutat Lisznyai és munkatársai (2011) kutatásával, melyben a végzős (21 és 23 éves) hallgatók magasabb szorongást mutattak a fiatalabbakhoz képest. Ez lehet a végzéssel kapcsolatos teendők (szakdolgozat, államvizsga) kapcsán emelkedő szorongás. Másrészt ez lehet a „kapunyitási pánik” megjelenése is, azaz az önálló élet kezdetének, a változások felgyorsulásának, a felelősség vállalásának szorongása (Thorspecken, 2005), melyben már a család mint támogató közeg nem tud olyan aktívan és intenzíven jelen lenni, mint a serdülők életében.

A **megküzdési stratégiák** vizsgálata során a fiúk és lányok eredményeit összevetve érdekes eredményt kaptunk. Jelen vizsgálatban a lányok mindhárom coping stratégiában szignifikánsan magasabb értéket értek el, ami azt jelenti, hogy mind az érzelemfókuszú, mind a feladatfókuszú, mind az elkerülés dimenziójában intenzívebb reakciókat mutatnak, mint a fiúk. Ez az eredmény kevésbé illeszkedik más kutatások sorába, például Matud (2004) eredményei

szerint a lányokra inkább jellemzőbb az elkerülés és az érzelemfókuszú megküzdés, mint a fiúkra. Azonban fontos közvetítő faktorként fogalmazta meg azt is, hogy a vizsgálatában részt vevő lányok nem éltek át több stresszkeltő helyzetet, mint a fiúk, azonban ezeket sokkal kellemetlenebbnek és kevésbé kontrollálhatónak élték meg (Matud, 2004). Ezt figyelembe véve és idekapcsolva a lányok magasabb szorongásra való hajlamát, feltételezhető, hogy a magasabb szorongásszint a stresszkeltő helyzetekben a lányoknál intenzívebb reakciókat alakít ki, akár az elkerülés dimenziójában is. A jelenség feltárásához mindenképpen további vizsgálatok szükségesek.

Az életkori különbségeket figyelembe véve elmondható - ahogyan az a szakirodalmi összefoglalóban is olvasható -, hogy az életkor előrehaladtával nő a feladatfókuszú megküzdési stratégia preferenciája (Frydenberg, 1997). Ez azt jelenti, hogy a 21-25 évesek csoportjában volt a legnagyobb feladatfókuszú coping előfordulása. Emellett az érzelemfókuszú stratégia preferenciája a 17-20 évesek körében a leggyakoribb, azaz abban a csoportban, amelyik a serdülőkor közepén-végén jár. Az eredmények szerint szignifikánsan elkülönülnek a másik két csoporttól. Így elmondható, hogy a vizsgált mintában a serdülőkor közepén-végén a leginkább jellemző az érzelmi megküzdés (azaz az önhibáztatás, a kialakult helyzet kapcsán megjelenő büntudat és tehetetlenség). Ez összhangban van azzal a fejlődéslélektani megközelítéssel, miszerint a serdülő az identitáskrizis során önmagát, viselkedését, érzéseit intenzíven elemzi (Erikson, 2002).

A vizsgálat során feltételeztük (**1. hipotézis**), hogy a korlátozó és túlóvó szülői bánásmódok növelik, míg a szeretetteli szülői bánásmód csökkenti a gyermekek vonásszorongás-szintjét. A vizsgált változók közül legjelentősebb mértékben a szülői szeretet hatott a vizsgálati személyek vonás-szorongásszintjére, azaz a szeretetteli szülői bánásmód csökkenti a szorongásra való hajlamot. Ez illeszkedik Bee Hui Yap és munkatársainak (2014) metaanalízisébe, miszerint a szülők érzelmi melegsége védőfaktor a szorongással szemben, és általában fontos szerepe van az emocionális fejlődésben (Eisenberg és mtsai, 2005, Milevsky és

mstai, 2007). Feltételezhető, hogy a H-PBI szeretetteli szülői bánásmódja lefedi a mérvadó, azaz autoritatív szülői stílust (Maccoby, Martin, 1983), azaz a gyermek megtapasztalja a szülői gondoskodást, törődést, de eközben a szülők világos és kiszámítható szabályokkal teremtenek körülötte egy biztonságos közeget. Egy gyermek ily módon szocializálódva értelemszerűen kevesebb bizonytalanságot tapasztal meg, így a szorongásra való hajlama is alacsonyabb mértékű lesz. Fontos eredménynek tartom, hogy nem csak az anyai, hanem az apai szeretet változója is kiemelkedő védőfaktor a gyermek vonás-szorongásának tekintetében. Erozkan (2012) vizsgálatához hasonlóan – saját eredményünk szerint is – az anyai túlvédés növeli a vonásszorongást. Mivel a túlvédés alapvető jellemzője, hogy a szülő nem engedi a gyermeket önállósodni, tapasztalatot gyűjteni, hanem mindent igyekszik ő elintézni, a gyermekben gyorsan kialakul a világ veszélyességének hiedelme. Minuchin (2003) szerint a család belső határainak feloldódása okozhatja a gyermek túlvédését, ezzel párhuzamosan a gyerek azt éli meg, hogy a szülő (jellemzően az anya) minden apró rezdülésre azonnal és intenzíven reagál, a kisebb események is fenyegetőnek tűnnek a szülő szűrőjén keresztül. Ez serdülőkorban, mikor a gyermek eltávolodna a szülőtől, szorongáshoz vezethet, hiszen komoly ambivalenciával kell megküzdenie (szeretne önállósodni, de fél egyedül „nekivágni a világnak”, kérne is segítséget, de szeretné meghúzni a határokat).

A szülői bánásmódot nem csak a szorongással összefüggésben elemeztük, hanem vizsgáltuk a megküzdési stratégiákra kifejtett hatását is (**2. hipotézis**). Feltételeztük, hogy a korlátozó és túlvívó szülői bánásmód hatására az érzelemteli és az elkerülő megküzdési stratégia preferenciája jellemző, míg a szeretetteli szülői bánásmód elősegíti a feladatfókuszú megküzdési stratégia előnyben részesítését. Kutatásunkban ennél is részletesebb kép rajzolódott ki a szülői bánásmód és a megküzdés között. A korlátozás hatására az elkerülő coping stratégia preferenciája volt jellemző. Feltételezésünk szerint a gyermek folyamatos korlátozása a gyermek passzivitását vonja maga után, azaz ha egy gyermek a kísérletezés, explorálás vagy problémamegoldás során folyamatosan a szülő által emelt falakba ütközik, akkor egy idő után nem próbálkozik tovább. Ha egy gyermek ilyen légkörben nő fel, akkor érthető, hogy a stresszkeltő események

során nem azok megoldására, hanem elkerülésére törekszik leginkább, bár a jelenség tisztázásához további kutatások szükségesek. A szülői túlóvás (különös tekintettel az anyai túlóvásra) az érzelemfókuszú coping-csoportban volt a legmagasabb. Ezt a jelenséget más vizsgálat is igazolta (Margitics, Pauwlik, 2006). Mivel a szülői túlóvás alacsony önértékeléssel járhat együtt (Hall és mtsai, 2004), érthető, hogy az önváddal átítatott emóciófókuszú coping kerül előtérbe ezeknél a vizsgálati személyeknél. A szereteteli szülői bánásmód, más vizsgálatokhoz hasonlóan (Dusek, Danko, 1994, McIntyre, Dusek, 1995, McCernon és mtsai 2001) jelen kutatásban is a problémafókuszú megküzdési stratégiát preferáló személyek között volt magas értékű. Véleményünk szerint, amikor a szülő gondoskodó és a gyermek igényeire reagálva nevel, lehetőséget teremt arra, hogy a gyermek megoldhassa nehézségeit egyedül, de jelen van, ha a segítségére van szükség. A gyermek érzelmi kompetenciáit ez a szocializációs közeg segíti elő (Denham, Kochanoff, 2002), hiszen folyamatos visszajelzést kap saját viselkedéséről és annak hatásairól. A mérvadó nevelési stílus esetén a szülő mint referenciaszemély modellálja a mindennapi stresszkeltő helyzetekben való viselkedést, melyet a gyermek szociális tanulás útján beépít és használ. Érdeemes lenne további kutatások során feltárni a szülői bánásmód és a megküzdés között mediáló változókat.

A kutatás egyik központi témája a családi rituálék működése és hatása volt, mivel Magyarországon ebben a témában egyelőre nagyon kevés vizsgálat készült. Feltételeztük, hogy a családi rituálék gyakoribb típusai (közös étkezés és hétvégék együtt töltése) illetve általában a rituálék jelentéstelisége csökkenti a gyermekek vonásszorogás-szintjét (**3. hipotézis**). A családi események sorát tekintve a közös étkezések és együtt töltött hétvégék valóban csökkentik a szorongásra való hajlamot. Az érzelmi dimenziók közül az együttlétek gyakorisága és szimbolikus tartalma szintén csökkenti, míg az események rutin-szerűsége növeli a vonás-szorogást. Számos kutatás vizsgálta a rögzült családi interakciók (közös étkezések, hétvégék) hatását, hasonlóan pozitív eredményeket találva, úgymint csökkentik a rizikómagatartást (Eisenberg és mtsai, 2004, Fulkerson és mtsai, 2006), erősítik a gyermekek mentális egészségét (Fiese, 2006b), étellel való elégedettségét, emocionális jóllétét (Elgar és mtsai, 2013).

Feltételezhetően a gyakori együttlétek, melyeket nem rutinból, hanem pozitív érzelmekkel társítva, belső meggyőződésből szerveznek a családok, olyan keretet tudnak biztosítani a gyermekkel való minőségi együttléthez, melyben számos támogató és erősítő tényező megjelenhet. A gyermek mesélhet, megélheti a szülői figyelmet, támogatást, visszajelzést kaphat, azaz az együttlétek biztosítják a Caplan-féle támogató funkciók megvalósítását (Caplan, 1976, idézi Komlósi 1997). A gyermek megélheti az érzelmi biztonságot, így szorongásra való hajlama is alacsonyabb lesz. Az eredmények azonban arra is felhívják a figyelmet, hogy a gyermek szorongásra való hajlamának csökkentéséhez nem elég egyszerűen sokat együtt lenni. Az igazán fontos tényező az, hogy ezek az együttlétek töltődjenek meg érzelmekkel, szimbolizálják a család számára az összetartozást, jelenjen meg az „együttes élmény” érzése (Kissné, 2006). Ez a családtagoktól – kivált a szülőktől – rengeteg energiát és odafigyelést igényel, így elengedhetetlen, hogy a szülők egymástól is megkapják az érzelmi támogatást. Azt gondoljuk, mindenképpen érdemes lenne feltárni, milyen egyéb változókon keresztül hatnak a családi rituálék a szorongásra való hajlamra (csak néhányat kiemelve a lehetőségek közül, például szerepe van-e a családi kommunikációval való elégedettségnek, a család működésével való elégedettségnek, a szülők önmagukkal és kapcsolatukkal való elégedettségnek?).

A családi rituálék szerepét a megküzdéssel összefüggésben is vizsgáltuk (**4. hipotézis**). Feltételeztük, hogy a családi rituálék gyakoribb típusai (közös étkezés és hétvégék együtt töltése), illetve általában a rituálék jelentéstelisége elősegíti a feladatközpontú megküzdési stratégia megjelenését, míg a kevesebb számú, vagy rutin-jellegű rituálé az elkerülés és az érzelemfókuszú megküzdési stratégia preferenciájához vezet. Az elkerüléssel kapcsolatos elképzelésünk megdőlt, mivel sem a családi rituálék típusai, sem érzelmi jellemzői nem hatottak erre a coping stratégiára. Azonban a másik két stratégiával kapcsolatban teljesültek a feltételezéseink. A közös étkezések és együtt töltött hétvégék növelik a feladatfókuszú megküzdési stratégia előnyben részesítését, és ezzel párhuzamosan csökkenti az emóciófókuszú coping stratégia preferenciáját. A rítusok szimbolikus tartalma szintén mindkét változóra egyformán hatással volt, a feladatfókuszú stratégia előfordulását növelte, emellett az érzelemközpontú

megküzdést csökkentette. A hatásmechanizmusra vonatkozóan a szorongáshoz hasonlóan feltételezzük, hogy ezeken az alkalmakon a gyermekek direkt módon megbeszélhetik problémáikat, interperszonális és intrapszichés konfliktusaikat a szüleikkel, testvéreikkel, és megvitathatják a megoldási javaslatokat. Emellett indirekt módon számos konfliktus megoldódását figyelhetik meg, melyek a családtagok között zajlanak, vagy a családtagok elmeséléséből ismerhetnek meg. Kissné (2006) kutatásából kirajzolódott, hogy a családi rituálék a párkapcsolati és családi rendszer szintjén segítik a megküzdést, melynek háttérében a család szervezettsége, az érzelmek kezelése, az együttműködés és jó döntéshozatal áll. Feltételezhetjük, hogy ezek a hatások intrapszichésen, az egyén megküzdési stratégiáiban is fejlesztő hatással bírnak, ám ennek vizsgálata további kutatásokat igényel. Úgy tűnik, hogy a nukleáris családban zajló folyamatok nagyobb hatással bírnak, mint a nagyobb körben megtartott események, hiszen ezek a legtöbb esetben nem jelentek meg befolyásoló tényezőként. Egy esetben találtunk erre nézve érdekes eredményt: a vallási ünnepek megtartása növeli az érzelemfókuszú megküzdési stratégia preferenciáját. Ez az összefüggés nem illeszkedik azon kutatások sorába, mely szerint a vallásosság protektív tényező a lelki egészséget és a rizikómagatartást tekintve, hiszen társas támaszt nyújt és követhető mintákat állít fel (Kézdy, 2010). Azonban a vallásos kétely megjelenése – mely kételkedés, önreflektív elemzés a serdülőkori identitáskriszis sajátos jellemzője – együtt járt negatív lelki egészségi jellemzőkkel (Kézdy 2010). Emellett Hackney és Sanders (2003, idézi Láng, 2013) kiemelik, hogy a vallásosságot fontos pontosan definiálni, mivel az intézményes vallásosság, a templomba járás és a pszichológiai jól-lét között gyenge kapcsolat fedezhető fel. Saját eredményeinket áttekintve azt láthatjuk, hogy a vallási rítusok jelentéstelisége nagyon alacsony (utolsó előtti a rítusok sorában), emellett a rutin dimenziójában viszonylag magas pontszámot ért el. Ez azt jelenti, hogy ha a gyermek nem belső meggyőződésből vesz részt ezeken az alkalmakon, akkor elfordulhat, hogy egy belső konfliktus („miért nem tudom elfogadni a családom nézeteit” / „a családom miért nem tudja elfogadni, hogy a nézeteim különböznek”) hatására erősödik fel az érzelemközpontú coping megjelenése. Összevetve például az együtt töltött hétvégékkel, azt láthatjuk, hogy bár annak jelentéstelisége még a vallási

A szülői bánásmód és a családi rituálék összefüggései, valamint hatásuk a serdülők és posztadoleszcensek szorongásra való hajlamára és megküzdési stratégiáira

ünnepeknél is alacsonyabb, azonban a rutin dimenzióban a legalacsonyabb pontszámot érte el, így összegezve végül is megjelenik az esemény protektív jellege.

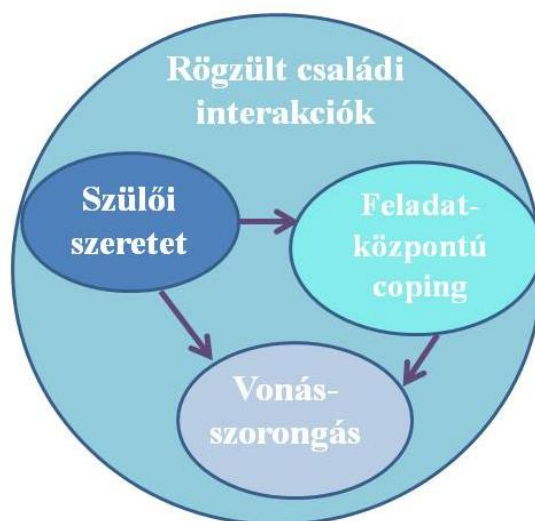
Fontosnak tartottuk vizsgálni a szülői bánásmód hatását a családi rituálék megvalósulására, mivel ez a hazai szakirodalomban is feltáratlan terület (5. hipotézis). Feltételeztük, hogy a szeretetteli szülői bánásmód hatására a családi rituálék nagyobb száma és érzelmi jelentősége jellemzi a családokat, míg a korlátozó és túlóvó szülői bánásmód hatására a családi rituálék rutin-jellegűvé válnak. A vizsgálat megvalósításához a szülői bánásmód alapján csoportosítottuk a résztvevőket. Így kialakultak olyan csoportok, melyek optimálisnak tekinthetők a szülői bánásmód tekintetében (átlagos szülői szeretet, átlagos korlátozás, átlagos túlóvás), mivel ez a minázat rajzolja ki a mérvadó szülői nevelési stílust. Ezekben a családokban volt a legmagasabb a közös étkezések és a hétvégék együtt töltésének aránya, és ezekben a családokban volt tapasztalható magas arányban a rítusokkal kapcsolatos érzelmi jellegzetességek jelenléte, például az érzelmek jelentősége, szimbolikus jelleg. Az elhanyagoló családokban (ahol a szülői szeretet átlag alatti volt, míg a többi dimenzió átlagos értéket mutatott) jelentek meg legkevésbé a családi rítusok, illetve a rítusok nem is jelentenek sokat ezeknek a gyermekeknek, nem kötődnek hozzájuk pozitív érzések, nem fontos számukra, hogy jelen legyenek. Tehát a szülői szeretet az egyik legfontosabb tényező a családi rituálék kialakításában és megvalósulásában. A kontrolláló szülői bánásmód (túlóvó vagy korlátozó) hatása nem volt ilyen egyértelmű mértékben kimutatható, de az előfordulás gyakorisága ezekben a családokban alacsonyabb volt (azaz a serdülők és posztadoleszcensek a túlzott szülői kontrollra a közös események elkerülésével reagálnak). Úgy tűnik tehát, hogy a családi rituálék tekintetében a szülői bánásmód fontos formáló tényező. Mivel a rituálék számos pszichológiai jellemző tekintetében védőfaktornak tekinthetők, a szülők felelőssége nem elhanyagolható a rítusok szempontjából.

Legvégül, az eddig kapott eredmények alapján felállítottunk egy modellt, mely a vizsgált változók közötti kapcsolatokat térképezi fel (6. hipotézis). Feltételeztük, hogy a családi rituálék közvetítőként vannak jelen a szülői bánásmód és a

A szülői bánásmód és a családi rituálék összefüggései, valamint hatásuk a serdülők és posztadoleszcensek szorongásra való hajlamára és megküzdési stratégiáira

gyermek vonásszorongás-szintje és megküzdési stratégiáinak preferenciája között, azaz a szereteteli szülői bánásmód a közös étkezéseket és együtt töltött hétvégéket formálva, azokon keresztül közvetve és közvetlenül is elősegíti a feladatfókuszú megküzdési stratégia preferenciáját, ezáltal csökkenti a vonásszorongás-szintet. Ezt a modellt az útelemzés módszerével sikerült felrajzolni (9. ábra).

9. ábra: a szülői szeretet és családi rituálék összefüggése és hatásaik a feladatfókuszú megküzdésre és szorongásra való hajlamra

Eredményeink szerint a családi rituálék olyan keretet tudnak biztosítani az együttléteknél, melyekben a szülők közvetíteni tudják a gyermekek felé az érzelmi biztonságot, szeretetet, támogatást. A szereteteli szülői bánásmód pedig növeli a közös étkezések és együtt töltött hétvégék gyakoriságát, érdeklődését, jelentőségét. A rögzült családi interakciók azok az események, amelyek a családok életében a leggyakrabban fordulnak elő (Wolin, Benett, 1984). Ez arra utalhat, hogy a serdülőknek – bár sokszor tiltakoznak ez ellen – szükségük van arra, hogy szüleik jelen legyenek a mindennapjaikban. Ahogyan jelen vizsgálatban is igazoltuk, a családi eseményeken való részvétel segíti a megküzdési stratégiák fejlődését, csökkenti a szorongásra való hajlamot, és számos egyéb pszichológiai tényező fejlődésében szerepet játszik. Logikus eredmény, hogy ha a gyermek a stresszkeltő helyzetekben kompetensnek érzi magát és a probléma megoldására tud fókuszálni, ez a kontroll-érzet a szorongást is csökkenti. Nem elhanyagolható eredmény, hogy a családi együttléte csak

A szülői bánásmód és a családi rituálék összefüggései, valamint hatásuk a serdülők és posztadoleszcensek szorongásra való hajlamára és megküzdési stratégiáira

akkor töltik be ezt a keret-funkciót, ha a szülőket szeretettel nevelési stílus jellemzi. Ez a családi rituálék szempontjából azt jelenti, hogy a szülők a gyermek egyéni életciklusának megfelelően állítanak fel szabályokat, és a rítusok szervezésében is megjelenik a családi életciklusokhoz való rugalmas alkalmazkodás, valamint a szülők olyan légkört tudnak kialakítani, amelyben az együttlétek nem terhesek a gyermekek számára, hanem szimbolikus jellegüket megtartják.

A gyakorlatban dolgozó szakemberek számára több területen hasznosíthatónak tartjuk eredményeinket, melyre néhány példát fogalmaztunk meg szemléltetésképpen. Egyrészt a családokkal való munka során a rituálék megvalósulásának felmérése fontos diagnosztikus információt biztosíthat a szakember számára mind a család, mind a szülői bánásmód jellegzetességeiről. Hogyan, mennyi időt töltenek együtt, hogyan szervezik mindennapjaikat és ünnepeiket? Kik vesznek részt, milyen hangulatúak ezek az együttlétek? Ezek a kérdések megmutathatják, hogyan jelennek meg a rituálék a család életében, és egyfajta viszonyrendszert is szemléltet a családtagok között, így a szülői bánásmódról is informálódhatunk. Emellett szükség esetén a családi rutinok, rítusok átdolgozása, korrekciója elindíthat egy olyan többirányú változást a családban, melynek hatására a családtagok egyéni működésmódja is változni tud. A rituálék –különösen a rögzült családi interakciók- fontos színterét képezhetik a kommunikáció fejlesztésének, az érzelmek kifejezésének, a szerepek tisztázásának, így a szülői alrendszer működésének biztosíthat keretet. Emellett a pszichoedukáció során már gyermekkortól kezdve, a serdülőkoron át a családalapításig tudatosítható a rituálék szerepe a család életében, illetve a szeretetteli szülői bánásmód és a jól szervezett rítusok protektív szerepe a gyermekek életében.

A kutatásnak vannak korlátai is, melyeket nem hagyhatunk figyelmen kívül az eredmények értelmezésekor. Fontos, hogy mivel a minta nem reprezentatív, az eredmények csak a vizsgált személyekre vonatkoznak, így mindenképpen fontos lenne a kutatás megismétlése, kibővítése reprezentatív mintán. Mindemellett azt

A szülői bánásmód és a családi rituálék összefüggései, valamint hatásuk a serdülők és posztadoleszcensek szorongásra való hajlamára és megküzdési stratégiáira

tapasztaltuk, hogy eredményeink sok tekintetben erősítették meg korábbi kutatások eredményeit, így azt feltételezzük, hogy újnak mondható tudományos megállapításaink is helytállóak és érvényesek.

Mivel a változók közötti kapcsolat csak részben felelős a szorongásra való hajlam és megküzdés jellegzetességeinek kialakulásáért, érdemes lenne a vizsgált változók közötti további kapcsolatokat, közvetítő változókat feltárni, erre kutatásunkban nem volt lehetőség. Ilyen tényezők (csak példaképpen, a teljesség igénye nélkül) lehetnének a szülők közötti viszony, párkapcsolati működés hatásának vizsgálata, a családi kommunikáció, vagy a család működésével való általános elégedettség. Emellett érdemes lenne megvizsgálni a különböző családtípusokban megvalósuló rituálék jellegzetességeit az egyéni változókra gyakorolt hatásuk fényében.

Vizsgálatunkban keresztmetszeti kutatásként csak egy bizonyos időpontra jellemző adatokat tudunk vizsgálni. Fontos eredményeket nyerhetnénk egy utánkövetéses vizsgálatból, melynek során gyermekkortól egészen a fiatal felnőttkorig követnénk a szülői bánásmód stabilitását/változását, és a családi rituálék változását ennek fényében.

IRODALOMJEGYZÉK

1. **Aka, B. T., Gencoz, T.** (2014): Perceived Parenting Styles, Emotion Recognition and Regulation in Relation to Psychological Well-being. *5th World Conference on Psychology, Counseling and Guidance, WCPCG-2014*, 1-3 May 2014, Dubrovnik, Croatia.
2. **Andó B., Must A., Kurgyis E., Szkaliczki A., Drótos G., RózsaS., SzikszayP., Horváth Sz., Janka Z. P., Álmos Z.** (2011): Personality Traits and Coping Compensate for Disadvantageous Decision-making in Long-term Alcohol Abstinence. *Alcohol and Alcoholism*, 47 (1), 18-24.
3. **Arrindell, W., Hanewald, G.J.F.P., Kolk, A.M.** (1989): Cross-national constancy of dimensions of parental rearing style: the Dutch version of the Parental Bonding Instrument (PBI). *Personality and Individual Differences*, 10, (9), 949–956.
4. **Backer-Fulghum, L.,M., Patock-Peckham, J.,A., King, K.,M., Roufa, L., Hagen, L.** (2012): The stress-response dampening hypothesis: How self-esteem and stress act as mechanisms between negative parental bonds and alcohol-related problems in emerging adulthood. *Addictive Behaviours*, 37, (4), 477-484.
5. **Balogh, K.** (2003): A gyermekkori pszichés zavaok és a trianguláció. In: Koltai, M. (szerk.): *Család- pszichiátria- terápia*. Medicina Könyvkiadó, Budapest, 119-147.
6. **Baumrind, D, Black, A., E.** (1967): Socialization practices associated with dimensions of competence in preschool boys and girls. *Child Development*, 38, (2), 291-327.
7. **Bee Hui Yap, M., Pilkongton, P. D., Ryan, S., M., Jorm, A. F.** (2014): Parental factors associated with depression and anxiety in young people: A systematic review and meta-analysis. *Journal of Affective Disorders*, 156, (1), 8-23.
8. **Behzadi, B., Parker, G.** (2015): A Persian version of the parental bonding instrument: Factor structure and psychometric properties. *Psychiatry Research*, 225, (3), 580-587.
9. **Betts, J., Gullone, E. and Allen, J. S.** (2009): An examination of emotion regulation, temperament, and parenting style as potential predictors of adolescent depression risk status: A correlational study. *British Journal of Developmental Psychology*, 27 (2), 473–485.
10. **Blága, G.** (2003): Elmebaj a családban. In: Koltai, M. (szerk.): *Család-pszichiátria- terápia*. Medicina Kiadó, Budapest, 85-119.
11. **Bonds, D. D., Gondoli, D. M.** (2007): Examining the process by which marital adjustment affects maternal warmth: The role of coparenting support as a mediator. *Journal of Family Psychology*, 21, (2), 288-296.

12. **Boscolo, L., Cecchin, G., Hoffman, L., Penn, P.** (2000): A milánói módszer. Animula Kiadó, Családterápiás sorozat 12., Budapest
13. **Bögels, S. M., Brechman-Toussaint, M., L.** (2006): Family issues in child anxiety: attachment, family functioning, parental rearing and beliefs. *Clinical Psychology Review*, 26, (7), 834-856.
14. **Calafat, A., Garcia, F., Juan, M., Becona, E., Fernandez-Hermida, J. R.** (2014): Which parenting style is more protective against adolescent substance use? Evidence within the European context. *Drug and Alcohol Dependence*, 138, 185-192.
15. **Carter, M., M., Sbrocco, T., Lewis, E. L., Friedman, E. K.** (2001): Parental bonding and anxiety: differences between african american and european american college students. *Journal of Anxiety Disorders*, 15, (6), 555-569.
16. **Carver, S. C.** (2005): Impulse and constraint: Perspectives from personality psychology, convergence with theory in other areas and potential for integration. *Personality and Social Psychology Review*, 9, (4), 312-333.
17. **Cheng, H., Furnham, A.** (2004): Perceived parental rearing style, self-esteem, and self-criticism as predictors of happiness. *Journal of Happiness Studies*, 5 (1), 1-21.
18. **Clausen, S-E.** (1996): Parenting style and adolescent drug behaviours. *Childhood*, 3, (3), 403-414.
19. **Cole, M., Cole, S. R.** (2003): Fejlődéslélektan. Osiris Kiadó, Budapest
20. **Cosway, R., Endler, N. S., Sadler, A. J. and Deary, I. J.** (2007): The Coping Inventory for Stressful Situations: Factorial Structure and Associations With Personality Traits and Psychological Health. *Journal of Applied Biobehavioral Research*, 5,(2), 121-143.
21. **Csányi V.** (2006): Az emberi viselkedés. Sanoma Kiadó, Budapest
22. **Csoboth Cs., Kopp M., Szedmák S.** (1998): Fiatalok lelki veszélyeztetettsége. *Educatio* 7, (2), 248-265.
23. **Darling, N., Steinberg, L.** (1993): Parenting style as context: an integrative model. *Psychological Bulletin*, 113 (3), 487-496.
24. **Dehart, T, Pelham, B., W., Tennen, H.** (2006): What lies beneath: parenting style and implicit self-esteem. *Journal of Experimental Social Psychology*, 42 (1), 1-17.
25. **Denham, S., Kochanoff, A.T.** (2002): Parental contributions to preschoolers' understanding of emotion. *Marriage & Family Review*, 34,(3-4), 311-343.
26. **Dumas, J. E. & LaFreniere, P. J. & Serketich, W. J.** (1995). "Balance of Power": A transactional analysis of control in mother-child dyads involving socially competent, aggressive, and anxious children. *Journal of Abnormal Psychology*, 104,(1), 104-113.
27. **Dusek, J. B., Danko, M.** (1994): Adolescent Coping Styles and Perceptions of Parental Child Rearing. *Journal of Adolescent Research*, 9, (4), 412-426.

28. Eisenberg, M. E., Olson, R. E., Neumark-Sztainer, D., Story, M., Bearinger, L. H. (2004): Correlations Between Family Meals and Psychosocial Well-being Among Adolescents. *Archives of Pediatrics and Adolescent Medicine*, 158, (8), 792-796.
29. Eisenberg, N., Zhou, Q., Spinrad, T.,L., Valiente, C., Fabes, R., A., Liew, J. (2005): Relations among positive parenting, children’s effortful control, and externalizing problems: a three-wave longitudinal study. *Child Development*, 76,(5), 1055–1071.
30. Elblinger Cs. (2013): A családi rituálék szerepe a családi identitás-konstrukcióban. Doktori értekezés, Pécs
31. Elgar, F., J., Craig, W., Trites, S. J. (2013): Family Dinners, Communication, and Mental Health in Canadian Adolescents. *Journal of Adolescent Health*, 52 (4), 433–438
32. Endler, N. S., Kocovski, N. L. (2001): State and trait anxiety revisited. *Journal of Anxiety Disorders*, 15 (3), 231-245.
33. Endler, N. S., Parker, J. D. A. (1994): Assessment of multidimensional coping: Task, emotion, and avoidance strategies. *Psychological Assessment*, 6, (1), 50-60.
34. Enns, M.,W., Cox, B.,J., Larsen, D.,K.(2000): Perceptions of parental bonding and symptom severity in adults with depression: mediation by personality dimensions. *Canadian Journal of Psychiatry*, 45, (3), 263-268.
35. Erikson, E. (2002): Gyermekkor és társadalom. Osiris Kiadó, Budapest
36. Erozkan, A. (2012): Examination of reationship between anxiety sensitivity and pareting styles among adolescents. *Educational Sciences: Theory & Practic*, 12, (1), 52-57.
37. Fiese, B. H. (1993): Family rituals in alcoholic and nonalcoholic households. relations to adolescent health symptomatology and problem drinking. *Family Relations*, 42 (2), 187-192.
38. Fiese, B. H. (2006a): Family Routins and Rituals. Yale University Press, New Haven and London
39. Fiese, B. H., Foley, K. P., Spagnola M (2006b): Routine and ritual elements in family mealtimes: Contexts for child well-being and family identity. *New Directions for Child and Adolescent Development*, (Special Issue: Family Mealtime as a Context of Development and Socialization), 111, 67–89.
40. Fiese, B. H., Kline, C. A. (2003): Development of the Family Ritual Questionnaire: Initial Reliability and Validation Studies. *Journal of Family Psychology*, 6, (3), 290-299.
41. Fischer E. (2005): Modern mostohák — a páromnak gyereke van! Saxum Kiadó, Budapest
42. Frare, M., Axia, G., Battistella, P. A. (2002): Quality of life, coping strategies, and family routines in children with headache. headache. *The Journal of Head and Face Pain*. 42 (10), 953-962.

43. **Freud, S.** (1986): Bevezetés a pszichoanalízisbe. Gondolat Kiadó, Budapest
44. **Friedman, S. R., Weissbord, C.S.** (2004): Attitudes toward the continuation of family rituals among emerging adults. *Sex Roles*, 50, (3-4), 277-284.
45. **Frydenberg, E.** (1997): Adolescent Coping. Theoretical and Research Perspectives. Routledge, London
46. **Fulkerson, J. A., Story, M., Mellin, A., Leffert, N., Neumark-Sztainer, D., French, S. A.**, (2006): Family Dinner Meal Frequency and Adolescent Development: Relationships with Developmental Assets and High-Risk Behaviors. *Journal of Adolescent Health*, 39, (3), 337–345
47. **Gerlsma, C., Emmelkamp, P. M. G., Arrindell, W. A.** (1990): Anxiety, depression and perception of early parenting: a meta-analysis. *Clinical Psychology Review*, 10, (3), 251-277.
48. **Goldenberg, H., Goldenberg, I.**(2008a): Áttekintés a családról, 1. kötet, (Családterápiás sorozat 20.), Animula Kiadó, Budapest
49. **Goldenberg, H., Goldenberg, I.**(2008b): Áttekintés a családról, 2. kötet, (Családterápiás sorozat 20.), Animula Kiadó, Budapest
50. **Gomez-Beneyto, M., Tomas, A. P., Aguilar, K., Leal, C.** (1993): Psychometric properties of the parental bonding instrument in a Spanish sample. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, 28, (5), 252–255.
51. **Hajduska M.** (2008): Krízislélektan. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest
52. **Hall, L.,A., Peden, A.R., Rayens, M.,K.** (2004): Parental Bonding: a key factor for mental health of college woman. *Issues in Mental Health Nursing*,25, (3), 277-292.
53. **Hamilton., N. G.** (1996): Tárgykapcsolat-elmélet a gyakorlatban. Animula Kiadó
54. **Handa, H., Ito, A., Tsuda, H., Ohsawa, I., Ogawa, T.** (2009): Low level of parental bonding might be a risk factor among women with prolonged depression: a preliminary investigation. *Psychiatry Clinical Neurosciences*, 63, (6), 721-729.
55. **Herz, L, Gullone, E.** (1999): The relationship between self-esteem and parenting style: a cross-cultural comparison of Australian and vietnamese australian adolescents. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 30 (6), 742-761.
56. **Ingram, R.,E., Overbey, T., Fortier, M.** (2001): Individual differences in dysfunctional automatic thinking and parental bonding: specificity of maternal care. *Personality and Individual Differences*, 30, (3), 401-412.
57. **Inhelder, B., Piaget, J.** (1984): A gyermek logikájától az ifjú logikájáig: a formális műveleti struktúrák kialakulása. Akadémiai Kiadó, Budapest
58. **Jabeen, F., Haque, M.A.U., Riaz, M.N.** (2013): Parenting Styles as Predictors of Emotion Regulation Among Adolescents. *Pakistan Journal of Psychological Research*, 28 (1), 85-105.

59. **Kachadourian, L. K., Eiden, R. D., Leonard, K. E.** (2009): Paternal alcoholism, negative parenting, and the mediating role of marital satisfaction. *Addictive Behaviors*, 34, (11), 918-927.
60. **Kapci, E., Kucuker, S.** (2006): The Parental Bonding Instrument: evaluation of its psychometric properties with Turkish University students. *Turkish Journal of Psychiatry*, 17, (4), 1–10.
61. **Keckés I.** (2001): Nemi különbségek pszichiátriai kórképekben: depresszió és szorongás. Doktori értekezés, Budapest
62. **Kerekes Zs.** (2012): A szorongás mint adaptív viselkedés. A szorongásérzékenység mérésének tapasztalatai különböző csoportoknál. Doktori értekezés, Pécs
63. **Kézdy A.** (2010): Fejlődési krízisek késő serdülő- és fiatal felnőttkorban. Doktori értekezés, Budapest
64. **Kis V., Józsa K.** (2004): Kiskamaszok és szüleik vélekedése a szülő-gyermek viszonyról. *Iskolakultúra*, 24, (2), 19-33.
65. **Kissné Viszket M.** (2006): Családi rituálék mint protektív tényezők életciklus-váltás idején. Doktori értekezés, Debrecen
66. **Kitamura, T., Suzuki, T.** (1993): A validation study of parental bonding instrument in Japanese Population. *Japanese Journal of Psychiatry and Neurology*, 47, (1), 29–36.
67. **Kliewer, W., Sandler, I., Wolchik, S.** (1994): Family socialization of threatappraisal and coping: coaching, modeling and family context. In: Nestman, F., Hurrelmann, K. (szerk.): *Social networks and social support in childhood and adolescence*. Berlin, de Gruyter.
68. **Komlósi P.** (1997): A család támogató és károsító hatásai a családtagok lelki egészségére. A család helyzete a társadalomban. In: Gerevich J. (szerk.): *Közösségi mentálhigiéne*. Animula Kiadó, Budapest.
69. **Kopp, M., Skrabski, Á.** (1995a): Alkalmazott magatartástudomány. A megbirkózás egyéni és társadalmi stratégiái. Corvinus Kiadó, Budapest.
70. **Kopp, M., Skrabski, Á.** (1995b): Magyar lelkiállapot. Végeken Kiadó, Budapest.
71. **Kopp, M., Prékopa, A.** (2011): Ember-környezeti játékelméleti modell. *Magyar Tudomány*, 6, 665-678., <http://www.matud.iif.hu/2011/06/05.htm> (letöltés időpontja 2015.08.07.)
72. **Kovács, E., Pikó, B.** (2007): Nem hagyományos egészségvédő faktorok jelentősége: család, társas támogatás, egészség. *HIPPOCRATES*, 3, 91–94.
73. **Kovács, E., Pikó, B.** (2010): A család egészségvédő hatása a serdülők körében. In: Pikó B. (szerk): *Védőfaktorok nyomában. A káros szenvedélyek megelőzése és egészségfejlesztés serdülőkorban*. L'Harmattan Kiadó, Budapest
74. **Kulcsár, Zs.** (2004): A serdülőkori személyiségalakulás. In: Pléh Cs., Boross O. (szerk): *Bevezetés a pszichológiába*. Osiris Kiadó, Budapest, 614-711.

75. **Last, C. G., Hersen, M., Kazdin, A. E., Orvaschel, H., Perrin, S.** (1991). Anxiety disorders in children and their families. *Archives of General Psychiatry*, 48, 928–934.
76. **Lavasani, M. G., Borhazadeh, S., Afzali, L., Hejazi, E.** (2011): The relationship between perceived parenting styles, social support with psychological well-being. *Procedia — Social and Behavioral Sciences*, 15, 1852-1856.
77. **Lazarus, R. S.** (1990): Stress, coping and illness. In: Friedman H. S. (szerk.): *Personality and disease*. Wiley, New York. 84–86.
78. **Lazarus, R. S. és Launier, R.** (1978): Stress related transactions between person and environment. In: Pervin, L. és Lewis, M. (szerk.): *Internal and external determinants of behavior*. Plenum Press, New York. 126– 149.
79. **Láng A.** (2013): Az Istenhez való kötődés és a vallásos megküzdés szerepe az élettel való elégedettségben. *Orvosi Hetilap*, 154, (46), 1843-1847.
80. **Lisznyai S.** (2010): Készülődő felnőtttség. Kutatások a fiatalok mentálhigiénés állapota témakörében. In: Lisznyai, S., Puskás-Vajda Zs. (szerk.): *Életrszakaszok határán. Közösségi és egyéni tanulási feladatok*. FETA Könyvek 5., Budapest, 9-24.
81. **Lisznyai S., Vida K., Németh M.** (2011): Mentálhigiénés kutatás a Budapesti Corvinus Egyetemen. In: Puskás-Vajda Zs., Lisznyai S. (szerk.): *Iffúságkutatás és tanácsadás. A pszichológiai tanácsadás tudományos alapjai*. FETA Könyvek 6., Budapest, 81-107.
82. **Liu, J., Li, L., Fang, F.** (2011): Psychometric properties of the Chinese version of the Parental Bonding Instrument. *International Journal of Nursing Studies*, 48, (5), 582-589.
83. **Maccoby, E, Martin, J.** (1983): Socialization 102nt he context of the family: Parent-child interaction. In *EM. Hetherington eds. Handbook of child psychology: Socialization, personality, and social development*. New York – Wiley, 1-103.
84. **Maeng, L. Y., Milad, M. R.** (2015): Sex differences in anxiety disorders: interaction between faer, stress and gonadal hormones. *Hormones and Behavior*. (In press)
85. **Margitics, F., Pauwlik, Zs.** (2006): Megküzdési stratégiák preferenciájának összefüggése az észlelet szülői nevelői hatásokkal. *Magyar Pedagógia*, 106 (1), 43-62.
86. **Markson, S., Fiese, B. H.** (2000): Family rituals as a protective factor for children with asthma. *Journal of Pediatric Psychology*, 25 (7), 471-480.
87. **Matud, M. P.** (2004): Gender differences in stress and coping style. *Personality and Individual differences*, 37, (7), 1401-1415.
88. **McCernon, W., L., Holmbeck, G., N., Colder, C. R., Hommeyer, J., S., Shapera, W., Westhoven, V.** (2001): Longitudinal Study of Observed and Perceived Family Influences on Problem-Focused Coping Behaviors of

- Preadolescents With Spina Bifida. *Journal of Pediatric Psychology*, 26, (1), 41-54.
89. **McHenry, J., Carrier, N. Hull, E., Kabbaj, M.** (2014): Sex differences in anxiety and depression: role of testosterone. *Frontiers in Neuroendocrinology*, 35, (1), 42-57.
90. **McIntry, J. G., Dusek, J. B.** (1995): Perceived parental rearing practices and styles of coping. *Journal of Youth and Adolescence*, 24, (4), 499-509.
91. **McWilliams, L. A., Cox, B. J. and Enns, M. W.** (2003), Use of the Coping Inventory for Stressful Situations in a clinically depressed sample: Factor structure, personality correlates, and prediction of distress. *Journal of Clinical Psychology*, 59, (4), 423-437.
92. **Meesters, C., Muris, P.** (2004): Perceived parental rearing behaviours and coping in young adolescents. *Personality and Individual Differences*, 37, (3), 513-522.
93. **Milevsky, A., Schlechter, M., Netter, S., Keehn, D.** (2007): Maternal and paternal parenting styles in adolescents: associations with self-esteem, depression and life-satisfaction. *Journal of Child and Family Studies*, 16, (1), 39-47.
94. **Minuchin, S.** (2003): Családok és családterápia. (Családterápiás sorozat 15.) Animula, Budapest
95. **Mohr, S., Preisig, M., Fenton, B. T., Ferrero, F.** (1999): Validation of the French version of the parental bonding instrument in adults. *Personality and Individual Differences*, 25, (6), 1065-1074.
96. **Moos, R. H.** (1988): Coping Responses Inventory Manual. Stanford University, Palo Alto.
97. **Mórotz K.** (2010): A szorongásos zavarok kognitív viselkedésterápiája. In: Perczel Forintos D., Mórotz K. (2010): *Kognitív viselkedésterápia*. Medicina Kiadó, Budapest
98. **Münnich, Á., Hidegkuti, I.** (2012): Strukturális egyenletek modelljei: okségi viszonyok és komplex elméletek vizsgálata pszichológiai kutatásokban. *Alkalmazott pszichológia*, 14, (1), 77-102.
99. **Narita, T., Sato, T., Hirano, S., Gota, M., Sakado K., Uehara, T.** (2000): Parental child-rearing behavior as measured by the Parental Bonding Instrument in a Japanese population: factor structure and relationship to a lifetime history of depression. *Journal of Affective Disorders*, 57, (1-3), 229-234.
100. **Nolan-Hoeksema, S.** (2012): Emotion regulation and psychopathology: the role of gender. *Annual Review of Clinical Psychology*, 8, 161-187.
101. **Oláh A.** (1993): Szorongás, megküzdés és megküzdési potenciál. Kandidátusi disszertáció (kézirat).
102. **Oláh A.** (2005): Érzelmek, megküzdés és optimális élmény. Belső világunk megismerésének módszerei. Trefort Kiadó, Budapest

103. **Oláh, A.** (1995): Coping strategies among adolescents: A cross cultural study. *Journal of Adolescence*, 18, (4), 491–512.
104. **Oroszné P. M.** (2002): A szülői nevelési stílus. *Iskolakultúra*, 2002 (4), 107-114.
105. **Parker, G., Tupling, H., Brown, L. B.** (1979): A parental bonding instrument. *British Journal of Medical Psychology*, 52, 1–10.
106. **Perczel F. D., Kiss Zs., Ajtai Gy.** (2005): Kérdőívek, becslőskálák a klinikai pszichológiában. OPNI, Budapest
107. **Perry, J.,A., Silvera, D.,H., Neilands, T.,B., Rosenvinge, J.,H., Hanssen, T.** (2008): A study of the relationship between parental bonding, self-concept and eating disturbances in Norwegian and American college populations. *Eating Behaviour*, 9, (1), 13-24.
108. **Pikó B.** (1997): Coping – társas kapcsolatok – társas coping. *Pszichológia*, 17, 391–399.
109. **Pikó B.** (2002): Fiatalok pszichoszociális egészsége és rizikómagatartása a társas támogatás tükrében. Osiris Kiadó, Budapest
110. **Pongrácz Tiborné** (2006): Nemi szerepek társadalmi megítélése. Egy nemzetközi összehasonlító vizsgálat tapasztalatai. <http://www.tarki.hu/adatbank-h/kutjel/pdf/a966.pdf> (letöltés időpontja: 2015.05.12.
111. **Rafnson, F. D., Smari, J., Windle, M., Mears, S. A., Endler, S. E.** (2006): Factor structure and psychometric characteristics of the Icelandic version of the Coping Inventory for Stressful Situations (CISS). *Personality and Individual Differences*, 40, (6), 1247-1258.
112. **Ranschburg J.** (1975): Félelem, harag, agresszió. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.
113. **Rapee, R. M.** (1997): Potential role of childrearing practices in the development of anxiety and depression. *Clinical Psychology Review*, 17, (1), 47-67.
114. **Rikhye K., Tyrka A., Kelly M.M., Gagne G.G., Mello, A.F., Mello, M.,F., Price, L.H., Carpenter, L.L.** (2008): Interplay between childhood maltreatment, parental bonding, and gender effects: Impact on quality of life. *Child Abuse and Neglect*, 32, (1), 19-34.
115. **Rommel, D., Nandrino, J-L., Ducro, C., Andrieux, S., Delecourt, F., Antoine, P.** (2012): Impact of emotional awareness and parental bonding on emotional eating in obese women. *Appetite*, 59 (1), 21-26.
116. **Satir, V., Banmnen, J., Gerber, J., Gömöri, M.** (2007): A Satir modell. Családterápia és ami azon túl van. Ursus Libris Kiadó, Budapest
117. **Schaefer, E. S. (1959):** A circumplex model for maternal behaviour. *Journal of Abnormal Social Psychology*, 59, (2), 226-235.

118. **Shah, R, Waller, G.,J.** (2000): Parental style and vulnerability to depression: the role of core beliefs. *Journal of Nervous and Mental Disease*, 188, (1), 19-25.
119. **Sharma, M., Sharma, N., Yadava A.** (2011): Parental Styles and Depression among Adolescents. *Journal of the Indian Academy of Applied Psychology*, 37, (1), 60-68.
120. **Sideridis,G., Kafetsios, K.** (2008): Perceived parental bonding, fear of failure and tress at school. *International Journal of Behavioral Development*, 32, (2), 119–130.
121. **Sipos K., Sipos M., Spielberger, C.D.** (1994): A State-Trait Anxiety Inventory (STAI) magyar változata. In: Mérei F., Szakács F.: Pszichodiagnosztikai vademecum I/2., Nemzeti Tankönyvkiadó, 123–148.
122. **Somlai P.** (2007): A posztadoleszcensek kora. In: Somlai P. (szerk.): *Új ifjúság*. Napvilág Kiadó, Budapest, 9-44.
123. **Spagnola, M., Fiese, B. H.**(2007): Family routines and rituals. A context for developepment in the lives of young children. *Infant and Young Children*, 20 (4), 284-299.
124. **Spielberger, C. D.** (1966): Anxiety and behaviour. Academic Press Inc. New York&London.
125. **Suzuki, H., Kitamura, T.** (2011): The Parental Bonding Instrument: a four-factor structure model in a Japanese College Sample. *Open Family Studies Journal*, 4, 89–94.
126. **Szabóné K. J.** (2004): Családgondozás és krízisprevenció. Medicina Kiadó, Budapest
127. **Szokolszky Á.** (2004): Kutatómunka a pszichológiában. Osiris Kiadó, Budapest.
128. **Terra, L., Hauck, S., Filippon, A. P., Sanchez, P., Hirakata V., Schestatsky, S., Ceitlin, L. H.** (2009): Confirmatory factor analysis of the Parental Bonding Instrument in a Brazilian female population. *Australian and New Zealand Journal of Psychiatry*, 43, (4), 348–354.
129. **The National Center on Addiction and Substance Abuse** (2009): The Importance of Family Dinners.
<http://casafamilyday.org/familyday/files/media/Importance%20of%20Family%20Dinners%20V%209-18-09.pdf> (letöltés időpontja 2014. augusztus 23.)
130. **Thorspecken, J. M.** (2005): Quarterlife crisis: the unaddressed phenomenon. In: Kapalka, G. M.(szerk): *Proceedings of the Annual Conference of the New Jersey Counseling Association*, Eatontown, New Jersey.
<http://www.angelfire.com/nj/counseling/NJCA2005ProceedingsPapers.pdf#page=121> (letöltés időpontja 2015.04.26.)
131. **Tiringer, I.** (2007): Megküzdés (coping). In: Kállai J., Varga J., Oláh A.(szerk): Egészségpszichológia a gyakorlatban. Medicina Kiadó, 177-197.

132. **Tóth O.** (2007): Fiatalok párkapcsolatai történelmi háttérrel. In: Somlai P. (szerk.): *Új ifjúság*. Napvilág Kiadó, Budapest, 81-108.
133. **Tóth, I., Gervai J.** (1999): Szülői Bánásmód Kérdőív (H-PBI): A Parental Bonding Instrument (PBI) magyar változata. *Magyar Pszichológiai Szemle*, 54, (4), 551-566.
134. **Uji, M., Tanaka, N., Shono, M., Kitamura, T.** (2006): Factorial structure of the Parental Bonding Instrument (PBI) in Japan: a study of cultural, developmental, and gender influences. *Child Psychiatry and Human Development*, 37, (2), 115–132.
135. **Vajda Zs., Kósa É.** (2005): Neveléslélektan. Osiris Kiadó, Budapest
136. **Vaskovics L.** (2000): A posztadoleszcencia szociológiai elmélete. *Szociológiai Szemle*, 10 (4), 3-20.
137. **Vida K.** (2011): A kezdődő felnőttkor és a kapunyitási pánik. In: Puskás-Vajda Zs., Lisznyai S. (szerk.): *Ifjúságkutatás és tanácsadás. A pszichológiai tanácsadás tudományos alapjai*. FETA Könyvek 6., Budapest, 9-29.
138. **Vignoli, E., Croity-Belz, S., Chapeland, V., de Phillipis, A., Garcia, M.** (2005): Career exploration in adolescents: the role of anxiety, attachment and parenting style. *Journal of Vocational Behaviour*, 67, (2), 153-168.
139. **Wolfradt, U., Hempel, S., Miles, J. N. V.** (2003): Perceived parenting styles, depersonalisation, anxiety and coping behaviour in adolescents. *Personality and Individual Differences*, 34, (3), 521-532.
140. **Wolin, S. J., Bennett, L.** (1984): Családi rituálék. In: Feuer M. (szerk. (2008): *A családsegítés elmélete és gyakorlata (szöveggyűjtemény)*. Akadémiai Kiadó, Budapest
141. **Wood, J. J., McLeod, B. D., Sigman, M., Hwang, W.-C. and Chu, B. C.** (2003), Parenting and childhood anxiety: theory, empirical findings, and future directions. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 44, (1), 134–151.
142. **Yahav, R.** (2007): The relationship between children's and adolescents' perceptions of parenting style and internal and external symptoms. *Child: Care, Health and Development*, 33, (4), 460–471.
143. **Zhu, H., Luo X, Cai, T, Li Z, Liu, W.** (2014): Self-control and parental control mediate the relationship between negative emotions and emotional eating among adolescents. *Appetite*, 82, 202-207.

Lantos Katalin

A szülői bánásmód és a családi rituálék összefüggései, valamint hatásuk a serdülők és posztadoleszcensek szorongásra való hajlamára és megküzdési stratégiáira

DOKTORI ÉRTEKEZÉS BENYÚJTÁSA ÉS NYILATKOZAT A DOLGOZAT EREDETISÉGÉRŐL

Alulírott

név: **Lantos Katalin**

születési név: Lantos Katalin

anyja neve: Juhász Katalin

születési hely, idő: Kiskunfélegyháza, 1984.08.07.

**A szülői bánásmód és a családi rituálék összefüggései, valamint hatásuk a
serdülők és posztadoleszcensek szorongásra való hajlamára és
megküzdési stratégiáira**

című doktori értekezésemet a mai napon benyújtom a Pécsi Tudományegyetem, Egészségtudományi Doktori Iskola Egészségtudomány határterületei Programjához/témacsoportjához.

Témavezető neve: dr. Lampek Kinga

Egyúttal nyilatkozom, hogy jelen eljárás során benyújtott doktori értekezésemet

- korábban más doktori iskolába (sem hazai, sem külföldi egyetemen) nem nyújtottam be,
- fokozatszerzési eljárásra jelentkezésemet két éven belül nem utasították el,
- az elmúlt két esztendőben nem volt sikertelen doktori eljárásom,
- öt éven belül doktori fokozatom visszavonására nem került sor,
- értekezésem önálló munka, más szellemi alkotását sajátomként nem mutattam be, az irodalmi hivatkozások egyértelműek és teljesek, az értekezés elkészítésénél hamis vagy hamisított adatokat nem használtam.

Dátum:

.....
doktorjelölt aláírása

KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

Dolgozatom elkészítéséhez hosszú, sokszor sodró lendületű, de gyakran fáradságos út vezetett. Ez az utat egyedül nem tudtam volna megtenni, ám mind szakmailag, mind emberlieg mérhetetlen segítséget kaptam környezetemtől.

Köszönöm **dr. Lampek Kinga** munkáját, aki témavezetőként kísérté végig a dolgozat elkészülését. Szakmai bölcsessége, kutatómódszertani jártassága, gyors és precíz visszajelzései, bátorító szavai sokat jelentettek számomra.

Köszönöm **Nagy Lajos** segítségét, akiknek statisztikai jártassága, ötletei és segítsége nélkül a dolgozatom sokkal szegényebb lenne.

Köszönöm **Bársonyné Kis Klára** segítségét, melyet a dolgozat elméleti részében nyújtott, az ő gondolatai nyomán állt össze az a logikai szál, melyet sokáig kerestem, elveszve a részletekben. Köszönöm támogató hozzáállását is, mely lehetővé tette, hogy minél több időt tölthessek a dolgozat megírásával.

Köszönöm **minden vizsgálati személynek**, akik kitöltötte kérdőívemet, és az intézményeknek, hogy lehetővé tették a kutatás lefolytatását

Köszönöm férjemnek, **Farkas Attilának**, aki rendületlenül támogatott, családterápiás szakmai tapasztalaival és ötleteivel segített. Emellett biztosította a hátteret a „végső hajrában” és legrosszabb pillanataimban is elviselt és szeretett.

Köszönöm **Édesanyámnak, Édesapámnak és egész családomnak**, akik mindig hittek bennem, nem csak az elmúlt öt évben, hanem életem mind a 30 évében biztattak és segítettek abban, hogy elérjem az álmaimat.

Köszönöm a **barátaimnak**, akik végig mellettem álltak, és megértették, amikor már sokadjára mondtam le találkozókat a disszertáció miatt...

Lantos Katalin

A szülői bánásmód és a családi rituálék összefüggései, valamint hatásuk a serdülők és posztadoleszcensek szorongásra való hajlamára és megküzdési stratégiáira

MELLÉKLETEK JEGYZÉKE

1. sz. melléklet: Szülői beleegyező nyilatkozat
2. sz. melléklet: Beleegyező nyilatkozat kitöltők számára
3. sz. melléklet: Kérdőív
4. sz. melléklet: A statisztikai próbák eredménye
5. sz. melléklet: Saját közlemények jegyzéke

Lantos Katalin

A szülői bánásmód és a családi rituálék összefüggései, valamint hatásuk a serdülők és posztadoleszcensek szorongásra való hajlamára és megküzdési stratégiáira

1.számú melléklet: Szülői beleegyező nyilatkozat

TÁJÉKOZTATÓ /BELEEGYEZŐ NYILATKOZAT

Tisztelt Szülő!

Az alábbiakban tájékoztatni szeretném Önt a „*Serdülők megküzdési módjának, szorongásszintjének, preventív egészségmagatartásának vizsgálata a szülői bánásmód és a családi rituálék fényében*” című doktori kutatásról.

A kutatás célja, hogy felmérje, van-e szerepe a családi működésnek, családi szokásoknak abban, ahogyan a serdülők a világot látják, amilyen érzéseik vannak, ahogyan viselkednek. A bevonni kívánt személyek száma min. 250 fő. A vizsgálat első szakasza a kérdőívek felvételéből, az adatok számítógépen való rögzítéséből áll. A második szakaszban az adatokat számítógépes statisztikai program segítségével kiértékeljük, és értelmezzük.

A vizsgálatban való részvétel *önkéntes, és név nélkül történik*. A gyermekek kérdésekre adott válaszait bizalmasan kezeljük.

Kérem, amennyiben nem egyezik bele gyermeke vizsgálatban való részvételébe, azt a nyilatkozat kézhezvételét követő 1 héten belül jelezze ezen nyilatkozat visszaküldésével.

A vizsgálattal kapcsolatos bármilyen kérdése esetén készséggel állok rendelkezésére:

Lantos Katalin

e-mail: lantos@etszk.u-szeged.hu

telefon: 62/ 341-815

cím: SZTE ETSZK, Egészségmagatartás és –fejlesztés Szakcsoport,
6726, Szeged, Temesvári krt. 31.

Kijelentem, hogy a vizsgálat céljáról és menetéről pontos tájékoztatást kaptam, gyermekem vizsgálatban való részvételéhez nem járulok hozzá.

Résztevő gyermek neve

szülő aláírása

Dátum

Lantos Katalin

A szülői bánásmód és a családi rituálék összefüggései, valamint hatásuk a serdülők és posztadoleszcensek szorongásra való hajlamára és megküzdési stratégiáira

2.számú melléklet: Részvevői beleegyező nyilatkozat

TÁJÉKOZTATÓ / BELEEGYZŐ NYILATKOZAT

Kedves Fiatal!

Az alábbiakban tájékoztatni szeretnék Téged a „Serdülők megküzdési módjának, szorongásszintjének, preventív egészségmagatartásának vizsgálata a szülői bánásmód és a családi rituálék fényében” című doktori kutatásról.

A kutatás célja, hogy felmérje, van-e szerepe a családi működésnek, családi szokásoknak abban, ahogyan a serdülők a világot látják, milyen érzéseik vannak, ahogyan viselkednek. A bevonni kívánt személyek száma min. 250 fő. A vizsgálat első szakasza a kérdőívek felvételéből, az adatok számítógépen való rögzítéséből áll. A második szakaszban az adatokat számítógépes statisztikai program segítségével kiértékeljük, és értelmezzük.

A vizsgálatban való részvétel önkéntes, és név nélkül történik. A kérdésekre adott válaszaidat bizalmasan kezeljük.

A vizsgálatkal kapcsolatos bármilyen kérdésed esetén készséggel állok rendelkezésedre:

Lantos Katalin

e-mail: lantos@etszk.u-szeged.hu

telefon: 62/ 341-815

Kijelentem, hogy a vizsgálat céljáról és menetéről pontos tájékoztatást kaptam, vizsgálatban való részvételhez hozzájárulok.

Részvevő gyermek (nyomtatva)

aláírása

Dátum

A tájékoztatást végző neve (nyomtatva)

aláírása

Dátum

3. számú melléklet: Kérdőívek

Kedves Fiatal!

A következőkben arra kérünk, válaszolj néhány kérdésünkre. A kitöltés során törekedj arra, hogy a rád legjellemzőbb választ add. Fontos, hogy nincs jó és rossz válasz, ezért kérünk, őszintén válaszolj minden kérdésre.

Kérlek, aláhúzással jelöld válaszodat!

1. Nemed: fiú / lány

2. Életkorod:

3. Jelenleg hanyadik osztályba/évfolyamra jársz:

9. osztály	10. osztály	11. osztály	12. osztály
I. évfolyam	II. évfolyam	III. évfolyam	IV. évfolyam

4. Milyen típusú iskolába jársz?

Gimnázium	Szakközépiskola	Szakiskola
Ba, Bsc,	Ma, MSc	

5. Lakóhelyed (ahol családdal élsz):

Falu (község)	Város
Megyeszékhely	Főváros

6. Kollégista vagy-e?

Igen	Nem
------	-----

7. Kikkel élsz együtt életvitelszerűen (testvérek jelen esetben nem számítanak):

1. Édesanyáddal, édesapáddal
2. Csak édesanyáddal Hány éve:
3. Édesanyáddal és az ő párjával Hány éve:
4. Csak édesapáddal Hány éve:
5. Édesapáddal és az ő párjával Hány éve:
6. Egyéb:

Lantos Katalin

A szülői bánásmód és a családi rituálék összefüggései, valamint hatásuk a serdülők és posztadoleszcensek szorongásra való hajlamára és megküzdési stratégiáira

Vonás Szorongás Kérdőív

Néhány olyan megállapítást olvashatsz az alábbiakban, amelyekkel az emberek önmagukat szokták jellemezni. Figyelmesen olvasd el valamennyit, és jelöld be a választ attól függően, hogy

ÁLTALÁBAN HOGYAN ÉRZED MAGAD.

Nincsenek helyes és helytelen válaszok. Ne gondolkodj túl sokat, hanem a jelenlegi érzéseidet legjobban kifejező választ jelöld meg.

	Egyáltalán nem	Valameny -nyire	Eléggé	Nagyon/ teljesen
Jól érzem magam.				
Gyorsan elfáradok.				
A sírás ellen küszködnöm kell.				
A szerencse engem elkerül.				
Sokszor hátrányos helyzetbe kerülök, mert nem tudom elég gyorsan elhatározni magam.				
Kipihentnek érzem magam.				
Nyugodt, megfontolt és tettekre kész vagyok.				
Úgy érzem, annyi megoldatlan problémám van, hogy nem tudok úrrá lenni rajtuk.				
A semmiséget is túlzottan a szívemre veszem.				
Boldog vagyok.				
Hajlamos vagyok túlságosan komolyan venni a dolgokat.				
Kevés az önbizalmam.				
Biztonságban érzem magam.				
A kritikus helyzeteket szívesen kerülöm.				
Csüggedtnek érzem magam.				
Elégedett vagyok.				
Lényegtelen dolgok is sokáig foglalkoztatnak, és nem hagynak megnyugodni.				
A csalódások annyira megviselnek, hogy nem tudom a fejemből kiverni őket.				
Kiegyensúlyozott vagyok.				
Feszült lelkiállapotba jutok és izgatott leszek, ha az utóbbi időszak gondjaira, bajaira gondolok.				

Lantos Katalin

A szülői bánásmód és a családi rituálék összefüggései, valamint hatásuk a serdülők és posztadoleszcensek szorongásra való hajlamára és megküzdési stratégiáira

CISS-48

A következőkben nehéz, nyomasztó vagy aggasztó helyzetekre adott emberi reakciókat sorolunk fel. Karikázz be egy számot 1 és 5 között minden állításnál. Jelöld meg, hogy milyen mértékben reagálsz a megadott módon egy nehéz, bonyolult, vagy dühítő helyzetben.

1: Egyáltalán nem jellemző rám

5: Nagyon jellemző rám

1. Jobban osztom be az időmet.	1	2	3	4	5
2. A problémára összpontosítok és végiggondolom, hogyan oldhatnám meg.	1	2	3	4	5
3. A régi szép időkre gondolok.	1	2	3	4	5
4. Megpróbálok másokkal együtt lenni.	1	2	3	4	5
5. Hibáztatom magam a késlekedésért.	1	2	3	4	5
6. Azt teszem, amit a legjobban gondolok.	1	2	3	4	5
7. Figyelmemet a saját bajaim kötik le.	1	2	3	4	5
8. Hibáztatom magam, hogy ebbe a helyzetbe kerültem.	1	2	3	4	5
9. Kirakatokat nézegetek.	1	2	3	4	5
10. Végiggondolom, hogy mi fontos nekem és mi nem.	1	2	3	4	5
11. Megpróbálok aludni.	1	2	3	4	5
12. Kedvenc étellemmel vigasztalom magam.	1	2	3	4	5
13. Aggódom amiatt, hogy nem tudok a problémával megküzdeni.	1	2	3	4	5
14. Nagyon feszültnek érzem magam.	1	2	3	4	5
15. Átgondolom, hogyan oldottam már meg hasonló problémákat.	1	2	3	4	5
16. Azt mondom magamnak, hogy valójában ez nem velem történik.	1	2	3	4	5
17. Hibáztatom magam, hogy valójában ez velem történik.	1	2	3	4	5
18. Kimegyek enni valamit.	1	2	3	4	5
19. Nagyon nyugtalan leszek.	1	2	3	4	5
20. Veszek magamnak valamit.	1	2	3	4	5
21. Elhatározom, hogy mit tegyek, és aszerint cselekszem.	1	2	3	4	5
22. Hibáztatom magam azért, mert nem tudom, mit tegyek.	1	2	3	4	5
23. Elmegyek bulizni.	1	2	3	4	5

Lantos Katalin

A szülői bánásmód és a családi rituálék összefüggései, valamint hatásuk a serdülők és posztadoleszcensek szorongásra való hajlamára és megküzdési stratégiáira

24. Azon vagyok, hogy megértsem a helyzetet.	1	2	3	4	5
25. „Leblokkolok”, és nem tudom, mit tegyek.	1	2	3	4	5
26. Próbálok javítani a helyzeten.	1	2	3	4	5
27. Átgondolom a helyzetet és megpróbálok tanulni a hibáimból.	1	2	3	4	5
28. Azt kívánom, bárcsak meg tudnám változtatni azt, ami történt, vagy azt, ahogy éreztem magam.	1	2	3	4	5
29. Meglátogatom egy barátomat.	1	2	3	4	5
30. Azon idegeskedem, hogy mit tegyek.	1	2	3	4	5
31. Eltöltöm az időt valakivel, aki nagyon fontos számomra.	1	2	3	4	5
32. Elmegyek sétálni.	1	2	3	4	5
33. Azt mondogatom magamnak, hogy ez soha többé nem történhet meg.	1	2	3	4	5
34. Csak a hibáimon gondolkodom.	1	2	3	4	5
35. Beszélek valakivel, akinek adok a véleményére.	1	2	3	4	5
36. Áttekintem a problémát, mielőtt bármit is tennék.	1	2	3	4	5
37. Felhívom egy barátomat.	1	2	3	4	5
38. Dühös leszek.	1	2	3	4	5
39. Átértékelem, hogy mi fontos nekem, vagy mi nem.	1	2	3	4	5
40. Megnézek egy filmet.	1	2	3	4	5
41. Kézbe veszem a helyzetet.	1	2	3	4	5
42. További erőfeszítéseket teszek a dolgok elintézésére.	1	2	3	4	5
43. Különböző megoldásokat találok ki a problémára.	1	2	3	4	5
44. Szünetet tartok és kilépek a helyzetből.	1	2	3	4	5
45. Másokon vezetem le az idegességemet.	1	2	3	4	5
46. Arra használom a helyzetet, hogy bebizonyítsam, képes vagyok megoldani.	1	2	3	4	5
47. Megpróbálok összeszedni magam, hogy a helyzet magaslatán legyek.	1	2	3	4	5
48. Tévét nézek.	1	2	3	4	5

Lantos Katalin

A szülői bánásmód és a családi rituálék összefüggései, valamint hatásuk a serdülők és posztadoleszcensek szorongásra való hajlamára és megküzdési stratégiáira

Szülői Bánásmód Kérdőív

Az alábbi állítások különféle szülői nézeteket és viselkedési formákat sorolnak fel. Kérjük, hogy eddigi emlékei (**első 16 év**) alapján minden egyes sorban jelölje be, hogyan jellemezhető az Ön édesanyja / édesapja.

Az egyes állításokat négyféle módon értékelheti:

- NJ** Nagyon jellemző: ha az állítás pontos
ÁI Általában igaz: ha az állítás nagyjából helytálló
AG Alig: ha az állítás kevésbé illik rá
EN Egyáltalán nem igaz: ha az állítás egyáltalán nem illik rá

	Édesanyja				Édesapja			
	NJ	ÁI	AG	EN	NJ	ÁI	AG	EN
1. Meleg, barátságos hangon beszélt hozzám.								
2. Kevesebbet segített, mint amennyire szükségem lett volna.								
3. Engedte, hogy azt tegyem, amihez kedvem volt.								
4. Érzelmileg hideg volt hozzám.								
5. Úgy éreztem, hogy megérti a problémáimat, gondjaimat.								
6. Gyengéd volt velem.								
7. Szerette, ha én döntöttem a dolgaiban.								
8. Nem akarta, hogy felnőtté váljak.								
9. Igyekezett mindenben irányítani.								
10. Mindent tudni akart a magánügyeimről.								
11. Szerette megbeszélni velem a dolgokat.								
12. Gyakran mosolygott rám.								
13. Úgy bánt velem, mintha egészen kisgyerek volnék.								
14. Nem értette, hogy mit szeretnék vagy mire van szükségem.								
15. Engedte, hogy döntsek a saját dolgaiban.								
16. Éreztette, hogy a terhére								

Lantos Katalin

A szülői bánásmód és a családi rituálék összefüggései, valamint hatásuk a serdülők és posztadoleszcensek szorongásra való hajlamára és megküzdési stratégiáira

vagyok.									
17. Meg tudott vigasztalni, ha valami bántott.									
18. Nem sokat beszélgetett velem.									
19. Igyekezett függő, önállótlan helyzetben tartani.									
20. Úgy érezte, hogy nélküle nem tudnék gondoskodni magamról.									
21. Annyira engedett szabadjára, amennyire akartam.									
22. Annyit engedett eljárni otthonról, amennyit akartam.									
23. Túlzottan óvott mindentől.									
24. Nem dicsért meg.									
25. Hagyta, hogy úgy öltözködjem, ahogy nekem tetszik.									

Lantos Katalin

A szülői bánásmód és a családi rituálék összefüggései, valamint hatásuk a serdülők és posztadoleszcensek szorongásra való hajlamára és megküzdési stratégiáira

Családi szokások kérdőíve

A következő oldalakon a családi szokások és tradíciók leírásai láthatók. Minden egyes család meglehetősen különböző szokásokat és tradíciókat követ. Bizonyos családokban a szokások és tradíciók nagyon fontosak, míg más családokban esetlegesebbek.

Minden lap tetején egy családi alkalom megnevezését találja. Gondolja át, hogy a családjára mennyire jellemzőek ezek az események, vagy hogy a családjára mennyire vesz részt ezeken az alkalmakon! Olvassa el a két állítást, és válassza ki azt, amelyik a legjellemzőbb a családjára. Miután kiválasztotta azt az állítást, amelyik a legjellemzőbb a családjára, döntse el, hogy ez az állítás teljes mértékben igaz, vagy részben igaz. Karikázza be azt a betűt, amelyik legjobb leírását adja a családjában zajló eseménynek.

Amikor a családjára gondol, gondoljon önmagára, a házastársára, gyermekeire / a szüleire és a testvéreire. Bizonyos együttléteken talán részt vesznek más családtagok is, mint például a nagyszülők, nagynénik, nagybácsik és az unokatestvérek. Azonban próbáljon úgy válaszolni a kérdésre, ahogy azok a szűkebb családjára leginkább vonatkozathatók.

Egyetlen állításnál sincsenek jó és rossz válaszok, így arra kérem, próbálja kiválasztani azt az állítást, amelyik a legteljesebb mértékben írja le az Ön családját.

Példa:

A mi családjunkra				A mi családjunkra		
Teljesen igaz	Részben igaz			Részben igaz	Teljesen igaz	
A	B	Bizonyos családokban egyvalaki szokott mosogatni	de	Más családokban mindenki szokott mosogatni	C	D
A	B	Bizonyos családokban kevésbé megtervezett a reggelizés	de	Más családokban nagyon sok tervezés van a reggeli körül	C	D

Emlékeztető:

1. Olvassa el mindkét állítást, és azután válassza ki azt, amelyik inkább jellemző a családjára!
2. Döntse el, hogy az állítás teljes mértékben igaz, vagy részben igaz a családjára!
3. Karikázza be azt a betűt, amelyik leginkább leírja a családját!
4. Csak egy betűt karikázzon be soronként (A, B, C vagy D)!

Lantos Katalin

A szülői bánásmód és a családi rituálék összefüggései, valamint hatásuk a serdülők és posztadoleszcensek szorongásra való hajlamára és megküzdési stratégiáira

Ebéd, vacsora

Gondoljon egy tipikus étkezésre a családjában!

A mi családjunkra			A mi családjunkra			
Teljesen igaz	Részben igaz		Részben igaz	Teljesen igaz		
A	B	1. Bizonyos családok rendszeresen együtt esznek	de	Más családok ritkán esznek együtt	C	D
A	B	2. Bizonyos családokban mindenkinek meghatározott szerepe és feladata van az étkezésekkor	de	Más családokban az igényeknek megfelelően különböző munkákat különböző időben végeznek az emberek	C	D
A	B	3. Bizonyos családokban az étkezés időpontja rugalmas. Mindenki akkor eszik, amikor éppen van rá ideje	de	Más családokban az étkezés előre meghatározott időben történik, az étkezés minden nap azonos időben van	C	D
A	B	4. Bizonyos családokban mindenkitől elvárt, hogy otthon legyen az étkezés idejére	de	Más családokban nem tudni, ki lesz otthon az étkezés idejére	C	D
A	B	5. Bizonyos családokban az emberek nagy jelentőséget tulajdonítanak az együtt-étkezésnek	de	Más családokban nem olyan fontos, hogy az emberek együtt étkezzenek	C	D
A	B	6. Bizonyos családokban az étkezés csupán az élelemhez jutást jelenti	de	Más családokban az étkezés ideje több mint pusztán táplálkozás, speciális jelentéssel bír	C	D
A	B	7. Bizonyos családokban az étkezés menete nagyjából azonos marad az évek során	de	Más családokban az étkezés rendje változik az évek során	C	D
A	B	8. Bizonyos családokban kevéssé megtervezett az étkezés ideje	de	Más családokban az étkezés ideje előre megtervezett	C	D

Lantos Katalin

A szülői bánásmód és a családi rituálék összefüggései, valamint hatásuk a serdülők és posztadoleszcensek szorongásra való hajlamára és megküzdési stratégiáira

Hétvége

Gondoljon egy jellegzetes hétvégére, amit a családjával töltött!

A mi családunkra				A mi családunkra	
Teljesen igaz	Részben igaz			Részben igaz	Teljesen igaz
A	B	1. Bizonyos családok ritkán töltik együtt a hétvégét	de	Más családok rendszeresen együtt töltik a hétvégét	C D
A	B	2. Bizonyos családokban mindenkinek meghatározott teendője van a hétvégén	de	Más családokban nincsenek kiadott feladatok a hétvégén	C D
A	B	3. Bizonyos családokban előírt munkák és rendszeres programok vannak a hétvégén	de	Más családokban nincsenek előírt munkák vagy események a hétvégén	C D
A	B	4. Bizonyos családokban mindenkitől elvárt, hogy elmenjen a hétvégi programokra	de	Más családokban az emberek többnyire úgy jönnek és mennek, ahogy kedvükre van	C D
A	B	5. Bizonyos családokban a hétvégék eléggé lazák, nem kapcsolódik hozzájuk speciális érzelem	de	Más családokban erős érzelmek kötődnek ahhoz, hogy együtt töltsék a hétvégét, mint egy család	C D
A	B	6. Bizonyos családokban a hétvégi programokon való együttlét különleges élmény	de	Más családokban nincsenek különleges hétvégi programok	C D
A	B	7. Bizonyos családokban a hétvégi események változtak az évek során	de	Más családokban a hétvégi események egészen hasonlóak maradtak az évek során	C D
A	B	8. Bizonyos családokban több a megvitatás és a tervezgetés a hétvégék körül	de	Más családokban nagyon kevésbé tervezik meg és vitatják meg a hétvégéket	C D

Lantos Katalin

A szülői bánásmód és a családi rituálék összefüggései, valamint hatásuk a serdülők és posztadoleszcensek szorongásra való hajlamára és megküzdési stratégiáira

Nyarlalás

Gondoljon egy tipikus nyarlalásra vagy nyaralásokra, amiket a családjával töltött együtt!

A mi családunkra			A mi családunkra			
Teljesen igaz	Részben igaz		Részben igaz	Teljesen igaz		
A	B	1. Bizonyos családok rendszeresen együtt nyaralnak	de	Más családok ritkán nyaralnak együtt	C	D
A	B	2. Bizonyos családokban mindenkinek van saját teendője vagy feladata, amit tennie kell	de	Más családokban az emberek azt teszik, ami szükséges teendő, és ezt felváltva végzik	C	D
A	B	3. Bizonyos családokban a nyaralás mindig valami új, nincsenek rutinszerű események	de	Más családokban vannak rutinszerű alkalmak a nyaralásokban	C	D
A	B	4. Bizonyos családokban nem probléma, ha egy családtag elhatározza, hogy nem megy el nyaralni	de	Más családokban mindenkitől elvárt, hogy elmenjen a nyaralásra	C	D
A	B	5. Bizonyos családokban az emberek úgy érzik, hogy a családi nyaralás fontos családi esemény	de	Más családokban a családi nyaralást könnyedebben veszik, senki nem foglalkozik vele sokat	C	D
A	B	6. Bizonyos családokban a nyaralás csupán a pihenés ideje, vagy az elmaradások behozatala a munkában	de	Más családokban a családi nyaralás több mint egy utazás, ez a családi együttlét ideje	C	D
A	B	7. Bizonyos családokban történetek és tradíciók kötődnek „a Családi Nyaralásokhoz”	de	Más családokban a családi események spontánabbak és többet változnak egyik évről a másikra	C	D
A	B	8. Bizonyos családokban kevésbé tervezettek a nyaralások, mi csak útnak indulunk	de	Más családokban sok tervezés és megvitatás előzi meg a nyaralásokat	C	D

Lantos Katalin

A szülői bánásmód és a családi rituálék összefüggései, valamint hatásuk a serdülők és posztadoleszcensek szorongásra való hajlamára és megküzdési stratégiáira

Ünnepek az év során

Gondoljon a minden évben ismétlődő családi ünnepekre! Néhány példa lehetne a születésnap, az évfordulók és talán az utolsó tanítási nap.

A mi családunkra				A mi családunkra		
Teljesen igaz	Részben igaz			Részben igaz	Teljesen igaz	
A	B	1. Bizonyos családokban számos évenként visszatérő ünnep van	de	Más családoknak kevés ünneptük van, vagy ritkán tartják meg ezeket.	C	D
A	B	2. Bizonyos családokban a tagoknak nincsenek minden egyes ünnepen kijelölt feladataik	de	Más családokban mindenkinek meghatározott feladata van, amit az ünnepen tennie kell	C	D
A	B	3. Bizonyos családokban az ünnepek nem kötött rend szerint folynak, nehéz lenne megmondani, mi fog történni	de	Más családokban ezek az ünnepek meglehetősen kiszámíthatóak, mindenki tudja, mi várható	C	D
A	B	4. Bizonyos családokban mindenkitől elvárt, hogy ott legyen az ünneplésen	de	Más családokban az évről évre megtartott ünnepek célja nem feltétlenül az, hogy minden családtag együtt legyen	C	D
A	B	5. Bizonyos családokban erős érzelmek kapcsolódnak a születésnapokhoz vagy más ünnepekhez	de	Más családokban az évről évre megtartott ünnepek lazábbak, az emberek nem vonódnak be érzelmileg	C	D
A	B	6. Bizonyos családokban a születésnapok és az évfordulók fontos mérföldkövek, külön figyelemmel, sajátosan kerülnek megünneplésre	de	Más családokban nincsen nagy felhajtás a születésnap és az évfordulók körül, a családtagok talán ünnepelnek, de nincs semmi extra	C	D
A	B	7. Bizonyos családokban a születésnapok és évfordulók megünneplése változik az évek során	de	Más családokban hagyományos módon zajlanak a születésnapok és évfordulók, igazán sokat nem változnak	C	D
A	B	8. Bizonyos családokban sok tervezés és megvitatás övezi ezeket az ünnepeket	de	Más családokban kevés tervezés és megvitatás övezi ezeket az ünnepeket	C	D

Lantos Katalin

A szülői bánásmód és a családi rituálék összefüggései, valamint hatásuk a serdülők és posztadoleszcensek szorongásra való hajlamára és megküzdési stratégiáira

Különleges alkalmak, ünnepek

Gondoljon bizonyos különleges ünnepekre, amik a családjában történnek, olyan ünnepekre, amelyek sok családban megvannak vallásra vagy kulturális hovatartozásra való tekintet nélkül! Néhány példa lehet erre az esküvő, a ballagás és bizonyos családi összejövetelek.

A mi családjunkra			de		A mi családjunkra	
Teljesen igaz	Részből igaz				Részből igaz	Teljesen igaz
A	B	1. Bizonyos családokban ritkák a különleges ünnepek		Más családokban számos különleges ünnep van	C	D
A	B	2. Bizonyos családokban nincsenek meghatározott feladatok vagy szerepek, amiket tenni kell a különleges ünnep alatt		Más családokban az embereknek meghatározott feladataik vagy szerepeik vannak a különleges ünnepen	C	D
A	B	3. Bizonyos családokban kötött menete van az eseményeknek, mindenki tudja, mi fog történni		Más családokban ezek az alkalmak nem rutinszerűek, minden alkalom más	C	D
A	B	4. Bizonyos családokban nehéz megmondani, ki lesz jelen, aki tud, jön		Más családokban mindenkitől elvárt, hogy részt vegyen az ünnepen	C	D
A	B	5. Bizonyos családokban ezek a különleges alkalmak nagy érzelmekkel teltek		Más családokban ezek körül az alkalmak körül nincs nagy felhajtás, nincsenek nagy érzelmek	C	D
A	B	6. Bizonyos családokban a különleges alkalmaknak mély jelentésük van a család számára		Más családokban a különleges ünnepek ugyanolyanok, mint bármilyen más alkalom	C	D
A	B	7. Bizonyos családokban a különleges alkalmak változtak az évek során		Más családokban a különleges alkalmak tradicionálisak és valószínűleg generációkon keresztül vívődnek tovább	C	D
A	B	8. Bizonyos családokban sok tervezés és megvitatás előzi meg ezeket az eseményeket		Más családokban kevésbé tervezettek és megvitatottak ezek az események	C	D

Lantos Katalin

A szülői bánásmód és a családi rituálék összefüggései, valamint hatásuk a serdülők és posztadoleszcensek szorongásra való hajlamára és megküzdési stratégiáira

Vallási ünnepek

Gondoljon arra, hogyan ünnepli meg a családja a vallási ünnepeket, mint például a karácsonyt, a hanukát vagy a húsvétot...

A mi családjunkra				A mi családjunkra	
Teljesen igaz	Részből igaz			Részből igaz	Teljesen igaz
A	B	1. Bizonyos családok kevésbé tartják a vallási ünnepeket	de	Más családok rendszeresen megtartják a vallási ünnepeket	C D
A	B	2. Bizonyos családokban nincsenek rögzített feladatok, az emberek azt teszik, amit tenni tudnak a vallási ünnep alatt	de	Más családokban mindenkinek meghatározott feladata van, amit tesz a vallási ünnep alatt	C D
A	B	3. Bizonyos családokban rögzített menete van az ünnepeknek, mindenki tudja, mi várható	de	Más családokban kevésbé szabályozottak a vallási ünnepek, az események évről évre változnak	C D
A	B	4. Bizonyos családokban mindenkitől elvárt, hogy ott legyen a vallási ünnepen	de	Más családokban nehéz megmondani, kik gyűlnek össze, aki tud, jön	C D
A	B	5. Bizonyos családokban a vallási ünnepek lazábbak, nincsenek túl erős érzelmek alatta	de	Más családokban a vallási ünnepek erős érzelmekkel folynak	C D
A	B	6. Bizonyos családokban a vallási ünnepek speciális jelentéssel bírnak a család számára	de	Más családokban a vallási ünnep nem több mint egy szabadnap a sok közül	C D
A	B	7. Bizonyos családokban a vallási ünnepek tradicionálisak, az események generációkon át adódnak tovább	de	Más családokban a vallási ünnepek változnak az évek során	C D
A	B	8. Bizonyos családokban ezek az alkalmak kevésbé megtervezettek, megvitatottak	de	Más családokban ezeket az alkalmakat sok tervezés és megvitatás előzi meg	C D

Lantos Katalin

A szülői bánásmód és a családi rituálék összefüggései, valamint hatásuk a serdülők és posztadoleszcensek szorongásra való hajlamára és megküzdési stratégiáira

Kulturális és nemzeti tradíciók

Gondoljon néhány kulturális és nemzeti tradícióra, amit a családja megtart! Néhány példa lehet erre a lakodalom, bizonyos alkalmakkor nemzeti ételek készítése, vagy ahogy eltemetjük halottainkat.

A mi családunkra				A mi családunkra		
Teljesen igaz	Részből igaz			Részből igaz	Teljesen igaz	
A	B	1. Bizonyos családok megtartják a kulturális tradíciókat	de	Más családok ritkán tartják meg a kulturális tradíciókat	C	D
A	B	2. Bizonyos családokban rögzített feladatai vannak az embereknek ezek alatt az események alatt	de	Más családokban nincsenek rögzített feladatok ezek alatt az események alatt	C	D
A	B	3. Bizonyos családokban rugalmas, hogy hogyan tartják meg ezeket az eseményeket	de	Más családokban rögzített eseménysora van ezeknek az alkalmaknak, és mindenki tudja, mi várható ezeken az alkalmakon	C	D
A	B	4. Bizonyos családokban mindenkitől elvárt, hogy jelen legyen ezeken az alkalmakon	de	Más családokban esetleg csak néhány családtag vesz részt, hogy képviselje a családot	C	D
A	B	5. Bizonyos családokban ezek az események nagy érzelmekkel telítettek, a családtagok erős emóciókat tapasztalnak meg	de	Más családokban ezek lazább alkalmak, a családtagok kevesebb érzelmi bevonódással vesznek részt ezeken az alkalmakon	C	D
A	B	6. Bizonyos családokban ezek az események nem bírnak nagy jelentéssel a családtagok számára	de	Más családokban ezek az események speciális jelentéssel bírnak és fontosak	C	D
A	B	7. Bizonyos családokban ezek az események hasonlóak maradtak generációkon át	de	Más családokban ezek az események rugalmasak, és változnak az évek során	C	D
A	B	8. Bizonyos családokban ezek az események kevésbé tervezettek a családtagok szempontjából, a részletek megszervezését egy családon kívüli személyre bízzák	de	Más családokban ezek az események megtervezettek és megvitatottak a családtagok között	C	D

4. számú melléklet: A statisztikai próbák eredménye

4.1. melléklet: A kérdőív skáláinak Cronbach alfa értéke

- H-PBI anyai szeretet: 0,886
- H-PBI apai szeretet: 0,902
- H-PBI anyai túlvédés: 0,799
- H-PBI apai túlvédés: 0,751
- H-PBI anyai korlátozás: 0,823
- H-PBI apai korlátozás: 0,859
- FRQ ebéd: 0,803
- FRQ hétvége: 0,701
- FRQ nyaralás: 0,670
- FRQ ünnepek: 0,738
- FRQ kül. ünnepek : 0,718
- FRQ vallási ünnepek: 0,888
- FRQ tradíciók: 0,841
- FRQ előfordulás: 0,603
- FRQ szerepek: 0,678
- FRQ rutin: 0,626
- FRQ részvétel: 0,709
- FRQ érzelmek: 0,764
- FRQ szimbol. tartalom: 0,741
- FRQ folyamatosság: 0,623
- FRQ tudatosság 0,655
- FRQ rutin-faktor 0,725
- FRQ jelentéstel.-faktor 0,896
- STAI-T szorongás: 0,815
- CISS-48 feladatközp.: 0,879
- CISS-48 érzelmközp.: 0,886
- CISS-48 elkerülés: 0,749

4.2. melléklet: A szülői bánásmód dimenzióinak eloszlás-vizsgálata (Shapiro-Wilk teszt)

	Kolmogorov-Smirnov ^a			Shapiro-Wilk		
	Statistic	df	Sig.	Statistic	df	Sig.
kor	,116	655	,000	,957	655	,000
szeretetanya	,189	655	,000	,803	655	,000
szeretetapa	,132	655	,000	,912	655	,000
korlátozásanya	,087	655	,000	,972	655	,000
korlátozásapa	,080	655	,000	,973	655	,000
túlvédésanya	,099	655	,000	,944	655	,000
túlvédésapa	,117	655	,000	,942	655	,000

a. Lilliefors Significance Correction

4.3. melléklet: A családi rituálék típusainak vizsgálata a jelentésteliség dimenziójában (ismételt méréses variancia-analízissel)

Lantos Katalin

A szülői bánásmód és a családi rituálék összefüggései, valamint hatásuk a serdülők és posztadoleszcensek szorongásra való hajlamára és megküzdési stratégiáira

Effect		Value	F	Hypothesis df	Error df	Sig.
Családi_ események	Pillai's Trace	,533	126,064 _b	6,000	662,000	,000
	Wilks' Lambda	,467	126,064 _b	6,000	662,000	,000
	Hotelling's Trace	1,143	126,064 _b	6,000	662,000	,000
	Roy's Largest Root	1,143	126,064 _b	6,000	662,000	,000

a. Design: Intercept

Within Subjects Design: Családi_ események

b. Exact statistic

Tests of Within-Subjects Effects

Measure: Jelentésteliség

Source	Type III Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.	
Családi_ események	Sphericity Assumed	4067,670	6	677,945	90,541	,000
	Greenhouse-Geisser	4067,670	5,106	796,607	90,541	,000
	Huynh-Feldt	4067,670	5,150	789,788	90,541	,000
	Lower-bound	4067,670	1,000	4067,670	90,541	,000
Error(Családi_ események)	Sphericity Assumed	29965,759	4002	7,488		
	Greenhouse-Geisser	29965,759	3405,864	8,798		
	Huynh-Feldt	29965,759	3435,269	8,723		
	Lower-bound	29965,759	667,000	44,926		

Pairwise Comparisons

Measure: Jelentésteliség

(I)	(J)	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig. ^b	95% Confidence Interval for Difference ^b	
					Lower Bound	Upper Bound
Családi_ események	Családi_ események					
1	2	1,403 [*]	,119	,000	1,039	1,766
	3	-,560 [*]	,147	,003	-1,008	-,112
	4	-1,639 [*]	,138	,000	-2,059	-1,219

Lantos Katalin

A szülői bánásmód és a családi rituálék összefüggései, valamint hatásuk a serdülők és posztadoleszcensek szorongásra való hajlamára és megküzdési stratégiáira

	5	-,025	,144	1,000	-,464	,413
	6	,978*	,176	,000	,440	1,515
	7	,470	,158	,066	-,013	,953
2	1	-1,403*	,119	,000	-1,766	-1,039
	3	-1,963*	,138	,000	-2,385	-1,541
	4	-3,042*	,127	,000	-3,428	-2,656
	5	-1,428*	,130	,000	-1,824	-1,032
	6	-,425	,174	,313	-,956	,106
	7	-,933*	,155	,000	-1,404	-,461
3	1	,560*	,147	,003	,112	1,008
	2	1,963*	,138	,000	1,541	2,385
	4	-1,079*	,139	,000	-1,504	-,654
	5	,534*	,140	,003	,107	,962
	6	1,537*	,179	,000	,992	2,082
	7	1,030*	,169	,000	,515	1,545
4	1	1,639*	,138	,000	1,219	2,059
	2	3,042*	,127	,000	2,656	3,428
	3	1,079*	,139	,000	,654	1,504
	5	1,614*	,109	,000	1,283	1,945
	6	2,617*	,161	,000	2,127	3,106
	7	2,109*	,145	,000	1,666	2,553
5	1	,025	,144	1,000	-,413	,464
	2	1,428*	,130	,000	1,032	1,824
	3	-,534*	,140	,003	-,962	-,107
	4	-1,614*	,109	,000	-1,945	-1,283
	6	1,003*	,165	,000	,501	1,505
	7	,496*	,150	,022	,037	,954
6	1	-,978*	,176	,000	-1,515	-,440
	2	,425	,174	,313	-,106	,956
	3	-1,537*	,179	,000	-2,082	-,992
	4	-2,617*	,161	,000	-3,106	-2,127
	5	-1,003*	,165	,000	-1,505	-,501
	7	-,507*	,158	,030	-,990	-,025
7	1	-,470	,158	,066	-,953	,013
	2	,933*	,155	,000	,461	1,404
	3	-1,030*	,169	,000	-1,545	-,515
	4	-2,109*	,145	,000	-2,553	-1,666
	5	-,496*	,150	,022	-,954	-,037
	6	,507*	,158	,030	,025	,990

4.4. melléklet: A családi rituálék típusainak vizsgálata a rutin dimenziójában (ismételt mérések variancia-analízissel)

Within-Subjects Factors

Measure: Rutinérték

események	Dependent Variable
1	rutin_ebed
2	rutin_hétvége
3	rutin_nyarálás
4	rutin_ünnep
5	rutin_különlegesünnep
6	rutin_vallásiünnep
7	rutin_tradíció

Descriptive Statistics

	Mean	Std. Deviation	N
rutin_ebed	7,4678	2,00677	667
rutin_hétvége	6,9355	1,94297	667
rutin_nyarálás	6,7871	1,90769	667
rutin_ünnep	7,7496	2,09288	667
rutin_különlegesünnep	7,2354	1,83969	667
rutin_vallásiünnep	7,3073	2,31330	667
rutin_tradíció	7,0000	1,90542	667

Multivariate Tests^a

Effect	Value	F	Hypothesis df	Error df	Sig.
események Pillai's Trace	,187	25,315 ^b	6,000	661,000	,000
Wilks' Lambda	,813	25,315 ^b	6,000	661,000	,000
Hotelling's Trace	,230	25,315 ^b	6,000	661,000	,000
Roy's Largest Root	,230	25,315 ^b	6,000	661,000	,000

a. Design: Intercept

Within Subjects Design: események

b. Exact statistic

Tests of Within-Subjects Effects

Lantos Katalin

A szülői bánásmód és a családi rituálék összefüggései, valamint hatásuk a serdülők és posztadoleszcensek szorongásra való hajlamára és megküzdési stratégiáira

Measure: Rutinérték

Source		Type III Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
események	Sphericity Assumed	444,227	6	74,038	25,727	,000
	Greenhouse-Geisser	444,227	5,537	80,233	25,727	,000
	Huynh-Feldt	444,227	5,588	79,490	25,727	,000
	Lower-bound	444,227	1,000	444,227	25,727	,000
Error(események)	Sphericity Assumed	11499,773	3996	2,878		
	Greenhouse-Geisser	11499,773	3687,445	3,119		
	Huynh-Feldt	11499,773	3721,924	3,090		
	Lower-bound	11499,773	666,000	17,267		

Pairwise Comparisons

Measure: Rutinérték

(I) események	(J) események	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig. ^b	95% Confidence Interval for Difference ^b	
					Lower Bound	Upper Bound
1	2	,532 [*]	,094	,000	,246	,818
	3	,681 [*]	,093	,000	,399	,963
	4	-,282	,099	,094	-,583	,020
	5	,232	,090	,210	-,042	,507
	6	,160	,103	1,000	-,155	,475
	7	,468 [*]	,092	,000	,188	,748
2	1	-,532 [*]	,094	,000	-,818	-,246
	3	,148	,090	1,000	-,125	,422
	4	-,814 [*]	,098	,000	-1,112	-,516
	5	-,300 [*]	,086	,012	-,563	-,036
	6	-,372 [*]	,104	,008	-,690	-,054
	7	-,064	,096	1,000	-,357	,228
3	1	-,681 [*]	,093	,000	-,963	-,399
	2	-,148	,090	1,000	-,422	,125
	4	-,963 [*]	,097	,000	-1,257	-,668
	5	-,448 [*]	,088	,000	-,717	-,179
	6	-,520 [*]	,104	,000	-,837	-,204
	7	-,213	,095	,543	-,504	,078
4	1	,282	,099	,094	-,020	,583

Lantos Katalin

A szülői bánásmód és a családi rituálék összefüggései, valamint hatásuk a serdülők és posztadoleszcensek szorongásra való hajlamára és megküzdési stratégiáira

	2	,814*	,098	,000	,516	1,112
	3	,963*	,097	,000	,668	1,257
	5	,514*	,073	,000	,291	,737
	6	,442*	,092	,000	,162	,722
	7	,750*	,092	,000	,470	1,029
5	1	-,232	,090	,210	-,507	,042
	2	,300*	,086	,012	,036	,563
	3	,448*	,088	,000	,179	,717
	4	-,514*	,073	,000	-,737	-,291
	6	-,072	,087	1,000	-,336	,192
	7	,235	,083	,103	-,019	,490
6	1	-,160	,103	1,000	-,475	,155
	2	,372*	,104	,008	,054	,690
	3	,520*	,104	,000	,204	,837
	4	-,442*	,092	,000	-,722	-,162
	5	,072	,087	1,000	-,192	,336
	7	,307*	,090	,015	,032	,583
7	1	-,468*	,092	,000	-,748	-,188
	2	,064	,096	1,000	-,228	,357
	3	,213	,095	,543	-,078	,504
	4	-,750*	,092	,000	-1,029	-,470
	5	-,235	,083	,103	-,490	,019
	6	-,307*	,090	,015	-,583	-,032

Based on estimated marginal means

*. The mean difference is significant at the ,05 level.

b. Adjustment for multiple comparisons: Bonferroni.

4.5. melléklet: A családi rituálék dimenzióinak átlagai fiúk esetében

	N	Minimum	Maximum	Átlag	Szórás
rutinfaktor	139	30,00	115,00	51,4029	9,55967
jelentésseliségfaktor	138	47,00	123,00	88,5870	14,24946
előford	141	8,00	54,00	18,6809	4,56120
szerepek	139	7,00	46,00	16,5324	4,13942
rutin	141	8,00	23,00	16,2340	2,86516
részvétel	140	10,00	27,00	18,0500	3,95719
érezelmek	141	7,00	26,00	18,1277	3,68753
szimboltart	141	8,00	27,00	18,1631	3,70834
folyamatosság	139	8,00	25,00	17,6978	3,21377
tudatosság	141	8,00	24,00	16,4752	3,25045
Valid N (listwise)	137				

Lantos Katalin

A szülői bánásmód és a családi rituálék összefüggései, valamint hatásuk a serdülők és posztadoleszcensek szorongásra való hajlamára és megküzdési stratégiáira

4.6. melléklet: A családi rituálék dimenzióinak átlagai lányok esetében

	N	Minimum	Maximum	Átlag	Szórás
rutinfaktor	529	24,00	81,00	52,6843	9,13993
jelentésseliségfaktor	529	36,00	134,00	91,6654	15,96479
előford	530	7,00	28,00	19,5358	3,94428
szerepek	531	7,00	28,00	16,4426	3,73080
rutin	530	7,00	25,00	16,7057	3,46522
részvétel	530	7,00	28,00	18,4566	4,14471
érzelmek	530	7,00	28,00	19,2075	4,41024
szimboltart	530	7,00	28,00	19,2377	4,31204
folyamatosság	530	7,00	27,00	17,4038	3,68248
tudatosság	529	7,00	28,00	17,3819	3,70730
Valid N (listwise)	528				

4.7. melléklet: A családi rituálék nemi különbségeinek vizsgálata Mann-Whitney próbával

	előford	szerepek	rutin	részvétel	érzelmek	szimboltart	folyamatosság	tudatosság
Mann-Whitney U	30964,50	36868,500	34042,50	34484,00	31070,50	31468,500	34405,500	32097,000
Wilcoxon W	40975,50	17811	44053,50	44354,00	41081,50	41479,500	175120,500	42108,000
Z	-3,140	-,018	-1,631	-1,288	-3,085	-2,890	-1,202	-2,554
Asymp. Sig. (2-tailed)	,002	,986	,103	,198	,002	,004	,229	,011

a. Grouping Variable: nem

4.8. melléklet: A családi rituálék vizsgálata különböző életkori csoportokban Kruskal-Wallis tesztel

Test Statistics ^{a,b}								
	előford	szerepek	rutin	részvéte	érzelme	szimboltar	folyamatossá	tudatossá
	g	k	g	l	k	t	g	g
Chi-Square	10,013	,758	8,570	2,622	26,175	20,540	,945	7,873
df	2	2	2	2	2	2	2	2
Asymp. Sig.	,007	,684	,014	,270	,000	,000	,623	,020
a. Kruskal Wallis Test								
b. Grouping Variable: kor_kategoriak								

4.9. melléklet: Az életkori csoportok átlagértékei a családi rituálék érzelmi dimenzióinak mentén

Lantos Katalin

A szülői bánásmód és a családi rituálék összefüggései, valamint hatásuk a serdülők és posztadoleszcensek szorongásra való hajlamára és megküzdési stratégiáira

1. korcsoport

	N	Minimum	Maximum	Átlag	Szórás
rutinfaktor	160	31,00	115,00	51,3688	9,27811
jelentésseliségfaktor	159	47,00	123,00	87,4528	13,47182
előford	161	8,00	54,00	18,8261	4,39113
rutin	161	8,00	24,00	16,2360	2,98646
érzelmek	161	9,00	26,00	17,7267	3,34101
szimboltart	161	8,00	27,00	17,8323	3,57288
tudatosság	161	8,00	25,00	16,5280	3,35049
Valid N (listwise)	159				

2. korcsoport

	N	Minimum	Maximum	Átlag	Szórás
rutinfaktor	289	25,00	77,00	52,4014	8,87362
jelentésseliségfaktor	289	42,00	132,00	92,4567	15,92754
előford	290	7,00	28,00	19,5310	3,87264
rutin	290	7,00	24,00	16,3793	3,43616
érzelmek	290	7,00	28,00	19,6448	4,44124
szimboltart	290	7,00	28,00	19,5897	4,36333
tudatosság	290	7,00	28,00	17,4310	3,61998
Valid N (listwise)	288				

3. korcsoport

	N	Minimum	Maximum	Átlag	Szórás
rutinfaktor	219	24,00	81,00	53,2055	9,63169
jelentésseliségfaktor	219	36,00	134,00	91,7397	16,44537
előford	220	7,00	28,00	19,5136	4,13525
rutin	220	7,00	25,00	17,1773	3,43105
érzelmek	220	7,00	28,00	19,0227	4,51020
szimboltart	220	7,00	28,00	19,1136	4,28556
tudatosság	219	7,00	28,00	17,3607	3,80156
Valid N (listwise)	218				

4.10. melléklet: Az életkori csoportok összehasonlítása Mann-Whitney próbával a családi rituálék dimenzióiban

1-2. csoport

Test Statistics^a

	előford	rutin	érzelmek	szimboltart	tudatosság
Mann-Whitney U	13874,500	16190,000	12069,000	12682,000	15062,500
Wilcoxon W	33575,500	35891,000	31770,000	32383,000	34763,500
Z	-3,576	-1,368	-5,294	-4,709	-2,443
Asymp. Sig. (2-tailed)	,000	,171	,000	,000	,015

a. Grouping Variable: kor_kategoriak

1.-3. csoport

Test Statistics^a

Lantos Katalin

A szülői bánásmód és a családi rituálék összefüggései, valamint hatásuk a serdülők és posztadoleszcensek szorongásra való hajlamára és megküzdési stratégiáira

	előford	rutin	ézelmek	szimboltart	tudatosság
Mann-Whitney U	22842,500	23740,000	21779,500	21917,500	24896,000
Wilcoxon W	42543,500	43441,000	41480,500	41618,500	44597,000
Z	-4,118	-3,540	-4,802	-4,714	-2,732
Asymp. Sig. (2-tailed)	,000	,000	,000	,000	,006

a. Grouping Variable: kor_kategoriak

4.11. Megküzdési stratégiák preferenciájának vizsgálata fiúk esetében (páros t-próba, Bonferroni korrekcióval)

Paired Samples Statistics					
		Átlag	N	Szórás	Std. Error Mean
Pair 1	elkerülés	43,6711	149	9,81411	,80400
	érzelemtkp	40,3691	149	10,88164	,89146
Pair 2	elkerülés	43,7600	150	9,84148	,80355
	feladatkp	58,1867	150	9,85695	,80482
Pair 3	feladatkp	58,1477	149	9,87857	,80928
	érzelemtkp	40,3691	149	10,88164	,89146

Paired Samples Test									
		Paired Differences					t	df	Sig. (2-tailed)
		Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean	95% Confidence Interval of the Difference				
					Lower	Upper			
Pair 1	elkerülés - érzelemtkp	3,30201	13,07034	1,07076	1,18605	5,41797	3,084	148	,002
Pair 2	elkerülés - feladatkp	14,42667	13,02828	1,06375	16,52866	12,32467	13,562	149	,000
Pair 3	feladatkp - érzelemtkp	17,77852	15,18616	1,24410	15,32003	20,23702	14,290	148	,000

4.12. Megküzdési stratégiák preferenciájának vizsgálata lányok esetében (páros t-próba, Bonferroni korrekcióval)

Paired Samples Statistics					
		Mean	N	Std. Deviation	Std. Error Mean
Pair 1	elkerülés	47,1633	551	10,34525	,44072
	érzelemtkp	43,7659	551	12,13191	,51684
Pair 2	elkerülés	47,1721	552	10,33791	,44001
	feladatkp	61,0290	552	8,85921	,37707
Pair 3	feladatkp	61,0072	552	8,87399	,37770

Lantos Katalin

A szülői bánásmód és a családi rituálék összefüggései, valamint hatásuk a serdülők és posztadoleszcensek szorongásra való hajlamára és megküzdési stratégiáira

	érzelemtkp	43,8043	552	12,15455	,51733
--	------------	---------	-----	----------	--------

Paired Samples Test										
			Paired Differences				t	df	Sig. (2-tailed)	
			Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean	95% Confidence Interval of the Difference				
						Lower				Upper
Pair 1	elkerülés érzelemtkp	-	3,39746	14,10931	,60108	2,21677	4,57815	5,652	550	,000
Pair 2	elkerülés feladatkp	-	13,85688	13,87249	,59045	15,01670	12,69707	23,468	551	,000
Pair 3	feladatkp érzelemtkp	-	17,20290	17,15179	,73003	15,76892	18,63688	23,565	551	,000

4.13. melléklet: A feladatközpontú megküzdési stratégia különbségei életkori csoportonként (Tukey-B próba)

feladatkp					
	kor_kategoriak	N	Subset for alpha = 0.05		
			1	2	3
Tukey B ^{a,b}	1,00	167	56,7006		
	2,00	304		60,6118	
	3,00	232			62,8017
Means for groups in homogeneous subsets are displayed.					
a. Uses Harmonic Mean Sample Size = 220,786.					
b. The group sizes are unequal. The harmonic mean of the group sizes is used. Type I error levels are not guaranteed.					

4.14. melléklet: Az érzelemtközpontú megküzdési stratégia különbségei életkori csoportonként

Multiple Comparisons								
Dependent Variable	(I) kor_kategoriak	(J) kor_kategoriak	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig.	95% Confidence Interval		
						Lower Bound	Upper Bound	
érzelemtkp	1,00	2,00	-2,99013 [*]	1,12245	,024	-	5,6837	-,2966
		3,00	-2,35931	1,24877	,168	-	5,3541	,6355
	2,00	1,00	2,99013 [*]	1,12245	,024	,2966	5,6837	
		3,00	,63082	1,06272	,911	-	1,9157	3,1773
	3,00	1,00	2,35931	1,24877	,168	-,6355	5,3541	

Lantos Katalin

A szülői bánásmód és a családi rituálék összefüggései, valamint hatásuk a serdülők és posztadoleszcensek szorongásra való hajlamára és megküzdési stratégiáira

			2,00	-,63082	1,06272	,911	- 3,1773	1,9157
*. The mean difference is significant at the 0.05 level.								

4.15. A szülői bánásmód és szorongás összefüggésének vizsgálata lineáris regresszióval

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	,242 ^a	,059	,057	8,83797
2	,294 ^b	,086	,084	8,71317
3	,312 ^c	,097	,093	8,66700

a. Predictors: (Constant), szeretetapa

b. Predictors: (Constant), szeretetapa, túlvédésanya

c. Predictors: (Constant), szeretetapa, túlvédésanya, szeretetanya

ANOVA^a

Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	3164,819	1	3164,819	40,518	,000 ^b
	Residual	50927,561	652	78,110		
	Total	54092,381	653			
2	Regression	4668,896	2	2334,448	30,749	,000 ^c
	Residual	49423,485	651	75,919		
	Total	54092,381	653			
3	Regression	5266,357	3	1755,452	23,370	,000 ^d
	Residual	48826,024	650	75,117		
	Total	54092,381	653			

a. Dependent Variable: szorössz

b. Predictors: (Constant), szeretetapa

c. Predictors: (Constant), szeretetapa, túlvédésanya

d. Predictors: (Constant), szeretetapa, túlvédésanya, szeretetanya

Coefficients^a

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	54,642	1,142		47,832	,000
	szeretetapa	-,270	,042	-,242	-6,365	,000
2	(Constant)	51,621	1,315		39,260	,000
	szeretetapa	-,240	,042	-,215	-5,668	,000
	túlvédésanya	,287	,064	,169	4,451	,000
3	(Constant)	55,685	1,946		28,617	,000

Lantos Katalin

A szülői bánásmód és a családi rituálék összefüggései, valamint hatásuk a serdülők és posztadoleszcensek szorongásra való hajlamára és megküzdési stratégiáira

szerepetanya	-,188	,046	-,169	-4,106	,000
túlvédésanya	,243	,066	,143	3,676	,000
szerepetanya	-,167	,059	-,119	-2,820	,005

a. Dependent Variable: szorongás

4.16. melléklet: A megküzdési stratégia alapján létrejött klaszterek vizsgálata a szülői bánásmód mentén Kruskal-Wallis próbával

Test Statistics ^{a,b}						
	szerepetanya	szerepetapa	korlátozásanya	korlátozásapa	túlvédésanya	túlvédésapa
Chi-Square	40,209	18,602	9,114	16,315	28,143	35,780
df	2	2	2	2	2	2
Asymp. Sig.	,000	,000	,010	,000	,000	,000
a. Kruskal Wallis Test						
b. Grouping Variable: Cluster Number of Case						

4.17. melléklet: A megküzdési stratégia alapján létrejött klaszterek átlagértékei a szülői bánásmód kategóriáiban

Ranks			
	Cluster Number of Case	N	Mean Rank
szerepetanya	1	177	275,07
	2	266	351,19
	3	255	399,40
	Total	698	
szerepetapa	1	162	282,85
	2	253	323,93
	3	242	365,20
	Total	657	
korlátozásanya	1	178	381,24
	2	266	355,15
	3	255	322,82
	Total	699	
korlátozásapa	1	164	358,10
	2	253	349,03
	3	242	291,07
	Total	659	
túlvédésanya	1	177	355,09
	2	266	393,24
	3	255	299,99
	Total	698	
túlvédésapa	1	164	341,18

Lantos Katalin

A szülői bánásmód és a családi rituálék összefüggései, valamint hatásuk a serdülők és posztadoleszcensek szorongásra való hajlamára és megküzdési stratégiáira

	2	252	373,32
	3	240	272,77
	Total	656	

4.18. melléklet: A megküzdési stratégia alapján létrejött klaszterek összehasonlítása a szülői bánásmód mentén Mann-Whitney próbával.

	Cluster Number of Case	N	Mean Rank	Sum of Ranks
szeretetanya	1	177	192,94	34149,50
	2	266	241,34	64196,50
	Total	443		
szeretetapa	1	162	191,85	31080,00
	2	253	218,34	55240,00
	Total	415		
korlátozássanya	1	178	232,40	41366,50
	2	266	215,88	57423,50
	Total	444		
korlátozásapa	1	164	212,57	34862,00
	2	253	206,68	52291,00
	Total	417		
túlvédéssanya	1	177	206,95	36631,00
	2	266	232,01	61715,00
	Total	443		
túlvédéssapa	1	164	195,95	32135,50
	2	252	216,67	54600,50
	Total	416		

Test Statistics(a)

	szereteta nya	szereteta pa	korlátozása nya	korlátozás apa	túlvédéssan ya	túlvédésapa
Mann-Whitney U	18396,500	17877,000	21912,500	20160,000	20878,000	18605,500
Wilcoxon W	34149,500	31080,000	57423,500	52291,000	36631,000	32135,500
Z	-3,912	-2,197	-1,333	-,489	-2,022	-1,722
Asymp. Sig. (2-tailed)	,000	,028	,182	,625	,043	,085

a Grouping Variable: Cluster Number of Case

Ranks

	Cluster Number of Case	N	Mean Rank	Sum of Ranks
szeretetanya	1	177	171,14	30291,50
	3	255	247,99	63236,50
	Total	432		
szeretetapa	1	162	172,49	27944,00
	3	242	222,59	53866,00
	Total	404		

Lantos Katalin

A szülői bánásmód és a családi rituálék összefüggései, valamint hatásuk a serdülők és posztadoleszcensek szorongásra való hajlamára és megküzdési stratégiáira

korlátozássanya	1	178	238,35	42426,00
	3	255	202,10	51535,00
	Total	433		
korlátozásapa	1	164	228,02	37396,00
	3	242	186,88	45225,00
	Total	406		
túlvédésanya	1	177	237,14	41973,00
	3	255	202,18	51555,00
	Total	432		
túlvédésapa	1	164	227,73	37348,50
	3	240	185,26	44461,50
	Total	404		

Test Statistics(a)

	szeretetanya	szeretetapa	korlátozásanya	korlátozásapa	túlvédésanya	túlvédésapa
Mann-Whitney U	14538,500	14741,000	18895,000	15822,000	18915,000	15541,500
Wilcoxon W	30291,500	27944,000	51535,000	45225,000	51555,000	44461,500
Z	-6,328	-4,231	-2,976	-3,477	-2,869	-3,603
Asymp. Sig. (2-tailed)	,000	,000	,003	,001	,004	,000

a Grouping Variable: Cluster Number of Case

Ranks

	Cluster Number of Case	N	Mean Rank	Sum of Ranks
szeretetanya	2	266	243,35	64731,50
	3	255	279,41	71249,50
	Total	521		
szeretetapa	2	253	232,59	58845,50
	3	242	264,11	63914,50
	Total	495		
korlátozássanya	2	266	272,77	72557,50
	3	255	248,72	63423,50
	Total	521		
korlátozásapa	2	253	269,34	68144,00
	3	242	225,69	54616,00
	Total	495		
túlvédésanya	2	266	294,73	78398,00
	3	255	225,82	57583,00
	Total	521		
túlvédésapa	2	252	283,15	71354,50
	3	240	208,01	49923,50
	Total	492		

Test Statistics(a)

Lantos Katalin

A szülői bánásmód és a családi rituálék összefüggései, valamint hatásuk a serdülők és posztadoleszcensek szorongásra való hajlamára és megküzdési stratégiáira

	szerepetanya	szerepetapa	korlátozásanya	korlátozásapa	túlvédésanya	túlvédésapa
Mann-Whitney U	29220,500	26714,500	30783,500	25213,000	24943,000	21003,500
Wilcoxon W	64731,500	58845,500	63423,500	54616,000	57583,000	49923,500
Z	-2,757	-2,454	-1,829	-3,405	-5,234	-5,876
Asymp. Sig. (2-tailed)	,006	,014	,067	,001	,000	,000

a Grouping Variable: Cluster Number of Case

4.19. melléklet: A családi rituálék típusainak és szorongás összefüggéseinek vizsgálata lineáris regresszióval.

Model Summary^c

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate	Durbin-Watson
1	,202 ^a	,041	,039	8,87621	
2	,219 ^b	,048	,045	8,84964	1,814

a. Predictors: (Constant), hétvége

b. Predictors: (Constant), hétvége, ebéd

c. Dependent Variable: szorössz

ANOVA^a

Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	2210,274	1	2210,274	28,054	,000 ^b
	Residual	52157,069	662	78,787		
	Total	54367,343	663			
2	Regression	2600,339	2	1300,170	16,602	,000 ^c
	Residual	51767,004	661	78,316		
	Total	54367,343	663			

a. Dependent Variable: szorössz

b. Predictors: (Constant), hétvége

c. Predictors: (Constant), hétvége, ebéd

Coefficients^a

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.	Collinearity Statistics	
		B	Std. Error	Beta			Tolerance	VIF
1	(Constant)	56,004	1,562		35,865	,000		
	hétvége	-,427	,081	-,202	-5,297	,000	1,000	1,000
2	(Constant)	57,673	1,727		33,392	,000		
	hétvége	-,310	,096	-,146	-3,230	,001	,701	1,426
	ebéd	-,186	,084	-,101	-2,232	,026	,701	1,426

Lantos Katalin

A szülői bánásmód és a családi rituálék összefüggései, valamint hatásuk a serdülők és posztadoleszcensek szorongásra való hajlamára és megküzdési stratégiáira

a. Dependent Variable: szorössz

4.20. melléklet: A családi rituálék érzelmi dimenzióinak és a vonásszorongás szintjének vizsgálata lineáris regresszióval

Model Summary

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate	Durbin-Watson
1	,227(a)	,052	,050	8,82487	
2	,242(b)	,059	,056	8,79943	
3	,254(c)	,065	,060	8,77759	1,817

a Predictors: (Constant), előford

b Predictors: (Constant), előford, szimboltart

c Predictors: (Constant), előford, szimboltart, rutin

d Dependent Variable: szorössz

ANOVA

Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	2811,932	1	2811,932	36,107	,000(a)
	Residual	51555,411	662	77,878		
	Total	54367,343	663			
2	Regression	3186,142	2	1593,071	20,574	,000(b)
	Residual	51181,201	661	77,430		
	Total	54367,343	663			
3	Regression	3516,964	3	1172,321	15,216	,000(c)
	Residual	50850,380	660	77,046		
	Total	54367,343	663			

a Predictors: (Constant), előford

b Predictors: (Constant), előford, szimboltart

c Predictors: (Constant), előford, szimboltart, rutin

d Dependent Variable: szorössz

Coefficients

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.	Collinearity Statistics	
		B	Std. Error	Beta			Tolerance	VIF
1	(Constant)	57,644	1,651		34,906	,000		
	előford	,502	,083	-,227	-6,009	,000	1,000	1,000
2	(Constant)	58,888	1,741		33,821	,000		
	előford	,320	,117	-,145	-2,726	,007	,503	1,987
	szimboltart	,250	,114	-,117	-2,198	,028	,503	1,987
3	(Constant)	56,587	2,062		27,449	,000		
	előford	,380	,121	-,172	-3,151	,002	,474	2,108

Lantos Katalin

A szülői bánásmód és a családi rituálék összefüggései, valamint hatásuk a serdülők és posztadoleszcensek szorongásra való hajlamára és megküzdési stratégiáira

szimboltart	-						
t	,269	,114	-,125	-2,357	,019	,500	1,998
rutin	,229	,111	,085	2,072	,039	,843	1,187

a Dependent Variable: szorössz

4.21. melléklet: A családi rituálék típusainak és érzelmi jellemzőinek vizsgálata a vonásszorongással összefüggésben (lineáris regresszió)

Model Summary

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate	Durbin-Watson
1	,227(a)	,052	,050	8,82487	
2	,247(b)	,061	,058	8,78808	
3	,268(c)	,072	,068	8,74409	1,819

a Predictors: (Constant), előford

b Predictors: (Constant), előford, hétvége

c Predictors: (Constant), előford, hétvége, rutin

d Dependent Variable: szorössz

ANOVA

Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	2811,932	1	2811,932	36,107	,000(a)
	Residual	51555,411	662	77,878		
	Total	54367,343	663			
2	Regression	3318,024	2	1659,012	21,481	,000(b)
	Residual	51049,319	661	77,230		
	Total	54367,343	663			
3	Regression	3904,346	3	1301,449	17,022	,000(c)
	Residual	50462,998	660	76,459		
	Total	54367,343	663			

a Predictors: (Constant), előford

b Predictors: (Constant), előford, hétvége

c Predictors: (Constant), előford, hétvége, rutin

d Dependent Variable: szorössz

Coefficients

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.	Collinearity Statistics	
		B	Std. Error				Beta	Tolerance
1	(Constant)	57,644	1,651		34,906	,000		
	előford	-,502	,083	-,227	-6,009	,000	1,000	1,000
2	(Constant)	59,637	1,819		32,777	,000		
	előford	-,370	,098	-,168	-3,787	,000	,724	1,382
	hétvége	-,240	,094	-,113	-2,560	,011	,724	1,382
3	(Constant)	56,971	2,051		27,783	,000		
	előford	-,429	,099	-,194	-4,308	,000	,691	1,447

Lantos Katalin

A szülői bánásmód és a családi rituálék összefüggései, valamint hatásuk a serdülők és posztadoleszcensek szorongásra való hajlamára és megküzdési stratégiáira

hétvége	-,319	,098	-,150	-3,265	,001	,663	1,509
rutin	,318	,115	,118	2,769	,006	,776	1,288

a Dependent Variable: szorössz

4.22. melléklet: A problémafókuszú megküzdési stratégia és a családi rituálék típusainak vizsgálata lineáris regresszóval

Model Summary

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate	Durbin-Watson
1	,181 ^a	,033	,031	9,03241	
2	,213 ^b	,046	,043	8,98012	1,899

a. Predictors: (Constant), hétvége

b. Predictors: (Constant), hétvége, kulturünnep

c. Dependent Variable: feladatkp

ANOVA

Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	1842,260	1	1842,260	22,581	,000 ^b
	Residual	54090,486	663	81,584		
	Total	55932,746	664			
2	Regression	2547,412	2	1273,706	15,794	,000 ^c
	Residual	53385,334	662	80,642		
	Total	55932,746	664			

a. Dependent Variable: feladatkp

b. Predictors: (Constant), hétvége

c. Predictors: (Constant), hétvége, kulturünnep

Coefficients

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.	Collinearity Statistics	
		B	Std. Error	Beta			Tolerance	VIF
1	(Constant)	53,045	1,589		33,389	,000		
	hétvége	,390	,082	,181	4,752	,000	1,000	1,000
2	(Constant)	50,084	1,870		26,780	,000		
	hétvége	,316	,085	,147	3,712	,000	,915	1,093
	kulturünnep	,218	,074	,117	2,957	,003	,915	1,093

a. Dependent Variable: feladatkp

4.23. melléklet: A feladatközpontú megküzdési stratégia és a családi rituálék érzelmi dimenzióinak vizsgálata lineáris regresszióval

Model Summary

Lantos Katalin

A szülői bánásmód és a családi rituálék összefüggései, valamint hatásuk a serdülők és posztadoleszcensek szorongásra való hajlamára és megküzdési stratégiáira

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate	Durbin-Watson
1	,225(a)	,051	,049	8,94849	1,915

a Predictors: (Constant), szimboltart

b Dependent Variable: feladatkp

ANOVA

Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	2842,656	1	2842,656	35,500	,000(a)
	Residual	53090,090	663	80,076		
	Total	55932,746	664			

a Predictors: (Constant), szimboltart

b Dependent Variable: feladatkp

Coefficients

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.	Collinearity Statistics	
		B	Std. Error	Beta			Tolerance	VIF
1	(Constant)	51,098	1,601		31,921	,000	1,000	1,000
	szimboltart	,489	,082	,225	5,958	,000		

a Dependent Variable: feladatkp

4.24. melléklet: A feladatközpontú megküzdési stratégia és a családi rituálék típusainak és érzelmi dimenzióinak együttes vizsgálata lineáris regresszióval Model Summary(b)

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate	Durbin-Watson
1	,225(a)	,051	,049	8,94849	1,915

a Predictors: (Constant), szimboltart

b Dependent Variable: feladatkp

ANOVA

Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	2842,656	1	2842,656	35,500	,000(a)
	Residual	53090,090	663	80,076		
	Total	55932,746	664			

a Predictors: (Constant), szimboltart

b Dependent Variable: feladatkp

Coefficients

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.	Collinearity Statistics	
		B	Std. Error	Beta			Tolerance	VIF
1	(Constant)	51,098	1,601		31,921	,000		

Lantos Katalin

A szülői bánásmód és a családi rituálék összefüggései, valamint hatásuk a serdülők és posztadoleszcensek szorongásra való hajlamára és megküzdési stratégiáira

szimbolta rt	,489	,082	,225	5,958	,000	1,000	1,000
-----------------	------	------	------	-------	------	-------	-------

a. Dependent Variable: feladatkp

4.25. melléklet: Az érzelmközpontú megküzdési stratégia és a családi rituálék típusainak vizsgálata lineáris regresszóval

Model Summary

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate	Durbin-Watson
1	,174 ^a	,030	,029	11,88876	
2	,194 ^b	,038	,035	11,85318	1,893

a. Predictors: (Constant), ebéd

b. Predictors: (Constant), ebéd, hétvége

c. Dependent Variable: érzelemtkp

ANOVA

Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	2926,296	1	2926,296	20,704	,000 ^b
	Residual	93427,423	661	141,343		
	Total	96353,719	662			
2	Regression	3625,165	2	1812,582	12,901	,000 ^c
	Residual	92728,555	660	140,498		
	Total	96353,719	662			

a. Dependent Variable: érzelemtkp

b. Predictors: (Constant), ebéd

c. Predictors: (Constant), ebéd, hétvége

Coefficients

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.	Collinearity Statistics	
		B	Std. Error	Beta			Tolerance	VIF
1	(Constant)	52,121	2,015		25,873	,000		
	ebéd	-,428	,094	-,174	-4,550	,000	1,000	1,000
2	(Constant)	54,701	2,318		23,601	,000		
	ebéd	-,292	,112	-,119	-2,603	,009	,701	1,426
	hétvége	-,287	,129	-,102	-2,230	,026	,701	1,426

a. Dependent Variable: érzelemtkp

4.26. melléklet: Az érzelmközpontú megküzdési stratégia és a családi rituálék érzelmi dimenzióinak vizsgálata lineáris regresszióval

Lantos Katalin

A szülői bánásmód és a családi rituálék összefüggései, valamint hatásuk a serdülők és posztadoleszcensek szorongásra való hajlamára és megküzdési stratégiáira

Model Summary

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate	Durbin-Watson
1	,189(a)	,036	,034	11,85678	1,867

a Predictors: (Constant), szimboltart

b Dependent Variable: érzelemtkp

ANOVA

Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	3428,276	1	3428,276	24,386	,000(a)
	Residual	92925,444	661	140,583		
	Total	96353,719	662			

a Predictors: (Constant), szimboltart

b Dependent Variable: érzelemtkp

Coefficients

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.	Collinearity Statistics	
		B	Std. Error	Beta			Tolerance	VIF
1	(Constant)	53,451	2,127		25,136	,000		
	szimboltart	-,539	,109	-,189	-4,938	,000	1,000	1,000

a Dependent Variable: érzelemtkp

4.27. melléklet: Az érzelmközpontú megküzdési stratégia összesített vizsgálata a családi rituálék típusainak és érzelmi dimenzióinak összefüggésében (lineáris regresszió)

Model Summary

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate	Durbin-Watson
1	,189(a)	,036	,034	11,85678	
2	,215(b)	,046	,043	11,80049	
3	,231(c)	,053	,049	11,76600	1,862

a Predictors: (Constant), szimboltart

b Predictors: (Constant), szimboltart, vallásiünnep

c Predictors: (Constant), szimboltart, vallásiünnep, ebéd

d Dependent Variable: érzelemtkp

ANOVA

Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	3428,276	1	3428,276	24,386	,000(a)
	Residual	92925,444	661	140,583		
	Total	96353,719	662			
2	Regression	4447,672	2	2223,836	15,970	,000(b)
	Residual	91906,044	660	139,252		

Lantos Katalin

A szülői bánásmód és a családi rituálék összefüggései, valamint hatásuk a serdülők és posztadoleszcensek szorongásra való hajlamára és megküzdési stratégiáira

	Total	96353,719	662			
3	Regression	5122,633	3	1707,544	12,334	,000(c)
	Residual	91231,087	659	138,439		
	Total	96353,719	662			

a Predictors: (Constant), szimboltart

b Predictors: (Constant), szimboltart, vallásiünnep

c Predictors: (Constant), szimboltart, vallásiünnep, ebéd

d Dependent Variable: érzelemtkp

Coefficients

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.	Collinearity Statistics	
		B	Std. Error	Beta			Tolerance	VIF
1	(Constant)	53,451	2,127		25,136	,000		
	szimboltart	-,539	,109	-,189	-4,938	,000	1,000	1,000
2	(Constant)	51,825	2,200		23,555	,000		
	szimboltart	-,702	,124	-,246	-5,651	,000	,763	1,311
	vallásiünnep	,241	,089	,118	2,706	,007	,763	1,311
3	(Constant)	53,913	2,389		22,568	,000		
	szimboltart	-,542	,144	-,190	-3,773	,000	,568	1,761
	vallásiünnep	,242	,089	,118	2,731	,006	,763	1,311
	ebéd	-,248	,112	-,101	-2,208	,028	,687	1,456

a Dependent Variable: érzelemtkp

4.28. melléklet: A szülői bánásmód klasztereinek különbségei a családi rituálék típusaiban (egyszempontú variancia-analízis eredményei)

Descriptives

		N	Mean	Std. Deviation	Std. Error	95% Confidence Interval for Mean		Minimum	Maximum
						Lower Bound	Upper Bound		
ebéd	1	18	19,5556	5,23812	1,23464	16,9507	22,1604	10,00	31,00
	2	36	20,2778	4,01149	,66858	18,9205	21,6351	12,00	28,00
	3	49	18,1837	5,44546	,77792	16,6196	19,7478	8,00	30,00
	4	25	22,5214	4,51219	,28146	21,9671	23,0757	10,00	32,00
	5	35	17,7143	5,68057	,96019	15,7629	19,6656	8,00	26,00
	6	16	21,6061	4,01324	,31243	20,9892	22,2230	11,00	31,00
	7	72	18,2222	4,74779	,55953	17,1065	19,3379	9,00	27,00
	Total	63	20,92778	4,88175	,19419	20,5965	21,3592	8,00	32,00
hétvége	1	19	17,8421	4,12665	,94672	15,8531	19,8311	10,00	26,00
	2	37	18,6216	3,87550	,63713	17,3295	19,9138	9,00	26,00
	3	49	17,4490	4,25275	,60754	16,2274	18,6705	9,00	26,00
	4	25	20,1667	4,06074	,25281	19,6688	20,6645	9,00	29,00
	5	34	15,0294	3,95800	,67879	13,6484	16,4104	8,00	24,00
	6	16	19,4061	3,69393	,28757	18,8382	19,9739	9,00	29,00
	7	73	16,5616	4,08923	,47861	15,6076	17,5157	8,00	26,00
	Total	63	18,95102	4,24113	,16830	18,5797	19,2407	8,00	29,00
nyaralás	1	19	21,0526	4,06166	,93181	19,0950	23,0103	12,00	28,00
	2	37	20,3243	4,14363	,68121	18,9428	21,7059	11,00	28,00
	3	49	19,7959	4,79574	,68511	18,4184	21,1734	9,00	29,00
	4	25	21,3735	4,39288	,27402	20,8339	21,9132	8,00	32,00
	5	35	18,1429	4,99496	,84430	16,4270	19,8587	10,00	28,00
	6	16	21,5305	3,86335	,30168	20,9348	22,1262	9,00	31,00
	7	75	18,9600	4,63372	,53506	17,8939	20,0261	10,00	29,00
	Total	63	20,76594	4,44745	,17635	20,4131	21,1057	8,00	32,00
évfordünnep	1	19	21,9474	3,00876	,69026	20,4972	23,3975	17,00	30,00
	2	37	23,4865	4,10705	,67520	22,1171	24,8558	16,00	31,00
	3	48	22,2083	4,79343	,69187	20,8165	23,6002	12,00	32,00
	4	25	23,5922	4,05454	,25391	23,0921	24,0922	9,00	32,00
	5	35	19,6286	5,23611	,88506	17,8299	21,4272	9,00	27,00
	6	16	23,0488	3,84166	,29998	22,4564	23,6411	10,00	32,00
	7	75	21,0800	4,91484	,56752	19,9492	22,2108	8,00	30,00
	Total	63	22,73741	4,34703	,17278	22,4348	23,1134	8,00	32,00
különle günnep	1	19	21,4211	3,64106	,83532	19,6661	23,1760	12,00	27,00
	2	37	20,7	4,415	,7258	19,2307	22,1747	12,00	28,00

Lantos Katalin

A szülői bánásmód és a családi rituálék összefüggései, valamint hatásuk a serdülők és posztadoleszcensek szorongásra való hajlamára és megküzdési stratégiáira

		027	03	3					
3	48	19,2 917	5,267 15	,7602 5	17,7622	20,8211	8,00	32,00	
4	25 6	21,6 211	4,581 40	,2863 4	21,0572	22,1850	8,00	54,00	
5	34	16,6 176	4,499 26	,7716 2	15,0478	18,1875	8,00	25,00	
6	16 4	21,0 610	3,750 98	,2929 0	20,4826	21,6393	9,00	30,00	
7	74	19,2 568	4,539 21	,5276 7	18,2051	20,3084	8,00	30,00	
Total	63 2	20,6 930	4,560 99	,1814 3	20,3368	21,0493	8,00	54,00	
vallásiü nnep	1	18,6 842	4,888 22	1,121 44	16,3282	21,0403	10,00	31,00	
	2	20,3 514	4,928 47	,8102 4	18,7081	21,9946	12,00	31,00	
	3	19,3 542	6,815 16	,9836 8	17,3753	21,3331	8,00	32,00	
	4	19,9 225	6,156 34	,3832 8	19,1677	20,6772	8,00	32,00	
	5	18,8 529	6,296 38	1,079 82	16,6560	21,0499	8,00	31,00	
	6	20,4 024	5,010 08	,3912 2	19,6299	21,1750	8,00	32,00	
	7	18,8 243	6,536 22	,7598 2	17,3100	20,3386	8,00	32,00	
Total	63 4	19,8 060	5,889 33	,2339 0	19,3467	20,2653	8,00	32,00	
kulturü nnep	1	17,8 889	4,574 72	1,078 27	15,6139	20,1638	10,00	24,00	
	2	19,5 946	4,166 40	,6849 5	18,2054	20,9837	8,00	30,00	
	3	18,9 796	5,379 32	,7684 7	17,4345	20,5247	8,00	29,00	
	4	20,9 883	5,014 08	,3133 8	20,3711	21,6054	8,00	32,00	
	5	16,4 706	5,604 30	,9611 3	14,5152	18,4260	8,00	29,00	
	6	20,0 736	4,193 70	,3284 8	19,4250	20,7223	8,00	32,00	
	7	19,1 486	5,011 45	,5825 7	17,9876	20,3097	8,00	29,00	
Total	63 1	19,9 667	4,938 40	,1965 9	19,5807	20,3528	8,00	32,00	

Test of Homogeneity of Variances

	Levene Statistic	df1	df2	Sig.
ebéd	3,243	6	625	,004
hétvége	,755	6	628	,606
nyaralás	1,580	6	629	,150
évfordünnep	3,143	6	626	,005
különlegünnep	1,504	6	625	,174
vallásiünnep	3,571	6	627	,002
kulturünnep	2,156	6	624	,046

Multiple Comparisons

Lantos Katalin

A szülői bánásmód és a családi rituálék összefüggései, valamint hatásuk a serdülők és posztadoleszcensek szorongásra való hajlamára és megküzdési stratégiáira

Dependent Variable		(I) Cluster Number of Case	(J) Cluster Number of Case	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig.	95% Confidence Interval	
							Lower Bound	Upper Bound
ebéd	Dunnett T3	1	2	-,72222	1,40404	1,000	-5,3715	3,9271
			3	1,37188	1,45928	1,000	-3,4047	6,1484
			4	-2,96585	1,26631	,401	-7,3282	1,3965
			5	1,84127	1,56406	,994	-3,2193	6,9019
			6	-2,05051	1,27355	,876	-6,4254	2,3244
			7	1,33333	1,35551	,999	-3,2013	5,8679
			1	,72222	1,40404	1,000	-3,9271	5,3715
		2	3	2,09410	1,02575	,591	-1,1068	5,2950
			4	-2,24362	,72541	,064	-4,5552	,0680
			5	2,56349	1,17003	,472	-1,1262	6,2532
			6	-1,32828	,73798	,781	-3,6728	1,0162
			7	2,05556	,87182	,343	-,6665	4,7776
			1	-1,37188	1,45928	1,000	-6,1484	3,4047
			2	-2,09410	1,02575	,591	-5,2950	1,1068
		3	4	-4,33773(*)	,82728	,000	-6,9463	-1,7292
			5	,46939	1,23577	1,000	-3,4051	4,3439
			6	-3,42239(*)	,83832	,003	-6,0608	-,7840
			7	-,03855	,95825	1,000	-3,0190	2,9419
			1	2,96585	1,26631	,401	-1,3965	7,3282
			2	2,24362	,72541	,064	-,0680	4,5552
			3	4,33773(*)	,82728	,000	1,7292	6,9463
		4	5	4,80712(*)	1,00059	,000	1,5856	8,0286
			6	,91534	,42052	,470	-,3673	2,1980
			7	4,29918(*)	,62634	,000	2,3584	6,2399
			1	-1,84127	1,56406	,994	-6,9019	3,2193
			2	-2,56349	1,17003	,472	-6,2532	1,1262
			3	-,46939	1,23577	1,000	-4,3439	3,4051
			4	-4,80712(*)	1,00059	,000	-8,0286	-1,5856

Lantos Katalin

A szülői bánásmód és a családi rituálék összefüggései, valamint hatásuk a serdülők és posztadoleszcensek szorongásra való hajlamára és megküzdési stratégiáira

			6	-3,89177(*)	1,00 974	,008	-7,1360	-,6476
			7	-,50794	1,11 133	1,000	-4,0202	3,0043
		6	1	2,05051	1,27 355	,876	-2,3244	6,4254
			2	1,32828	,737 98	,781	-1,0162	3,6728
			3	3,42239(*)	,838 32	,003	,7840	6,0608
			4	-,91534	,420 52	,470	-2,1980	,3673
			5	3,89177(*)	1,00 974	,008	,6476	7,1360
			7	3,38384(*)	,640 85	,000	1,4010	5,3667
		7	1	-1,33333	1,35 551	,999	-5,8679	3,2013
			2	-2,05556	,871 82	,343	-4,7776	,6665
			3	,03855	,958 25	1,000	-2,9419	3,0190
			4	-4,29918(*)	,626 34	,000	-6,2399	-2,3584
			5	,50794	1,11 133	1,000	-3,0043	4,0202
			6	-3,38384(*)	,640 85	,000	-5,3667	-1,4010
hétvége	Dunnett T3	1	2	-,77952	1,14 114	1,000	-4,4896	2,9305
			3	,39313	1,12 489	1,000	-3,2696	4,0559
			4	-2,32456	,979 89	,379	-5,6622	1,0131
			5	2,81269	1,16 492	,328	-,9629	6,5883
			6	-1,56396	,989 43	,892	-4,9195	1,7916
			7	1,28046	1,06 082	,990	-2,2253	4,7863
		2	1	,77952	1,14 114	1,000	-2,9305	4,4896
			3	1,17264	,880 36	,982	-1,5765	3,9218
			4	-1,54505	,685 45	,428	-3,7299	,6398
			5	3,59221(*)	,930 96	,005	,6687	6,5157
			6	-,78444	,699 02	,997	-3,0046	1,4358
			7	2,05998	,796 87	,210	-,4334	4,5533
		3	1	-,39313	1,12 489	1,000	-4,0559	3,2696
			2	-1,17264	,880 36	,982	-3,9218	1,5765
			4	-2,71769(*)	,658 04	,002	-4,7870	-,6484
			5	2,41957	,910 97	,178	-,4329	5,2720
			6	-1,95708	,672 16	,093	-4,0651	,1509
			7	,88734	,773 41	,997	-1,5140	3,2887

Lantos Katalin

A szülői bánásmód és a családi rituálék összefüggései, valamint hatásuk a serdülők és posztadoleszcensek szorongásra való hajlamára és megküzdési stratégiáira

	4	1	2,32456	,979 89	,379	-1,0131	5,6622		
			2	1,54505	,685 45	,428	-,6398	3,7299	
				3	2,71769(*)	,658 04	,002	,6484	4,7870
					5	5,13725(*)	,724 34	,000	2,8138
				6		,76061	,382 90	,636	-,4074
					7	3,60502(*)	,541 28	,000	1,9297
				5		1	-2,81269	1,16 492	,328
2	-3,59221(*)	,930 96	,005		-6,5157		-,6687		
	3	-2,41957	,910 97		,178		-5,2720	,4329	
4		-5,13725(*)	,724 34		,000		-7,4607	-2,8138	
	6	-4,37665(*)	,737 19		,000		-6,7327	-2,0206	
7		-1,53223	,830 56		,750		-4,1429	1,0785	
	6	1	1,56396		,989 43		,892	-1,7916	4,9195
2			,78444	,699 02	,997	-1,4358	3,0046		
			3	1,95708	,672 16	,093	-,1509	4,0651	
4				-,76061	,382 90	,636	-1,9286	,4074	
			5	4,37665(*)	,737 19	,000	2,0206	6,7327	
7				2,84442(*)	,558 36	,000	1,1193	4,5695	
			7	1	-1,28046	1,06 082	,990	-4,7863	2,2253
2	-2,05998	,796 87			,210	-4,5533	,4334		
	3	-,88734			,773 41	,997	-3,2887	1,5140	
4		-3,60502(*)			,541 28	,000	-5,2804	-1,9297	
	5	1,53223			,830 56	,750	-1,0785	4,1429	
6		-2,84442(*)			,558 36	,000	-4,5695	-1,1193	
	nyaralás Dunnett T3	1			2	,72831	1,15 426	1,000	-3,0059
3			1,25671	1,15 656		,998	-2,4760	4,9894	
			4	-,32091	,971 26	1,000	-3,6186	2,9768	
5				2,90977	1,25 742	,387	-1,1168	6,9364	
			6	-,47786	,979 43	1,000	-3,7912	2,8355	
7				2,09263	1,07 450	,669	-1,4281	5,6133	
			2	1	-,72831	1,15 426	1,000	-4,4625	3,0059
3	,52841	,966 13			1,000	-2,4871	3,5439		

Lantos Katalin

A szülői bánásmód és a családi rituálék összefüggései, valamint hatásuk a serdülők és posztadoleszcensek szorongásra való hajlamára és megküzdési stratégiáira

	4	-1,04922	,734 26	,959	-3,3887	1,2903
	5	2,18147	1,08 485	,618	-1,2290	5,5920
	6	-1,20616	,745 02	,889	-3,5738	1,1615
	7	1,36432	,866 22	,914	-1,3423	4,0710
3	1	-1,25671	1,15 656	,998	-4,9894	2,4760
	2	-,52841	,966 13	1,000	-3,5439	2,4871
	4	-1,57762	,737 87	,513	-3,8998	,7446
	5	1,65306	1,08 730	,935	-1,7558	5,0619
	6	-1,73457	,748 58	,375	-4,0861	,6169
	7	,83592	,869 28	1,000	-1,8632	3,5350
4	1	,32091	,971 26	1,000	-2,9768	3,6186
	2	1,04922	,734 26	,959	-1,2903	3,3887
	3	1,57762	,737 87	,513	-,7446	3,8998
	5	3,23068(*)	,887 66	,015	,3787	6,0826
	6	-,15695	,407 55	1,000	-1,4001	1,0862
	7	2,41354(*)	,601 14	,002	,5530	4,2741
5	1	-2,90977	1,25 742	,387	-6,9364	1,1168
	2	-2,18147	1,08 485	,618	-5,5920	1,2290
	3	-1,65306	1,08 730	,935	-5,0619	1,7558
	4	-3,23068(*)	,887 66	,015	-6,0826	-,3787
	6	-3,38763(*)	,896 58	,010	-6,2620	-,5133
	7	-,81714	,999 56	1,000	-3,9669	2,3327
6	1	,47786	,979 43	1,000	-2,8355	3,7912
	2	1,20616	,745 02	,889	-1,1615	3,5738
	3	1,73457	,748 58	,375	-,6169	4,0861
	4	,15695	,407 55	1,000	-1,0862	1,4001
	5	3,38763(*)	,896 58	,010	,5133	6,2620
	7	2,57049(*)	,614 24	,001	,6718	4,4692
7	1	-2,09263	1,07 450	,669	-5,6133	1,4281
	2	-1,36432	,866 22	,914	-4,0710	1,3423
	3	-,83592	,869 28	1,000	-3,5350	1,8632
	4	-2,41354(*)	,601 14	,002	-4,2741	-,5530

Lantos Katalin

A szülői bánásmód és a családi rituálék összefüggései, valamint hatásuk a serdülők és posztadoleszcensek szorongásra való hajlamára és megküzdési stratégiáira

			5	,81714	,999 56	1,000	-2,3327	3,9669
			6	-2,57049(*)	,614 24	,001	-4,4692	-,6718
évfordünn ep	Dunnett T3	1	2	-1,53912	,965 58	,900	-4,6194	1,5411
			3	-,26096	,977 31	1,000	-3,3637	2,8418
			4	-1,64479	,735 47	,461	-4,1186	,8290
			5	2,31880	1,12 240	,574	-1,2459	5,8835
			6	-1,10141	,752 62	,941	-3,6105	1,4077
			7	,86737	,893 61	1,000	-1,9890	3,7237
		2	1	1,53912	,965 58	,900	-1,5411	4,6194
			3	1,27815	,966 73	,983	-1,7396	4,2959
			4	-,10567	,721 36	1,000	-2,4081	2,1968
			5	3,85792(*)	1,11 321	,019	,3548	7,3610
			6	,43771	,738 84	1,000	-1,9101	2,7855
			7	2,40649	,882 02	,146	-,3446	5,1576
		3	1	,26096	,977 31	1,000	-2,8418	3,3637
			2	-1,27815	,966 73	,983	-4,2959	1,7396
			4	-1,38382	,736 99	,725	-3,7090	,9414
			5	2,57976	1,12 340	,389	-,9458	6,1053
			6	-,84045	,754 11	,997	-3,2119	1,5310
			7	1,12833	,894 85	,990	-1,6489	3,9055
		4	1	1,64479	,735 47	,461	-,8290	4,1186
			2	,10567	,721 36	1,000	-2,1968	2,4081
			3	1,38382	,736 99	,725	-,9414	3,7090
			5	3,96359(*)	,920 76	,002	,9979	6,9292
			6	,54338	,393 01	,977	-,6558	1,7425
			7	2,51216(*)	,621 73	,002	,5840	4,4403
		5	1	-2,31880	1,12 240	,574	-5,8835	1,2459
			2	-3,85792(*)	1,11 321	,019	-7,3610	-,3548
			3	-2,57976	1,12 340	,389	-6,1053	,9458
			4	-3,96359(*)	,920 76	,002	-6,9292	-,9979
			6	-3,42021(*)	,934 52	,014	-6,4200	-,4204
			7	-1,45143	1,05 139	,972	-4,7632	1,8604

Lantos Katalin

A szülői bánásmód és a családi rituálék összefüggései, valamint hatásuk a serdülők és posztadoleszcensek szorongásra való hajlamára és megküzdési stratégiáira

		6	1	1,10141	,752 62	,941	-1,4077	3,6105
			2	-,43771	,738 84	1,000	-2,7855	1,9101
			3	,84045	,754 11	,997	-1,5310	3,2119
			4	-,54338	,393 01	,977	-1,7425	,6558
			5	3,42021(*)	,934 52	,014	,4204	6,4200
			7	1,96878	,641 92	,054	-,0175	3,9550
		7	1	-,86737	,893 61	1,000	-3,7237	1,9890
			2	-2,40649	,882 02	,146	-5,1576	,3446
			3	-1,12833	,894 85	,990	-3,9055	1,6489
			4	-2,51216(*)	,621 73	,002	-4,4403	-,5840
			5	1,45143	1,05 139	,972	-1,8604	4,7632
			6	-1,96878	,641 92	,054	-3,9550	,0175
különlegű nnepe	Dunnett T3	1	2	,71835	1,10 661	1,000	-2,8291	4,2658
			3	2,12939	1,12 948	,718	-1,4723	5,7311
			4	-,20004	,883 03	1,000	-3,1799	2,7798
			5	4,80341(*)	1,13 717	,002	1,1631	8,4437
			6	,36008	,885 18	1,000	-2,6242	3,3443
			7	2,16430	,988 02	,483	-1,0517	5,3803
		2	1	-,71835	1,10 661	1,000	-4,2658	2,8291
			3	1,41104	1,05 110	,980	-1,8697	4,6918
			4	-,91839	,780 26	,994	-3,4058	1,5690
			5	4,08506(*)	1,05 935	,005	,7584	7,4117
			6	-,35827	,782 70	1,000	-2,8522	2,1356
			7	1,44595	,897 36	,897	-1,3644	4,2563
		3	1	-2,12939	1,12 948	,718	-5,7311	1,4723
			2	-1,41104	1,05 110	,980	-4,6918	1,8697
			4	-2,32943	,812 38	,109	-4,8912	,2324
			5	2,67402	1,08 322	,273	-,7137	6,0618
			6	-1,76931	,814 72	,487	-4,3376	,7990
			7	,03491	,925 43	1,000	-2,8466	2,9164
		4	1	,20004	,883 03	1,000	-2,7798	3,1799
			2	-,91839	,780 26	,994	-1,5690	3,4058

Lantos Katalin

A szülői bánásmód és a családi rituálék összefüggései, valamint hatásuk a serdülők és posztadoleszcensek szorongásra való hajlamára és megküzdési stratégiáira

			3	2,32943	,812 38	,109	-2,2324	4,8912
			5	5,00345(*)	,823 03	,000	2,3632	7,6437
			6	,56012	,409 61	,980	-,6890	1,8092
			7	2,36434(*)	,600 36	,003	,5075	4,2212
		5	1	-4,80341(*)	1,13 717	,002	-8,4437	-1,1631
			2	-4,08506(*)	1,05 935	,005	-7,4117	-,7584
			3	-2,67402	1,08 322	,273	-6,0618	,7137
			4	-5,00345(*)	,823 03	,000	-7,6437	-2,3632
			6	-4,44333(*)	,825 34	,000	-7,0896	-1,7971
			7	-2,63911	,934 79	,120	-5,5804	,3021
		6	1	-,36008	,885 18	1,000	-3,3443	2,6242
			2	,35827	,782 70	1,000	-2,1356	2,8522
			3	1,76931	,814 72	,487	-,7990	4,3376
			4	-,56012	,409 61	,980	-1,8092	,6890
			5	4,44333(*)	,825 34	,000	1,7971	7,0896
			7	1,80422	,603 51	,068	-,0623	3,6707
		7	1	-2,16430	,988 02	,483	-5,3803	1,0517
			2	-1,44595	,897 36	,897	-4,2563	1,3644
			3	-,03491	,925 43	1,000	-2,9164	2,8466
			4	-2,36434(*)	,600 36	,003	-4,2212	-,5075
			5	2,63911	,934 79	,120	-,3021	5,5804
			6	-1,80422	,603 51	,068	-3,6707	,0623
vallásiünn ep	Dunnett T3	1	2	-1,66714	1,38 351	,992	-6,1461	2,8118
			3	-,66996	1,49 173	1,000	-5,4357	4,0958
			4	-1,23827	1,18 512	,998	-5,2381	2,7615
			5	-,16873	1,55 680	1,000	-5,1449	4,8074
			6	-1,71823	1,18 772	,944	-5,7234	2,2869
			7	-,14011	1,35 460	1,000	-4,5276	4,2474
		2	1	1,66714	1,38 351	,992	-2,8118	6,1461
			3	,99718	1,27 441	1,000	-2,9801	4,9744
			4	,42887	,896 32	1,000	-2,4134	3,2711
			5	1,49841	1,35 000	,998	-2,7549	5,7517
			6	-,05109	,899	1,000	-2,9029	2,8007

Lantos Katalin

A szülői bánásmód és a családi rituálék összefüggései, valamint hatásuk a serdülők és posztadoleszcensek szorongásra való hajlamára és megküzdési stratégiáira

				74				
		7	1,52703	1,11 077	,975	-1,9292	4,9833	
	3	1	,66996	1,49 173	1,000	-4,0958	5,4357	
		2	-,99718	1,27 441	1,000	-4,9744	2,9801	
		4	-,56831	1,05 571	1,000	-3,8952	2,7586	
		5	,50123	1,46 070	1,000	-4,0722	5,0746	
		6	-1,04827	1,05 862	,999	-4,3833	2,2868	
		7	,52984	1,24 296	1,000	-3,3321	4,3918	
	4	1	1,23827	1,18 512	,998	-2,7615	5,2381	
		2	-,42887	,896 32	1,000	-3,2711	2,4134	
		3	,56831	1,05 571	1,000	-2,7586	3,8952	
		5	1,06954	1,14 582	1,000	-2,6105	4,7496	
		6	-,47996	,547 68	1,000	-2,1501	1,1901	
		7	1,09816	,851 02	,988	-1,5371	3,7334	
	5	1	,16873	1,55 680	1,000	-4,8074	5,1449	
		2	-1,49841	1,35 000	,998	-5,7517	2,7549	
		3	-,50123	1,46 070	1,000	-5,0746	4,0722	
		4	-1,06954	1,14 582	1,000	-4,7496	2,6105	
		6	-1,54950	1,14 851	,975	-5,2365	2,1375	
		7	,02862	1,32 036	1,000	-4,1218	4,1790	
	6	1	1,71823	1,18 772	,944	-2,2869	5,7234	
		2	,05109	,899 74	1,000	-2,8007	2,9029	
		3	1,04827	1,05 862	,999	-2,2868	4,3833	
		4	,47996	,547 68	1,000	-1,1901	2,1501	
		5	1,54950	1,14 851	,975	-2,1375	5,2365	
		7	1,57811	,854 62	,751	-1,0681	4,2243	
	7	1	,14011	1,35 460	1,000	-4,2474	4,5276	
		2	-1,52703	1,11 077	,975	-4,9833	1,9292	
		3	-,52984	1,24 296	1,000	-4,3918	3,3321	
		4	-1,09816	,851 02	,988	-3,7334	1,5371	
		5	-,02862	1,32 036	1,000	-4,1790	4,1218	
		6	-1,57811	,854 62	,751	-4,2243	1,0681	
kulturünn ep	Dunnett T3	1	2	-1,70571	1,27 743	,975	-5,8904	2,4790

Lantos Katalin

A szülői bánásmód és a családi rituálék összefüggései, valamint hatásuk a serdülők és posztadoleszcensek szorongásra való hajlamára és megküzdési stratégiáira

	3	-1,09070	1,32 409	1,000	-5,3874	3,2060
	4	-3,09939	1,12 289	,193	-6,9389	,7401
	5	1,41830	1,44 445	,999	-3,2237	6,0603
	6	-2,18473	1,12 720	,675	-6,0322	1,6627
	7	-1,25976	1,22 559	,998	-5,3113	2,7918
2	1	1,70571	1,27 743	,975	-2,4790	5,8904
	3	,61500	1,02 942	1,000	-2,5963	3,8263
	4	-1,39369	,753 24	,744	-3,7847	,9974
	5	3,12401	1,18 022	,187	-,5987	6,8467
	6	-,47903	,759 64	1,000	-2,8873	1,9292
	7	,44595	,899 19	1,000	-2,3581	3,2500
3	1	1,09070	1,32 409	1,000	-3,2060	5,3874
	2	-,61500	1,02 942	1,000	-3,8263	2,5963
	4	-2,00869	,829 92	,306	-4,6196	,6022
	5	2,50900	1,23 058	,594	-1,3534	6,3714
	6	-1,09403	,835 73	,984	-3,7209	1,5329
	7	-,16906	,964 33	1,000	-3,1651	2,8269
4	1	3,09939	1,12 289	,193	-,7401	6,9389
	2	1,39369	,753 24	,744	-,9974	3,7847
	3	2,00869	,829 92	,306	-,6022	4,6196
	5	4,51769(*)	1,01 093	,001	1,2643	7,7711
	6	,91466	,453 99	,611	-,4699	2,2992
	7	1,83963	,661 51	,122	-,2067	3,8859
5	1	-1,41830	1,44 445	,999	-6,0603	3,2237
	2	-3,12401	1,18 022	,187	-6,8467	,5987
	3	-2,50900	1,23 058	,594	-6,3714	1,3534
	4	-4,51769(*)	1,01 093	,001	-7,7711	-1,2643
	6	-3,60303(*)	1,01 571	,020	-6,8684	-,3376
	7	-2,67806	1,12 390	,333	-6,2292	,8731
6	1	2,18473	1,12 720	,675	-1,6627	6,0322
	2	,47903	,759 64	1,000	-1,9292	2,8873
	3	1,09403	,835 73	,984	-1,5329	3,7209
	4	-,91466	,453	,611	-2,2992	,4699

Lantos Katalin

A szülői bánásmód és a családi rituálék összefüggései, valamint hatásuk a serdülők és posztadoleszcensek szorongásra való hajlamára és megküzdési stratégiáira

	5	3,60303(*)	1,01571	,020	,3376	6,8684
	7	,92497	,66879	,975	-1,1429	2,9928
7	1	1,25976	1,22559	,998	-2,7918	5,3113
	2	-,44595	,89919	1,000	-3,2500	2,3581
	3	,16906	,96433	1,000	-2,8269	3,1651
	4	-1,83963	,66151	,122	-3,8859	,2067
	5	2,67806	1,12390	,333	-,8731	6,2292
	6	-,92497	,66879	,975	-2,9928	1,1429

* The mean difference is significant at the .05 level.

A TukeyB próba eredménye-hétvége

	Cluster Number of Case	N	Subset for alpha = .05			
			1	2	3	4
Tukey B(a,b)	5	34	15,0294			
	7	73	16,5616	16,5616		
	3	49		17,4490	17,4490	
	1	19		17,8421	17,8421	
	2	37		18,6216	18,6216	18,6216
	6	165			19,4061	19,4061
	4	258				20,1667

Means for groups in homogeneous subsets are displayed.

a Uses Harmonic Mean Sample Size = 45,718.

b The group sizes are unequal. The harmonic mean of the group sizes is used. Type I error levels are not guaranteed.

A TukeyB próba eredménye- nyaralás

	Cluster Number of Case	N	Subset for alpha = .05	
			1	2
Tukey B(a,b)	5	35	18,1429	
	7	75	18,9600	18,9600
	3	49	19,7959	19,7959
	2	37	20,3243	20,3243
	1	19		21,0526
	4	257		21,3735
	6	164		21,5305

Means for groups in homogeneous subsets are displayed.

a Uses Harmonic Mean Sample Size = 46,065.

b The group sizes are unequal. The harmonic mean of the group sizes is used. Type I error levels are not guaranteed.

A TukeyB próba eredménye- különleges ünnepek

	Cluster Number of Case	N	Subset for alpha = .05	
			1	2
Tukey	5	34	16,6176	

Lantos Katalin

A szülői bánásmód és a családi rituálék összefüggései, valamint hatásuk a serdülők és posztadoleszcensek szorongásra való hajlamára és megküzdési stratégiáira

B(a,b)	7	74	19,2568
	3	48	19,2917
	2	37	20,7027
	6	164	21,0610
	1	19	21,4211
	4	256	21,6211

Means for groups in homogeneous subsets are displayed.

a Uses Harmonic Mean Sample Size = 45,626.

b The group sizes are unequal. The harmonic mean of the group sizes is used. Type I error levels are not guaranteed.

4.29. melléklet: A szülői bánásmód klasztereinek összehasonlítása a családi rituálék érzelmi dimenzióinak mentén

Descriptives

		N	Mean	Std. Deviation	Std. Error	95% Confidence Interval for Mean		Minimum	Maximum
						Lower Bound	Upper Bound		
előford	1	18	17,3889	3,66444	,86372	15,5666	19,2112	8,00	26,00
	2	36	17,6111	3,10095	,51682	16,5619	18,6603	10,00	22,00
	3	48	17,7292	3,64802	,52655	16,6699	18,7884	10,00	24,00
	4	254	20,7441	4,01694	,25205	20,2477	21,2405	9,00	54,00
	5	34	15,5294	4,41235	,75671	13,9899	17,0690	7,00	24,00
	6	164	20,1220	3,20808	,25051	19,6273	20,6166	8,00	28,00
	7	71	17,8169	4,30717	,51117	16,7974	18,8364	7,00	25,00
	Totál	625	19,4560	4,09092	,16364	19,1347	19,7773	7,00	54,00
szerepek	1	18	15,8889	3,34117	,78752	14,2274	17,5504	9,00	21,00
	2	36	16,3056	2,76529	,46088	15,3699	17,2412	10,00	22,00
	3	48	15,2500	3,93295	,56767	14,1080	16,3920	7,00	22,00
	4	254	17,1024	4,09923	,25721	16,5958	17,6089	7,00	46,00
	5	34	14,0588	4,00712	,68722	12,6607	15,4570	7,00	24,00
	6	163	17,0123	3,06108	,23976	16,5388	17,4857	9,00	24,00
	7	71	15,6479	3,98604	,47306	14,7044	16,5914	7,00	24,00
	Totál	624	16,5240	3,81508	,15273	16,2241	16,8240	7,00	46,00
rutin	1	18	17,6667	2,61219	,61570	16,3677	18,9657	14,00	24,00
	2	36	17,8056	2,53906	,42318	16,9465	18,6646	14,00	23,00
	3	48	15,9167	3,67761	,53082	14,8488	16,9845	7,00	23,00
	4	254	16,9291	3,21233	,20156	16,5322	17,3261	9,00	25,00

Lantos Katalin

A szülői bánásmód és a családi rituálék összefüggései, valamint hatásuk a serdülők és posztadoleszcensek szorongásra való hajlamára és megküzdési stratégiáira

részvétel	5	34	15,29 41	3,84179	,6588 6	13,9537	16,6346	7,00	24,00	
	6	164	17,06 71	3,02775	,2364 3	16,6002	17,5339	9,00	23,00	
	7	71	15,19 72	3,76305	,4465 9	14,3065	16,0879	7,00	24,00	
	Tot al	625	16,67 36	3,32854	,1331 4	16,4121	16,9351	7,00	25,00	
	1	18	18,22 22	3,26398	,7693 3	16,5991	19,8454	15,00	26,00	
	2	36	19,08 33	3,54864	,5914 4	17,8826	20,2840	12,00	26,00	
	3	48	17,95 83	4,84201	,6988 8	16,5524	19,3643	8,00	27,00	
	4	253	18,86 17	3,75973	,2363 7	18,3961	19,3272	10,00	28,00	
	5	34	15,79 41	4,06597	,6973 1	14,3754	17,2128	7,00	26,00	
	6	164	19,04 27	3,93716	,3074 4	18,4356	19,6498	9,00	27,00	
érezelmek	7	71	16,70 42	4,45099	,5282 3	15,6507	17,7578	7,00	26,00	
	Tot al	624	18,42 15	4,07162	,1630 0	18,1014	18,7416	7,00	28,00	
	1	18	17,11 11	4,36414	1,028 64	14,9409	19,2813	8,00	25,00	
	2	36	18,88 89	3,35327	,5588 8	17,7543	20,0235	11,00	26,00	
	3	48	17,04 17	4,50039	,6495 8	15,7349	18,3484	7,00	25,00	
	4	254	20,42 13	4,02754	,2527 1	19,9236	20,9189	9,00	28,00	
	5	34	14,61 76	4,62545	,7932 6	13,0037	16,2315	7,00	23,00	
	6	164	19,41 46	3,39957	,2654 6	18,8904	19,9388	10,00	28,00	
	7	71	17,36 62	4,31025	,5115 3	16,3460	18,3864	7,00	25,00	
	Tot al	625	19,05 12	4,25440	,1701 8	18,7170	19,3854	7,00	28,00	
szimboltart	1	18	16,50 00	4,36901	1,029 79	14,3273	18,6727	8,00	23,00	
	2	36	18,80 56	4,02009	,6700 1	17,4454	20,1658	10,00	27,00	
	3	48	16,79 17	4,20718	,6072 5	15,5700	18,0133	8,00	25,00	
	4	254	20,51 97	3,82079	,2397 4	20,0475	20,9918	8,00	28,00	
	5	34	14,85 29	4,64583	,7967 5	13,2319	16,4739	7,00	23,00	
	6	164	19,36 59	3,29347	,2571 8	18,8580	19,8737	10,00	28,00	
	7	71	17,64 79	4,53273	,5379 4	16,5750	18,7208	7,00	27,00	
	Tot al	625	19,08 16	4,19876	,1679 5	18,7518	19,4114	7,00	28,00	
	folyamatossá g	1	18	18,94 44	3,11490	,7341 9	17,3954	20,4934	13,00	23,00
		2	36	17,77 78	2,89937	,4832 3	16,7968	18,7588	12,00	23,00
3		47	18,17 02	4,15629	,6062 6	16,9499	19,3905	8,00	27,00	
4		254	17,56 69	3,41721	,2144 1	17,1447	17,9892	8,00	27,00	

Lantos Katalin

A szülői bánásmód és a családi rituálék összefüggései, valamint hatásuk a serdülők és posztadoleszcensek szorongásra való hajlamára és megküzdési stratégiáira

tudatosság	5	34	17,08 82	4,23097	,7256 0	15,6120	18,5645	9,00	26,00
	6	163	17,67 48	3,31455	,2596 2	17,1622	18,1875	7,00	26,00
	7	71	16,77 46	4,25339	,5047 8	15,7679	17,7814	8,00	26,00
	Tot al	623	17,57 62	3,57558	,1432 5	17,2949	17,8576	7,00	27,00
	1	18	16,77 78	2,60216	,6133 4	15,4838	18,0718	11,00	22,00
	2	36	17,44 44	3,50872	,5847 9	16,2573	18,6316	8,00	24,00
	3	48	16,33 33	3,61635	,5219 8	15,2833	17,3834	8,00	24,00
	4	253	18,14 23	3,41151	,2144 8	17,7199	18,5647	8,00	28,00
	5	34	14,79 41	4,26955	,7322 2	13,3044	16,2838	7,00	24,00
	6	164	17,64 02	3,26515	,2549 7	17,1368	18,1437	10,00	26,00
rutinfaktor	7	71	15,39 44	3,56763	,4234 0	14,5499	16,2388	7,00	24,00
	Tot al	624	17,29 65	3,59332	,1438 5	17,0140	17,5790	7,00	28,00
	1	18	50,94 44	6,03395	1,422 21	47,9438	53,9451	37,00	61,00
	2	36	51,72 22	6,16725	1,027 87	49,6355	53,8089	40,00	62,00
	3	48	48,89 58	9,68491	1,397 90	46,0836	51,7080	25,00	66,00
	4	252	54,78 17	9,12485	,5748 1	53,6497	55,9138	29,00	115,0 0
	5	34	44,88 24	10,2536 5	1,758 49	41,3047	48,4600	26,00	69,00
	6	163	54,20 25	7,36203	,5766 4	53,0638	55,3412	32,00	71,00
	7	71	48,66 20	10,2761 1	1,219 55	46,2297	51,0943	24,00	68,00
	Tot al	622	52,64 79	9,18392	,3682 4	51,9248	53,3711	24,00	115,0 0
jelentéstelisé gfaktor	1	18	87,55 56	12,6501 4	2,981 67	81,2648	93,8463	66,00	110,0 0
	2	36	92,00 00	12,1866 4	2,031 11	87,8766	96,1234	67,00	114,0 0
	3	47	86,34 04	18,7295 1	2,731 98	80,8412	91,8396	45,00	116,0 0
	4	252	95,47 22	14,3102 8	,9014 6	93,6968	97,2476	48,00	134,0 0
	5	34	77,14 71	17,7953 6	3,051 88	70,9380	83,3562	38,00	108,0 0
	6	163	93,24 54	12,8548 8	1,006 87	91,2571	95,2337	54,00	125,0 0
	7	71	83,88 73	16,0049 5	1,899 44	80,0990	87,6756	36,00	110,0 0
	Tot al	621	91,43 80	15,4364 9	,6194 5	90,2215	92,6545	36,00	134,0 0

Test of Homogeneity of Variances

	Levene Statistic	df1	df2	Sig.
előford	2,634	6	618	,016
szerepek	2,980	6	617	,007

Lantos Katalin

A szülői bánásmód és a családi rituálék összefüggései, valamint hatásuk a serdülők és posztadoleszcensek szorongásra való hajlamára és megküzdési stratégiáira

rutin	1,622	6	618	,138
részvétel	1,410	6	617	,208
ézelmek	2,430	6	618	,025
szimboltart	3,416	6	618	,003
folyamatosság	2,175	6	616	,044
tudatosság	1,551	6	617	,159
rutinfaktor	3,934	6	615	,001
jelentésteleségfaktor	3,973	6	614	,001

Multiple Comparisons

Dependent Variable		(I) Cluster Number of Case	(J) Cluster Number of Case	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig.	95% Confidence Interval	
							Lower Bound	Upper Bound
előfordult T3	1	2	3	-,22222	1,00654	1,000	-3,5332	3,0887
			4	-,34028	1,01156	1,000	-3,6594	2,9788
			5	-3,35521(*)	,89974	,025	-6,4312	-,2792
			6	1,85948	1,14831	,886	-1,8338	5,5528
			7	-2,73306	,89931	,112	-5,8084	,3423
			8	-,42801	1,00364	1,000	-3,7243	2,8682
			9	,22222	1,00654	1,000	-3,0887	3,5332
	2	3	4	-,11806	,73781	1,000	-2,4224	2,1863
			5	-3,13298(*)	,57501	,000	-4,9569	-1,3091
			6	2,08170	,91636	,411	-,8122	4,9756
			7	-2,51084(*)	,57434	,001	-4,3333	-,6884
			8	-,20579	,72691	1,000	-2,4673	2,0557
			9	,34028	1,01156	1,000	-2,9788	3,6594
			10	,11806	,73781	1,000	-2,1863	2,4224
	3	4	5	-3,01493(*)	,58376	,000	-4,8462	-1,1837
			6	2,19975	,92188	,329	-,7048	5,1043
			7	-2,39278(*)	,58310	,002	-4,2226	-,5630
			8	-,08773	,73385	1,000	-2,3609	2,1855
			9	3,35521(*)	,89974	,025	,2792	6,4312
			10	3,13298(*)	,57501	,000	1,3091	4,9569
			11	3,01493(*)	,58376	,000	1,1837	4,8462
	4	5	6	5,21468(*)	,79758	,000	2,6491	7,7802
			7	,62214	,35536	,825	-,4615	1,7057
			8	2,92719(*)	,56993	,000	1,1601	4,6943
			9	-1,85948	1,14831	,886	-5,5528	1,8338
			10	-2,08170	,91636	,411	-4,9756	,8122
			11	-2,19975	,92188	,329	-5,1043	,7048
			12	-5,21468(*)	,79758	,000	-7,7802	-2,6491
5	6	7	-4,59254(*)	,79710	,000	-7,1570	-2,0280	
		8	-2,28749	,91318	,257	-5,1624	,5874	
		9	2,73306	,89931	,112	-,3423	5,8084	
		10	2,51084(*)	,57434	,001	,6884	4,3333	
6	7	8	2,39278(*)	,58310	,002	,5630	4,2226	
		9	-,62214	,35536	,825	-1,7057	,4615	

Lantos Katalin

A szülői bánásmód és a családi rituálék összefüggései, valamint hatásuk a serdülők és posztadoleszcensek szorongásra való hajlamára és megküzdési stratégiáira

			5	4,59254(*)	,79710	,000	2,0280	7,1570
			7	2,30505(*)	,56925	,002	,5395	4,0706
		7	1	,42801	1,00364	1,000	-2,8682	3,7243
			2	,20579	,72691	1,000	-2,0557	2,4673
			3	,08773	,73385	1,000	-2,1855	2,3609
			4	-2,92719(*)	,56993	,000	-4,6943	-1,1601
			5	2,28749	,91318	,257	-,5874	5,1624
			6	-2,30505(*)	,56925	,002	-4,0706	-,5395
szerepek	Dunnett T3	1	2	-,41667	,91247	1,000	-3,4227	2,5893
			3	,63889	,97079	1,000	-2,5093	3,7871
			4	-1,21347	,82846	,936	-4,0329	1,6060
			5	1,83007	1,04521	,811	-1,5323	5,1924
			6	-1,12338	,82321	,963	-3,9333	1,6865
			7	,24100	,91868	1,000	-2,7729	3,2549
		2	1	,41667	,91247	1,000	-2,5893	3,4227
			3	1,05556	,73121	,960	-1,2273	3,3384
			4	-,79681	,52780	,937	-2,4630	,8694
			5	2,24673	,82745	,160	-,3676	4,8610
			6	-,70671	,51952	,975	-2,3513	,9379
			7	,65767	,66045	1,000	-1,3958	2,7111
		3	1	-,63889	,97079	1,000	-3,7871	2,5093
			2	-1,05556	,73121	,960	-3,3384	1,2273
			4	-1,85236	,62322	,080	-3,8100	,1053
			5	1,19118	,89136	,980	-1,6049	3,9873
			6	-1,76227	,61623	,109	-3,7012	,1767
			7	-,39789	,73894	1,000	-2,6913	1,8955
		4	1	1,21347	,82846	,936	-1,6060	4,0329
			2	,79681	,52780	,937	-,8694	2,4630
			3	1,85236	,62322	,080	-,1053	3,8100
			5	3,04354(*)	,73377	,003	,6902	5,3969
			6	,09009	,35163	1,000	-,9820	1,1622
			7	1,45447	,53846	,151	-,2123	3,1213
		5	1	-1,83007	1,04521	,811	-5,1924	1,5323
			2	-2,24673	,82745	,160	-4,8610	,3676
			3	-1,19118	,89136	,980	-3,9873	1,6049
			4	-3,04354(*)	,73377	,003	-5,3969	-,6902
			6	-2,95345(*)	,72784	,004	-5,2922	-,6147
			7	-1,58906	,83429	,704	-4,2139	1,0358
		6	1	1,12338	,82321	,963	-1,6865	3,9333
			2	,70671	,51952	,975	-,9379	2,3513
			3	1,76227	,61623	,109	-,1767	3,7012
			4	-,09009	,35163	1,000	-1,1622	,9820
			5	2,95345(*)	,72784	,004	,6147	5,2922
			7	1,36438	,53035	,209	-,2796	3,0084
		7	1	-,24100	,91868	1,000	-3,2549	2,7729
			2	-,65767	,66045	1,000	-2,7111	1,3958
			3	,39789	,73894	1,000	-1,8955	2,6913
			4	-1,45447	,53846	,151	-3,1213	,2123
			5	1,58906	,83429	,704	-1,0358	4,2139
			6	-1,36438	,53035	,209	-3,0084	,2796

Lantos Katalin

A szülői bánásmód és a családi rituálék összefüggései, valamint hatásuk a serdülők és posztadoleszcensek szorongásra való hajlamára és megküzdési stratégiáira

rutin	Dunn ett T3	1	2	- ,13889	,74710	1,000	-2,5740	2,2963	
			3	1,75000	,81293	,507	-,8563	4,3563	
			4	,73753	,64785	,994	-1,4670	2,9421	
			5	2,37255	,90177	,203	-,5060	5,2511	
			6	,59959	,65953	1,000	-1,6274	2,8266	
			7	2,46948(*)	,76061	,049	,0089	4,9301	
			2	1	,13889	,74710	1,000	-2,2963	2,5740
				3	1,88889	,67886	,128	-,2306	4,0084
				4	,87642	,46873	,730	-,6115	2,3643
				5	2,51144(*)	,78306	,044	,0347	4,9882
				6	,73848	,48474	,932	-,7922	2,2692
				7	2,60837(*)	,61524	,001	,6963	4,5204
			3	1	-1,75000	,81293	,507	-4,3563	,8563
				2	-1,88889	,67886	,128	-4,0084	,2306
				4	-1,01247	,56780	,794	-2,8027	,7778
				5	,62255	,84609	1,000	-2,0330	3,2781
				6	-1,15041	,58109	,643	-2,9767	,6758
				7	,71948	,69369	,999	-1,4332	2,8722
			4	1	-,73753	,64785	,994	-2,9421	1,4670
				2	-,87642	,46873	,730	-2,3643	,6115
				3	1,01247	,56780	,794	-,7778	2,8027
				5	1,63502	,68900	,351	-,5854	3,8555
				6	-,13794	,31068	1,000	-1,0859	,8100
				7	1,73195(*)	,48997	,013	,2106	3,2533
			5	1	-2,37255	,90177	,203	-5,2511	,5060
				2	-2,51144(*)	,78306	,044	-4,9882	-,0347
				3	-,62255	,84609	1,000	-3,2781	2,0330
				4	-1,63502	,68900	,351	-3,8555	,5854
		6	-1,77296	,70000	,255	-4,0207	,4747		
		7	,09693	,79595	1,000	-2,4086	2,6025		
	6	1	-,59959	,65953	1,000	-2,8266	1,6274		
		2	-,73848	,48474	,932	-2,2692	,7922		
		3	1,15041	,58109	,643	-,6758	2,9767		
		4	,13794	,31068	1,000	-,8100	1,0859		
		5	1,77296	,70000	,255	-,4747	4,0207		
		7	1,86989(*)	,50531	,007	,3046	3,4352		
	7	1	-2,46948(*)	,76061	,049	-4,9301	-,0089		
		2	-2,60837(*)	,61524	,001	-4,5204	-,6963		
		3	-,71948	,69369	,999	-2,8722	1,4332		
		4	-1,73195(*)	,48997	,013	-3,2533	-,2106		
		5	-,09693	,79595	1,000	-2,6025	2,4086		
		6	-1,86989(*)	,50531	,007	-3,4352	-,3046		
részvét el	Dunn ett T3	1	2	-,86111	,97040	1,000	-4,0021	2,2799	
			3	,26389	1,03938	1,000	-3,0586	3,5864	
			4	-,63944	,80482	1,000	-3,3855	2,1066	
			5	2,42810	1,03832	,372	-,9062	5,7624	
			6	-,82046	,82848	,999	-3,6117	1,9708	
			7	1,51800	,93322	,880	-1,5133	4,5493	
			2	1	,86111	,97040	1,000	-2,2799	4,0021

Lantos Katalin

A szülői bánásmód és a családi rituálék összefüggései, valamint hatásuk a serdülők és posztadoleszcensek szorongásra való hajlamára és megküzdési stratégiáira

		3	1,12500	,91555	,992	-1,7331	3,9831	
		4	,22167	,63692	1,000	-1,8110	2,2543	
		5	3,28922(*)	,91435	,013	,4137	6,1647	
		6	,04065	,66657	1,000	-2,0695	2,1508	
		7	2,37911	,79299	,070	-,0931	4,8513	
	3	1	-,26389	1,03938	1,000	-3,5864	3,0586	
		2	-1,12500	,91555	,992	-3,9831	1,7331	
		4	-,90333	,73777	,992	-3,2343	1,4277	
		5	2,16422	,98726	,467	-,9228	5,2512	
		6	-1,08435	,76352	,964	-3,4846	1,3159	
		7	1,25411	,87605	,964	-1,4695	3,9777	
	4	1	,63944	,80482	1,000	-2,1066	3,3855	
		2	-,22167	,63692	1,000	-2,2543	1,8110	
		3	,90333	,73777	,992	-1,4277	3,2343	
		5	3,06754(*)	,73628	,003	,7001	5,4349	
		6	-,18102	,38780	1,000	-1,3648	1,0028	
		7	2,15743(*)	,57871	,007	,3604	3,9545	
	5	1	-2,42810	1,03832	,372	-5,7624	,9062	
		2	-3,28922(*)	,91435	,013	-6,1647	-,4137	
		3	-2,16422	,98726	,467	-5,2512	,9228	
		4	-3,06754(*)	,73628	,003	-5,4349	-,7001	
		6	-3,24857(*)	,76207	,002	-5,6811	-,8160	
		7	-,91011	,87480	,999	-3,6538	1,8336	
	6	1	,82046	,82848	,999	-1,9708	3,6117	
		2	-,04065	,66657	1,000	-2,1508	2,0695	
		3	1,08435	,76352	,964	-1,3159	3,4846	
		4	,18102	,38780	1,000	-1,0028	1,3648	
		5	3,24857(*)	,76207	,002	,8160	5,6811	
		7	2,33846(*)	,61119	,004	,4482	4,2288	
	7	1	-1,51800	,93322	,880	-4,5493	1,5133	
		2	-2,37911	,79299	,070	-4,8513	,0931	
		3	-1,25411	,87605	,964	-3,9777	1,4695	
		4	-2,15743(*)	,57871	,007	-3,9545	-,3604	
		5	,91011	,87480	,999	-1,8336	3,6538	
		6	-2,33846(*)	,61119	,004	-4,2288	-,4482	
érzelmek	Dunnett T3	1	2	-1,77778	1,17066	,923	-5,6534	2,0978
			3	,06944	1,21657	1,000	-3,9124	4,0513
			4	-3,31015	1,05923	,096	-6,9518	,3315
			5	2,49346	1,29898	,690	-1,7128	6,6997
			6	-2,30352	1,06234	,513	-5,9507	1,3436
			7	-,25509	1,14881	1,000	-4,0750	3,5649
	2	1	1,77778	1,17066	,923	-2,0978	5,6534	
		3	1,84722	,85691	,496	-,8278	4,5222	
		4	-1,53237	,61336	,267	-3,4827	,4179	
		5	4,27124(*)	,97036	,001	1,2090	7,3334	
		6	-,52575	,61872	1,000	-2,4903	1,4389	
		7	1,52269	,75764	,618	-,8380	3,8834	
	3	1	-,06944	1,21657	1,000	-4,0513	3,9124	
		2	-1,84722	,85691	,496	-4,5222	,8278	
		4	-3,37959(*)	,69700	,000	-5,5762	-1,1830	

Lantos Katalin

A szülői bánásmód és a családi rituálék összefüggései, valamint hatásuk a serdülők és posztadoleszcensek szorongásra való hajlamára és megküzdési stratégiáira

		5	2,42402	1,02528	,341	-,7928	5,6409	
		6	-2,37297(*)	,70173	,025	-4,5824	-,1635	
		7	-,32453	,82681	1,000	-2,8931	2,2440	
	4	1	3,31015	1,05923	,096	-,3315	6,9518	
		2	1,53237	,61336	,267	-,4179	3,4827	
		3	3,37959(*)	,69700	,000	1,1830	5,5762	
		5	5,80361(*)	,83254	,000	3,1229	8,4843	
		6	1,00663	,36651	,124	-,1112	2,1244	
		7	3,05506(*)	,57055	,000	1,2861	4,8240	
	5	1	-2,49346	1,29898	,690	-6,6997	1,7128	
		2	-4,27124(*)	,97036	,001	-7,3334	-1,2090	
		3	-2,42402	1,02528	,341	-5,6409	,7928	
		4	-5,80361(*)	,83254	,000	-8,4843	-3,1229	
		6	-4,79699(*)	,83650	,000	-7,4876	-2,1064	
		7	-2,74855	,94389	,097	-5,7248	,2277	
	6	1	2,30352	1,06234	,513	-1,3436	5,9507	
		2	,52575	,61872	1,000	-1,4389	2,4903	
		3	2,37297(*)	,70173	,025	,1635	4,5824	
		4	-1,00663	,36651	,124	-2,1244	,1112	
		5	4,79699(*)	,83650	,000	2,1064	7,4876	
		7	2,04844(*)	,57631	,012	,2626	3,8342	
	7	1	,25509	1,14881	1,000	-3,5649	4,0750	
		2	-1,52269	,75764	,618	-3,8834	,8380	
		3	,32453	,82681	1,000	-2,2440	2,8931	
		4	-3,05506(*)	,57055	,000	-4,8240	-1,2861	
		5	2,74855	,94389	,097	-,2277	5,7248	
		6	-2,04844(*)	,57631	,012	-3,8342	-,2626	
szimbolt art	Dunn ett T3	1	2	-2,30556	1,22857	,721	-6,3244	1,7133
			3	-,29167	1,19550	1,000	-4,2235	3,6401
			4	-4,01969(*)	1,05732	,023	-7,6601	-,3793
			5	1,64706	1,30203	,986	-2,5682	5,8624
			6	-2,86585	1,06141	,219	-6,5134	,7817
			7	-1,14789	1,16182	,999	-4,9981	2,7023
	2	1	2,30556	1,22857	,721	-1,7133	6,3244	
			3	2,01389	,90426	,440	-,8140	4,8418
			4	-1,71413	,71161	,324	-3,9916	,5634
			5	3,95261(*)	1,04103	,007	,6784	7,2269
			6	-,56030	,71768	1,000	-2,8533	1,7328
			7	1,15767	,85924	,979	-1,5283	3,8436
	3	1	,29167	1,19550	1,000	-3,6401	4,2235	
			2	-2,01389	,90426	,440	-4,8418	,8140
			4	-3,72802(*)	,65286	,000	-5,7849	-1,6711
			5	1,93873	1,00179	,679	-1,2098	5,0873
			6	-2,57419(*)	,65947	,005	-4,6491	-,4993
			7	-,85622	,81125	,999	-3,3718	1,6594
	4	1	4,01969(*)	1,05732	,023	,3793	7,6601	
			2	1,71413	,71161	,324	-,5634	3,9916
			3	3,72802(*)	,65286	,000	1,6711	5,7849
			5	5,66674(*)	,83204	,000	2,9844	8,3491
			6	1,15383(*)	,35159	,023	,0815	2,2262

Lantos Katalin

A szülői bánásmód és a családi rituálék összefüggései, valamint hatásuk a serdülők és posztadoleszcensek szorongásra való hajlamára és megküzdési stratégiáira

		7	2,87180(*)	,58894	,000	1,0428	4,7007	
	5	1	-1,64706	1,30203	,986	-5,8624	2,5682	
		2	-3,95261(*)	1,04103	,007	-7,2269	-,6784	
		3	-1,93873	1,00179	,679	-5,0873	1,2098	
		4	-5,66674(*)	,83204	,000	-8,3491	-2,9844	
		6	-4,51291(*)	,83723	,000	-7,2081	-1,8178	
		7	-2,79495	,96135	,097	-5,8215	,2316	
	6	1	2,86585	1,06141	,219	-,7817	6,5134	
		2	,56030	,71768	1,000	-1,7328	2,8533	
		3	2,57419(*)	,65947	,005	,4993	4,6491	
		4	-1,15383(*)	,35159	,023	-2,2262	-,0815	
		5	4,51291(*)	,83723	,000	1,8178	7,2081	
		7	1,71797	,59625	,095	-,1320	3,5679	
	7	1	1,14789	1,16182	,999	-2,7023	4,9981	
		2	-1,15767	,85924	,979	-3,8436	1,5283	
		3	,85622	,81125	,999	-1,6594	3,3718	
		4	-2,87180(*)	,58894	,000	-4,7007	-1,0428	
		5	2,79495	,96135	,097	-,2316	5,8215	
		6	-1,71797	,59625	,095	-3,5679	,1320	
folyama	Dunn	1	2	1,16667	,87894	,976	-1,7063	4,0397
tosság	ett T3		3	,77423	,95215	1,000	-2,2869	3,8353
			4	1,37752	,76486	,768	-1,2373	3,9923
			5	1,85621	1,03225	,780	-1,4471	5,1595
			6	1,26960	,77874	,868	-1,3711	3,9102
			7	2,16980	,89098	,317	-,7240	5,0636
	2	1	-1,16667	,87894	,976	-4,0397	1,7063	
		3	-,39243	,77528	1,000	-2,8140	2,0292	
		4	,21085	,52866	1,000	-1,4711	1,8928	
		5	,68954	,87179	1,000	-2,0653	3,4444	
		6	,10293	,54855	1,000	-1,6317	1,8375	
		7	1,00313	,69880	,963	-1,1689	3,1752	
	3	1	-,77423	,95215	1,000	-3,8353	2,2869	
		2	,39243	,77528	1,000	-2,0292	2,8140	
		4	,60328	,64306	1,000	-1,4287	2,6353	
		5	1,08198	,94554	,997	-1,8839	4,0479	
		6	,49537	,65951	1,000	-1,5808	2,5715	
		7	1,39556	,78890	,807	-1,0539	3,8450	
	4	1	-1,37752	,76486	,768	-3,9923	1,2373	
		2	-,21085	,52866	1,000	-1,8928	1,4711	
		3	-,60328	,64306	1,000	-2,6353	1,4287	
		5	,47869	,75662	1,000	-1,9614	2,9188	
		6	-,10792	,33671	1,000	-1,1354	,9196	
		7	,79228	,54844	,960	-,9121	2,4967	
	5	1	-1,85621	1,03225	,780	-5,1595	1,4471	
		2	-,68954	,87179	1,000	-3,4444	2,0653	
		3	-1,08198	,94554	,997	-4,0479	1,8839	
		4	-,47869	,75662	1,000	-2,9188	1,9614	
		6	-,58661	,77065	1,000	-3,0614	1,8881	
		7	,31359	,88392	1,000	-2,4664	3,0936	
	6	1	-1,26960	,77874	,868	-3,9102	1,3711	

Lantos Katalin

A szülői bánásmód és a családi rituálék összefüggései, valamint hatásuk a serdülők és posztadoleszcensek szorongásra való hajlamára és megküzdési stratégiáira

			2	-1,0293	,54855	1,000	-1,8375	1,6317
			3	-,49537	,65951	1,000	-2,5715	1,5808
			4	,10792	,33671	1,000	-,9196	1,1354
			5	,58661	,77065	1,000	-1,8881	3,0614
			7	,90020	,56763	,912	-,8590	2,6594
		7	1	-2,16980	,89098	,317	-5,0636	,7240
			2	-1,00313	,69880	,963	-3,1752	1,1689
			3	-1,39556	,78890	,807	-3,8450	1,0539
			4	-,79228	,54844	,960	-2,4967	,9121
			5	-,31359	,88392	1,000	-3,0936	2,4664
			6	-,90020	,56763	,912	-2,6594	,8590
tudatos	Dunn	1	2	-,66667	,84744	1,000	-3,3796	2,0463
ság	ett T3		3	,44444	,80538	1,000	-2,1396	3,0285
			4	-1,36451	,64976	,559	-3,5688	,8398
			5	1,98366	,95516	,566	-1,0583	5,0256
			6	-,86247	,66422	,978	-3,0952	1,3703
			7	1,38341	,74528	,737	-1,0364	3,8033
		2	1	,66667	,84744	1,000	-2,0463	3,3796
			3	1,11111	,78386	,966	-1,3408	3,5630
			4	-,69785	,62288	,997	-2,6902	1,2945
			5	2,65033	,93708	,119	-,2994	5,6000
			6	-,19580	,63795	1,000	-2,2269	1,8353
			7	2,05008	,72197	,113	-,2135	4,3136
		3	1	-,44444	,80538	1,000	-3,0285	2,1396
			2	-1,11111	,78386	,966	-3,5630	1,3408
			4	-1,80896(*)	,56432	,042	-3,5854	-,0325
			5	1,53922	,89923	,841	-1,2920	4,3705
			6	-1,30691	,58092	,424	-3,1287	,5149
			7	,93897	,67211	,971	-1,1479	3,0259
		4	1	1,36451	,64976	,559	-,8398	3,5688
			2	,69785	,62288	,997	-1,2945	2,6902
			3	1,80896(*)	,56432	,042	,0325	3,5854
			5	3,34817(*)	,76299	,002	,8872	5,8092
			6	,50205	,33318	,947	-,5146	1,5187
			7	2,74793(*)	,47462	,000	1,2770	4,2189
		5	1	-1,98366	,95516	,566	-5,0256	1,0583
			2	-2,65033	,93708	,119	-5,6000	,2994
			3	-1,53922	,89923	,841	-4,3705	1,2920
			4	-3,34817(*)	,76299	,002	-5,8092	-,8872
			6	-2,84613(*)	,77534	,014	-5,3376	-,3546
			7	-,60025	,84582	1,000	-3,2774	2,0769
		6	1	,86247	,66422	,978	-1,3703	3,0952
			2	,19580	,63795	1,000	-1,8353	2,2269
			3	1,30691	,58092	,424	-,5149	3,1287
			4	-,50205	,33318	,947	-1,5187	,5146
			5	2,84613(*)	,77534	,014	,3546	5,3376
			7	2,24588(*)	,49424	,000	,7182	3,7736
		7	1	-1,38341	,74528	,737	-3,8033	1,0364
			2	-2,05008	,72197	,113	-4,3136	,2135
			3	-,93897	,67211	,971	-3,0259	1,1479

Lantos Katalin

A szülői bánásmód és a családi rituálék összefüggései, valamint hatásuk a serdülők és posztadoleszcensek szorongásra való hajlamára és megküzdési stratégiáira

			4	-2,74793(*)	,47462	,000	-4,2189	-1,2770
			5	,60025	,84582	1,000	-2,0769	3,2774
			6	-2,24588(*)	,49424	,000	-3,7736	-,7182
rutinfaktor	Dunnett T3	1	2	-,77778	1,75477	1,000	-6,4791	4,9236
			3	2,04861	1,99419	,999	-4,3007	8,3980
			4	-3,83730	1,53398	,300	-9,0016	1,3270
			5	6,06209	2,26163	,179	-1,1373	13,2615
			6	-3,25801	1,53467	,541	-8,4242	1,9082
			7	2,28247	1,87350	,992	-3,7078	8,2727
		2	1	,77778	1,75477	1,000	-4,9236	6,4791
			3	2,82639	1,73512	,889	-2,5938	8,2466
			4	-3,05952	1,17768	,210	-6,7771	,6581
			5	6,83987(*)	2,03686	,029	,3808	13,2990
			6	-2,48023	1,17857	,541	-6,2013	1,2409
			7	3,06025	1,59494	,694	-1,8899	8,0104
		3	1	-2,04861	1,99419	,999	-8,3980	4,3007
			2	-2,82639	1,73512	,889	-8,2466	2,5938
			4	-5,88591(*)	1,51146	,005	-	-1,1280
			5	4,01348	2,24642	,792	-3,0395	11,0665
			6	-5,30662(*)	1,51216	,017	-	-,5463
			7	,23386	1,85510	1,000	-5,5198	5,9876
		4	1	3,83730	1,53398	,300	-1,3270	9,0016
			2	3,05952	1,17768	,210	-,6581	6,7771
			3	5,88591(*)	1,51146	,005	1,1280	10,6438
			5	9,89939(*)	1,85005	,000	3,9458	15,8530
			6	,57929	,81420	1,000	-1,9036	3,0622
			7	6,11977(*)	1,34822	,000	1,9365	10,3031
		5	1	-6,06209	2,26163	,179	-	1,1373
			2	-6,83987(*)	2,03686	,029	-	-,3808
			3	-4,01348	2,24642	,792	-	3,0395
			4	-9,89939(*)	1,85005	,000	-	-3,9458
			6	-9,32010(*)	1,85062	,000	-	-3,3648
			7	-3,77962	2,13999	,806	-	2,9515
		6	1	3,25801	1,53467	,541	-1,9082	8,4242
			2	2,48023	1,17857	,541	-1,2409	6,2013
			3	5,30662(*)	1,51216	,017	,5463	10,0669
			4	-,57929	,81420	1,000	-3,0622	1,9036
			5	9,32010(*)	1,85062	,000	3,3648	15,2754
			7	5,54048(*)	1,34900	,002	1,3542	9,7267
		7	1	-2,28247	1,87350	,992	-8,2727	3,7078
			2	-3,06025	1,59494	,694	-8,0104	1,8899
			3	-,23386	1,85510	1,000	-5,9876	5,5198
			4	-6,11977(*)	1,34822	,000	-	-1,9365
			5	3,77962	2,13999	,806	-2,9515	10,5107
			6	-5,54048(*)	1,34900	,002	-9,7267	-1,3542

Lantos Katalin

A szülői bánásmód és a családi rituálék összefüggései, valamint hatásuk a serdülők és posztadoleszcensek szorongásra való hajlamára és megküzdési stratégiáira

jelentés teliségf aktor	Dunn ett T3	1	2						
				-4,44444	3,60773	,989	-	16,2105	7,3217
			3	1,21513	4,04401	1,000	-	11,7092	14,1395
			4	-7,91667	3,11496	,287	-	18,5517	2,7184
			5	10,40850	4,26665	,305	-	-3,2290	24,0460
			6	-5,68984	3,14708	,764	-	16,3847	5,0050
			7	3,66823	3,53528	,998	-	-7,8794	15,2158
	2	1		4,44444	3,60773	,989	-	-7,3217	16,2105
		3		5,65957	3,40428	,871	-	-4,9788	16,2980
		4		-3,47222	2,22217	,915	-	10,5422	3,5978
		5		14,85294(*)	3,66597	,003	-	3,2682	26,4377
		6		-1,24540	2,26698	1,000	-	-8,4336	5,9428
		7		8,11268	2,78087	,088	-	-,5482	16,7736
	3	1		-1,21513	4,04401	1,000	-	14,1395	11,7092
		2		-5,65957	3,40428	,871	-	16,2980	4,9788
		4		-9,13180(*)	2,87686	,049	-	18,2333	-,0303
		5		9,19337	4,09606	,427	-	-3,6380	22,0247
		6		-6,90497	2,91162	,340	-	16,0990	2,2891
		7		2,45310	3,32740	1,000	-	-7,9138	12,8200
	4	1		7,91667	3,11496	,287	-	-2,7184	18,5517
		2		3,47222	2,22217	,915	-	-3,5978	10,5422
		3		9,13180(*)	2,87686	,049	-	,0303	18,2333
		5		18,32516(*)	3,18223	,000	-	8,0626	28,5878
		6		2,22682	1,35145	,887	-	-1,8959	6,3495
		7		11,58490(*)	2,10250	,000	-	5,0619	18,1079
	5	1		-10,40850	4,26665	,305	-	24,0460	3,2290
		2		-14,85294(*)	3,66597	,003	-	26,4377	-3,2682
		3		-9,19337	4,09606	,427	-	22,0247	3,6380
		4		-18,32516(*)	3,18223	,000	-	28,5878	-8,0626
		6		-16,09834(*)	3,21368	,000	-	26,4385	-5,7582
		7		-6,74027	3,59469	,726	-	18,0891	4,6085
	6	1		5,68984	3,14708	,764	-	-5,0050	16,3847
		2		1,24540	2,26698	1,000	-	-5,9428	8,4336
		3		6,90497	2,91162	,340	-	-2,2891	16,0990
		4		-2,22682	1,35145	,887	-	-6,3495	1,8959
		5		16,09834(*)	3,21368	,000	-	5,7582	26,4385
		7		9,35807(*)	2,14980	,001	-	2,6988	16,0173
	7	1		-3,66823	3,53528	,998	-	15,2158	7,8794
		2		-8,11268	2,78087	,088	-	16,7736	,5482
		3		-2,45310	3,32740	1,000	-	12,8200	7,9138

Lantos Katalin

A szülői bánásmód és a családi rituálék összefüggései, valamint hatásuk a serdülők és posztadoleszcensek szorongásra való hajlamára és megküzdési stratégiáira

	4	-11,58490(*)	2,10250	,000	18,1079	-5,0619
	5	6,74027	3,59469	,726	-4,6085	18,0891
	6	-9,35807(*)	2,14980	,001	16,0173	-2,6988

* The mean difference is significant at the .05 level.

TukeyB próba-rutin

	Cluster Number of Case	N	Subset for alpha = .05	
			1	2
Tukey B(a,b)	7	71	15,1972	
	5	34	15,2941	
	3	48	15,9167	15,9167
	4	254	16,9291	16,9291
	6	164	17,0671	17,0671
	1	18		17,6667
	2	36		17,8056

Means for groups in homogeneous subsets are displayed.

a Uses Harmonic Mean Sample Size = 44,389.

b The group sizes are unequal. The harmonic mean of the group sizes is used. Type I error levels are not guaranteed.

TukeyB-próba-részvétel

	Cluster Number of Case	N	Subset for alpha = .05	
			1	2
Tukey B(a,b)	5	34	15,7941	
	7	71	16,7042	16,7042
	3	48	17,9583	17,9583
	1	18		18,2222
	4	253		18,8617
	6	164		19,0427
	2	36		19,0833

Means for groups in homogeneous subsets are displayed.

a Uses Harmonic Mean Sample Size = 44,384.

b The group sizes are unequal. The harmonic mean of the group sizes is used. Type I error levels are not guaranteed.

TukeyB próba-tudatosság

	Cluster Number of Case	N	Subset for alpha = .05	
			1	2
Tukey B(a,b)	5	34	14,7941	
	7	71	15,3944	
	3	48	16,3333	16,3333
	1	18	16,7778	16,7778
	2	36		17,4444
	6	164		17,6402
	4	253		18,1423

Means for groups in homogeneous subsets are displayed.

a Uses Harmonic Mean Sample Size = 44,384.

Lantos Katalin

A szülői bánásmód és a családi rituálék összefüggései, valamint hatásuk a serdülők és posztadoleszcensek szorongásra való hajlamára és megküzdési stratégiáira

b. The group sizes are unequal. The harmonic mean of the group sizes is used. Type I error levels are not guaranteed.

4.30. melléklet

1. regressziós modell (β -ák)

Model Summary

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	,394 ^a	,156	,152	8,33560

a. Predictors: (Constant), esemény, feladatkp, szuloi_szeretet

ANOVA^a

Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	8062,752	3	2687,584	38,680	,000 ^b
	Residual	43773,841	630	69,482		
	Total	51836,593	633			

a. Dependent Variable: szorössz

b. Predictors: (Constant), esemény, feladatkp, szuloi_szeretet

Coefficients^a

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	75,637	2,651		28,534	,000
	feladatkp	-,256	,037	-,259	-6,952	,000
	szuloi_szeretet	-,141	,030	-,191	-4,661	,000
	esemény	-,113	,046	-,100	-2,443	,015

a. Dependent Variable: szorössz

2. regressziós modell (γ)

Variables Entered/Removed^a

Model	Variables Entered	Variables Removed	Method
1	esemény ^b	.	Enter

a. Dependent Variable: szuloi_szeretet

b. All requested variables entered.

Lantos Katalin

A szülői bánásmód és a családi rituálék összefüggései, valamint hatásuk a serdülők és posztadoleszcensek szorongásra való hajlamára és megküzdési stratégiáira

Model Summary

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	,444 ^a	,197	,196	11,01669

a. Predictors: (Constant), esemény

ANOVA^a

Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	18826,684	1	18826,684	155,121	,000 ^b
	Residual	76825,622	633	121,367		
	Total	95652,306	634			

a. Dependent Variable: szülői_szeretet

b. Predictors: (Constant), esemény

Coefficients^a

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	28,902	2,222		13,009	,000
	esemény	,680	,055	,444	12,455	,000

a. Dependent Variable: szülői_szeretet

3. regressziós modell (δ-ák)

Variables Entered/Removed^a

Model	Variables Entered	Variables Removed	Method
1	esemény, szülői_szeretet ^b	.	Enter

a. Dependent Variable: feladatkp

b. All requested variables entered.

Model Summary

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	,194 ^a	,038	,035	9,00286

a. Predictors: (Constant), esemény, szülői_szeretet

ANOVA^a

Lantos Katalin

A szülői bánásmód és a családi rituálék összefüggései, valamint hatásuk a serdülők és posztadoleszcensek szorongásra való hajlamára és megküzdési stratégiáira

Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	2001,937	2	1000,968	12,350	,000 ^b
	Residual	51224,536	632	81,051		
	Total	53226,472	634			

a. Dependent Variable: feladatkp

b. Predictors: (Constant), esemény, szülői_szeretet

Coefficients^a

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	50,385	2,044		24,650	,000
	szülői_szeretet	,074	,032	,099	2,267	,024
	esemény	,147	,050	,129	2,958	,003

a. Dependent Variable: feladatkp

Lantos Katalin

A szülői bánásmód és a családi rituálék összefüggései, valamint hatásuk a serdülők és posztadoleszcensek szorongásra való hajlamára és megküzdési stratégiáira

5.számú melléklet: Saját közlemények jegyzéke

2015

Lantos Katalin

A gyermekek viszonyulása a halálhoz és a gyászhoz.

IN: Németh A. (szerk.)

Hospice szakápolástan, 248 p.

Budapest: Medicina Könyvkiadó, 2015, pp. 49-67

(ISBN: 978-963-226-529-2)

Lantos Katalin, Nagy Lajos, Lampek Kinga

A szülői bánásmód hatásai a gyermekek szorongás-szintjére és pszichés közérzetére

EGÉSZSÉG-AKADÉMIA 6:(1) *in press* (2015)

Németh Anikó, Bársonyné Kis Klára, Lantos Katalin

Stresszkezelő és regenerációs program hatása egészségügyi munkavállalókra

IME: INFORMATIKA ÉS MENEDZSMENT AZ

EGÉSZSÉGÜGYBEN 14:(1) pp. 27-30. (2015)

Németh Anikó, Lantos Katalin, Bársonyné Kis Klára

Munkahelyi bizonytalanság hatása a kiegészre és az egészségre ápolók körében

NŐVÉR 28:(2) pp. 11-16. (2015)

2014

Lantos Katalin, Farkas Attila

Drunkorexia

SZOCIÁLIS SZEMLE 7:(1) pp. 101-109. (2014)

Lantos Katalin, Kígyós Tamás, Nagy Lajos, Lampek Kinga

Correlations between parental treatment and family rituals

In: www.sgemsocial.org (szerk.): SGEM2014 Conference on Psychology and Psychiatry, Sociology and Healthcare, Education. Konferencia helye, ideje:

Varna, Bulgária, 2014.09.01-2014.09.09. Varna: SGEM, 2014. pp. 91-99.

(ISBN:978-619-7105-22-3)

Lantos Katalin

A családi rituálék szerepe a serdülők életében

Science Cafe előadás (2014)

Lantos Katalin

A szülői bánásmód és a családi rituálék összefüggései, valamint hatásuk a serdülők és posztadoleszcensek szorongásra való hajlamára és megküzdési stratégiáira

2013

Csabai K, Lantos K, Szabó P

Szülői attitűdök, hiedelmek és a gyermek táplálásának gyakorlata

In: Vargha András (szerk.)

Kapcsolataink világa: Magyar Pszichológiai Társaság XXII. Országos

Tudományos Nagygyűlés : Kivonatkötet. 360 p.

Konferencia helye, ideje: Budapest, Magyarország, 2013.06.05-2013.06.07.

Budapest: Magyar Pszichológiai Társaság, 2013. p. 257. 1 p.

(ISBN:978-963-87915-8-0)

2012

Lantos K

Anxiety in adolescence: Possibilities of Art therapy

II. International Conference of Art Therapy, East European Arts Therapy Association, Obzor, 2012.09.20-25. (2012)

Lantos K, Inántszy-Pap Judit

Szorongás és megküzdés serdülőkorban

In: Barabás Katalin, Kapocsi Erzsébet, Pikó Bettina, Hamvai Csaba, Látos Melinda, Bóta Margit, Vári-Kószó Melinda (szerk.)

XII. Magatartástudományi Napok: Programfüzet és absztraktok kivonata. 103 p.

Konferencia helye, ideje: Szeged, Magyarország, 2012.06.14-2012.06.15.

Szeged: JATE Press, 2012. Paper 95.

(ISBN:978-963-306-148-0)

Lantos Katalin, Inántszy-Pap Judit

A család hatása az étkezési szokásokra a gyermekkori elhízás szempontjából

ACTA SANA: MENS SANA IN CORPORE SANO: AZ EGÉSZSÉGÜGYI ÉS SZOCIÁLIS ELLÁTÁS ELMÉLETE ÉS GYAKORLATA 7:(1) pp. 19-23. (2012)

Lantos Katalin

Саморегуляция: нарушение и восстановление операционного баланса тела и души : Размышления о психосоматическом подходе: Self-regulation: balance between body and spirit. Thoughts about the psychosomatic approach

In: Никитин В Н, Бояджиева Н, Лебедева Л Д, Вачков И В (szerk.)

Терапия Искусством: Учебное пособие по арт-терапии. Sofia: Université Saint-Clément d'Ohrid de Sofia, 2012. pp. 271-278.

(ISBN:978-954-07-3389-0)

Lantos Katalin

A szülői bánásmód és a családi rituálék összefüggései, valamint hatásuk a serdülők és posztadoleszcensek szorongásra való hajlamára és megküzdési stratégiáira

Lantos Katalin

Szemelvények a családi rituálék és az egészség kapcsolatának témaköréből
ACTA SANA: MENS SANA IN CORPORE SANO: AZ EGÉSZSÉGÜGYI ÉS SZOCIÁLIS ELLÁTÁS ELMÉLETE ÉS GYAKORLATA 7.:(2) pp. 44-46. (2012)

Lantos Katalin, Inántszy-Pap Judit

Szorongás és megküzdés serdülőkorban

In: Barabás Katalin, Kapocsi Erzsébet, Pikó Bettina, Hamvai Csaba, Látos Melinda, Bóta Margit, Vári-Kószó Melinda (szerk.)

XII. Magatartástudományi Napok: Programfüzet és absztraktok kivonata. 103 p.

Konferencia helye, ideje: Szeged, Magyarország, 2012.06.14-2012.06.15.

Szeged: JATE Press, 2012. p. 95.

(ISBN:978-963-306-148-0)

Lantos Katalin, Inántszy-Pap Judit

Szorongás és egészségmagatartás - A szorongó serdülők segítségének lehetősége az egészségügyi szakdolgozói szakmában

In: [MESZK] (szerk.)

Pszichiátriai Ápolók II. Nemzetközi Konferenciája a Visegrádi Négyek

részvételével. Programfüzet és absztraktgyűjtemény. Konferencia helye, ideje:

Budapest, Magyarország, 2012.10.18-2012.10.20. (Magyar Egészségügyi Szakdolgozói Kamara (MESZK))

Budapest: Komáromi Nyomda és Kiadó, 2012. p. 25.

(ISBN:978-963-89435-2-1)

Lantos Katalin, Inántszy-Pap Judit

A családi hatások összefüggései a serdülők egészségmagatartásával

In: Koncz István, Nagy Edit (szerk.)

Nemzedékek együttműködése a tudományban: PEME IV. Ph.D. - konferencia.

Konferencia helye, ideje: Budapest, Magyarország, 2012.11.15

Budapest: Professzorok az Európai Magyarországiért Egyesület, 2012. pp. 5-12.

Gazdaságtudományi szekció

(ISBN:978-963-88433-7-1)

Lantos Katalin, Inántszy-Pap Judit

Serdülők szorongásszintje és megküzdési módjai a családi viszonyok tükrében

In: Vargha András (szerk.)

A tudomány emberi arca: A Magyar Pszichológiai Társaság XXI. Országos

Tudományos Nagygyűlése : Kivonatkiötet. 402 p.

Konferencia helye, ideje: Szombathely, Magyarország, 2012.05.30-2012.06.01.

(Magyar Pszichológiai Társaság)

Szombathely: Magyar Pszichológiai Társaság, 2012. pp. 368-369.

Lantos Katalin

A szülői bánásmód és a családi rituálék összefüggései, valamint hatásuk a serdülők és posztadoleszcensek szorongásra való hajlamára és megküzdési stratégiáira

(ISBN:978-963-87915-6-6)

2011

Lantos Katalin

A gyermekkori obesitas és a családi viszonyok összefüggései

Magyar Tudomány Ünnepe, Szeged (2011)

2010

Lantos Katalin

A vékony testalkat idealizálásának hatása az önértékelésre

Magyar Tudomány Ünnepe, Szeged (2010)

2008

Lantos K, Iván E, Pászthy B

A testkép és mérőeszközei

In: Túry F, Pászthy B (szerk.)

Evészavarok és testképzavarok. 522 p.

Budapest: Pro Die Kiadó, 2008. pp. 299-315.

(ISBN:978-963-87348-9-1)

Lantos Katalin, Iván Eszter

Áttekintés az evészavarok és a testkép témájában

In: Gesztes O (szerk.)

Nagyítás: tanulmányok, beszélgetések, előadások ifjúságsegítőknél. 206 p.

Szeged: Nagyító Alapítvány, 2008. pp. 148-160.

(ISBN:978-963-88033-0-6)

2007

Iván E, Lantos K

A testképvizsgálati program

In: Németh D., Krajcsi A., Szokolszky Á. (szerk.)

Szegedi pszichológiai tanulmányok - 2006. 194 p.

Szeged: SZEK JGYF Kiadó, 2007. pp. 115-133.

(ISBN:978 963 7356 64 3)

2006

Iván E, Lantos K

Új lehetőség a testképzavar diagnosztizálásban

PSYCHIATRIA HUNGARICA 21: Paper 14. (2006)